ሥነ አፈታት

ትርጓሜውን ከምንባቡ ማውጣት

መጽሐፈ ትርጓሜ ገላትያ የዓመታት ሥራችን ናት። ብዙ እንደለፋንባት ራሷ የምትመሰክር ይመስለናል። ኹለት ዙር ታትማ ለንባብ ተሰራጭታለች (የመጀመሪያው በኪሳራ፣ ኋለኛውን ያለትርፍ ማለት ይቻላል)። አኹንም ቢኾን ብዙ ጠያቂዎች አሉ። ነገር ግን ዳግም በሕትመት እና ስርጭት ሥራ ከመጠመድ ዐዲስ ጽሑፍ ላይ መሰማራት እና መ.ት.ገላትያን ለፈላጊዎች በሶፍት ኮፒ መልቀቅ መርጠናል። እንግዲህ ክቡር አንባቢ ሆይ፤ ከዚህች የድካማችን ፍሬ አንዳች ቢጠቀሙ እና ሥነ ጽሑፋዊ ሥራችንን ለመደገፍ ፈቃደኛ ከኾኑ በሚከተለው አድራሻ የመ.ት.ገ. ሶፍት ኮፒ ዋጋ (200 ብር) ያስገቡ።

1000520479647

Henok Esayas

መጽሐፈ ትርጓሜ ገላትያ

ቅጽ ፩

1፥1–4፥20

ሔኖክ ኢሳይያስ

አዲስ አበባ

2015

ለዳንኤል ተክሌ ይኹን።

ማውጫ

ማቅረቢያ I

ምኅጻረ ቃላት II

ቀዳሚ ቃል V

የተርጓሚው ድርሻ V

ሥርዓተ ጽሕፈት VIII

መግቢያ ቃል X

ደራሲ፡ ጳውሎስ እና ከእርሱ ጋር ያሉ ወንድሞች X

ተደራስያን: የገላትያ ማኅበራት XII

መልእክቱ የተጻፈበት ምክንያት እና ጊዜ XIV

ትርጓሜ 15

1፥1-5 (ሠላምታ) 15

1፥6-9 (መግቢያ ቃል) 25

1፥10 (መሸጋገሪያ) 34

1፥11-2፥21 (ሙግት ፩፡ ግለ ታሪክ)...37

1፥11-12 (በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ) 40

1፥13-14 (ኑሮ በአይሁዳዊነት) 43

1፥15-17 (ወደ አሕዛብ) 48

1፥18-24 (ኬፋን ጉብኝት)..54

2፥1-10 (ጉባኤ ዘኢየሩሳሌም) 62

2፥11-21 (ኬፋ በአንጾኪያ)..77

3፥1-5 (ሙግት ፪፡ የእግዚአብሔር መንፈስ) 93

3፥6-14 (ሙግት ፫፡ የአብርሃም ልጆች)..101

3፥15-18 (ሙግት ፬፡ ጽኑ ኪዳን) 113

3፥19-4፥11 (ሙግት ፭፡ የሕገ ኦሪት ጊዜያዊነት)..120

3፥19-25 (ሕጉ ለምን?) 122

3፥26-29 (ዘመነ እምነት) 129

4፥1-7 (ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች)..134

4፥8-11 (ዳግም ወደ ባርነት)..142

4፥12-20..147

ተረፋት 160

ተረፍ ፩፡ የጳውሎስ አይሁዳዊነት፡ ዳሰሳ..160

ተረፍ ፪፡ አንገብጋቢው ጥያቄ እና የጳውሎስ ምላሽ 165

ተረፍ ፫፡ ግርዘት፡ ቁርጥራጭ ታሪኮች..172

ዋቢ..175

መጠቁም 182

ማቅረቢያ

ጠቢቡ ሰባኪ፣ “ብዙ መጻሕፍትን መጻፍ ማብቂያ የለውም” ሲል የምዕራቡን ዓለም የመጽሐፍ ቅዱስ ማብራሪያዎች አስቀድሞ ያየ ይመስላል። በእንግሊዝኛ፣ በጀርመንኛ እንዲሁም በፈረንሳይኛ የተጻፉ በተለያየ የዕውቀት ደረጃ ላይ ያሉ አንባቢዎችን ታሳቢ ያደረጉ ማብራሪያዎች የትየለሌ ናቸው። አንባቢዎች የማንበብ ፍላጎት ካላቸው የመጽሐፍት እጥረት የለም ብንል አናብልም። ይህ ግን ወደ አማርኛ ቋንቋ እና ወደ ኢትዮጵያ ወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ስንመጣ ሌላ መልክ ይይዛል። መጽሐፍ ቅዱስን በትምህርት ቤት ደረጃ ያስተማረ ሰው ይህን እጥረት በሚገባ ያውቃል።

የወንድም ሔኖክ ኢሳይያስ “መጽሐፈ ትርጓሜ ገላትያ ቅጽ ፩” ይህን ክፍተት የሚሞላ ዓይነተኛ መጽሐፍ ነው። እንደ ተለመዱት ማብራሪያዎች፣ ዘመናዊ አንባቢ የእግዚአብሔርን ቃል ከሕይወቱ ጋር እንዴት ማዛመድ እንዳለበት አያትትም። ይልቁንም፣ ሐዲሳት የተጻፉበትን የጽርእ ቋንቋ ሰዋስው በመመርመር፣ የቃላትንም ትርጉም ከመደበኛ የግሪክ መዝገበ ቃላት ጋር በማመሳከር አንባብያን በተቻለ መጠን ሰነዱ የተጻፈበትን ሐሳብ እንዲረዱት የተከተበ ነው። ይህን ለማድረግ፣ ከውጫዊ እና ታሪካዊ ማስረጃዎች ይልቅ፣ ሐረጋት እርስ በእርስ ያላቸውን ተዛምዶ እና በዓርፍተ ነገር ውስጥ ያላቸው ሚና ላይ አትኩሮት ይሰጣል። ሔኖክ የሚያደርጋቸውን የትርጉም ውሳኔዎች ለመደገፍ ሁነኛ የአዲስ ኪዳን ሊቆች የጻፏቸውን ማብራሪያዎች እንደ በረበረ ሕዳጎቹ ጮኸው ይናገራሉ።

ሐዲስ የተጻፈበትን የጽርእ ቋንቋ በመጠኑ የቀሰመ ወይም የቋንቋ ዕውቀት ባይኖረው እንኳ ጠንቃቃ የሆነ አንባቢ ከዚህ ማብራሪያ የበለጠ ያተርፋል። የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ቤቶች በገላትያ ሰንድ ላይ በውብ አማርኛ የተጻፈ የመምሪያ መጽሐፍ ቢሹ ይህ መጽሐፍ አንዱ ይሆናል ብዬ አምናለሁ። እንደ ሔኖክ ያሉ ጥንታዊ ሰነድን የሚያገላብጡ ትጉህ ወጣት ጸሐፍትን ሳይ፣ የወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት አሁንም ተስፋ አላቸው እላለሁ! ወንድሜ ሔኖክ ብዕርህ አይንጠፍ! ቸሩ አምላክ ጉልበትን እስከሰጠህ ድረስ ለዚሁ ዓላማ ትጋ!

ዮሐንስ መሐመድ (መጋቢ)

ፌር ፋክስ፣ ቨርጂኒያ

ምኅጻረ ቃላት

የብሉይ እና የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍትን በመደበኛ ምኅጻራቸው የምናመለክት ይኾናል።

ሐዲሳት የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት

ማብ. ማብራሪያ

ም. ምዕራፍ

ቁ. ቁጥር

ብሉያት የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት

ተጨ. ተጨማሪ

አ.መ.ት አዲሱ መደበኛ ትርጉም

ያነጻ. ያነጻጽሩ

ይመ. ይመልከቱ

BDAG *A Greek-English Lexicon ofthe New Testament and Other Early Christian Literature*. By W. Bauer. Trans. and rev. by W. F. Arndt, F. W. Gingrich, and F. W. Danker. Chicago: University of Chicago Press, 1979.

Davies, *PRJ*- W. D. Davies, *Paul and Rabbinic Judaism: Some Rabbinic Elements in Pauline Theology*, 4th edn. (Philadelphia: Fortress Press, 1980)

Dunn, *Paul*- James D. G. Dunn, *The Theology of Paul the Apostle* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998)

NPP- James D. G. Dunn, The New Perspective on Paul (Grand Rapids: Eerdmans, 2008)

Moore, Judaism- George Foot Moore, *Judaism In The First Centuries Of The Christian Era: The Age Of The Tannaim, Volume 2* (Massachusetts: Hendrickson Publishers, 1960)

HTR Harvard Theological Review

JBL Journal of Biblical Literature

Josephus

Ant. *Jewish Antiquities*

JW. *Jewish war*

LXX ሰባ ሊቃናት

Philo

Spec. Leg. *De Specialibus Legibus*

Sanders,

PPJ- E. P. Sanders, Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion (Philadelphia, PA: Fortress , 1977)

Paul- E. P. Sanders, *Paul: The Apostle's Life, Letters, and Thought* (Minneapolis, MN: Fortress, 2015)

TDNT *Theological Dictionary of the New Testament*. Ed. by G. Kittel and G. Friedrich. 10 vols. Grand Rapids: Eerdmans, 1964-76.

Wallace, *Grammar-* Daniel B. Wallace, *Greek grammar beyond the basics: an exegetical syntax of the New Testament* (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1996)

The Basics- Daniel B. Wallace, *The Basics of New Testament Syntax* (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2000), 36:

Winer, *Grammar-* G. B. Winer, *A Treatise on the Grammar of New Testament Greek.* Trans. and rev. by W. F. Moulton. 3d ed., rev. (Edinburgh: T. & T. Clark, 1882)

Wright, *Paul-* N. T. Wright, *Paul In Fresh Perspective* (Minneapolis፡ Fortress Press, 2005)

እዚህ ከተዘረዘሩ *ሥራዎች* በቀር ሌሎች ምንጮችን ስንጠቅስ Chicago Manual of Style, 17th Edition የምንከተል ይኾናል። በተጨማሪም ከማብራሪያዎች ስንጠቅስ የምንጠቅሳቸው ምንባባት በምዕራፎች እና ቁጥሮች ለመፈለግ አመቺ ከኾኑ ገጾችን አንጠቅስም።

ቀዳሚ ቃል

የተርጓሚው ድርሻ

የእኛ ድርሻ ከገላትያ መነሻነት የጳውሎስን ሐሳብ ገልጦ በማሳየት የተወሰነ ነው።[1] ገላትያ ከሐዲሳት እና ከብሉያት ጋር ያለውን ነገረ መለኮታዊ መስተጋብር፣ በምእመናን ሕይወት እንዴት መተግበር እንዳለበት... ወደ ማብራራት አንገባም።

የትርጉም *ሥራ* ፈርጀ ብዙ ጥናት የሚጠይቅ ነው። የጳውሎስን ደብዳቤ የሚተረጉም በመጀመሪያ የተጠቀማቸውን ቃላት እና የቃላቱን የእርስ በእርስ መስተጋብር፣[2] ከዚያም ምክንያተ ጽሕፈቱን፣ አስተሳሰቡን እና የአጻጻፍ ስልቱን፣ በተጨማሪም ግሪከ-ሮማዊ ዙሪያ ገቡን እና በተለይ "አይሁዳዊ ኋሌውን"[3] መገንዘብ አለበት።

ጳውሎስ የተጠቀማቸውን ቃላት እና የቃላቱን የእርስ በእርስ መስተጋብር በተመለከተ የሚደረገው ጥናት የአማርኛ ወይም የእንግሊዝኛ መዛግብተ ቃላትን እና የሰዋስው መጻሕፍትን በማገላበጥ የሚፈጸም አይደለም። ገላትያ የተጻፈው ዕብራይስጣዊ[4] ቅርጽ እና ይዘቱ ባለው "የጋራ ጽርእ"[5] ነው።

---

[1] "ትርጓሜ" የሚለው ቃል በአንድ ቋንቋ የተነገረን ነገር ወደ ሌላ ቋንቋ መመለስን ወይም በአንድ ቋንቋ የተነገረን ነገር በዚያው ወይም በሌላ ቋንቋ ማብራራትን ያመለክታል። በመኾኑም *ሥራችን* በኹለቱም አግባብ፣ "መጽሐፈ ትርጓሜ" ሊባል ይችላል።

[2] Winer, *Grammar*, 1: "The peculiar language of the N. T. like every other language, presents two distinct aspects for scientific investigation. We may examine the several words in themselves as to their origin and significations—the material element; or we may consider these words as they are employed according to certain laws to form clauses and periods—the formal element. The former is the province of **lexicography;** the latter **of grammar...**"

[3] እንደ ልማድ፣ "የጳውሎስ አይሁዳዊ ኋሌ" ተባለ እንጂ "የጳውሎስ አይሁዳዊነት" ነበር ሊባል የሚገባው (ተረፍ ፩ ይመ.)።

[4] በርግጥ ዕብራይስጣዊ ብቻ ሳይኾን፣ አርማይካዊም ቅርጽ እና ይዘት አለው። Winer, *Grammar*, 30: "Too little attention is paid to the Aramaic element in N. T. diction. It is well known that the language ordinarily spoken by the Jews of Palestine in the time of Jesus was not the ancient Hebrew, but the Syro-chaldaic; and hence Jewish Greek would necessarily receive from this dialect many of the most common expressions of ordinary life."

ከእስክንድር ዘመቄዶንያ (ታላቁ እስክንድር) በፊት በተለያዩ አከባቢዎች ያሉ ጽርእ ተናጋሪዎች በአነጋገር ዘይቤያቸው ይለያዩ ነበር። በምሳሌ ለማስረዳት፡- ጎንደሬው ከወሎዬው፣ ከጎጃሜው፣ ከመንዜው... በአነጋገር ዘይቤው እንደሚለይ፣ አቴኔው ከአዮኔው፣ ከአዮሌው እና ከዶሬው በአነጋገር ዘይቤው ይለይ ነበር። እስክንድር ከተለያዩ አከባቢዎች ወታደሮችን ከሰበሰበ በኋላ ግን በሰራዊቱ መካከል "ἡ κοινὴ διάλεκτος- የጋራ ዘይቤ" ተፈጠረ። ይህ የጋራ ዘይቤ በአመዛኙ አቴኔያዊ መልክ ነበረው።[6]

ታላቁ እስክንድር የፋርስ እና የሜዶንን ንጉሥ ዳርዮስን ጨምሮ ብዙ ነገሥታትን ድል በመንሳት መንግሥቱን በሜድትራንያን ዓለም ባስፋፋ ጊዜ የሰራዊቱ የጋራ ጽርእ የሜድትራንያኑ ዓለም ቋንቋ ኾነ። ይህ የጋራ ጽርእ በሜድትራንያኑ ዓለም ሲስፋፋ በተለያዩ አከባቢዎች ካሉ የተወራረ ሕዝብ ቋንቋዎች ጋር ተቀይጧል።[7]

የአይሁዳውያን ጽርእ ዕብራይስጣዊ ቅርጽ እና ይዘት አለው።[8] ሐዲሳትን ጨምሮ የሰባ ሊቃውንት ትርጓሜ፣ ይሁዲው ፊሎ፣ ዮሴፍ ወልደ ማቲያስ (ኮርዮን?)፣ የቀይ ባሕር ጥቅሎች... በዚህ ሥነ ልሳናዊ መደብ ላይ የሚቀመጡ ናቸው።[9] በመኾኑም

---

[5] የጋራ ጽርእ- የጋራ ዘይቤ፣ ሄለናዊ ጽርእ...
ጽርእ- የግሪክ ቋንቋ

[6] BDAG, p. XIV: "This 'common language' was formed from the old dialects (Ionic, Attic, Doric, Aeolic) by a mixture to which, as one might expect, the Attic made the greatest contribution. Then, in almost complete homogeneity, conquered the Hellenistic world."

Wallace, *Grammar*, 17: "**Koine Greek** (**Hellenistic Greek**) grew largely from Attic Greek (which, if you recall, was the dialect of the "golden age" of Greece), as this was Alexander's dialect, but was also influenced by the other dialects of Alexander's soldiers."

[7] Wallace, 15: "**The Koine** was born out of the conquests of Alexander the Great. First, his troops, which came from Athens as well as other Greek cities and regions, had to speak to one another. This close contact produced a melting pot Greek that inevitably softened the rough edges of some dialects and lost the subtleties of others. Second, the conquered cities and colonies learned Greek as a second language."

[8] Winer, 28: "The popular dialect of Greek was not spoken and written by the Jews without foreign admixture. The general characteristics of their **mother-tongue**... were transferred from it to their Greek style, which also contains particular phrases and constructions derived from the same source."

[9] BDAG, p. XIV-XV: ""The writings of our literature arose in this period, when the Greek language ruled over the East and many parts of the West. They were written by men who spoke the common language of communication in their day more or less colloquially. Hence, in order to understand their works, we must make ourselves familiar with that stage in the development of the Greek language which we call the 'Koine.' The sources from which we gain our knowledge are, in the first place the

ቃላዊ እና ሰዋሰዋዊ ጥናታችንም ይህን (ደብዳቤው የተጻፈበትን) ሥነ ልሳናዊ መደብ መሠረት ያደረገ ሊኾን ይገባል።

ጳውሎስ ወደ ገላትያ ሰዎች በሰደደው ደብዳቤ ሊያስተላልፍ የፈለገውን ሐሳብ ለማግኘት ምክንያተ ጽሕፈቱን (እንመለስበታለን)፣ አስተሳሰቡን እና የአጻጻፍ ስልቱን መረዳት ያስፈልጋል። አስተሳሰቡን እና የአጻጻፍ ስልቱን ደግሞ ሌሎች ደብዳቤዎቹን በማጥናት ልንረዳ እንችላለን። ይህ ማለት ለገላትያ የምንሰጠው ትርጓሜ ሌሎች ደብዳቤዎቹን ያገናዘበ ሊኾን ይገባል ማለት ነው።

ጳውሎስ ሄለናዊ አይሁድ ነበር (ውልደቱ በዲያስፖራ፣ እድገቱ በኢየሩሳሌም- ሐዋ 22፥3)። በኢየሩሳሌም ማደጉ ከሄለናዊነት ተጽዕኖ ውጪ አላደረገውም (አቀላጥፎ የሚጽፈው ጽርእ እና በጽሑፎቹ ውስጥ የሚንጸባረቀው ሄለናዊነት ለዚህ ምስክር ናቸው)።[10] እዚህ ላይ አንድ ነገር እንጨምር፡- ጳውሎስ ሮማዊ ነበር።[11] ጳውሎስን ለመገንዘብ አይሁዳዊነቱን እና ሄለናዊነቱን መረዳት እጅግ አስፈላጊ እንደ ኾነ ኹሉ ሮማዊነቱን መረዳት እጅግ አስፈላጊ ነው።[12]

---

afore-mentioned non-literary evidences (papyri, ostraca, inscriptions). But in addition to these there are a number of authors who were more or less able to avoid thc spell of antiquarianism which we know as 'Atticism' (Polybius, Diodorus Siculus, Strabo, Plutarch, Epictetus, Artemidorus, Pseudo-Apollodorus, Yet tius Valens, et al.). The representatives of Jewish Hellenism are especially important for the investigation of our literature because of the close similarity in the content of their works; included here are Philo, Josephus, the Epistle of Aristeas, and, above all, the Septuagint, which not only contains original Greek words of the late period but also uses the contentporary tongue even when it translates. Ancient Christian writings, too, outside the scope of our literature, like the Apocryphal Acts of the Apostles and old legends,' are valuable as witnesses of the colloquial colnrnon speech."

[10] በአሕዛብ ምድር ተበትነው እንደ ነበሩ አይሁዳውያን ኹሉ በእስራኤል ምድር የነበሩ አይሁዳውያን ከሄለናዊ ተጽዕኖ ሥር ነበሩ። Davies, *PRJ*, X-XI፡ "**In Paul Athens and Jerusalem are strangely mixed**, not because he was a Tarsian (if Van Unnik be right, Tarsus can have influenced him very little), but because the Judaism within which he grew up, even in Jerusalem, was largely Hellenized, and the Hellenism he encountered in his travels largely Judaized."

[11] Wright, *Paul*, 5፡ "Paul, to the surprise of some both then and now, was a Roman citizen, and if we take even a moderate view of the historicity of Acts he seems to have made good occasional use of the privilege."

[12] Wright, 3: "Paul lived in (at least) three worlds. Only if we bear each of them in mind will we have any chance of understanding the contours of his writing."

ሥርዓተ ጽሕፈት

ሥርዓተ ሆህያት

እንደሚታወቀው በሥነ ልሳን ምሁራን መካከል ሞክሼ ሆህያት[13] ይቀነሱ-አይቀነሱ የሚል ንትርክ አለ። በአማርኛ ቋንቋ ሊጽፍ የሚወድ ኹሉ ወደ'ዚህ ንትርክ መግባቱ አይቀርም። በርግጥ በንትርኩ ቀጥታ ላይሳተፍ ይችላል። ኾኖም ከሞክሼ ሆህያት መካከል በአንዱ ብቻ ቢጽፍ፣ ከይቀነሱ ባዮች ጋር ይሰለፋል፤ ሞክሼ ሆህያትን እየለዋወጠ ቢጽፍ፣ ከአይቀነሱ ባዮች ጋር ይሰለፋል።

ይቀነሱ ባዮች ከሚያቀርቧቸው የሙግት ነጥቦች ዋነኛው፡- ሞክሼ ሆህያት ቢቀነሱ የአማርኛ ሥነ ጽሑፍ ይቀላል፤ ይቀላጠፋል የሚል ነው። ነገር ግን ሞክሼ ሆህያት በድምጽ አንድ ቢኾኑም፣ ምሥጢራቸው እንደ መልክዓ ፊደላቸው ልዩ ልዩ ነው። ጥንታዊ መዛግብተ ቃላትን የሚመረምሩ አንድ ቃል በተለያዩ ሆሄያት ሲጻፍ የትርጉም ለውጥ እንደሚያመጣ ያውቃሉ።

በዘመናዊው የአማርኛ ሥነ ጽሑፍ ከሦስቱ "ሀ"ዎች አንዱን፣ ከኹለቱ "ሰ"ዎች አንዱን፣ ከኹለቱ "አ"ዎች አንዱን፣ ከኹለቱ "ጸ"ዎች አንዱን መጠቀም እና የ "ኸ" እና "ኧ"ን ግእዛቸውን እየተጠቀሙ ቤተ-ፊደላታቸውን መተው እየተለመደ መጥቷል። ነገር ግን ይህ አካኼድ በአንዳንዶች ዘንድ ተቀባይነት ስለሌለው ጥንታዊ እና መደበኛውን ሥርዓተ ሆህያት ጠብቀን ለመጻፍ ሞክረናል።[14]

ሥነ ቃላት

ሐሳባችንን አሳክተን መናገር እንዲቻለን የቋንቋውን ሥርዐት በጠበቀ መልኩ አዳዲስ ቃላትን እንመሠርታለን፤ ቃላትን ከሌሎች ቋንቋዎች በተውሶ እናመጣለን፤ ያረጁ ያፈጁ ቃላትን እንጠቀማለን። ይህን ስናደርግ ለአንባብያን እንግዳ ሊኾኑ ይችላሉ ብለን የምናስባቸውን ቃላት ትርጓሜ ከግርጌ የምናኖር ይኾናል።

---

[13] ሞክሼ ሆሄያት የሚባሉት የሚከተሉት ናቸው፡- ሃሌታው "ሀ"፣ ሓመሩ "ሐ"፣ ብዙኃኑ "ኀ"፣ ንጉሡ "ሠ"፣ እሳቱ "ሰ"፣ ኣልፋው "አ"፣ "ዓይኑ" "ዐ"፣ ጸሎቱ "ጸ" እና ፀሐዩ "ፀ"

[14] እዚህ ጋር በጥንታውያን ሊቃውንት መካከል እንኳ ወጥ የኾነ የሆህያት አጠቃቀም እንደሌለ ልናሳስብ እንወዳለን።

ሥርዓተ መዋቅር

የጽርእ እና የአማርኛ መዋቅራዊ ባሕርይ (ቃላት አደራደር) የተለያየ ነው። በመኾኑም አንድ በጽርእ የተነገረ ወይም የተጻፈን ዐረፍተ ነገር ወደ አማርኛ ብንመልስ፣ በጽርኡ ዐረፍተ ነገር ውስጥ ቀድሞ የመጣ ቃል በአማርኛ ትርጓሜው መኻል ላይ ወይም በስተመጨረሻ ሊመጣ ይችላል (ትርጓሜው በጽርኡ መዋቅራዊ ቅደም ተከተል መሠረት ቢፈጸም ደግሞ ሥነ ልሳናዊ ቀውስ ይፈጠራል)። በዚህች መጽሐፍ የገላትያን ትርጓሜ የአማርኛ ቋንቋን ሥርዓተ መዋቅር ታሳቢ ባደረገ መልኩ ለማቅረብ ሞክረናል። ኾኖም የምንሰጠው ትንታኔ የጽርኡን መዋቅራዊ ቅደም ተከተል መሠረት ያደረገ ነው። በሌላ ቃላት፡- በጽርኡ ምንባብ ቀድሞ የመጣውን ቃል አስቀድመን እንተነትናለን።

ሥርዓተ ነጥባት

- ከኹለቱ ነጠላ ሠረዞች አንዱን (፣) በቃላት መካከል የምንጠቀም ሲኾን፣ ሌላኛውን (፥) ምዕራፎችን ከቁጥሮች ለመለየት እንጠቀማለን።
- /-.../ ቅጣይ ምዕላዶችን ከፊታቸው ሠረዝ አኑረን ድርብ ሰያፍ ውስጥ እናስቀምጣለን።
- ቃላት በምኅጻር የተጻፉ መኾናቸውን ለማመልከት ነቁጥ (.) እንጨምርባቸዋለን።
- [ ] የሰነዱን መዋቅራዊ ጉድለት ለመሙላት የተጨመሩ ቃላትን በዚህ ዓይነት ቅንፍ ውስጥ የምናኖር ይኾናል።
- -...- ጣልቃ-ገብ መዋቅሮችን በኹለት ጭረቶች መኻል እናስቀምጣለን።
- ⌜ ⌝ አከራካሪ ምንባባትን በዚህ ዓይነት ጭረት ውስጥ የምናኖር ይኾናል።

መግቢያ ቃል

ደራሲ፡ ጳውሎስ እና ከእርሱ ጋር ያሉ ወንድሞች

የሰነዱ ዋና ደራሲ ራሱን "ጳውሎስ" በማለት ገልጧል (1፥1, 5፥2 ማብ. ይመ.)። የደብዳቤው ርእሰ ጉዳይ፣ አወቃቀር፣ ስልተ ሙግት... ጳውሎሳዊ[15] መኾኑ ከዚህ ጋር ተመጋጋቢ ነው።[16] ይህን ተከትሎ ከጥንት ጀምሮ ሰነዱ ከጳውሎስ ደብዳቤዎች ውስጥ ሲቆጠር ኖሯል።[17] በደብዳቤው ውስጥ በተደጋጋሚ ራሱን በአንደኛ መደብ ነጠላ ቁጥር በማመልከቱ እና በደራሲነት ቀድሞ በመሰየሙ ደብዳቤው በዋነኛነት፣ "የጳውሎስ መልእክት" ይባል እንጂ ከእርሱ ጋር የነበሩ ሚሲዮናውያንም "አብረው ደራስያን" ናቸው (1፥2)። እነዚህ ወንድሞችም ደብዳቤው ከመላኩ በፊት ከሐዋርያው ጋር በደብዳቤው ርእሰ ጉዳይ ላይ እንደመከሩ መገመት አያዳግትም።[18]

---

[15] ጳውሎሳዊ፡- Pauline

[16] H. D. Betz, *A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia* (Hermeneia; Philadelphia, PA: Fortress, 1979): "Paul's authorship found unquestioned acceptance in antiquity. Comparison with other letters of Paul shows that the style of writing and the language are unmistakably Paul's. The theological argument made in Galatians is characteristically Pauline both in method and content."

[17] E. W. Burton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1921), lxviii- lxix: "As early as about the middle of the second century there existed lists of the letters of Paul, in which Galatians is included... Marcion's reference to the Epistle to the Galatians is apparently the first extant mention of it by name. The Muratorian Canon, which Gregory (op. cit., p. 129) dates about 170 A. D. and most others before 200 A. D. at latest... includes Galatians among the epistles of Paul. From about 175 A. D. quotations from the epistle with citation of it by name, or express quotation of its language are found... From the end of the second century quotations from our epistle are frequent, and no question of its Pauline authorship was raised until the nineteenth century. Even since that time few scholars have doubted it."

[18] W. M. Ramsay, *A Historical Commentary On St. Paul's Epistle To The Galatians* (Grand Rapids: Baker Book House, 1965): "...no one probably will imagine that their assent was merely assumed by Paul. He, doubtless, communicated to them what he was writing; and their name guarantees their full approval of the letter with all that it contains."

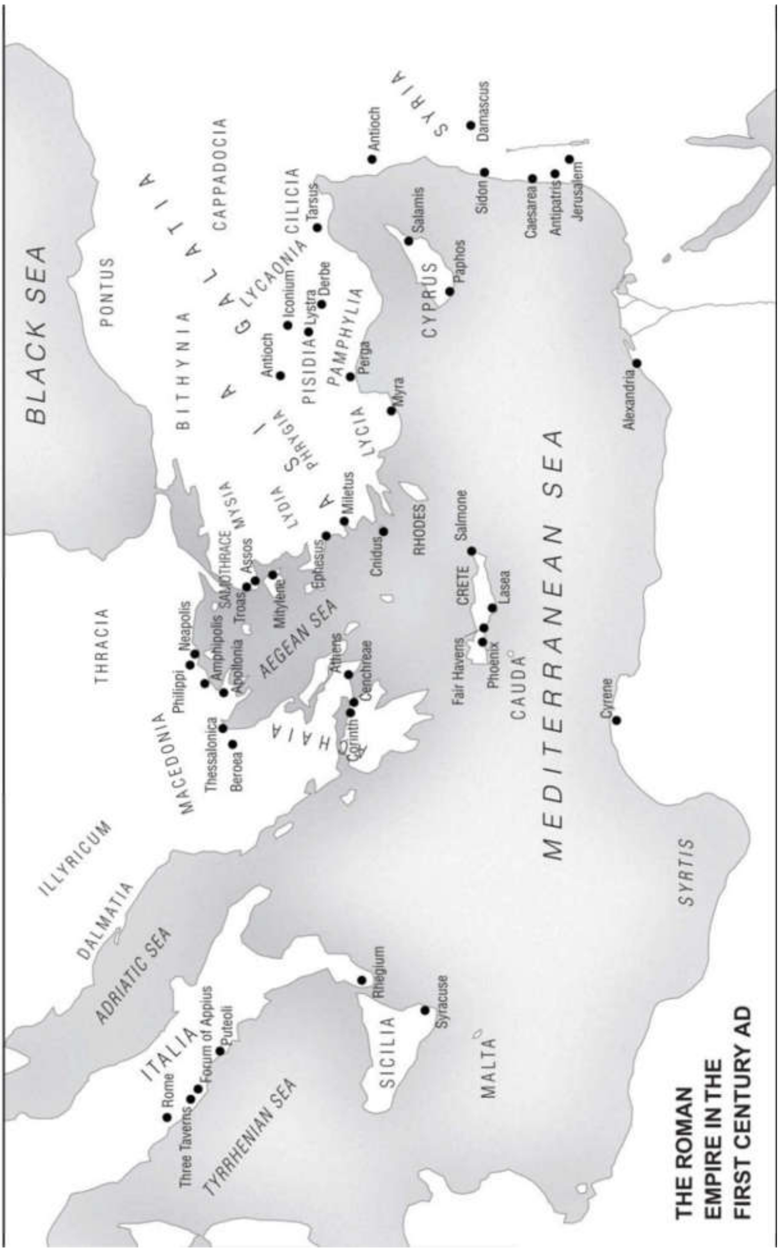

THE ROMAN EMPIRE IN THE FIRST CENTURY AD

ተደራስያን: የገላትያ ማኅበራት

የደብዳቤው ተደራስያን "የገላትያ ማኅበራት" (1፥2) እና "ገላትያውያን" (3፥1) በመባል ተጠርተዋል። በዚያ ዘመን "ገላትያ" የሚለው ቃል አንድም ስመ ብሔር ኾኖ በትንሿ እስያ የሰፈሩ ጎሎች የሚጠሩበት ሲኾን፣ አንድም ስመ አውራጃ ኾኖ ከጎሎች በተጨማሪ ጲስድያውያንና ሊቃኦንያውያን አንድ ላይ የሚጠሩበት ነበር።[19] ይህም ጳውሎስ "ገላትያ" በማለት የሚጠራው ጎሎችን ነው ወይስ አውራጃውን? የሚል ጥያቄ እንዲፈጠር ያደርጋል።

ጎሎች በሦስት ነገዶች ይከፈላሉ፡- ትሮክማይ፣ ቶሊስቶባጊ እና ቴክቶሳጊ። የትሮክማያውያን ዋና ከተማ ታቪየም ስትኾን፣ የቶሊስቶባጊ ፔሲነስ፣ የቴክቶሳጊ አንሴራ ናቸው። ትሮክማያውያን ከጳንጦስና ከቀጰዶቅያ ተጎራብተው በሰሜን ምሥራቃዊ የአውራጃው ክፍል የሰፈሩ ሲኾን፣ ቴክቶሳጊያውያን ከቢታንያና ከፍርግያ ተጎራብተው በሰሜን ምዕራባዊ የአውራጃው ክፍል ሰፍረዋል። ቶሊስቶባጊያውያን ደግሞ በኹለቱ ነገዶች መካከል ሰፍረው ይኖራሉ።

የገላትያ አውራጃ በአውራጃው ሰሜናዊ ክፍል በሰፈሩ ጎሎች ስም ይጠራ እንጂ በአውራጃው ደቡባዊ ክፍል ጲስድያውያንና ሊቃኦንያውያን ይኖራሉ።[20] ይህ አውራጃ በሰሜን ከጳንጦስና ከቢታንያ፣ በምሥራቅ ከቀጰዶቅያ፣ በምዕራብ ከፍርግያ፣ በደቡብ ከጵንፍልያና ከኪልቅያ ጋር ይጎራበታል።

ጳውሎስ "ገላትያ" በማለት የሚጠራው ጎሎችን ነው ወይስ አውራጃውን? የሚለውን ጥያቄ በተመለከተ የሚከተሉት ነጥቦች አውራጃውን ነው ብለን እንድናስብ ያደርጉናል፡-

---

[19] D. J. Moo, *Galatians* (Grand Rapids: Baker Academic, 2013), 2-3: "The name **Γαλαται** originally referred to a group of Celtic people from Gaul who migrated into Anatolia in central Asia Minor in the third century BC… The predominance of this ethnic group in the region led the Romans to name a province in central and southern Asia Minor "Galatia" in the first century BC. In Paul's day, then, "Galatia" had both an ethnic/geographical and a political/geographical referent."

Sanders, *Paul*, 750፡ "The second possible meaning of "Galatia" arises from the fact that early in his reign, the emperor Augustus created a large province in the center of Asia Minor, taking in several regions that extended almost from the Black Sea in the north to the Mediterranean Sea in the south, which he named "Galatia" (25 bce). This is the provincial meaning of 'Galatia.'"

[20] Sanders, 750፡ "The province took in not only the region previously called 'Galatia,' but also territories designated by the regional names Pisidia and Lycaonia."

- ጳውሎስ እና በርናባስ በአውራጃው ደቡባዊ ክፍል (በጲስድያዋ አንጾኪያ፣ በደርቤ፣ በልስጥራ እና በኢቆንዮ ከተሞች) እየተዘዋወሩ ብስራተ ወንጌልን ማሰማታቸው በግብረ ሐዋርያት ተዘግቦ የሚገኝ ሲኾን (ሐዋ 13-14 ይመ.)፣ በጎሎች ዘንድ ምንም ዓይነት ሚስዮናዊ ሥራ እንደ ሠራ የተዘገበ ነገር የለም።
- የጳውሎስ ደብዳቤዎች አብዛኛውን ጊዜ አከባቢዎችን በአውራጃቸው የሚጠሩ ናቸው።
- በተጨማሪም በጲስድያዋ አንጾኪያ፣ በደርቤ፣ በልስጥራ እና በኢቆንዮ ከተሞች ብዙ አይሁዳውያን መኖራቸው ከተሞቹን ሕገ ኦሪትን ለመስበክ ከሰሜን ገላትያ ይልቅ አመቺ ያደርጋቸዋል።

ለተጨማሪ ዳሰሳ፡-

J. B. Lightfoot, Saint Paul's Epistle to the Galatians: A Revised Text with Introduction, Notes, and Dissertations (New York: Macmillan and Co., 1896) p. 9-41

E. W. Burton, A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians (Edinburgh: T. & T. Clark, 1921) p. xvii-xliv

W. M. Ramsay, A Historical Commentary On St. Paul's Epistle To The Galatians (Grand Rapids: Baker Book House, 1965) p. 1-233

E. P. Sanders, Paul: The Apostle's Life, Letters, and Thought. (Minneapolis, MN: Fortress, 2015.) P. 749-777

መልእክቱ የተጻፈበት ምክንያት እና ጊዜ

እነ ጳውሎስ የክርስቶስን ወንጌል ሰብከው ከኼዱ በኋላ ሌሎች ሰባክያን ወደ ገላትያ መጥተው የተለየ “ወንጌል” ይሰብኩ ጀመር። የአዲሶቹ ሰባክያንን[21] “ወንጌል” ከጳውሎስ ወንጌል የተለየ የሚያደርገው፡- ጳውሎስ ሰው በክርስቶስ እምነት ብቻ በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነት ማግኘት እንደሚችል የሚሰብክ ሲኾን፣ አዲሶቹ ሰባክያን ደግሞ ምእመናን በሕግ ሥራዎች ካልኖሩ በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነት እንደሌላቸው ይሰብካሉ።

አዲሶቹ ሰባክያን የተለየ “ወንጌላቸው” በገላትያ ማኅበራት ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኝ የጳውሎስን ወንጌል እና ሐዋርያዊ አገልግሎት ያናንቃሉ። ይህን ተከትሎ የገላትያ ምእመናን አስቀድሞ በእነ ጳውሎስ ከተሰበከው ወንጌል ወደ አዲሶቹ ሰባክያን “ወንጌል” እየዞሩ ናቸው። ይህ ወሬ ጳውሎስ ዘንድ በደረሰ ጊዜ በማኅበራቱ ተገኝቶ በአንደበቱ ሊገስጻቸው ባለመቻሉ ይህን ደብዳቤ ሰደደላቸው (4፥20)። በዚህ ደብዳቤ አማካኝነት በገላትያ ማኅበራት እና ባሪያዎች ሊያደርጓቸው በሚፈልጉ አዲሶቹ ሰባክያን መካከል የነጻነት ተፋላሚ ኾኖ ይቆማል። አዲሱ መሲሐዊ ማኅበረሰብ ካረጀ ካፈጀው የኦሪት ሥርዐት ሥር እንዲኖር አይፈቅድም።

በደብዳቤው ውስጥ የሚንጸባረቀው ጠንካራ የአግራሞት፣ የግራ መጋባት፣ የሐዘን፣ የቁጣ… ስሜት ደብዳቤው ሐዋርያው የገላትያውያኑን ኹኔታ እንደ ሰማ መጻፉን የሚያመላክት ነው። ጊዜውን እርግጠኛ ኾኖ ማወቅ አይቻልም። ነገር ግን ከኢየሩሳሌሙ ጉባኤ (2፥1-10) በኋላ ከ49- እስከ 52 CE ባለው ጊዜ ውስጥ እንደ ተጻፈ እንገምታለን።[22]

---

[21] አዲሶቹ ሰባኪያን፡- “…እያናወጧችሁ ያሉ እና የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚሹ…” (1፥7) የሚለውን ንግግር ተከትሎ አንዳንዶች፣ “Agitators- ሀዋኪያን” ሌሎች ደግሞ፣ “Perverters- ጠዋዕያነ ወንጌል” ይሏቸዋል።

[22] Burton, *Galatians*, lii: “If we identify the conference of Gal. 2:1-10 with that of Acts, chap. 15, assume, as is generally held, that Herod Agrippa I died in 44 A. D., and, on the ground of the position of the narrative of this event in Acts, assign the visit of Acts 11:30, 12:26 to a date not later than about 46 A. D., it will follow that the first visit to Galatia (Acts, chaps. 13, 14) occurred not far from 46, and the second visit of Paul to Jerusalem (Gal. 2 1-10) not far from 48. This date is consistent with the apostle's location of the event as occurring seventeen years after his conversion, the resultant date of his conversion being about 31 A. D.”

ትርጓሜ

1፥1-5 (ሠላምታ)

ጳውሎስ -ከሰዎች ያይደለ ወይም በሰው ያይደለ፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ እና እርሱን ከምዉታን ባስነሣው በእግዚአብሔር አብ የተላከ- እና ከእኔ ጋር ያሉ ወንድሞች ኹሉ፣ ለገላትያ ማኅበራት፤ ከእግዚአብሔር ⌜አብ እና ከጌታችን⌝ ኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋ እና ሠላም ለእናንተ [ይኹን]። እርሱ ከአኹኑ እኩይ ዘመን ሊያወጣን በኃጢአቶቻችን ምክንያት ራሱን ሰጠ፤ እንደ አምላክ እና አባታችን ፈቃድ- ክብሩ ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም ለእርሱ [ይኹን]፤ አሜን።

በዘመኑ የነበረውን የደብዳቤ አጻጻፍ ሥርዐት በመከተል ደራሲያኑን እና ተደራስያኑን በማስተዋወቅ፣ ከዚያም ሠላምታ በማቅረብ ይጀምራል[23]፡- "**ጳውሎስ... እና ከእኔ ጋር ያሉ ወንድሞች ኹሉ፣ ለገላትያ ማኅበራት... ጸጋ እና ሰላም ለእናንተ [ይኹን]።**" እነዚህ የአንቀጹ ዐበይት ሐረጋት ናቸው። እንዲህ ያለው አገባብ እና አጠቃላይ ሥነ ጽሑፋዊ ይዘቱ ሰነዱ በደብዳቤነት እንዲቆጠር አድርጎታል (የሰነዱ ታሪካዊ ስያሜ፡- "የጳውሎስ መልእክት ለገላትያ ሰዎች")።

ዐበይት ሐረጋቱ ውስጥ የተሰገሰጉ ንዑስ ሐረጋትም የደብዳቤውን ዋና ርእሰ ጉዳዮች (የጳውሎስን ተልዕኮ እና መልእክት) የሚያስተዋውቁ እንጂ በዘፈቀደ የተጨመሩ አይደሉም፡-[24] "**ከሰዎች ያይደለ ወይም በሰው ያይደለ፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ እና እርሱን ከምዉታን ባስነሣው በእግዚአብሔር አብ የተላከ**" እና "**እርሱ ከአኹኑ እኩይ ዘመን ሊያወጣን በኃጢአቶቻችን ምክንያት ራሱን ሰጠ**" እነዚህ ሐረጋት የዚህን ደብዳቤ ሠላምታ ከሐዋርያው መደበኛ ሠላምታ አርዝመውታል (ከሮሜ በቀር)።

---

[23] ለምሳሌ፡- "... ወንድሞቻችሁ ከሆኑት ከሐዋርያትና ከሽማግሌዎች፤ ከአሕዛብ ወገን አምነው በአንጾኪያ፣ በሶሪያና በኪልቅያ ለሚገኙ ወንድሞች፤ ሰላምታችን ይድረሳችሁ (ሐዋ 15፥23/ አ.መ.ት)።" "ከቀላውዴዎስ ሉስዮስ፤ ለክቡር አገረ ገዥ ለፊልክስ፤ ሰላም ለአንተ ይሁን" (ሐዋ 23፥26/ አ.መ.ት)። በተጨማሪም J. L. White, Light From Ancient Letters (Philadelphia: Fortress, 1986) S. K. Stowers, Letter Writing in Greco-Roman Antiquity (Philadelphia: Westminster, 1986) ይመ.

[24] J. B. Lightfoot, *Saint Paul's Epistle to the Galatians: A Revised Text with Introduction, Notes, and Dissertations* (New York: Macmillan and Co., 1896): "The two threads which run through this Epistle- the defence of the apostle's own authority and the maintenance of the doctrine of grace- are knotted together in the opening salutation."

፩፥፩ ጳውሎስ -ከሰዎች ያይደለ ወይም በሰው ያይደለ፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ እና እርሱን ከምዉታን ባስነሣው በእግዚአብሔር አብ የተላከ-

ጳውሎስ- ደራሲው ራሱን በመግለጥ ይጀምራል። ደብዳቤው ውስጥ ስለ ቅድመ ክርስቲያናዊ ሕይወቱ የሚናገረውን (1፥13-14፤ 2፥15) መነሻ በማድረግ፣ ዕብራዊ ስም እንደሚኖረው መገመት አያዳግትም።[25] ሐዋርያው ከዕብራዊ ስሙ ይልቅ ይህን ሮማዊ ስም በመጠቀም ራሱን ሲያስተዋውቅ፣ ተደራስያኑ በሮም ግዛት የሚኖሩ አሕዛብ መኾናቸውን ታሳቢ ያደረገ ይመስላል።[26]

ኢ.መ.ት "ጳውሎስ" ከሚለው ስም በፊት <u>ከ</u>ን ይጨምራል፦ "[ከ]ጳውሎስ" ምናልባትም "ለገላትያ ማኅበራት" ከሚለው መስተዋድዳዊ ሐረግ ጋር እንዲገጥም ታስቦ የተጨመረ ይኾናል።

-ከሰዎች ያይደለ ወይም በሰው ያይደለ፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ እና በእግዚአብሔር አብ የተላከ- ከስሙ በማስከተል ተልዕኮውን እና የተልዕኮውን መለኮታዊነት ይገልጻል። የመጀመሪያዎቹን ኹለት ምዕራፎች በዚህ ንግግር መጠቅለል ይቻላል።[27] ተልዕኮው መለኮታዊ መኾኑ መታወቁ በተደራስያኑ ዘንድ ተደማጭነትን ያስገኝለታል።

የተላከ- "ἀπόστολος" የተላከ፣ መልእክተኛ፣ ልዑክ፣ መልአክ፣ ሐዋርያ… ማለት ሲኾን፣ በሐዲሳት ቴክኒካዊ በኾነ መልኩ ወንጌልን ዙረው እንዲሰብኩ መለኮታዊ ተልዕኮ የተቀበሉ ሰዎች ይጠሩበታል (ለተጨ. ማብ. BDAG 122 ይመ.)። በዚህ ክፍልም ቴክኒካዊ በኾነ መልኩ ጥቅም ላይ ውሏል።

ሰዎች… ሰው- "ἀνθρώπων… ἀνθρώπου" እነዚህ ስሞች በጥቅሉ ሰብአዊ ፍጡራንን፣ በተለይ ቀደምት ሐዋርያትን ያመለክታሉ (1፥11-2፥21 ይመ.)።

---

[25] ከሉቃስ (ከሐዋ. *ሥራ*) የምናገኘው መረጃ ይህን የሚያረጋግጥ ነው (ሉቃስ "ጳውሎስ" ከሚለው ስም በተጨማሪ፣ "ሳውል" ሲል በዕብራዊ ስም ይጠራዋል)።

[26] Ernst Kasemann, *Commentary on Romans*, Trans. Geoffrey w. Bromiley (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdrnans Publishing Co., 1990) 5: "In all his epistles the apostle calls himself Paul. This corresponds to the practice of the Diaspora Jew accommodating himself to the world around him."

[27] Martin Luther, Commentary on the Epistle to the Galatians (1535), Trans. By Theodore Graebner (Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1949): "Paul devotes the first two chapters to a defense of his office and his Gospel, affirming that he received it, not from men, but from the Lord Jesus Christ by special revelation."

ከ... በ- "ἀπ᾽... δι᾽" የመጀመሪያው መስተዋድድ (በዚህ ሐረግ ውስጥ)[28] መነሻነትን የሚያመለክት ሲኾን፣ ኋለኛው ደግሞ አማካይነትን ያመለክታል፡-[29] "ከሰዎች [መነሻነት] ወይም በሰው [አማካይነት]..."[30]

ነገር ግን- "ἀλλὰ- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በመጠቀም ተልዕኮው ሰብአዊ መኾኑን ከመካድ፣ መለኮታዊ መኾኑን ወደ ማሳወቅ ይዞራል፡- "ከሰዎች ያይደለ ወይም በሰው ያይደለ፤ <u>ነገር ግን</u> በኢየሱስ ክርስቶስ እና በእግዚአብሔር አብ የተላከ"

በኢየሱስ ክርስቶስ እና በእግዚአብሔር አብ- "διὰ ᾿Iησοῦ χριστοῦ, καὶ θεοῦ πατρὸς"

በ- "διὰ- በ" ይህ መስተዋድድ በዚህ ሐረግ ውስጥ አድራጊነትን ያመለክታል።[31] መስተዋድዱ፣ "ኢየሱስ ክርስቶስ" ከሚለው ስማዊ ሐረግ ቀድሞ ይግባ እንጂ መዋቅራዊ ግንኙነቱ፣ "ኢየሱስ ክርስቶስ" ከሚለው ጋር ብቻ ሳይኾን፣ "እግዚአብሔር አብ" ከሚለው ጋር ጭምር ነው። በዚህ መሠረት "በኢየሱስ ክርስቶስ እና...

---

[28] አንዳንዴ እንደ አገባቡ አድራጊነትን ያመለክታል

J. L. Martyn, *Galatians*: A New Translation with Introduction and Commentary (New York: Doubleday, 1997): "...in the Hellenistic period **διὰ** with the genitive and with a passive verb... can mean either 'through' (mediating agent) or 'by' (originating actor)."

[29] H. A. W. Meyer, *Critical And Exegetical Hand-Book To The Epistle To The Galatians*. Trans. By G. H. Venables (New York: Funk & Wagnalls, Publishers, 1884): "It was neither of human origin, nor was a man the means of conveying it."

Lightfoot, *Galatians*: "The first preposition denotes the fountain-head whence the apostle's authority springs, the second, the channel through which it is conveyed... **διὰ**, as distinguished from **ἀπό**, is used consistently in the New Testament to denote the means or instrument."

[30] Winer, *Grammar*, 521: "It is an especial peculiarity of Paul's style to use difierent prepositions in reference to one noun, that by means of these prepositions collectively the idea may be defined on every side."

[31] Winer, 473-4: "**διὰ** is sometimes, but only seldom, used in reference to the causa principalis... and might appear here to be synonymous with ὑπὸ or παρὰ. Even in such cases however **διὰ** does not indicate the author as such, i. e., as the source from which something proceeds, but in strictness only as the person through whose labour, favour, etc., something is received; the question whether this comes from him directly or indirectly is not touched."

Meyer, *Galatians*: "...here the principle cause is conceived also as mediate."

በእግዚአብሔር አብ” ስንል በኹለት አብዝተን ከኹለቱም ስማዊ ሐረጋት ፊት አኑረነዋል።[32]

እና- “καὶ- እና” ይህ አቆራኝ[33] “ኢየሱስ ክርስቶስ” የሚለውን ስማዊ ሐረግ፣ “እግዚአብሔር አብ” ከሚለው ስማዊ ሐረግ ጋር ያጣምራል። በዚህም የጳውሎስ ሐዋርያዊ ተልዕኮ የኢየሱስ ክርስቶስም የእግዚአብሔር አብም ግብር እንደ ኾነ ይታወቃል።

እርሱን ከምዉታን ያስነሣው- የእግዚአብሔር አብን ማንነት “ኢየሱስ ክርስቶስን ከምዉታን ያስነሣ” በማለት ይገልጣል። አብን በዚህ መልኩ መግለጥ ያስፈለገው ምናልባትም፣ “ክርስቶስን በምድራዊ አገልግሎቱ ባለማወቁ የክርስቶስ መልእክተኛ ሊኾን አይችልም” ተብሎ እየተወራበት በመኾኑ ነው።[34]

እርሱ- “αὐτὸν- እርሱ” ይህ ጠቋሚ መስተአምር “ኢየሱስ ክርስቶስ” የሚለውን ስማዊ ሐረግ ያመለክታል፡- “ኢየሱስ ክርስቶስን ከምዉታን ያስነሣው”

1፥2 እና ከእኔ ጋር ያሉ ወንድሞች ኹሉ፣ ለገላትያ ማኅበራት

እና- “καὶ- እና” ይህ አቆራኝ “ከእኔ ጋር ያሉ ወንድሞች ኹሉ” የሚለውን ሐረግ “ጳውሎስ” ከሚለው ስም ጋር ያያይዛል። ጳውሎስ ቀድሞ ለብቻው በመሰየሙ እና በደብዳቤው ውስጥ በተደጋጋሚ በአንደኛ መደብ ነጠላ ቁጥር በመጠራቱ ደብዳቤው በዋነኛነት፣ “የጳውሎስ መልእክት” ይባል እንጂ እነዚህ ወንድሞችም አብረው ደራስያን ናቸው።[35]

---

[32] Lightfoot, *Galatians*: “Nor, indeed, is the extension of **διὰ** to the second clause a violation of its strict meaning…”

[33] ቃላትን ከቃላት፣ ሐረጋትን ከሐረጋት ወይም ቃላትን ከሐረጋት የሚያያይዝ፣ የሚያቆራኝ፣ Copulative

[34] Burton, *Galatians*: “By this characterisation of God Paul reminds his readers, who may have been told that Paul could not be an apostle because he was not a follower of Jesus in the flesh, that Jesus rose from the dead, and that it was the risen Christ who had given him his commission.”

[35] Ramsay, *Galatians*: "Salutations at the end of a letter are expressive of love, good-will, sympathy and interest. Thus, hosts of well-wishers send greetings to the Romans, to the Corinthians, to the Philippians, to Timothy… But persons who join in the address prefixed to a letter are persons whose authorization is required and conveyed in it. They are indicated as joint-authors. The letter (though composed by

ከእኔ ጋር ያሉ ወንድሞች- ይህ ሐረግ ደብዳቤው በተጻፈበት ስፍራ ከጳውሎስ ጋር የነበሩ ሚሲዮናውያንን ያመለክታል (ፊል 4፥21-22 ያነጻ.)።[36] ከእርሱ ጋር መኾናቸው በስፍራ ብቻ ሳይኾን፣ በሥራ አጋርነት ጭምር ነው። እነዚህን ወንድሞች በስም መጥራት ያልፈለገው ምናልባትም በገላትያ ምእመናን ዘንድ ስለማይታወቁ ይኾናል።

ኹሉ- "πάντες- ኹሉ" በዚህ ቃል በደብዳቤው ውስጥ የሚንጸባረቀው ሐሳብ የብዙኃን መኾኑን ይገልጻል።[37]

ለገላትያ- መግቢያውን ይመ.

ማኅበራት- "ἐκκλησία" ተጠርቶ መውጣት፣ መሰብሰብ፣ ጉባኤ... ማለት ሲኾን፣ በብሉያት ሕዝበ እስራኤልን፣ በሐዲሳት ሕዝበ ክርስቶስን በማመልከት ተዘውትሯል (ለተጨ. ማብ. BDAG 303 ይመ.)።

የድኅረ ግንድ ቅጥያው (ἐκκλησία(**ις**)- ማኅበር(**ራት**)) ሰዋስዋዊ ተግባር ብዛትን ማመልከት ነው። የደብዳቤው ተደራስያን በገላትያ አውራጃ በተለያዩ ከተሞች የሚገኙ ማኅበራት ናቸው። ማኅበራቱ በተለያዩ ስፍራዎች እንደመገኘታቸው መጠን ደብዳቤው እየዞረ[38] ወይም ተቀድቶ በየማኅበራቱ እንዲነበብ ይደረጋል። በቅጂዎች አማካይነት ወደየማኅበራቱ የተሰራጨ ከኾነ፣ እነዚህ ቅጂዎች በሰነዱ የቅጂ ታሪክ የመጀመሪያዎቹ ናቸው። በተጨማሪም ይህ ተግሣጻዊ ደብዳቤ በተለያዩ ከተማዎች

Paul) is the letter of Paul and those named with him. These all stamp with their authority what is said in the letter. Accordingly, where Paul associates anyone with himself in the prefatory superscription of his letters, it is always some person who stands in a position of authority towards those addressed."

[36] Meyer, *Galatians*: "This is rightly understood as referring to his travelling companions, who were respectively his official assistants, at the time…"

Burton, *Galatians*: "… the phrase here designates not the Christians of the place in general… but his fellow-missionaries."

[37] Betz, *Galatia*: "The emphatic 'all' is unique in Paul and indicates that he wanted to write as the spokesman of a group which is solidly behind him and the letter."

Moo, *Galatians*: "He undoubtedly includes this wider group to lend strength to his appeal: the views he is teaching in the letter are not his alone but are widely shared."

[38] Meyer, *Galatians*: "…consequently a circular epistle to the several independent churches."

የሚገኙ ማኅበራትን ተደራሽ በማድረጉ የአዲሶቹ ሰባክያን ትምህርት ወደየማኅበራቱ እንደ ተሰራጨ መገመት አያዳግትም።[39]

"የእግዚአብሔር"፣ "የክርስቶስ ኢየሱስ"... እያለ ምንም ዓይነት ክርስትናቸውን የሚገልጥ ነገር ሳይጨምር፣ "ማኅበራት" ይላቸዋል።[40] መግቢያ ቃሉ ብቻ ሳይኾን፣ ደብዳቤው በአጠቃላይ ውዳሴ አልባ መኾኑ የገላትያ ማኅበራት እየፈጸሙ ያሉትን ስሕተት ታሳቢ ያደረገ ይመስላል።[41]

፩፥3 ከእግዚአብሔር ⌈አብ እና ከጌታችን⌉ ኢየሱስ ክርስቶስ ጸጋ እና ሠላም ለእናንተ [ይኹን]።

[ይኹን]- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ግስ ነው።[42]

አብ እና ጌታችን- አንዳንድ ቅጂዎች "ἡμῶν- የእኛ" የሚለውን አገናዛቢ መስተአምር "κυρίου" ከሚለው ስም በኋላ ሲያኖሩ፡- "ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ" ሌሎች ደግሞ፣

---

[39] John Chrysostom, *Commentary on Galatians*. Trans. By Rev. Gross Alexander (Nashville, Tenn: Vanderbilt University Press): "Thus it appears, that the flame of error had spread over not one or two cities merely, but the whole Galatian people."

[40] Chrysostom, *Galatians*: "...this omission of all names of affection or respect, and this speaking of them as a society merely, without the addition "Churches of God," for it is simply "Churches of Galatia," is strongly expressive of deep concern and sorrow."

C. S. Keener, *Galatians* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018): "Paul may have hesitated here to designate them as God's churches. Churches translates a Greek term that could refer to any sort of assemblies, including civic ones; designating a church as "of God" specifed what kind of assembly, linking the assembly more clearly to the people of God often so designated in the Greek version of the Law."

[41] Meyer, *Galatians*: "...it is in keeping with the displeasure and chagrin which induce him afterwards to refrain from all such favorable testimony as he elsewhere usually bears to the Christian behavior of his readers."

Lightfoot, *Galatians*: "The omission of any expression of praise in addressing the Galatians shows the extent of their apostasy."

[42] Wallace, *Grammar*, 51: "Salutations need to be treated somewhat differently from addresses, for occasionally a verb does show up, in which cases the nom. is not absolute but functions as the S of a finite verb (cf. 1 Pet 1:2; 2 Pet 1:2; Jude 2; 2 John 3). **The verb never appears in the corpus Paulinum**, however. This may be significant, especially if the suggestion that Paul invented (or at least popularized) the "grace and peace" salutation is taken seriously, for what would be a "signature" item for him (and hence so understood by his churches) may have needed expansion via an explicit verb in other writers."

“θεου πατρός” ከሚለው ስማዊ ሐረግ ኋላ ያኖሩታል፡-[43] “ከእግዚአብሔር ከአባታችን”

ጸጋ እና ሠላም ለእናንተ- “χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη- ጸጋ እና ሠላም ለእናንተ” ይህ የጥንቷ ቤተ ክርስቲያን መደበኛ ሥነ ክታባዊ[44] ሠላምታ ሲኾን፣[45] የሄለናውያንን ሠላምታ ከዕብራውያን ሠላምታ አስተባብሮ የያዘ ነው።[46] በተለይ ተደራስያኑ ከጸጋ እየራቁ (1፥6፤ 5፥3) እና እየታወኩ (1፥7፤ 5፥10) በመኾናቸው፣ ሠላምታው ለወቅታዊ ኹኔታቸው የተደረገ ጸሎት ይመስላል።[47]

ከእግዚአብሔር ⌜አብ እና ከጌታችን⌝ ኢየሱስ ክርስቶስ-

ከ- “ἀπὸ” ይህ መስተዋድድ “እግዚአብሔር” ከሚለው ስም ቀድሞ ይግባ እንጂ መዋቅራዊ ግንኙነቱ “እግዚአብሔር አብ” ከሚለው ስማዊ ሐረግ ጋር ብቻ ሳይኾን፣ “ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ” ከሚለው ስማዊ ሐረግ ጋር ጭምር ነው።[48]

“እግዚአብሔር” በሚለው ስም አብን፣ “ጌታ” በሚለው ስም ክርስቶስን ማመልከት በሐዲሳት የተለመደ ነው። ይህ የአብን ጌትነት፣ የክርስቶስን አምላክነት የሚቀንስ አይደለም።[49]

---

[43] Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. 3rd ed (London: United Bible societies, 1971)

[44] ሥነ ክታባዊ፡ ደብዳቤያዊ፣ Epistolary

[45] የጳውሎስን ደብዳቤዎች፣ በተጨማሪም 1 እና 2 ጴጥ፣ 2 ዮሐ ይመ.

[46] Max Zerwick S.J. Trans. By Mary Grosvenor, *A Grammatical Analysis Of Greek New Testament* (Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1993): “Christian version of Gk salutation χαῖρειν + Hebr. ‘Peace!’”

Keener, *Galatians* (2018): “The common Pauline and early Christian blessing of grace and peace adapts the standard Greek greeting, chairein (Acts 15:23; 23:26; James 1:1; “grace” is charis), and the Jewish greeting “Peace” (e.g., Judg 19:20); some other Jewish sources also combined such language.”

[47] Chrysostom, *Galatians*: “since they were in danger of falling from grace he prays that they may recover it again, and since they had come to be at war with God, he beseeches God to restore them to the same peace.”

Betz, *Galatia*: “The salutation is a form of prayer. Here it implicitly expresses Paul's wish that the Galatians remain partakers of God's redemption in Christ (1:4).”

[48] Moo, *Galatians*: “Paul again conjoins God the Father and the Lord Jesus Christ closely together in the provision of this grace and peace.”

[49] Desiderius Erasmus, *Annotations on Romans*: Collected Works of Erasmus Volume 56 (Ed.by Robert D. Sider), pp. 18፡ "...they (Paul and the other apostles) usually attribute the term 'God' to the Father, 'Lord' to Christ, although either term suits

፲፥4 እርሱ ከአኹኑ እኩይ ዘመን ሊያወጣን በኃጢአቶቻችን ምክንያት ራሱን ሰጠ፤ እንደ አምላክ እና አባታችን ፈቃድ

እርሱ- “τοῦ- እርሱ” ይህ መስተአምር “ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ” የሚለውን ስማዊ ሐረግ ያመለክታል፡- “ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ከአኹኑ እኩይ ዘመን ሊያወጣን በኃጢአቶቻችን ምክንያት ራሱን ሰጠ”

ራሱን ሰጠ- “δόντος ἑαυτὸν- ራሱን ሰጠ” ምትካዊ ሞቱ ኢየሱስ ክርስቶስ በገዛ ፈቃዱ የተቀበለው ነው።

በኃጢአቶቻችን ምክንያት- በዚህ ሐረግ የኢየሱስ ክርስቶስ ምትካዊ ሞት ያስፈለገበትን ምክንያት ይገልጻል።

ከአኹኑ እኩይ ዘመን ሊያወጣን- የዚህ ሐረግ ተግባር ኢየሱስ ክርስቶስ ራሱን የሰጠበትን ዓላማ መግለጽ ነው፡- “ከአኹኑ እኩይ ዘመን ያስመልጠን ዘንድ ራሱን ሰጠ”

ሊያወጣን- “ὅπως ἐξέληται ἡμᾶς- እኛን ያወጣ ዘንድ” የክርስቶስ ተከታዮች “ከአኹኑ እኩይ ዘመን” ወጥተዋል። አንዳንዶች ይህን እስራኤላውያን ከግብፅ ባርነት ነጻ በመውጣታቸው መስለው፣ “ሐዲሱ ዘጸአት” ይሉታል።

ከአኹኑ እኩይ ዘመን- ይህን ቴክኒካዊ ሐረግ በሚገባ ለመገንዘብ ከንባቡ ባለፈ የቃሉን ሃይማኖታዊ ዳራ ማወቅ ያስፈልጋል። በአይሁድ ነገረ መለኮት ዘመናትን “የአኹኑ ዘመን” እና “የሚመጣው ዘመን” በማለት ለኹለት መክፈል የተለመደ ነው።[50] ዳግመኛም “የአኹኑ ዘመን” ከፉ የነገሠበት በመኾኑ፣ “እኩይ ዘመን” ይሉታል። ሐዋርያውም ይህን ልማድ የተከተለ ይመስላል። አይሁዳውያን ከአኹኑ እኩይ ዘመን ወደሚመጣው ሰናይ ዘመን የሚያሻግር ክርስቶስ ይመጣል ብለው ተስፋ ያደርጉ ነበር። ለጳውሎስ ኢየሱስ ያ ተስፋ የተደረገው ክርስቶስ ነው።

አምላክ እና አባታችን- “θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν” ἡμῶν- የእኛ የሚለው አገናዛቢ መስተአምር ከኹለተኛው ስም በኋላ በመምጣቱ፡- “አምላክ እና አባታችን”

---

either of them equally...", pp. 31፡ "...this form of expression detracts from neither the lordship of the Father, nor the deity of the Son."

[50] Moo, *Galatians*: “New Testament scholars generally recognize that the NT language of a ‘present age’ (Mark 10:30) versus ‘the age to come’ (Matt. 12:32) reflects **apocalyptic Judaism**, which divided history sharply into two phases and looked for a decisive intervention of God to end the present age and usher in the new age of salvation.”

ብለን ተርጉመነዋል። አገናዛቢው መስተአምር ከኹለቱም ስሞች ጋር መዋቅራዊ ኅብረት እንዲኖረው ታስቦ የተጨመረ ከኾነው ግን፡- "የእኛ አምላክ እና የእኛ አባት" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።[51]

እንደ አምላክ እና አባታችን ፈቃድ- ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ራሱን መስጠቱ በእግዚአብሔር አብ ፈቃድ ነው። በዚህ ምክንያት የሚከተለውን ቃለ ሃሌታ ለእግዚአብሔር አብ ያቀርባል።[52]

፩፥5 ክብሩ ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም ለእርሱ [ይኹን]፤ አሜን።

ይኹን- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ግስ ነው።[53] አንዳንድ ምሁራን በ"ἔστω- ይኹን" ፈንታ፣ "ἐστὶν- ነው" ይጨምራሉ።[54]

ለእርሱ- "ᾧ- እርሱ" ይህ ጠቋሚ መስተአምር "አምላክ እና አባታችን" የሚለውን ስማዊ ሐረግ ያመለክታል፡- "ክብሩ ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም ለአምላክ እና አባታችን [ይኹን]"

ክብሩ- "δόξα- ክብር" ከሚለው ቃል በፊት የገባው መጣኝ መስተአምር (ἡ) ቃል በቃል ወደ አማርኛ መመለስ ያዳግታል። ነገር ግን "ክብር" በሚለው ስም ላይ የተቀጠለው ጥገኛ ምእላድ /... ኡ/ የዚህን መጣኝ መስተአምር ሰዋስዋዊ ተግባር የሚተካ ነው (ክብር + ኡ = ክብሩ)። ለበጎ ፈቃዱ የሚኾን ክብር... [55]

ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም- "εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων" ከዘለዓለም እስከ ዘለዓለም፣ በዘመናት ኹሉ፣ ኹል ጊዜ...

---

[51] Luther, Galatians: "The pronoun 'our' refers to both God and Father. He is our God and our Father."

[52] Meyer, *Galatians*: "To the mention of this counsel of deliverance the piety of the apostle annexes a doxology."

[53] J. Eadie, *A Commentary On The Greek Text Of The Epistle Of Paul To The Galatians* (Edinburgh: T & T Clark, 1869): "It is more natural to regard the verse as a wish than as an affirmation."

[54] Lightfoot, *Galatians*: "we should supply **ἐστὶν** in such cases rather than **ἔστω**. It is an aifirmation rather than a wish."

[55] Winer, *Grammar*, 134-35: "...the article denotes that which is due, requisite."

Meyer, *Galatians*: "**ἡ δόξα** that is, the honor due to Him for this **θέλημα**."

አሜን- በአብርሃማውያን እምነቶች[56] አማካኝነት ከዕብራይስጥ ወደ ሌሎች ቋንቋዎች ከተላለፉ ቃላት ዋነኛው ሲኾን፣ ይኹን፤ ይደረግ፤ በውነት... የሚል ትርጉም አለው። በምሥጋና፣ በጸሎት፣ በቃለ ቡራኬ እና በመሳሰሉ መንፈሳዊ ሥርዓቶች መጨረሻ ላይ ይዘወተራል። በዚህም ተናጋሪው ንግግሩን ወይም የንግግሩን ክፍል እንደ ጨረሰ በማመልከት ሰማዕያኑ ስምምነታቸውን እንዲገልጹ ይጋብዛል። ጳውሎስም ይህን ቃል በመጠቀም ለሠላምታው ድምድማት ያበጅለታል።

[56] አብርሃማውያን እምነቶች (Abrahamic religions)፡ አይሁዳዊነት፣ ክርስትና እና እስልምና

1፥6-9 (መግቢያ ቃል)[57]

በ⌈ክርስቶስ⌉ ጸጋ ከጠራችሁ ከእርሱ ወደ ተለየ "ወንጌል" እንዲህ በቶሎ እየከዳችሁ በመኾናችሁ እገረማለሁ። ያ ሌላ አይደለም፤ እያናወጧችሁ ያሉ እና የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚሹ አሉ እንጂ። ነገር ግን እኛ ብንኾን እንኳ፣ ወይም ከሰማይ የኾነ መልአክ፣ ከሰበክናችሁ የሚጻረር ወንጌል ቢሰብካችሁ እርሱ የተረገመ ይኹን። አስቀድመን እንዳልነው፣ አኹንም ደግሜ እላለሁ፦ ማንም ከተቀበላችሁት የሚጻረር "ወንጌል" እየሰበካችሁ ቢኾን እርሱ ለዘለዓለም የተረገመ ይኹን።

ከሠላምታ በኋላ የመልእክቱን ተደራስያን ማወደስ እና ስለ እነ'ርሱ እግዚአብሔርን ማመስገን በሐዋርያው ደብዳቤዎች የተለመደ ነው። በዚህ ደብዳቤ ግን ሠላምታ ካቀረበ በኋላ በውዳሴ ፈንታ ተግሳጽን ያስከትላል። ምናልባትም ለተግሳጽ እንጂ ለውዳሴ የሚጋብዝ ነገር በገላትያ ማኅበራት ዘንድ ባለማግኘቱ ይኾናል።

[57] በዚህ አንቀጽ ወደ ደብዳቤው ርእሰ ጉዳይ በመግባቱ "መግቢያ ቃል" ብለነዋል።

፲፥6 በ⌈ክርስቶስ⌉ጸጋ ከጠራችሁ ከእርሱ ወደ ተለየ “ወንጌል” እንዲህ በቶሎ እየከዳችሁ በመኾናችሁ እገረማለሁ።

ክርስቶስ አንዳንድ ቅጂዎች “ክርስቶስ” የሚለው ስም ይጎድላቸዋል ወይም አንዳንድ ቅጂዎች “ክርስቶስ” የሚለውን ስም ይጨምራሉ።[58]

እገረማለሁ- “Θαυμάζω” አሉታዊ አግራሞቱን በመግለጽ የደብዳቤውን ዋና ክፍል ይጀምራል። አግራሞቱ አኹን ባሉበት ኹኔታ ይገኛሉ ብሎ እንዳልጠበቀ የሚያመላክት ሲኾን፣ ተግሳጻዊ ኃይል አለው።[59]

እንዲህ በቶሎ- ይህ ሐረግ ከእግዚአብሔር ወደ ተለየ "ወንጌል" የተወሰዱበትን ፍጥነት የሚያሳስብ ነው። እየከዱ ከመኾናቸው በተጨማሪ ፍጥነታቸው አግራሞትን ፈጥሮበታል።[60]

ከ... ወደ- “ἀπὸ... εἰς” እነዚህ መስተዋድዶች የገላትያውያኑን የጉዞ አቅጣጫ ያሳያሉ፦ “**ከ**እርሱ **ወደ** ተለየ ‘ወንጌል’”

እርሱ- ይህ ጠቋሚ መስተአምር የሚጠቁመው አካል ከዐውዱ በግልጽ የሚታወቅ በመኾኑ፣ የተጠቋሚውን አካል ስም መጥቀስ አላስፈለገም።[61] የገላትያ ምእመናንን በክርስቶስ ጸጋ የጠራ “እርሱ” እግዚአብሔር አብ ነው።[62] በእግዚአብሔር

---

[58] Lightfoot, *Galatians*: “**χριστοῦ** is generally omitted in the Latin authorities, while some others read **Ἰησοῦ χριστοῦ**, **χριστοῦ Ἰησοῦ**, and even **θεοῦ**... It is found, however, in the best MSS.”

[59] Eadie, *Galatians*: “Rebuke lurks under his surprise.”

C. J. Ellicott, *A Critical and Grammatical Commentary On St. Paul's Epistle To The Galatians* (Massachusetts: Warren F. Draper, 1890): “The idea of wondering at something blameworthy is frequently implied in this word.”

[60] Chrysostom, *Galatians*: “... he brings a twofold charge against them, of an apostasy, and of an immediate apostasy. The opposite extreme a late apostasy, is also blameworthy, but he who falls away at the first onset, and in the very skirmishing, displays an example of the most extreme cowardice, of which very thing he accuses them also saying: ‘How is this that your seducers need not even time for their designs, but the first approaches suffice for your overthrow and capture?’”

[61] Winer, *Grammar*, 741: “A word can be left out only when the idea which it expresses is supplied by the context, or may be supposed to be familiar to the reader.”

[62] Martyn, *Galatians*: “...in Paul's preaching the Greek participle... "**He who calls**," virtually functions **as a name for God**.”

ዘንድ ተቀባይነት ማግኘት ሽተው በሚፈጽሟቸው የሕግ ሥራዎች ከእግዚአብሔር እየራቁ እንዳሉ ይነግራቸዋል።[63]

በ⌈ክርስቶስ⌉ጸጋ የጠራችሁ- “καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι χριστοῦ- በክርስቶስ ጸጋ የጠራችሁ” እግዚአብሔር ሲጠራቸው በቸርነቱ እንጂ የተገባቸው ኾነው አግኝቷቸው አይደለም።[64] ጸጋ ለሚለው ቃል TDNT 9.393-96 ይመ.

የተለየ “ወንጌል”- “εὐαγγέλιον” ወንጌል፣ ብሥራት፣ መልካም ዜና... የሚል ትርጉም አለው። ይህ ቃል በሐዲሳት ቴክኒካዊ በኾነ መልኩ እግዚአብሔር በኢየሱስ ክርስቶስ ሥጋዌ፣ ሞት እና ትንሣኤ የፈጸመውን የማዳን ሥራ ለማመልከት ይዘወተራል። ጳውሎስ በዚህ ክፍል “ἕτερον- የተለየ” ከሚለው ቅጽል ጋር አቀናጅቶ የአዲሶቹ ሰባክያንን ትምህርት ለማመልከት ተጠቅሞታል። የአዲሶቹ ሰባክያን “ወንጌል” ገላትያውያኑ አስቀድመው ከተቀበሉት ወንጌል ይለያል።

እየከዳችሁ በመኾናችሁ- “μετατίθήμι” መወሰድ፣ መጓጓዝ... በተዘዋዋሪ፦ ቡድን መለወጥ፣ መክዳት... ማለት ነው (ለተጨ. TDNT 8. 161- 62 ይመ.)። ከአንድ የሃይማኖት፣ የፍልስፍና፣ የፖለቲካ... ቡድን ወደ ሌላ የኼደን ሰው፣ “μεταθεμενος- ከሃዲ” ማለት የተለመደ ነው (ለምሳሌ፦ ዲዮኒሲስ ከስቶይሲዝም በማፈግፈግ የኤፊቆሮስን የፍልስፍና ወገን በመቀላቀሉ "ከሃዲው ዲዮኒሲስ" የሚል መጠሪያ ተሰጥቶት ነበር)።[65] በተጨማሪም ጓዶቹን በጦር ግንባር ጥሎ የሚያፈገፍግ ወይም የጠላትን ጦር የሚቀላቀል ወታደር "ከሃዲ" ይባላል።[66] ሐዋርያው የገላትያ ማኅበራት ከእግዚአብሔር ወደ ተለየ "ወንጌል" እያደረጉ ያሉትን ጉዞ ከክህደት ይቆጥረዋል።

ግሱ በቀጣይ አንቀጽ መነገሩ ድርጊቱ በመፈጸም ላይ እንዳለ የሚያመላክት ነው።[67] በሌላ ቃላት፦ “በመክዳታችሁ” ሳይኾን፣ “እየከዳችሁ በመኾናችሁ” በማለቱ

---

[63] R. N. Longenecker, *Galatians* (Grand Rapids: Zondervan, 1990): “... in their pious attempt to be rigorously scrupulous are actually turning away from God, 'the one who called you by the grace of Christ.'”

[64] Zerwick, *Grammatical Analysis*: “**ἐν χάριτι** in grace or by grace”

[65] Diogenes Laertius, *Lives*, 7.166

[66] Martyn, *Galatians*: “Paul, however, may think of foot soldiers defecting from the ranks of an apocalyptic army.”

[67] Wallace, *Grammar*, 518: “The present tense may be used to describe a scene in progress, especially in narrative literature. It represents a somewhat broader time frame than the instantaneous present, though it is still narrow when compared to a customary or gnomic present.”

ይህ ደብዳቤ በሚጻፍበት ጊዜ የገላትያ ማኅበራት ከእግዚአብሔር ወደ ተለየ "ወንጌል" በመከዳት ሂደት ላይ እንደ ነበሩ ይታወቃል።[68]

፩፥7 ያ ሌላ አይደለም፤ እያናወጧችሁ ያሉ እና የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚሹ አሉ እንጂ።

ያ ሌላ አይደለም- "ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο- ያ ሌላ አይደለም" የዚህ ሐረግ መዋቅራዊ ግንኙነት፣ "የተለየ 'ወንጌል'" ከሚለው ሐረግ (፩፥6) ጋር ነው።[69]

ያ- "ὃ- ያ" ይህ ጠቋሚ መስተአምር "የተለየ 'ወንጌል'" ወደሚለው ሐረግ የሚያመለክት ነው፡-"የተለየ 'ወንጌል'" የተባለው ሌላ ዓይነት "ወንጌል" አይደለም።

ሌላ- "ἄλλος- ሌላ" ይህን ቃል "ἕτερος- የተለየ" ከሚለው ቃል ጋር በተለዋዋጭነት መጠቀም ልሙድ ነው። ኾኖም በዚህ ክፍል የተለያየ ትርጉም እንደ ያዙ መገንዘብ አያዳግትም። "የተለየ" ያለውን "ሌላ አይደለም" ይላል።

እንጂ- "የተለየ 'ወንጌል'" ማለቱ የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚወዱ ከመኖራቸው በቀር ሌላ ምክንያት ኖሮት አይደለም።[70]

አሉ- ይህም ግስ በቀጣይ አንቀጽ መነገሩ ድርጊቱ በመፈጸም ላይ እንዳለ የሚያመላክት ነው (፩፥6 ማብ. ይመ.)።[71]

---

68 Chrysostom, *Galatians*: "'Ye are removing;' he says not, 'ye are removed,' that is, 'I will not believe or suppose that your seduction is complete;' this is the language of one about to recover them, which further on he expresses yet more clearly in the words, 'I have confidence to you-ward in the Lord that ye will be none otherwise minded' (Gal. 5. 10.)."

Meyer, *Galatians*: "The present tense denotes that the readers were still in the very act of the falling away."

69 Betz, *Galatia*: "He starts again, first correcting himself. If he said that the Galatians were turning to "another gospel," this is misleading because there is no other gospel."

D. A. DeSilva, *The Letter to the Galatians* (Grand Rapids: Eerdmans, 2018): "Paul uses the rhetorical figure of self-correction here, though with a view to nuancing rather than retracting his previous claim."

70 Lightfoot, *Galatians*: "**εἰ μή** seems always to retain, at least in this stage of the language, its proper exceptive sense…"

Zerwick, *Grammatical Analysis*: "…there exists no alternative gospel, but the gospel may be distorted and so 'different'."

እያናወጧችሁ ያሉ- “ταράσσω” ማናወጥ፣ መበጥበጥ... ማለት ሲኾን፣ በዚህ ምንባብ ሥነ ልቡናዊ ወይም ማኅበራዊ ሁከትን በመግለጽ ጥቅም ላይ ውሏል። ሥነ ልቡናዊ ሁከት ያልነው የአዲሶቹ ሰባክያን “ወንጌል” በገላትያ ምእመናን ዘንድ ሊፈጥር የሚችለውን ስሜት (ሐዋ 15፥1፤24 ይመ.)[72] ሲኾን፣ ማኅበራዊ ሁከት ያልነው ደግሞ የአዲሶቹ ሰባክያን “ወንጌል” በገላትያ ማኅበራት ዘንድ ሊፈጥር የሚችለውን መከፋፈል ነው (5፥15 እና 6፥1 ይመ.)።[73]

የሚሹ- ሐሳቡን በዚህ ቃል ለመግለጥ የመረጠው ምናልባትም አዲሶቹን ሰባክያን የክርስቶስን ወንጌል ለማጣመም ፍላጎት እንጂ ችሎታ እንደሌላቸው ለማመልከት ነው።[74]

ሊያጣምሙ- “μεταστρέφω” ማጣመም ብቻ ሳይኾን፣ ወደ ተቃራኒ አቅጣጫ ማዞር፣ መቀልበስ... የሚል ትርጉም አለው። አዲሶቹን ሰባክያን የክርስቶስ ወንጌል ላይ እያደረሱ ያሉትን በደል በዚህ መንገድ ይገልጻል።

የክርስቶስን ወንጌል- “τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ- የክርስቶስን ወንጌል” “ስለ ክርስቶስ የሚነገር መልካም ዜና” ወይም “ከክርስቶስ የኾነ መልካም ዜና” ተብሎ ሊፈታ ይችላል።[75]

---

[71] Burton, *Galatians*: “The present tense of the verb indicates that they are still in Galatia, and that this letter is intended to combat them while they are in the very midst of their work... The troubling is a present fact. The perversion is as yet only a wish of the disturbers.”

Longenecker, *Galatians*: "The present tense of the verbs and participles points up the fact that these errorists were still in Galatia when Paul was writing this letter, and that he wrote with the intention of stopping them in the very midst of their activities."

[72]Martyn, *Galatians*: “He is saying that they are frightening the Galatians out of their wits, intimidating them with the threat of damnation if they do not follow the path prescribed in the Teachers' message!”

Longenecker, *Galatians*: "The verb "tarassontes"... was used in the Greco-Roman world of political agitators who caused confusion and turmoil, but appears in the NT in a figurative sense to describe mental and spiritual agitation."

[73] DeSilva, *Galatians*: "He casts them as disturbers of the peace, the equivalent of rabble who stir up trouble among an otherwise harmonious and prospering community."

[74] Meyer, *Galatians*: “they really were not able, yet they earnestly wished it.”

[75] Longenecker, *Galatians*: "The genitive 'of Christ' is undoubtedly both objective (referring to Christ as its content) and subjective (referring to Christ as its source)."

፲፥8 ነገር ግን እኛ ብንኾን እንኳ፣ ወይም ከሰማይ የኾነ መልአክ፣ ከሰበክናችሁ የሚጻረር ወንጌል ቢሰብካችሁ እርሱ የተረገመ ይኹን።

የዚህ እና የቀጣዩ ቁ. መዋቅራዊ ግንኙነት በቀደመው ዐረፍተ ነገር ውስጥ “የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚወዱ አሉ” ከሚለው ሐረግ ጋር ነው። በእነዚህ ቁጥሮች (፲፥8-9) የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚወዱ ሰዎችን ከርግማን በታች ያኖራል።

እኛ- “ἡμεῖς- እኛ” በዚህ የመጀመሪያ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች ውስጥ ጳውሎስ እና ከእርሱ ጋር ለገላትያ ሰዎች የክርስቶስን ወንጌል ያበሰሩ ሚሲዮናውያን የሥራ አጋሮቹ ይቆጠራሉ። ሐዋርያው ራሱን ከሚሲዮናውያን የሥራ አጋሮቹ ጋር ከቅድመ ኹኔታዊ ርግማን በታች በማኖር እነ'ርሱ ራሳቸው እንኳ አስቀድመው የሰበኩትን ወንጌል የመቀልበስ መብት እንደሌላቸው ይገልጻል።[76]

ብንኾን እንኳ- “ἐὰν” ይህች ምእላድ ንግግሩ ግነት ዘይቤ እንደ ኾነ የምታመላክት ናት።[77] “አዲሶቹ ሰባኪያን አይደሉም የመጀመሪያዎቹ ሚሲዮናውያን ወይም አርያማውያን መላእክት እንኳ የክርስቶስን ወንጌል የማጣመም ሥልጣን የላቸውም” ሲል ከትልቁ ወደ ትንሹ ይሞግታቸዋል።

ወይም ከሰማይ የኾነ መልአክ- “ἄγγελος” መልአክ፣ መልክተኛ… አብዛኛውን ጊዜ አርያማውያን ፍጥረታት፣ አንዳንዴም ለመንፈሳዊ አገልግሎት የተለዩ ሰዎች

---

[76] F. F. Bruce, *The Epistle to the Galatians*: A Commentary on the Greek Text (Grand Rapids: Eerdmans, 1982): “It is the message, not the messenger, that ultimately matters. The gospel preached by Paul is not the true gospel because it is Paul who preaches it; it is the true gospel because the risen Christ gave it to Paul to preach. If Paul himself, or any other apostle, or even an angel were to bring a different message from that which had proved its saving power to the Galatians when they heard and believed it, both the messenger and his counterfeit message should be rejected.”

[77] Jerome, *Commentary on Galatians*. Trans. By Thomas P. Scheck (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2010): “This could be understood as a hyperbolic statement in the sense that he does not mean that an apostle or an angel could preach otherwise than they had once spoken, but, even if this could happen, that even an apostle or an angel should be changed, nevertheless one must not depart from that which he had once accepted”

Lightfoot, *Galatians*: “a pure hypothesis is put forward; in itself highly improbable… it introduces a highly improbable supposition.”

ይጠሩበታል (ለተጨ. ማብ. BDAG 8 TDNT; 1.74-76 ይመ.)። "ከሰማይ የኾነ" የሚለው ሐረግ እያወራ ያለው ስለ አርያማውያን መላእክት እንደ ኾነ የሚገልጽ ነው።[78]

ከሰበክናችሁ የሚጻረር[79] ወንጌል ቢሰብካችሁ- ከሚሲዮናውያን የሥራ አጋሮቹ ጋር የሰበከውን ወንጌል እንደ ቀኖና በማቆም ከዚያ የሚለይ "ወንጌል" የሚሰብኩ ሰዎችን ይረግማል። 4፥13 ማብ. ይመ.

እርሱ የተረገመ ይኹን- "ἀνάθεμα" ቃላዊ ትርጓሜው የተለየ ማለት ሲኾን፣ በአሉታዊ መልኩ ጥቅም ላይ ሲውል፡- ለመለኮታዊ ቁጣ የተለየ፣ እርም፣ ርጉም… በአወንታዊ መልኩ ጥቅም ላይ ሲውል፡- ለመለኮታዊ አገልግሎት የተለየ፣ የስለት ዕቃ… (ለምሳ፡- ሉቃ 21፥5) የሚል ትርጉም ይሰጣል።[80] በዚህ ክፍል አሉታዊ ትርጉም እንዳለው መገንዘብ አያዳግትም።

1፥9 አስቀድመን እንዳልነው፣ አኹንም ደግሜ እላለሁ፡- ማንም ከተቀበላችሁት የሚጻረር "ወንጌል" እየሰበካችሁ ቢኾን እርሱ ለዘለዓለም የተረገመ ይኹን።

---

[78] Chrysostom, *Galatians*: "The phrase 'of heaven' is purposely added, because priests are also called angels… Lest therefore it should be thought that priests are here meant, by the term "angels," he points out the celestial intelligences by the addition, 'from heaven.'"

[79] M. C. De Boer, *Galatians: a Commentary* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2011): "The prepositional phrase 'par ho', which literally means "contrary to what," could also be taken to mean "alongside what," but that is unlikely here since Paul has just declared the "different gospel" not to be "another gospel" alongside the one he has preached (1:6–7)."

[80] Lightfoot, *Galatians*: "This word is used in the Old Testament of a person or thing set apart and devoted to destruction, because hateful to God. Hence in a spiritual application it denotes the state of one who is alienated from God by sin. But, on the other hand, it seems never to signify 'excommunicated,' a sense which is not found till much later than the Christian era."

DeSilva, *Galatians*: "That which is abominable in God's sight, which must therefore not remain in the company or possession of the holy people of God, comes under this ban. The object that is declared anathema is a danger to anyone who shelters it: "Do not bring an abhorrent thing into your house, or you will be set apart for destruction [anathema] like it. You must utterly detest and abhor it, for it is set apart for destruction [anathema]" (Deut 7:26 NRSV; see also LXX Deut 13:18; Josh 7:11–13)."

አስቀድመን እንዳልነው፣ አኹንም ደግሜ እላለሁ- በአካል በመልእክቱ ተደራስያን ዘንድ ሳለ እና በደብዳቤው ውስጥ ቀደም ብሎ የተናገረውን፣ "ደግሜ እላለሁ" በማለት መድገም በሐዋርያው ዘንድ የተለመደ ነው (2ቆሮ 13፥2፤ ፊል 4፥4)።[81]

አንዳንድ መተርጉማን "አስቀድመን" እና "አኹን" ሲል ኹለቱን ማስጠንቀቂያዎች መለየቱን እና "እንዳልነው" እና "እላለሁ" እያለ የተናጋሪውን ማንነት ከአንደኛ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች ወደ አንደኛ መደብ ነጠላ ቁጥር አመልካች መቀየሩን በማመልከት ማስጠንቀቂያው በተለያየ ጊዜያት የተሰጠ ነው ሲሉ ይሞግታሉ።[82]

ሌሎች ደግሞ "አስቀድመን" እና "አኹን" የሚለው በጽሑፉ ውስጥ የቀደመ እና የተከተለውን የሚያመለክት እንጂ የጊዜ ቅደም ተከተልን አያመለክትም። ዳግመኛም ከአንደኛ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች ወደ አንደኛ መደብ ነጠላ ቁጥር አመልካች መቀየሩ ዘይቤያዊ እንጂ የተናጋሪዎች ልዩነት መኖሩ የሚያመላክት አይደለም ይላሉ።[83]

ማንም ከተቀበላችሁት የሚጻረር "ወንጌል" እየሰበካችሁ ቢኾን- በዚህ ከኾነ አንቀጽ[84] ለቃለ ርግማኑ ቅድመ ኹኔታ ያበጅለታል።

---

[81] Augustine, *Commentary on Galatians*. Trans. by Eric Plumer (Oxford: Oxford University Press, 2003): "He says, As we said before, either because he had told them this earlier in person, or because he was repeating what he had just said. In either case, the mere repetition shifts their attention in a very helpful way to the importance of holding firmly to the faith that has been entrusted to them."

[82] Lightfoot, *Galatians*: "'so now again.' here denotes strictly present, as opposed to past time—a late use of the word… The distinction between the singular where St. Paul is writing in his own person, and the plural, where he is speaking of the joint labors of himself and his colleagues, is to be observed."

Burton, *Galatians*: "But the use of 'now' here implying difference of time between the two utterances excludes the supposition that he is here referring to words just written down. Since we know of no previous letter to the Galatians, the previous utterance was probably made by Paul… when he was in Galatia."

Betz, *Galatia*: "There are two other peculiarities: the phrase 'so now I say again' places a temporal distance between the two occurrences… Paul then changes from the first person plural to the first person singular. This cannot simply be an awkward expression."

[83] Keener, *Galatians* (2018): "Scholars ofen suggest that 1:9 refers back to Paul's and his companions' instruction to this effect in the past, but he probably simply refers to what he has just declared in 1:8. Paul's explicit repetition of the literal point of 1:8 in 1:9 is a way of highlighting the point with greater emphasis."

[84] ከኾነ አንቀጽ፡- በቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር ውስጥ ለዋናው ሐረግ ቅድመ ኹኔታ የሚቀርብበት ሐረግ፣ "ከኾነ አንቀጽ- Conditional clause" ይባላል።

ማንም- የትኛውም ዓይነት ፍጥረት፣ የትኛውም ዓይነት ሥልጣን ከዚህ ማዕቀፍ ውጪ አይደለም። ቅድመ ኹኔታውን የሚያሟላ ኹሉ በአንድነት ያለ ልዩነት ከርግማን ሥር ቀርቧል።

እየሰበካችሁ ቢኾን- ርግማኑን ከወቅታዊ ኹኔታቸው ጋር ያገናኛል። ለርግማን የሚዳርገውን ቅድመ ኹኔታ የሚያሟሉ ሰዎች በገላትያ ማኅበራት ዘንድ እንደሚገኙ አስቀድሞ፣ "የክርስቶስን ወንጌል ሊያጣምሙ የሚወዱ አሉ" ሲል ገልጾ ነበር።[85]

ከተቀበላችሁት የሚጻረር "ወንጌል"- አስቀድመው የተቀበሉትን ወንጌል መመዘኛ በማድረግ ከዚያ የተለየ ወንጌል የሚሰብኩ ሰዎችን ኹሉ ከርግማን ሥር ያኖራል።[86]

---

[85] Martyn, *Galatians:* "Paul formulates the sentence of v 9 in such a way as to suggest that the condition laid down may very well already exist."

[86] Martyn, *Galatians*: "In the present verse Paul says plainly that the Galatians received the true gospel, the absolute norm enabling one to identify a different gospel as false."

1፥10 (መሸጋገሪያ)

አኹን ሰዎችን ወይስ እግዚአብሔርን አሳምናለሁ? ወይስ ሰዎችን ላስደስት እሻለሁ? እስከ አኹን ሰዎችን የማስደስት ከኾነ፣ የክርስቶስ ባሪያ ባልሆንኩ።

ይህን ቁጥር አንዳንዶች ባለፈው አንቀጽ መጨረሻ ሲያኖሩት፣ ሌሎች ደግሞ የሚቀጥለው አንቀጽ መጀመሪያ ላይ ያኖሩታል።[87] ይህም የኾነው ኹለቱን አናቅጽት የሚያገናኝ ድልድይ በመኾኑ ከኹለቱም አናቅጽት ጋር ስለሚገጥም ነው።[88] ከመግቢያ ቃል ወደ ትረካ ማለፊያ ድልድይ በመኾኑ "መሸጋገሪያ" ብለነዋል።[89]

---

[87] Betz, *Galatia*: "Scholars have been divided in their opinions on whether v 10 should be connected with the preceding or with the following, and whether the following section begins with v 11 or v 12. A clear decision seems impossible unless one recognizes that, according to the rhetoricians, there should be a smooth transition between the exordium and the narratio."

Longenecker, *Galatians*: "The relation of this verse to what precedes and what follows has been extensively debated."

[88] Moo, *Galatians*: "Of course, the verse could be transitional, creating a bridge from the rebuke of 1:6–9 to Paul's defense of the gospel he preaches (1:11–2:21)."

[89] Martyn, *Galatians*: "Paul knows as well as the Teachers that the message cannot be separated from the messenger. Thus, before stating his initial thesis in 1:11-12, he composes in v 10 a brief transition in which he speaks of his own identity by restating in rhetorical terms the basic antinomy of the letter's first sentence."

1፥10 አኹን ሰዎችን ወይስ እግዚአብሔርን አሳምናለሁ? ወይስ ሰዎችን ላስደስት እሻለሁ? እስከ አኹን ሰዎችን የማስደስት ከኾነ፣ የክርስቶስ ባሪያ ባልሆንኩ።

አኹን- “Ἄρτι γὰρ” ይህ ሐረግ በመቀጠል የሚያቀርብላቸውን ጥያቄዎች ባለፈው አንቀጽ (1፥6-9) መነሻነት እንዲመለሱለት እንደሚሻ የሚያመለክት ነው፦ “እና አኹን ፍረዱኝ...”[90]

ሰዎችን ወይስ እግዚአብሔርን አሳምናለሁ?- በዚህ ተናጋሪ ጥያቄ[91] በእግዚአብሔር ዘንድ እንጂ በሰው ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት እንደማይጣጣር ያሳውቃል። ይህን ጥያቄ ማንሳት ያስፈለገው ምናልባትም በገላትያ ማኅበራት “ግርዘት አልባ ወንጌል” የሚሰብከው በሕዝብ ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት ነው ተብሎ እየተወራ በመኾኑ ነው፡፡[92]

ሰዎችን ላስደስት እሻለሁ?- በዚህ መጠይቃዊ ዐረፍተ ነገር የመጀመሪያውን ጥያቄ በሌላ ቃላት ይደግማል።[93]

እስከ አኹን- “ይህን ያህል ዘመን በሚስዮናዊ ሥራ ከቆየው በኋላ...”

ሰዎችን የማስደስት ከኾነ፣ የክርስቶስ ባሪያ ባልሆንኩ- በዚህ ሐሰተኛ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር የክርስቶስ ባሪያ ስለ ኾነ ፈቃደ ትስብእትን የማገልገል ፍላጎት

---

[90] Bruce, *Galatians*: "... it appears from the content of these two questions, especially from the force of the temporal adverbs 'now' and `still', that Paul's consistency had been called in question. Whatever he might do or teach now, it was suggested, he had acted and taught differently at one time. He was suspected, in fact, of adapting his practice and preaching to please his changing company from one time or place to another."

[91] ተናጋሪ ጥያቄ፦ ራሱን የሚመልስ ጥያቄ፣ Rhetorical question

[92] Lightfoot, *Galatians*: “The explanation is doubtless to be found in the charges of inconsistency brought against him by the Judaizers. They had misrepresented certain acts of his past life, and branded him as a temporizer.”

Burton, *Galatians*: “The apostle evidently refers to a charge that on previous occasions or in other utterances he had shaped his words so as to win the favour of men.”

Craig S. Keener, *Galatians: a commentary* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2019)፡ “Paul’s opponents may have accused him of pleasing people.”

[93] Longenecker, *Galatians*: "They might, in fact, have applied to him such epithets as 'the man pleaser' and 'the flatterer', so comparing him to the common rhetoricians of the day who sought to gain influence over others for their own ends."

እንደሌለው ይገልፃል።[94] ሰዎችን ማስደሰት እና የክርስቶስ ባሪያ መኾን ተፃራሪ ጽንሰ ሐሳቦች ናቸው።[95]

የክርስቶስ ባሪያ- “δοῦλος- ባሪያ” ይህ ስም በዘመኑ ማሕበረ-ሰብአዊ መዋቅር ዝቅተኛ የኑሮ መደብ ላይ ያለውን ክፍል ያመለክታል። ባሪያ የጌታውን ፈቃድ ያገለግላል እንጂ እንደ ወደደ አይኾንም። በዚህ ምክንያት አርስጣጣሊስ ባሪያዎችን “ሕያው መሳሪያዎች” ይላቸዋል።[96]

የክርስቶስ ባሪያ- በብሉያት ሙሴ፣ ኢያሱ… “የእግዚአብሔር ባሪያ” ተብለዋል (2 ነገ 18፥12፤ ነህ 10፥29፤ ኢያ 24፥29…)። ይህን ልማድ በመከተል ሐዋርያው ራሱን እና የሥራ አጋሮቹን “የእግዚአብሔር ባሪያ”፣ “የክርስቶስ ባሪያ”… ይላል (ሮሜ 1፥1፤ ቲቶ 1፥1፤ ቆላ 4፥12)።[97]

---

[94] Burton, *Galatians*: “A supposition contrary to fact, implying that he is no longer pleasing men, and that he is a servant of Christ.”

[95] R. Y. K. Fung, *The Epistle to the Galatians* (Grand Rapids: Eerdmans, 1988): "'Pleasing men' and being a 'servant of Christ' are regarded as mutually exclusive."

Martyn, *Galatians*: “for it is impossible simultaneously to be a humanpleaser and the obedient slave of Christ.”

[96] Aristotle, *Politics*, 1.4

[97] Kasemann, *Commentary on Romans*: p. 5: “In calling himself **χριστοῦ δοῦλος** he is using the honorific title of the OT men of God which had also been adopted at Qumran.”

1፥11-2፥21 (ሙግት ፩፡ ግለ ታሪክ)[98]

ወንድሞች [ሆይ]፤ አስታውቃችኋለሁ፡- በእኔ የተሰበከው ወንጌል እንደ ሰው አይደለም። ምክንያቱም ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ [ተቀበልኩት]። ምክንያቱም በአይሁዳዊነት [ስለኖርኩት] ስለ ቀድሞ ኑሮዬ ሰምታችኋል። ያም፡- የእግዚአብሔርን ማኅበር ከመጠን በላይ እንዳሳደድኩ እና ላጠፋ እንደ ጣርኩ፤ ደግሞም ለአባቶቼ ወግ ይበልጥ ቀናኢ በመኾን፣ በእኔ ብሔር [ከነበሩ] አብዛኞቹ አቻዎች በላይ በአይሁዳዊነት ልቄ እየኼድኩ እንደ ነበር።

ነገር ግን ከእናቴ ማኅጸን የለየኝ እና በጸጋው የጠራኝ「እርሱ」በአሕዛብ [መካከል] እሰብከው ዘንድ ልጁን በእኔ ሊገልጥ በወደደ ጊዜ፣ ወዲያው ከሥጋ እና ከደም ጋር አልተማከርኩም ወይም ወደ ኢየሩሳሌም ከእኔ በፊት ሐዋርያት ወደ ነበሩት አልወጣሁም፤ ነገር ግን ወደ ዓረቢያ ኼድኩ እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ። ከዚያም ከሦስት ዓመታት በኋላ「ኬፋን」ልጠይቅ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣሁ እና ከእርሱ ጋር ዐሥራ አምስት ቀናት ቆየሁ። ነገር ግን ከጌታ ወንድም ከያዕቆብ በቀር፣ ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየሁም። ስለ ጻፍኩላችሁ ነገር፣ እነሆ፡- በእግዚአብሔር ፊት ሐሰት አልናገርም። ከዚያም በኋላ ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ኼድኩ። እናም በክርስቶስ [ባሉት] የይሁዳ ማኅበራት ዘንድ በመልክ አልታወቅም ነበር፤ ነገር ግን ይህን ብቻ ይሰሙ ነበር፡- “ቀድሞ እኛን ያሳድድ የነበረ፣ በአንድ ወቅት ሊያጠፋው የሞከረውን ያን እምነት አኹን እየሰበከ ነው” እናም በእኔ እግዚአብሔርን አመሰገኑ።

---

[98] በዚኽ ክፍል (1፥11-2፥21) ክስተቶች ተሰናስለው ስለቀረቡ “ታሪክ”፣ የታሪኩ ዋና ተዋናይ ደራሲው በመኾኑ “ግለ ታሪክ” ተብሏል (የግል (የራስ) ታሪክ ማለት ነው)።

ከዚያም ከዐሥራ ዐራት ዓመታት በኋላ ከበርናባስ ጋር እና ቲቶን ይዤ ድጋሚ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣው። ደግሞ በመገለጥ ወጣው እና በአሕዛብ መካከል የምሰብከውን ወንጌል ለእነ'ርሱ አቀረብኩ፤ ነገር ግን "ምናልባት በባዶ እንዳልሮጥ ወይም ሮጬ እንዳልኾን" [አንዳች የኾኑ] ለሚመስሉት በግል [አቀረብኩ]። ነገር ግን ከእኔ ጋር የነበረው ቲቶ እንኳ ሄለን ቢኾንም ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም፤ [ይህ ጉዳይ የተነሣው] ወደ ባርነት ያመጡን ዘንድ በክርስቶስ ኢየሱስ ያለንን ነጻነታችንን ለመሰለል ተቀላቅለው በገቡ ሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች [ነው]። የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር ዘንድ ለእነ'ርሱ ለሰዓት እንኳ በመገዛት ስፍራ አልሰጠንም።

ደግሞም አንዳች የኾኑ ስለሚመስሉት ቀድሞ ምንም እንደ ነበሩ አይገደኝም፤ "እግዚአብሔር የሰውን ፊት አይቶ አያደላም።" ምክንያቱም [አንዳች የኾኑ] የሚመስሉት ለእኔ ምንም አልጨመሩም። ነገር ግን በተቃራኒው ልክ ጴጥሮስ ለተገረዙት [ወንጌል እንደ ታመነ]፣ ላልተገረዙት ወንጌል እንደ ታመንኩ ሲመለከቱ -ምክንያቱም በጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት የሠራ እርሱ፣ በእኔ ደግሞ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት] ሠርቶአል- እናም የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ፣ አዕማድ የሚመስሉት (ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ) እኛ ወደ አሕዛብ እና እነ'ርሱ ወደ ተገረዙት [እንድንኼድ] ዘንድ ለእኔ እና ለበርናባስ የትብብር ቀኝ እጅ ሰጡን። ድኾቹን እናስታውስ ዘንድ ብቻ [አደራ ሰጡን]፤ ደግሞም ይህንኑ ነገር ላደርግ ፈልግ ነበር።

ነገር ግን ኬፋ ወደ አንጾኪያ በመጣ ጊዜ ተኮንኖ ስለ ነበር በፊቱ ተቃወምሁት። ምክንያቱም አንዳንዶች ከያዕቆብ ከመምጣታቸው በፊት ከአሕዛብ ጋር ይበላ ነበር፤ ከመጡ በኋላ ግን ከግርዘት [የኾኑትን] በመፍራት ያፈገፍግ እና ራሱን ይለይ ጀመር። በርናባስ እንኳ በግብዝነታቸው እስኪወሰድ ድረስ ሌሎቹ አይሁዳውያን ከእርሱ ጋር ግብዞች ሆኑ። ነገር

ግን እንደ ወንጌል እውነት ቀጥ ብለው አለመኼዳቸውን በተመለከትኩ ጊዜ በኹሉ ፊት ለኬፋ [እንዲህ] አልሁት፡- “አንተ አይሁድ ኾነህ ሳለ፣ እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር ከኾነ፣ እንዴት አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ታስገድዳለህ?”

እኛ በትውልድ አይሁድ እንጂ ከኃጥአን አሕዛብ ያይደለን ሰው በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት ካልኾነ በሕግ ሥራዎች እንደማይጸድቅ በማወቅ፣ በሕግ ሥራዎች ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ እኛ እንኳ በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል፤ ምክንያቱም “በሕግ ሥራዎች ማንም ሥጋ አይጸድቅም።” እና በክርስቶስ ልንጸድቅ ስንፈልግ፣ እኛ ራሳችን ደግሞ ኃጥአን ኾነን ከተገኘን፣ እንግዲያስ ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ ነዋ? አይኾንም! ምክንያቱም ያፈረስኩትን ነገር እንደ ገና የማንጽ ከኾነ፣ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ። ምክንያቱም ለእግዚአብሔር ሕያው እኾን ዘንድ በሕግ በኩል ለሕግ ሞቻለሁ። ከክርስቶስ ጋር ተሰቅዬአለሁ። እና ከእንግዲህ ወዲህ እኔ አልኖርም፤ ነገር ግን ክርስቶስ በእኔ ይኖራል። እናም አኹን በሥጋ የምኖረውን ኑሮ እኔን በወደደ እና ስለ እኔ ራሱን በሰጠ በእግዚአብሔር ልጅ እምነት እኖራለሁ። የእግዚአብሔርን ጸጋ ወደ ጎን አልጥልም:: ምክንያቱም ጽድቅ በሕግ ከኾነ፣ እንኪያስ ክርስቶስ በከንቱ ሞተ።

“በእኔ የተሰበከው ወንጌል እንደ ሰው አይደለም። ምክንያቱም ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ [ተቀበልኩት]።” ይህ የግለ ታሪኩ መሪ ሐሳብ ነው።[99]

ትረካው በደራሲው “ቅድመ ክርስቲያናዊ” ሕይወት እና ከቀደምት ሐዋርያት ጋር ባለው ግንኙነት ላይ ትኩረት ያደርጋል። ይህን ማድረግ ያስፈለገው ምናልባትም

[99] Marius Victorinus, *Commentary on Galatians*. Trans. By Stephen Andrew Cooper (Oxford: Oxford University Press, 2005): “The main point of his **autobiographical narrative** is this: to teach that he learned the gospel neither from human beings nor through a human being, but from God and Jesus Christ.”

በገላትያ ማኅበራት፣ “ወንጌልን እና ተልዕኮውን የተቀበለው በኢየሩሳሌም ከነበሩ ቀደምት ሐዋርያት ነው” የሚል የሐሰት ወሬ እየተወራበት በመኾኑ ነው።

1፥11-12 (በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ)

> ***ወንድሞች [ሆይ]፤ አስታውቃችኋለሁ፦ በእኔ የተሰበከው ወንጌል እንደ ሰው አይደለም። ምክንያቱም ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ [ተቀበልኩት]።***

1፥11 *ወንድሞች [ሆይ]፤ አስታውቃችኋለሁ፦ በእኔ የተሰበከው ወንጌል እንደ ሰው አይደለም።*

ሆይ- አብዛኛዎቹ የአማርኛ ትርጓሜዎች፣ “ἀδελφοί- ወንድሞች” ከሚለው ስም በኋላ ይህን የጥሪ ቃል ያስከትላሉ። ዓላማውም “ወንድሞች” የሚለው ስም በጥሪነት ጥቅም ላይ እንደ ዋለ ማመልከት ነው።

አስታውቃችኋለሁ- ይህን “ትኩረት መሰብሰቢያ ቀመር” በማስቀደም ለግለ ታሪኩ ያዘጋጃቸዋል።[100] እንደዚህ ዓይነት ስልቶች በሐዋርያው ዘንድ የተለመዱ ናቸው (ሮሜ 1፥13፤ 1 ቆሮ 12፥3፤ 1 ቆሮ 15፥1፤ 2 ቆሮ 1፥8፤ 2 ቆሮ 8፥1፤ ፊል 1፥12፤ 1 ተሰ 2፥1)።[101]

ወንድሞች- በዚህ ቁጥር ብቻ ሳይኾን በደብዳቤው አጠቃላይ (3፥15፤ 4፥12፤ 4፥28፤ 4፥31፤ 5፥11፤ 5፥13፤ 6፥1፤ 6፥18) ተደራስያኑን "ወንድሞች" እያለ ይጠራል። ቃሉ በዚህ ዐውድ ክርስቲያናዊ ኅብረትን ለማመልከት በዘይቤአዊ መልኩ ጥቅም ላይ ውሏል። በተለያዩ ማኅበራት ውስጥ ያሉ ግለ-ሰቦች እርስ በርሳቸው “ወንድም” እየተባባሉ ይጠራራሉ። ይህም የታቀፉበትን ማኅበር እንደ ቤተሰብ እንደሚቆጥሩ

---

[100] J. L. White, *Introductory Formulae in the Body of the Pauline Letter*, Missouri School of religion: Columbia, Missouri 1971): "A formulaic phrase conveying either the sender's desire or command that the addressee "know" something."

[101] Keener, *Galatians* (2018): “Paul uses expressions such as I want you to know (1:11) to hold attention or to highlight some important points.”

የሚያመለክት ነው። በመኾኑም ለቃሉ ፊደላዊ ትርጓሜ በመስጠት እኅቶችን እንዳገለለ ልናስብ አይገባም።[102]

በእኔ የተሰበከው ወንጌል- አስቀድሞ "እኛ የሰበክናችሁ" (1፥8) ያለውን፣ አኹን "በእኔ የተሰበከው ወንጌል" ይለዋል። ከመጀመሪያ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች (እኛ) ወደ መጀመሪያ መደብ ነጠላ ቁጥር አመልካች (እኔ) መዞሩ፣ ለገላትያ ሰዎች የተሰበከውን ወንጌል እርሱ በግሉ እንዴት እንደ ተቀበለ ሊተርክ በመኾኑ ነው።

እንደ ሰው አይደለም- "οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον- እንደ ሰው አይደለም" ይህ ሐረግ፣ "ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም" በሚለው ሐረግ ይተረጎማል።[103] የገላትያ ሰዎች አስቀድመው የተቀበሉት እና አዲሶቹ ሰባክያን እየነቀፉት ያሉት ወንጌል መለኮታዊ እንጂ ሰብአዊ አይደለም።

1፥12 ምክንያቱም ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ [ተቀበልኩት]።

ተቀበልኩት- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ግስ ነው።[104]

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህ መስተዋድድ የዐረፍተ ነገሩ ፊት አውራሪ በመኾን፣ ዐረፍተ ነገሩ "እንደ ሰው አይደለም" ለሚለው ሐረግ ምክንያት ኾኖ መነገሩን ይገልጻል። በሌላ ቃላት፡- ይህ መስተዋድድ ወንጌሉን፣ "እንደ ሰው አይደለም" ያለው ከሰው ባለመቀበሉ ወይም ባለመማሩ ምክንያት እንደ ኾነ ይገልጻል።[105]

---

[102] Martyn, *Galatians*: "In accordance with ancient usage Paul dictates here as elsewhere the single word adelphoi, lit. 'Brothers'. But we can be confident that in the Galatian churches the women understood themselves to be fully addressed by this term. And that was what Paul intended."

[103] DeSilva, *Galatians*: "It was not a merely human gospel that he had received secondhand from the mouths of other human beings like himself, nor was it the result of Paul's compromising of God's message on the basis of his own human impulses to accommodate people and win them over."

[104] Martyn, *Galatians*: "Paul ends the sentence with a prepositional phrase, 'by God's apocalyptic revelation of Jesus Christ,' not with a clause having its own verb. He means to carry over one of the previous verbs, 'receive' or 'taught'; or he assumes the simple 'came.'"

[105] Eadie, *Galatians*: "**γὰρ** assigns the ground..."

ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም- በዚህ ሐረግ በእርሱ የተሰበከውን ወንጌል "እንደ ሰው አይደለም" ያለበትን ምክንያት ይገልጣል። የመጀመሪው ግስ ከኋለኛው ይልቅ ጠቅለል ያለ ነው። ለገላትያ ሰዎች የሰበከውን ወንጌልን በጥቅሉ በምንም ዓይነት መንገድ፣ በተለይ በትምህርት ከሰው የተቀበለው አይደለም።[106]

ነገር ግን- "ἀλλὰ- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በመጠቀም ወንጌሉ ሰብአዊ መኾኑን ከመካድ፣ መለኮታዊ መኾኑን ወደ ማሳወቅ ይዞራል።

በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ- ይህ ሐረግ በኹለት መንገድ ሊተረጎም ይችላል፡- "ኢየሱስ ክርስቶስ ገልጦልኝ ተቀበልኩት" ወይም "ኢየሱስ ክርስቶስ ተገልጦልኝ ተቀበልኩት" ኹለት ለቋንቋ ሰዋስዋዊ ጠባይ የሚስማሙ ትርጓሜዎች ናቸው።[107] ኾኖም የመጀመሪያው ይበልጥ ለዐውዱ የሚስማማ ነው።

Moo, *Galatians*: "Verse 12 explains the last part of verse 11: my gospel is not a human gospel because I did not receive it from a human being but through a revelation of Jesus Christ. The γάρ (gar) in this case, therefore, has its usual causal force."

[106] Burton, *Galatians*: "To the **denial of man as the source** from which he received his gospel the apostle adds as a correlative statement a **denial of instruction as the method** by which he obtained it."

Moo, *Galatians*: "the second verb is more specifc: Paul is saying that he did not receive the gospel in any way from a human being; specifcally, he did not sit under a teacher… to learn it…"

[107] Burton, *Galatians*: "It has been much dispute whether Jesus Christ is an objective or subjective genitive, whether Christ is the revealed or the revealer."

DeSilva, *Galatians*: "It is not clear how Paul's hearers would have understood the phrase "a revelation of Jesus Christ." They might have heard it to mean "through what Jesus Christ revealed [to me]" (construing "of Jesus Christ" as a subjective genitive) or as "through an unveiling of who Jesus Christ was" (taking "of Jesus Christ" as an objective genitive)."

1፥13-14 (ኑሮ በአይሁዳዊነት)

ምክንያቱም በአይሁዳዊነት [ስለኖርኩት] ስለ ቀድሞ ኑሮዬ ሰምታችኋል። ያም፡- የእግዚአብሔርን ማኅበር ከመጠን በላይ እንዳሳደድኩ እና ላጠፉ እንደ ጣርኩ፤ ደግሞም ለአባቶቼ ወግ ይበልጥ ቀናኢ በመኾን፣ በእኔ ብሔር [ከነበሩ] አብዛኞቹ አቻዎች በላይ በአይሁዳዊነት ልቄ እየኼድኩ እንደ ነበር።

ግለ ታሪኩን ከቅድመ ክርስቲያናዊ ሕይወቱ ይጀምራል።[108] በቅድመ ክርስቲያናዊ ሕይወቱ ለአባቶች ወግ እጅግ ቀናኢ እና የእግዚአብሔርን ማኅበር አሳዳጅ እንደ ነበር ይተርካል። ይህም ወንጌልን ከሰዎች ሊቀበል በሚችልበት ኹኔታ ውስጥ እንዳልነበር ያሳይለታል።[109]

---

[108] Betz, *Galatia*: "Paul begins the narratio proper by referring to his pre-Christian life in Judaism (1 : 13-14)."

[109] Meyer, *Galatians*: "Now begins the historical proof that he was indebted for his gospel to the "Revelation" he had mentioned, and not to human communication and instruction."

1፥13 ምክንያቱም በአይሁዳዊነት [ስለኖርኩት] ስለ ቀድሞ ኑሮዬ ሰምታችኋል፡- ያም የእግዚአብሔርን ማኅበር ከመጠን በላይ እንዳሳደድኩ እና ላጠፋ እንደ ጣርኩ፤

ስለኖርኩት- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህ መስተዋድድ ግለ ታሪኩ፣ "[በእኔ የተሰበከው ወንጌል] ከሰው አልተቀበልኩትም ወይም አልተማርኩትም፤ ነገር ግን በኢየሱስ ክርስቶስ መገለጥ ተቀበልኩት" ለሚለው ንግግር ማስረጃ ኾኖ መቅረቡን የሚገልጽ ነው። በሌላ ቃላት፡- ግለ ታሪኩን (1፥13-2፥21) የሚያቀርበው ወንጌሉ መለኮታዊ እንጂ ሰብዓዊ አለመኾኑን ለማስረዳት ነው።

ሰምታችኋል- ሊናገር ያለው ነገር ለተደራስያኑ እንግዳ እንዳልኾነ በማሳወቅ ይጀምራል። ቀደም ሲል ተነግሯቸው ነበር።[110] የነገራቸው ጳውሎስ[111] ይኹን፣ አዲሶቹ ሰባክያን[112] የተገለጸ ነገር የለም።

ስለ ቀድሞ ኑሮዬ- በአይሁዳዊነት የኖረውን ኑሮ እንዳለፈ ኑሮ በመቁጠር፣ "የቀድሞ ኑሮዬ" ይለዋል።[113] ይህም በእጅ አዙር በክርስቶስ አዲስ ሕይወት እንደ ጀመረ የሚያመለክት ነው።

በአይሁዳዊነት- "ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ" በአይሁዳዊነት፣ በአይሁዳዊነት...[114] ተረፍ ፩ ይመ.

---

[110] Victorinus, *Galatians*: "Lest he appear to be relating something new about himself, he says you have heard of my life (... a path I adhered to formerly when I was in Judaism)."

[111] Lightfoot, *Galatians*: "I told you when I was with you."

[112] Martyn, *Galatians*: "...it is quite possible that the Teachers made remarks to the Galatians about Paul's pre-Christian activity, accenting perhaps his persecution of the church."

[113] Burton, *Galatians*: "The very use of the term in this way is significant of the apostle's conception of the relation between his former and his present faith, indicating that he held the latter, and had presented it to the Galatians, not as a type of Judaism, but as an independent religion distinct from that of the Jews."

Moo, *Galatians*: "The temporal notes in the phrase 'my former way of life in Judaism' suggests that he has left this way of life behind"

[114] DeSilva, *Galatians*: "The term appears to have been coined by Jews in opposition to Hellenism, the Greek way of life that threatened to supplant the native, ancestral customs in Judea during the hellenizing reforms of 175–165 BCE."

ከመጠን በላይ እንዳሳደድኩ- “καθ’ ὑπερβολὴν-ከመጠን በላይ” ይህ ተውሳከ ግሳዊ ሐረግ “ἐδίωκον- አሳደድኩ” ከሚለው ግስ በፊት በመግባት የድርጊቱን እላፊነት ይገልጻል።[115] ጳውሎስ በእግዚአብሔር ማኅበር ላይ ያደረሰው ከልክ ያለፈ ስደት በግብረ ሐዋርያት ላይ ተመዝግቦ ይገኛል።

የእግዚአብሔር ማኅበር- “τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ- የእግዚአብሔር ማኅበር (ጉባኤ)” [116] ይህ ሐረግ ማኅበር የሚለውን ስም ከባለንብረቱ አኳያ ያስተዋውቀዋል፡- “የእግዚአብሔር [ንብረት የምትኾን] ማኅበር”[117] በዚህ ስም በብሉያት ሕዝበ እስራኤል ይጠራበት ነበር (ዘዳ 23፥1-3፤ ነህ 13፥1)፤ በሐዲሳት ደግሞ ሕዝበ ክርስቶስ ይጠራበታል (6፥16 ይመ.)።[118]

ላጠፋ እንደ ጣርኩ- “ἐπόρθουν- [ላጠፋ እንደ ጣርኩ]”[119] ከልክ ያለፈ ስደት ሲያደርስባት ሐሳቡ የእግዚአብሔር ማኅበር ከገጸ ምድር መደምሰስ ነበር።[120]

1፥14 ደግሞም ለአባቶቼ ወግ ይበልጥ ቀናኢ በመኾን፣ በእኔ ብሔር [ከነበሩ] አብዛኞቹ አቻዎች በላይ በአይሁዳዊነት ልቄ እየኼድኩ እንደ ነበር።

ከነበሩ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

ደግሞም- “καὶ- ደግሞም” ይህን አቆራኝ በማስቀደም ስለ ቅድመ ክርስቲያናዊ ሕይወቱ ተጨማሪ እውነታዎችን ያስከትላል።

---

[115] Longenecker, *Galatians*: "'intensely,' is a classical comparative that signals an excess of either quality or character (or both) over what might be expected."

[116] N. T. Wright, *Galatians* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2021): "It reflects Paul's assumption that all the different 'local churches' were part of a single, overall Christian community."

[117] Eadie, *Galatians*: “The possessive genitive **τοῦ θεοῦ** points out strongly the sinfulness and audacity of his career.”

[118] Moo, *Galatians*: "God's people are now to be found in those 'assembled' around the risen Lord Jesus."

[119] Wallace, *Grammar*, 550: “This use of the imperfect tense occasionally portrays the action as something that was desired (voluntative), attempted (conative), or at the point of almost happening (tendential).”

[120] Meyer, *Galatians*: “Paul wished to be not a mere devastator, not a mere disturder but a destroyer of the church; and as such he was active.”

በአይሁዳዊነት- 1፥13 ማብ. ይመ.

ልቂ እየኼድኩ እንደ ነበር- "προέκοπτον" ገፍቼ እየኼድኩ፣ እያደኩ፣ እየጨመርኩ...[121] ወደ ክርስቶስ እምነት ከመምጣቱ በፊት በአይሁዳዊነት ልቆ በመኼድ ላይ ነበር።[122] ይህም በእጅ አዙር ወደ ክርስቶስ እምነት መመለሱ በሰብዓዊ ተጽዕኖ አለመኾኑን የሚያመለክት ነው።[123]

አቻዎች- "συνηλικιώτας" በእድሜ መተካከልን፣ አቻነትን... ያመለክታል።[124] በዚህ ቃል ንጽጽሩን በእርሱ እድሜ ከነበሩ አይሁዳውያን ጋር ይወስናል።[125]

በእኔ ብሔር- "ἐν τῷ γένει μου- በእኔ ብሔር" ንጽጽሩን በራሱ ብሔር ብቻ መወሰኑ አይሁዳዊነት ብሔራዊ ሃይማኖት እንደ ኾነ የሚያመለክት ነው።

ለአባቶቼ ወግ ይበልጥ ቀናኢ በመኾን- በዚህ ሐረግ በአይሁዳዊነት ልቆ እንዲኼድ ያደረገውን ምሥጢር ይገልጻል።[126]

ቀናኢ- "ζηλωτης- ቀናኢ" ይሁዲው ፊሎ በዚህ ዘመን በሺዎች የሚቆጠሩ ለሕገ ኦሪት እና ለአባቶች ወግ የሚቀኑ እና እነዚህን የሚተላለፉ ሰዎችን ያለ ርኅራኄ ሊያጠቁ የተዘጋጁ አይሁዳውያን እንደ ነበሩ ዘግቧል።[127] ጳውሎስም የዘመኑን መንፈስ

---

[121] Eadie, *Galatians*: "The tropical sense of the verb is, 'to push forward,' and intransitively 'to make advancement'..."

[122] Wallace, *Grammar*, 548: "The imperfect is frequently used to indicate a regularly recurring activity in past time (habitual) or a state that **continued for some time** (general)."

[123] Betz, *Galatia*: "There was development, to be sure, but development away from and not towards Christianity. As a Jew he had no reason to leave Judaism. This situation is of course emphasized in order to underscore the miraculous nature of his conversion.

[124] Bruce, *Galatians*: "... a Hellenistic term for a member of the same age-group."

[125] DeSilva, *Galatians*: "He remembers himself as making steady progress in this educational and formational pursuit, distinguishing himself beyond many of his peers- those against whom it is natural to compare oneself and one's progress."

[126] DeSilva, *Galatians*: "He attributes his greater achievement to his "'being more abundantly an enthusiast.'"

[127] Philo, *Spec. Leg.*, 2: 253, "... there are thousands who have their eyes up on him full of zeal for the laws, strictest guardians of the ancestral institutions, merciless to those who do anything to subvert them."

በመከተል ለሕገ ኦሪት እና ለአባቶች ወግ ያለውን ቅንዓት ሕዝበ ክርስቶስን በማሳደድ አሳይቷል (ፊል 3፥6፤ ሐዋ 22፥3-4 ይመ.)።[128]

በዚህ ቃል መነሻነት አንዳንድ ምሁራን ጳውሎስ እንደ ስምዖን ቀናኢ "የዐራተኛው ፍልስፍና"[129] ወገን ነበር ይላሉ (ለተጨ. TDNT 2. 877-88 ይመ.)።[130]

የአባቶቼ ወግ- "τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων- የአባቶቼ ወግ" ሰዱቃውያን ሕገ ኦሪትን ብቻ፣ ፈሪሳውያን ግን ከሕገ ኦሪት ጋር የአባቶችን ወግ ይጠብቁ ነበር።[131] የጳውሎስ ቅንዓት ለአባቶች ወግ ጭምር እንጂ ለሕገ ኦሪት ብቻ አይደለም። ይህም ፈሪሳዊ እንደ ነበር የሚያመላክት ነው።

---

[128] DeSilva, *Galatians*: "Paul thus acted in line with a well-established role as a watchdog for the ancestral ways and for the nation's well-being."

[129] ዮሴፍ ወልደ ማቲያስ በአይሁድ ሃይማኖት ሥር አራት ቡድናትን ይዘረዝራል፦ ፈሪሳውያን፣ ሰዱቃውያን፣ ኤሴኖች እና ቀነናውያን፦ "But of the fourth sect of Jewish philosophy, Judas the Galilean was the author. These men agree in all other things with the Pharisaic notions; but they have an inviolable attachment to liberty, and say that God is to be their only Ruler and Lord. They also do not value dying any kinds of death, nor indeed do they heed the deaths of their relations and friends, nor can any such fear make them call any man lord. And since this immovable resolution of theirs is well known to a great many, I shall speak no further about that matter; nor am I afraid that any thing I have said of them should be disbelieved, but rather fear, that what I have said is beneath the resolution they show when they undergo pain." Flavius Josephus, *Ant*, 18. 1

[130] Lightfoot, *Galatians*: "St. Paul seems to have belonged to the extreme party of the Pharisees... whose pride it was to call themselves 'zealots of the law, zealots of God.' To this party also had belonged Simon, one of the twelve, thence surnamed the zealot."

[131] Flavius Josephus, *Ant*, 13. 10: "What I would now explain is this, that the Pharisees have delivered to the people a great many observances by succession from their **fathers**, which are not written in the laws of Moses; and for that reason it is that the Sadducees reject them, and say that we are to esteem those observances to be obligatory which are in the written word, but are not to observe what are derived from **the tradition of our forefathers**."

1፥15-17 (ወደ አሕዛብ)

ነገር ግን ከእናቴ ማኅጸን የለየኝ እና በጸጋው የጠራኝ ⌜እርሱ⌝ በአሕዛብ [መካከል] እሰብከው ዘንድ ልጁን በእኔ ሊገልጥ በወደደ ጊዜ፣ ወዲያው ከሥጋ እና ከደም ጋር አልተማከርኩም ወይም ወደ ኢየሩሳሌም ከእኔ በፊት ሐዋርያት ወደ ነበሩት አልወጣሁም፤ ነገር ግን ወደ ዓረቢያ ኼድኩ እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ።

በዚህ ውስብስብ ዐረፍተ ነገር (1፥15-17) ሐዋርያዊ ተልዕኮውን እንደተቀበለ ከቀደምት ሐዋርያት ጋር ሳይማከር ለስብከተ ወንጌል ወደ አሕዛብ ምድር መኼዱን ይተርካል። ይህም ወንጌሉን ከቀደምት ሐዋርያት እንዳልተማረ ያሳይለታል።

፩፥15 ነገር ግን ከእናቴ ማኅጸን የለየኝ እና በጸጋው የጠራኝ ⌜እርሱ⌝ በወደደ ጊዜ

እርሱ- አንዳንድ ቅጂዎች "እርሱ" በሚለው ጠቋሚ መስተአምር ፈንታ "እግዚአብሔር" የሚል ስም ያኖራሉ፦[132] "እግዚአብሔር በወደደ ጊዜ"

ነገር ግን- "δὲ" ይህች ምእላድ እንደ አገባቧ መስተጻርራዊ ወይም መቀጽላዊ ተግባር ትይዛለች (ለተጨ. ማብ. BDAG 213 ይመ.)። በዚህ ክፍል መስተጻርራዊ ተግባር ይዛለች።

በወደደ ጊዜ- "῞Οτε... εὐδόκησεν- በወደደ ጊዜ" የዚህ ሐረግ መዋቅራዊ ግንኙነት፣ "ልጁን በእኔ ሊገልጥ" ከሚለው ሐረግ ጋር ነው፦ "ልጁን በእኔ ሊገልጥ በወደደ ጊዜ"

ከእናቴ ማኅጸን የለየኝ እና በጸጋው የጠራኝ- ወደ ሐዋርያዊ አገልግሎት የገባበትን ኹኔታ የብሉይ ነቢያትን ቋንቋ በመጠቀም ይገልጻል (ኤር ፩፥4-5፤ ኢሳ 49፥1-6 ያነጻ.)።

ከእናቴ ማኅጸን- "ἐκ- ከ" ይህ መስተዋድድ፣ "የእናቴ ማኅጸን" ከሚለው ሐረግ ጋር በመቀናጀት ለሐዋርያዊ ተልዕኮ መለየት የጀመረበትን ጊዜ ያመለክታል፦[133] "ከእናቴ ማኅጸን [ጀምሮ]" ከመወለዱ በፊት ለሐዋርያዊ ተልዕኮ እንደ ተለየ በማሳወቅ ሐዋርያዊ አገልግሎቱ በሰዎች ላይ ጥገኛ አለመኾኑን ያሳያል።[134]

"ከእናቴ ማኅጸን" የሚለው ሐረግ፣ "በጸጋው የጠራኝ" እንደሚለው ሐረግ ኹሉ፣ ለሐዋርያዊ አገልግሎት መለየት እና መጠራቱ የእርሱን ማንነት ቅድመ ኹኔታ ያደረገ አለመኾኑን የሚያሳይ ነው (ሮሜ 9፥11-12 ያነጻ.)።

የለየኝ- "ἀφορίζω- መለየት" የሚለው ቃል "ከብዙኃን መካከል የመረጠኝ" የሚል ትርጓሜ ያዘለ ነው።

---

[132] Lightfoot, *Galatians*: "The words ὁ θεός of the received text are to be struck out as a gloss, though a correct one."
Betz, *Galatia*: "Although Paul does not name God as the author, it is clear that this is what he means."

[133] Winer, *Grammar*, 459: "When used of time, **ἐκ** denotes the starting-point of a temporal series, the period since which something has been in existence."

[134] Burton, *Galatians*: "He whom God himself from his birth set apart to be a preacher of the gospel to the Gentiles and whom by his grace he called into that service can not be dependent on men for his commission or subject to their control."

በጸጋው የጠራኝ- አስቀድሞ ተደራስያኑን "በጸጋ የጠራችሁ" ብሎ ነበር። አኹን ደግሞ ራሱን "በጸጋው የጠራኝ" ይላል።[135] የመጀመሪያው ጥሪ ወደ እምነት ሲኾን፣ የአኹኑ ደግሞ ወደ አገልግሎት ነው። ነገር ግን ኹለቱም በመለኮታዊ ቸርነት የተፈጸሙ ናቸው።

፩፥16 በአሕዛብ [መካከል] እሰብከው ዘንድ ልጁን በእኔ ሊገልጥ [በወደደ ጊዜ]፣ ወዲያው ከሥጋ እና ከደም ጋር አልተማከርኩም

መካከል- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

በወደደ ጊዜ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት ከ፩፥15 የተወሰደ ሐረግ ነው።

ልጁ- “υἱὸν αὐτοῦ” የእርሱ ልጅ፣ ልጁ... የእግዚአብሔር ልጅ

በእኔ- “ἐν- በ” ይህ መስተዋድድ በዚህ ሐረግ አማካኝነትን ሳይኾን፣ ውስጣዊነትን የሚገልጽ ነው፡- “በእኔ [አማካኝነት]”[136] ሳይኾን፣ “በእኔ [ውስጥ] (ለውስጥ ማንነቴ፣ ለነፍሴ...)”[137]

ሊገልጥ- ፩፥12 ማብ. ይመ.

በአሕዛብ እሰብከው ዘንድ- “ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν- በአሕዛብ መካከል እሰብከው ዘንድ” የዚህ ዘንድ አንቀጽ[138] ተግባር

---

[135] Origen, *Commentary on the Epistle to the Romans: Books 1-5.* Trans. by Thomas P. Scheck (Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 2001) p63: "The word 'called' can be viewed as a general term because it applies to all who believe in Christ. However each person individually is called either an apostle, prophet, teacher..."

[136] Lightfoot, *Galatians*: “It does not speak of a revelation made inwardly to himself, but of a revelation made through him to others.”

[137] Chrysostom, *Galatians*: “... why does he say, ‘to reveal His Son in me,’ and not ‘to me?’ it is to signify, that he had not only been instructed in the faith by words, but that he was richly endowed with the Spirit;—that the revelation had enlightened his whole soul, and that he had Christ speaking within him.”

Meyer, *Galatians*: “**ἐν ἐμοὶ** is in my mind, in my consciousness.”

[138] ዘንድ አንቀጽ፡- በዋናው ሐረግ የተገለጸው ተግባር የተፈጸመበትን ዓላማ የሚገልጽ ነው።

እግዚአብሔር ልጁን በእርሱ ሊገልጥ የወደደበትን ዓላማ መግለጽ ነው።[139] ወንጌልን ለገላትያ ሰዎች መስበኩ ከዚህ መለኮታዊ ተልዕኮ ጋር የሚስማማ ነው (1፥8፤11)።[140]

በአሕዛብ [መካከል]- "ἔθνεσιν" አሕዛብ፣ ሕዝቦች፣ ብሔራት... ማለት ሲኾን፣ በአይሁድ ዘንድ ከራሳቸው ብሔር ውጪ ያሉ ብሔራትን በዚህ ስም መጥራት የተለመደ ነው።

"ἐν- በ" ይህ መስተዋድድ በመካከል መገኘትን ያመለክታል። በዚህ መሠረት "በአሕዛብ [መካከል]" ብለን ተርጕመነዋል።

ወዲያው- "εὐθέως- ወዲያው" ይህ ጊዜ አመልካች ተውሳከ ግስ፣ መለኮታዊ መገለጡን በመቀበሉ እና ሐዋርያዊ ተልዕኮውን መፈጸም በመጀመሩ መካከል የጊዜ ክፍተት እንደ ሌለ የሚያሳይ ነው።[141]

ከሥጋ እና ከደም ጋር አልተማከርኩም- ይህ ሐረግ ወዲያው

አልተማከርኩም- ወደ ብሔረ አሕዛብ ሐዋርያዊ ተልዕኮን እንደ ተቀበለ ለስብከተ ወንጌል ወደ ዓረቢያ ኼደ እንጂ ከሰዎች ጋር አልተማከረም። ይህም ወንጌልን ከሰዎች እንዳልተማረ የሚያረጋግጥ ነው።[142]

---

[139] Chrysostom, *Galatians:* "The object, says he, of His thus specially revealing Himself to me, was not only that I might myself behold Him, but that I might also manifest Him to others."

Victorinus, *Galatians*: "It happens first that Paul would get to know Christ and next that he would preach him."

[140] Keener, *Galatians* (2018): "This information also means that the Galatians belonged to Paul's commission not to that of the Jerusalem apostles."

[141] Chrysostom, *Galatians*: "... this blessed man, fervent in spirit, straightway undertook to teach wild barbarians, choosing a life full of battle and labor."

Meyer, *Galatians*: "This journey, which is to be looked upon not as having for its object a quiet preparation, but as a first, certainly fervent experiance of extraneous ministry, and which was of short duration, is not men in Acts."

Betz, *Galatia:* "Although Paul does not say why he went to Arabia, we can assume that he did so for the purpose of mission."

Bruce, *Galatians*: "Paul's argument at this point is: `As soon as I was converted, I began my apostolic service, and had been thus engaged for three years before ever I saw the leaders of the Jerusalem church'."

[142] Chrysostom, *Galatians*: "And therefore he says, "I conferred not with flesh and blood;" for it would have been extremely absurd for one who had been taught by God,

ከሥጋ እና ከደም ጋር- “σαρκὶ καὶ αἵματι- *ሥጋ እና ደም*” በዙሪያ ጥምጥም ሰው ማለት ነው (ማቴ 16፥17፤ ኤፌ 6፥12)።[143]

1፥17 ወይም ወደ ኢየሩሳሌም ከእኔ በፊት ሐዋርያት ወደ ነበሩት አልወጣሁም፤ ነገር ግን ወደ ዓረቢያ ኼድኩ እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ።

ወደ ኢየሩሳሌም… አልወጣሁም- “ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα- *ወደ ኢየሩሳሌም አልወጣሁም*” ወደ ኢየሩሳሌም እና ከኢየሩሳሌም የሚደረጉ ጉዞዎችን “ወደ ኢየሩሳሌም መውጣት” እና “ከኢየሩሳሌም መውረድ” ማለት የተለመደ ሲኾን፣ የኢየሩሳሌምን ሥነ መልክአ ምድራዊ ከፍታ የሚገልጽ አነጋገር ነው (ሉቃ 10፥30፤ ሐዋ 15፥1-2፤ 25፥1)።

ከእኔ በፊት ሐዋርያት ወደ ነበሩት- “ከእኔ በፊት” የሚለው ሐረግ በጊዜ ቀዳማዊነትን እንጂ በሥልጣን የበላይነትን አያመለክትም።[144] ምንም እንኳ ከእናቱ ማኅጸን ጀምሮ ለሐዋርያዊ ተልዕኮ የተለየ ቢኾንም፣ ሐዋርያዊ ተልዕኮን በመፈጸም ረገድ ከእርሱ የሚቀድሙ ነበሩ። ኾኖም ከእነዚህ ጋር ለመምከር ወደነበሩበት አልኼደም።

ነገር ግን- “ἀλλὰ- *ነገር ግን*” ይህን መስተፃርር በመጠቀም ያላደረገውን ከማሳወቅ፣ ያደረገውን ወደ መግለጽ ይዞራል፦[145] “ከሥጋ እና ከደም ጋር አልተማከርኩም ወይም ወደ ኢየሩሳሌም ከእኔ በፊት ሐዋርያት ወደ ነበሩት አልወጣሁም፤ <u>ነገር ግን</u> ወደ ዓረቢያ ኼድኩ እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ።”

ወደ ዓረቢያ ኼድኩ እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ- ወደ ዓረቢያ መኼዱን እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ መመለሱን ወደ ኢየሩሳሌም ላለመሄዱ ማረጋገጫ አድርጎ ያቀርባል።

---

afterwards to refer himself to men… Therefore he thus spoke, not arrogantly, but to exhibit the dignity of his own commission.”

[143] Moo, *Galatians*: "'Flesh and blood' is a typical idiom for 'human beings,' and it is typically used, as here (versus 'revelation') to set up a contrast with something divine."

[144] Longenecker, *Galatians*: "'before me' is temporal, and so not to be taken as denoting precedence of status."

[145] Eadie, *Galatians*: "...as introducing an affirmative after a negative statement, it has its **strong adversative** force."

ወደ ዓረቢያ ኼድኩ- ይህ ጉዞ በግብረ ሐዋርያት በምን ምክንያት እንዳልተዘገበ ግልጽ ባይኾንም፣[146] ጳውሎስ ግን ሐዋርያዊ ተልዕኮውን እንደተ ቀበለ ወደ አሕዛብ ምድር እንደ ኼደ ለማሳወቅ ዘግቦታል። ወደ ዓረቢያ የኼደው ወንጌልን በአሕዛብ መካከል እንዲሰብክ ለተሰጠው መገለጥ ምላሽ በመስጠት ነው። (ሰለ ዓረቢያ የሥነ መልከአ-ምድር ሊቁ Strabo 16.4 ይመ.)

እና በድጋሚ ወደ ደማስቆ ተመለስኩ- "πάλιν ὑπέστρεψα- በድጋሚ ተመለስኩ" ይህ አነጋገር ወደ ዓረቢያ ከመኼዱ በፊት በደማስቆ እንደ ነበረ ያመለክታል።

[146] ጀሮም የሚከተለውን መላምት ይሰጣል፡- "The reason in fact Luke omitted the part about Arabia is perhaps because Paul achieved nothing worthy of his apostolate in Arabia." Jerome, Galatians

1፥18-24 (ኬፋን ጉብኝት)

ከዚያም ከሦስት ዓመታት በኋላ「ኬፋን」ልጠይቅ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣሁ እና ከእርሱ ጋር ዐሥራ አምስት ቀናት ቆየሁ። ነገር ግን ከጌታ ወንድም ከያዕቆብ በቀር፣ ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየሁም። ስለ ጻፍኩላችሁ ነገር፣ እነሆ፡- በእግዚአብሔር ፊት ሐሰት አልናገርም። ከዚያም በኋላ ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ኼድኩ። እናም በክርስቶስ [ባሉት] የይሁዳ ማኅበራት ዘንድ በመልክ አልታወቅም ነበር፤ ነገር ግን ይህን ብቻ ይሰሙ ነበር፡- "ቀድሞ እኛን ያሳድድ የነበረ፣ በአንድ ወቅት ሊያጠፋው የሞከረውን ያን እምነት አኹን እየሰበከ ነው" እናም በእኔ እግዚአብሔርን አመሰገኑ።

ይህ ክፍል ወደ ኢየሩሳሌም ካደረጋቸው ጉዞዎች መካከል የመጀመሪያውን የሚመለከት ነው። ወደ ኢየሩሳሌም የኼደው ኬፋን ለመጎብኘት እንደ ነበር፣ በዚያም ለኹለት ሳምንታት እንደ ቆየ፣ ኾኖም ከይሁዳ ማኅበራት ጋር በተለይ ከሌሎቹ ሐዋርያት ጋር እንዳልተገናኘ ይተርካል። ይህም በዚህ ጉዞ ወንጌልን ከኢየሩሳሌም እንዳልተማረ ያሳይለታል።

፲፥፲፰ ከዚያም ከሦስት ዓመታት በኋላ ⌈ኬፋን⌉ ልጠይቅ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣሁ እና ከእርሱ ጋር ዐሥራ አምስት ቀናት ቆየሁ።

ኬፋ- አንዳንድ ቅጂዎች "ኬፋ" በሚለው የአራማይክ ስም ፈንታ "ጴጥሮስ" የሚለውን የጽርእ ስም ያኖራሉ።[147] ጳውሎስ በደብዳቤዎቹ "ጴጥሮስ" ከሚለው ይልቅ "ኬፋ" የሚለውን ስም ያዘወትራል።

ከዚያም- "Ἔπειτα- ከዚያም" ይህን ቃል በመጠቀም ከትረካው አንድ ክፍል ወደሚቀጥለው ክፍል ይሸጋገራል።[148]

ሦስት ዓመታት በኋላ- "ἔτη τρία- ሦስት ዓመታት" ወደ ኢየሩሳሌም ከመውጣቱ በፊት በዓረቢያ እና በደማስቆ ለሦስት ዓመታት ወንጌልን ይሰብክ ነበር።[149] ይህም ወንጌሉን እና ሐዋርያዊ ተልዕኮውን ከኢየሩሳሌም እንዳልተቀበለ የሚያስረዳ ነው።[150]

ወደ ኢየሩሳሌም ወጣሁ- (፲፥፲፯ ማብ. ይመ.)

ቆየሁ- "ἐπέμεινα- ቆየሁ" ይህ ግስ ባሉበት ስፍራ፣ ኹኔታ... መቀጠልን የሚያመለክት ነው፦ "ከእርሱ ጋር ኾኜ ዐሥራ አምስት ቀናት አሳለፍኩ"

ልጠይቅ- "ἱστορῆσαι" ቃል በቃል ጥያቄ ላቀርብ ማለት ሲኾን፣ በተዘዋዋሪ ልጎበኝ፣ ልመለከት... የሚል ትርጉም አለው። ከሦስት ዓመታት በኋላ ወደ ኢየሩሳሌም ሲወጣ ኬፋን ሊጎበኝ እንጂ ስለ ወንጌል ለመማከር አልነበረም።[151]

---

147 Martyn, *Galatians*: "'Cephas' and 'Peter' (the latter being an inferior manuscript reading here) are Aramaic and Greek words respectively for 'rock.'"

148 Burton, *Galatians*: "Ἔπειτα, primarily a particle of chronological succession..."

149 Ellicott, *Galatians*: "'**three years**' after his conversion, that being the obvious and natural **terminus a quo** to which all the dates in the narrative are to be referred..."

150 Victorinus, *Galatians*: "So he had already been preaching for three years among the Gentiles. What else could this mean, but that he had received a mission from God to preach to the Gentiles the Christ revealed to him?"

Burton, *Galatians*: "The mention of the period subsequent to his conversion during which he voluntarily abstained from contact with the apostles at Jerusalem tends to show his entire independence of them."

151 Chrysostom, *Galatians*: "...the only object of this journey was to visit Peter."

Burton, *Galatians*: "By the use of this word Paul characterises his journey as having had for its purpose personal acquaintance with Peter, rather than the receiving of instruction."

ከእርሱ ጋር- "πρὸς αὐτὸν- ከእርሱ ጋር" "እርሱ" የሚለው ጠቋሚ መስተአምር "ኬፋ" የሚለውን ስም የሚያመለክት ነው፡- "ከኬፋ ጋር ዐሥራ አምስት ቀናት ቆየሁ"

ዐሥራ አምስት ቀናት-

1፥19 *ነገር ግን ከጌታ ወንድም ከያዕቆብ በቀር፣ ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየሁም።*

ነገር ግን- "δὲ" በዚህ ክፍል መስተጻርራዊ ተግባር ይዛለች። ምንም እንኳ ከኬፋ ጋር *ዐሥራ* አምስት ቀናት የቆየ ቢኾንም ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየም።

ሌሎቹ ሐዋርያት- እነዚህ አስቀድሞ፣ "ከእኔ በፊት ሐዋርያት የኾኑ" ያላቸው ናቸው (1፥17 ይመ.)።

ማንንም አላየሁም- ከኬፋ ጋር ለኹለት ሳምንታት ሲቆይ ሌሎቹን ሐዋርያት አለማየቱ ቀደምት ሐዋርያት ተባብረው እንዳልሾሙት የሚያሳይ ነው።[152]

ከኬፋ ጋር *ዐሥራ* አምስት ቀናት ሲቆይ ሌሎቹን ሐዋርያት አለማየቱ ምናልባትም ለስብከተ ወንጌል ከኢየሩሳሌም በመውረዳቸው ሊኾን ይችላል[153] (ነገር ግን በዚህ ምንባብ ይህን የሚያመላክት ነገር የለም። በመኾኑም ይህ እንደ መላምት እንጂ እንደ ትርጓሜ የሚነገር አይደለም)።

የጌታ ወንድም- "τὸν ἀδελφὸν του κυρίου- የጌታ ወንድም" በዚያም ዘመን "ያዕቆብ" በሚለው ስም ብዙ ግለ ሰቦች ይጠሩ ነበር (በሐዲሳት ፬ ግለሰቦች በዚህ ስም ተጠርተዋል)። ጳውሎስ በኢየሩሳሌም ቆይታው ያገኘውን ያዕቆብ በዚህ ስም ከሚጠሩ ሌሎች ግለ ሰቦች "የጌታ ወንድም" በማለት ይለየዋል።[154]

Betz, *Galatia*: "Paul wants to rule out that it was at this occasion that he received instruction about the gospel."

[152] DeSilva, *Galatians*: "... there was no meeting with the college of apostles as if with an ordaining or commissioning body."

[153] Fung, *Galatians*: "... Possibly the Jerusalem leaders whom he did not see at his first visit were engaged in missionary work in Judea."

[154] Meyer, *Galatians*: "By the more precise designation, the brother of the Lord, he is distinguished not only from the elder James, the brother of John, but also from James the son of Alphaeus, who was one of the twelve."

ከያዕቆብ በቀር- “εἰ μὴ Ἰάκωβον- ከያዕቆብ በቀር” ይህ ሐረግ፣ “ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየሁም” ከሚለው ዕቅፍ ውስጥ የጌታ ወንድም ያዕቆብን የሚያወጣ ነው፡- “ከያዕቆብ በቀር ከሌሎቹ ሐዋርያት ማንንም አላየሁም”

1፥20 ስለ ጻፍኩላችሁ ነገር፣ እነሆ፡- በእግዚአብሔር ፊት ሐሰት አልናገርም።

ስለ ጻፍኩላችሁ ነገር- “Ἃ… γράφω ὑμῖν- ስለ ጻፍኩላችሁ ነገር” የሚለው ሐረግ በዋነኝነት ወደ ኢየሩሳሌም ስላደረገው የመጀመሪያው ጉዞ የተናገረውን ያመለክታል።[155]

እነሆ- “ἰδοὺ” እነሆ፣ ተመልከቱ፣ እወቁ… ማለት ሲኾን፣ ትእዛዛዊ ድምጸት አለው።

በእግዚአብሔር ፊት- “ἐνώπιον τοῦ θεοῦ- በእግዚአብሔር ፊት” ሐሰት በከለከለ እና ሐሰተኛውን በሚቀጣ በእርሱ ፊት

ሐሰት አልናገርም- የጻፈላቸው ነገር ሐሰት መኾኑን ይክዳል። ይህም በእጅ አዙር “የጻፍኩላችሁ እውነታውን ነው” እንደ ማለት ነው።[156] የጻፈውን በመሐላ ማጽናት ያስፈለገው ምናልባትም በገላትያ ማኅበራት ዘንድ ወደ ኢየሩሳሌም ስላደረገው ጉዞ የተለየ ነገር እየተወራ በመኾኑ ነው።[157]

---

[155] Fung, *Galatians*: "The insertion of this affirmation at this particular point suggests that 'what I write' refers primarily to the report about his first visit to Jerusalem, and especially to his last sentence in v. 19."

[156] Betz, *Galatia*: “Paul employs the oath formula in order to assure that he had written the truth.”

[157] Martyn, *Galatians*: “It thus becomes doubly clear that the Teachers have given the Galatians their own account of Paul's early years as a preacher of the gospel, speaking particularly of the relationship they say he had with the Jerusalem apostles during those years.”

Fung, *Galatians*: "The vehemence of his language also implies, probably, that a different account, which misrepresented the nature and purpose of his visits to Jerusalem, was current among the Galatian churches, and that he was eager to counter this with his statement of the facts."

Keener, *Galatians* (2018): “That Paul goes so far as to call God as witness to the truth suggests that his detractors had presented a different picture, perhaps with some basis in (but a different interpretation of) the facts.”

1፥21 ከዚያም በኋላ ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ኼድኩ።

ከዚያም በኋላ- “Ἔπειτα- ከዚያም በኋላ” በማለት ትረካውን ካቆመበት ይቀጥላል፡- “ወደ ኢየሩሳሌም ወጥቼ ከኬፋ ጋር ኹለት ሳምንታት ከቆየሁ በኋላ ወደ ሶርያ…”

ኼድኩ- “ἦλθον” ኼድኩ ወይም መጣሁ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። ይህ ግስ የዚህ ዐረፍተ ነገር መሪ ቃል ነው።

ወደ- ይህ መስተዋድድ መዳረሻነትን የሚያመለክት ነው። መነሻውን በምንባቡ ከቀደመው በመሙላት የሐዋርያው የጉዞ አቅጣጫ እንደሚከተለው ይገለጻል፡- “ከኢየሩሳሌም ወደ ሶርያ እና ወደ ኪልቅያ ክልሎች”

ክልሎች- “τὰ κλίματα” ክልሎች፣ አከባቢዎች… ማለት ነው። ሶርያና ኪልቅያ በሮም አስተዳደራዊ መዋቅር ውስጥ እስከ 72 CE ድረስ በአንድ አውራጃነት ይቆጠሩ ነበር።[158]

ሶርያ እና ኪልቅያ- ወደ ኢየሩሳሌም ወጥቶ ከኬፋ ጋር ኹለት ሳምንታት ከቆየ በኋላ የሐዋርያዊ ተልዕኮው መደበኛ ተደራስያን ወደ ኾኑ አሕዛብ ክልሎች ኼደ።[159] (ለሶርያ Strabo 16.2 ለኪልቅያ Strabo 14.5 ይመ.)

1፥22 እናም በክርስቶስ [ባሉት] የይሁዳ ማኅበራት ዘንድ በመልክ አልታወቅም ነበር፤

ባሉት- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

ወደ ሶርያና ወደ ኪልቅያ ክልሎች ከኼደ በኋላ ያደረገውን ከመተረክ ከይሁዳ ማኅበራት ጋር ስለነበረው ግንኙነት ለማውራት ወደ ኋላ ይመለሳል።

---

[158] Fung, *Galatians*: "'Regions' is here used in the general sense of "territories," "districts," and not in the more technical sense of the administrative subdivisions of a Roman province…"

[159] Chrysostom, *Galatians*: “After his interview with Peter, he resumes his preaching and the task which lay before him, avoiding Judæa, both because of his mission being to the Gentiles, and of his unwillingness to ‘build upon another man’s foundation.’”

እናም- “δὲ” በዚህ ክፍል መቀጽላዊ ተግባር ይዛለች። “ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ኼድኩ” ባለው ላይ “በክርስቶስ ያሉት የይሁዳ ማኅበራት ዘንድ በመልክ አልታወቅም ነበር” የሚለውን ይቀጥላል፦ “ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች <u>በመኼዴም</u> በክርስቶስ ያሉት የይሁዳ ማኅበራት ዘንድ በመልክ አልታወቅም ነበር”

በመልክ አልታወቅም ነበር- ይህ ሐረግ ኬፋን በመጎብኘት ዓላማ ወደ ኢየሩሳሌም ኼዶ ለኹለት ሳምንታት በቆየ ጊዜ ከተጠቀሱት ማኅበራት ጋር ግንኙነት እንዳልነበረው የሚያመላክት ነው።

በመልክ- የይሁዳ ክርስቲያኖች ጳውሎስን በአካል አይወቁት እንጂ ስለ ጳውሎስ ይሰሙ እና ያመሰግኑ ነበር (1፥23-24)

የይሁዳ ማኅበራት- አንዳንድ መተርጉማን ወደ ኢየሩሳሌም ወጥቶ ከኬፋ ጋር ኹለት ሳምንታት መቆየቱን ጠቅሰው፣ “የይሁዳ ማኅበራት” የሚለው ከኢየሩሳሌም ውጪ ያሉ የይሁዳ ማኅበራትን ነው ይላሉ።[160] በርግጥ ኢየሩሳሌምን ከይሁዳ መለየት በሐዲሳት የተለመደ ነው (ዮሐ 2፥23፤ እና 3፥22 ያነጻ. ሐዋ 10፥39 ይመ.)። ነገር ግን አጠቃላይ የትረካው ትኩረት ከኢየሩሳሌም ማኅበራት ጋር ያለው ግንኙነት ላይ እንደ መኾኑ መጠን “የይሁዳ ማኅበራት” የሚለው መጠሪያ የኢየሩሳሌም ማኅበራትን ሊያጠቃልል ይችላል። ይህም ጉብኝቱ ይፋዊ እንዳልነበረ የሚያሳይ ነው።[161]

በክርስቶስ- “ἐν χριστῷ- በክርስቶስ” በክርስቶስ ውስጥ ያሉ፣ የክርስቶስ አካል የኾኑ... በሀገረ ይሁዳ ከክርስቶስ ማኅበራት በተጨማሪ የአይሁዶች ማኅበራት በብዛት በመኖራቸው፣ “በክርስቶስ” የሚለውን መስተዋድዳዊ ሐረግ መጨመር አስፈልጎታል።[162]

---

[160] Meyer, *Galatians*: “This is meant to refer to the churches out of Jerusalem... For that he was known to the chruch in the capital is not only a matter of inference from his pre-Christian activity, but is certain from that fifteen days' visit (ver. 18), and is attested by Acts ix. 26-30.”

Lightfoot, *Galatians*: “‘**Unknown to the churches of Judea**’ generally, as distinguished from that of Jerusalem. To the latter he could not have failed to he known, as might be inferred from the account here, even without the narrative of his energetic preaching in the Acts... Judea is here distinguished from Jerusalem, as Italy is frequently distinguished from Rome,”

[161] Jerome, *Galatians:* “...he had spent such a brief time in Judea that he was unknown even by face to the believers.”

[162] Victorinus, *Galatians*: “...which is in Christ, not the one in the Judaism of the Jews.”

1፥23 ነገር ግን ይህን ብቻ ይሰሙ ነበር፡- “ቀድሞ እኛን ያሳድድ የነበረ፣ በአንድ ወቅት ሊያጠፋው የሞከረውን ያን እምነት አኹን እየሰበከ ነው”

ነገር ግን- “δὲ” በአሉታዊ እና አወንታዊ ንግግሮች መካከል እንደ መግባቷ መስተጻርራዊ ተግባር አላት፡- “በመልክ አያውቁኝም፤ <u>ነገር ግን</u> ስለ እኔ ይሰሙ ነበር”

ይሰሙ ነበር- “ይሰሙ ነበር” የሚለው ሐረግ፣ “በመልክ አልታወቅም ነበር” ከሚለው ሐረግ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው። የይሁዳ ማኅበራት በአካል አይወቁት እንጂ ስለ እርሱ ይሰሙ ነበር።

እኛን ያሳድድ የነበረ- ይህ ሐረግ፣ “የእግዚአብሔርን ማኅበር ከመጠን በላይ አሳደድኩ” የሚለውን ንግግር (1፥13) ያስተጋባል።

ቀድሞ- “ποτε- ቀድሞ” በአሳዳጅነት ስለኖረበት ዘመን ሲናገር ይህን ጊዜ አመልካች ያስቀድማል (1፥13 ይመ.)።

አኹን እየሰበከ ነው- “νῦν- አኹን” የሚለው ጊዜ አመልካች “ποτε- ቀድሞ” ከሚለው ጊዜ አመልካች ጋር በንጽጽር የቆመ ነው። ቀድሞ ሊያጠፋው የሚፈልገውን እምነት አኹን እያስፋፋ ነው።

ያን እምነት- “τὴν πίστιν- ያን እምነት” ቀድሞ ሊያጠፋው የሞከረው እምነት እና አኹን እየሰበከ ያለው እምነት አንድ ነው። በዚህም አኹን እየሰበከ ያለው ወንጌል ቀድሞ በቤተ ክርስቲያን ከነበረው ወንጌል የተለየ እንዳልኾነ ይታወቃል።

በአንድ ወቅት- ቀድሞ በአይሁዳዊነት ሳለ

ሊያጠፋው የሞከረውን- 1፥13 ማብ. ይመ.

1፥24 እናም በእኔ እግዚአብሔርን አመሰገኑ።

Lightfoot, *Galatians*: “The addition ‘in Christ’ was necessary when speaking of the Christian brotherhoods of Judea; for the unconverted Jewish communities might still be called "‘the churches of Judea.’"

እናም- “καί” ይህን አቆራኝ በመጠቀም በእርሱ ምክንያት እግዚአብሔርን ማመስገናቸውን ስለ እርሱ ከሰሙት መረጃ ጋር ያገናኛል፡- “‘ቀድሞ እኛን ያሳድድ የነበረ፣ በአንድ ወቅት ሊያጠፋው የሞከረውን ያን እምነት አኹን እየሰበከ ነው’ የሚል መረጃ በመስማታቸው በእኔ እግዚአብሔርን አመሰገኑ።”[163]

በእኔ- ጳውሎስ ከአሳዳጅነት ወደ ሰባኪነት መለወጡ እግዚአብሔርን እንዲያመሰግኑ ምክንያት ኾናቸው፡- “በእኔ [ምክንያት]”[164]

እግዚአብሔርን አመሰገኑ- በጳውሎስ ሕይወት ስለ ተፈጸመው ለውጥ እግዚአብሔርን ማመስገናቸው በእጅ አዙር ከአሳዳጅነት ወደ ሰባኪነት መምጣቱ የእግዚአብሔር *ሥራ* መኾኑን ያሳያል።

---

[163] Moo, *Galatians*: “The **καί** connecting verse 24 to verse 23 could be coordinating (‘and’; so all the English versions), but it could also have a slight consecutive sense: ‘the Judean believers recognized my transformation from persecutor to preacher and so praised God in me’”

[164] Burton, *Galatians*: “…constitutes the ground or basis of an action…”

2፥1-10 (ጉባኤ ዘኢየሩሳሌም)

ከዚያም ከዐሥራ ዐራት ዓመታት በኋላ ከበርናባስ ጋር እና ቲቶን ይዤ ድጋሚ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣው። ደግሞ በመገለጥ ወጣው እና በአሕዛብ መካከል የምሰብከውን ወንጌል ለእነ'ርሱ አቀረብኩ፤ ነገር ግን "ምናልባት በባዶ እንዳልሮጥ ወይም ሮጬ እንዳልኾን" [አንዳች የኾኑ] ለሚመስሉት በግል [አቀረብኩ]። ነገር ግን ከእኔ ጋር የነበረው ቲቶ እንኳ ሄለን ቢኾንም ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም፤ [ይህ ጉዳይ የተነሣው] ወደ ባርነት ያመጡን ዘንድ በክርስቶስ ኢየሱስ ያለንን ነጻነታችንን ለመሰለል ተቀላቅለው በገቡ ሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች [ነው]። የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር ዘንድ ለእነ'ርሱ ለሰዓት እንኳ በመገዛት ስፍራ አልሰጠንም።

ደግሞም አንዳች የኾኑ ስለሚመስሉት ቀድሞ ምንም እንደ ነበሩ አይገደኝም፤ "እግዚአብሔር የሰውን ፊት አይቶ አያደላም።" ምክንያቱም [አንዳች የኾኑ] የሚመስሉት ለእኔ ምንም አልጨመሩም። ነገር ግን በተቃራኒው ልክ ጴጥሮስ ለተገረዙት [ወንጌል እንደ ታመነ]፣ ላልተገረዙት ወንጌል እንደ ታመንኩ ሲመለከቱ -ምክንያቱም በጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት የሠራ እርሱ፣ በእኔ ደግሞ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት] ሠርቶአል- እናም የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ፣ አዕማድ የሚመስሉት (ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ) እኛ ወደ አሕዛብ እና እነ'ርሱ ወደ ተገረዙት [እንድንኼድ] ዘንድ ለእኔ እና ለበርናባስ የትብብር ቀኝ እጅ ሰጡን። ድኾቹን እናስታውስ ዘንድ ብቻ [አደራ ሰጡን]፤ ደግሞም ይህንኑ ነገር ላደርግ ፈልግ ነበር።

ይህ ክፍል (2፥1-10) በኢየሩሳሌም ከሚገኙ ዋነኞች ጋር ያደረገውን ጉባኤ የሚመለከት ነው። ወደ ኢየሩሳሌም በመለኮታዊ ምሪት እንደ ወጣ እና በአሕዛብ መካከል የሚሰብከውን “ግርዘት አልባ ወንጌል” በዚያ ለሚገኙ ዋነኞች እንዳቀረበ፣ ነገር ግን እነርሱ ምንም እንዳልጨመሩለት፣ በተቃራኒው ለአሕዛብ ሐዋርያዊ ባለአደራነት እንደ ተሰጠው በመረዳት የትብብር ቀኝ እጅ እንደ ሰጡት ይተርካል። ይህም ወንጌሉን ከእ’ነርሱ እንዳልተቀበለ ያሳይለታል።[165]

2፥1 ከዚያም ከዐሥራ ዐራት ዓመታት በኋላ ከበርናባስ ጋር እና ቲቶን ይዤ ድጋሚ ወደ ኢየሩሳሌም ወጣው።

ከዚያም- ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ከኼደ በኋላ (1፥18 ማብ. ይመ.)[166]

ዐሥራ አራት ዓመታት በኋላ- እነዚህ ዐሥራ ዐራት ዓመታት በመጀመሪያው እና በአኹኑ ጉዞ መካከል ያለፉ ናቸው። ከመጀመሪያ ጉዞው ዐሥራ አራት ዓመታት በኋላ ድጋሚ ወደ ኢየሩሳሌም ኼደ።[167]

ድጋሚ- ከዚህ በፊት ሌላ ጉዞ ማድረጉ የአኹኑን ጉዞ “ድጋሚ” አሰኝቶታል።[168] “πάλιν- ድጋሚ” ይህ ተውሳከ ግስ ከዐሥራ ዐራት ዓመታት በኋላ ወደ ኢየሩሳሌም ሌላ ጉዞ እንዳደረገ እንጂ የአኹኑ ጉዞ ኹለተኛው እንደ ኾነ የሚገልጽ አይደለም (በእነዚህ ጉዞዎች መካከል ሌላ ጉዞ(ዎች) አድርጎ ሊኾን ይችላል)።

ወደ ኢየሩሳሌም ወጣው- (1፥18 ማብ. ይመ.) በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ የጉዞው መዳረሻ እንጂ መነሻ አልተገለጸም። ነገር ግን ወደ ሶርያ እና ኪልቅያ ክልሎች ባደረገው እና በአኹኑ ጉዞ መካከል ሌላ የጉዞ ታሪክ ከሌለው አኹን ወደ ኢየሩሳሌም ሲመጣ መነሻው ሶርያ ወይም ኪልቅያ መኾኑን መገንዘብ አያዳግትም።

[165] Victorinus, *Galatians*: “…they taught me nothing, they added nothing, they passed on nothing; rather, they gave their approval to my gospel. So too, nothing ought to be added by you to the gospel which I declared to you.”

[166] Eadie, *Galatians*: “"Ἔπειτα marks another step in the historical argument, as in vers. 18 and 21 of the previous chapter,—another epoch in his travels and life.”

[167] Luther, Galatians: “After an absence of fourteen years, respectively eighteen years, Paul returned to Jerusalem to confer with the other apostles.”

[168] Lightfoot, *Galatians*: “… the words ‘again I went up,’ refers us back to the former visit as the date from which the time is reckoned.”

Betz, *Galatia*: “… the expression ‘again I went up’ is said in view of 1: 18, the first visit in Jerusalem.”

ከበርናባስ ጋር- “μετὰ Βαρνάβα- ከበርናባስ ጋር” ይህን መስተዋድዳዊ ሐረግ በመጠቀም ወደ ኢየሩሳሌም ሲወጣ በርናባስ አብሮት እንደ ነበር ይገልጻል።

ቲቶን ይዤ- “ከበርናባስ ጋር” ከሚለው ሐረግ አንጻር ይህ ሐረግ በጉዞ ቲቶ አናሳ ሥልጣን እንደ ነበረው ያመለክታል።

ይህን ጉዞ ከበርናባስ እና ከቲቶ ጋር እንዳደረገ መግለጽ ያስፈለገው ኋላ ላይ ስለ እነርሱ ለሚናገረው ነገር ተደራስያኑን ለማዘጋጀት ነው።

2፥2 ደግሞ በመገለጥ ወጣው እና በአሕዛብ መካከል የምሰብከውን ወንጌል ለእነ’ርሱ አቀረብኩ፤ ነገር ግን “ምናልባት በባዶ እንዳልሮጥ ወይም ሮጬ እንዳልኾን” [አንዳች የኾኑ] ለሚመስሉት በግል [አቀረብኩ]።

አንዳች የኾኑ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት ከ2፥6 የተወሰደ ሐረግ ነው።

አቀረብኩ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት ከመጀመሪያው ሐረግ የተወሰደ ግስ ነው።

ደግሞ በመገለጥ ወጣው- “ἀνέβην δὲ[169] κατὰ ἀποκάλυψιν- ደግሞ በመገለጥ ወጣው” ምክንያቱን በመጨመር ወደ ኢየሩሳሌም መውጣቱ በደጊመ ቃል ይናገራል። ወደ ኢየሩሳሌም እንዲወጣ ምክንያት የኾነው መለኮታዊ ምሪት ነው።[170] ይህን መለኮታዊ ምሪት በምን አይነት መንገድ እንደ ተቀበለ የተገለጸ ነገር የለም።[171]

---

[169] Winer, *Grammar*, 553: “δὲ is used in particular when an explanation is annexed,—whether as an integral part of a sentence... or as itself an independent sentence, also when, after a parenthesis or digression, the interrupted train of thought is taken up again.”

[170] Martyn, *Galatians*: "I went up because God revealed to me that I should go."

[171] Meyer, *Galatians*: “But what kind of ἀποκάλυψιν it was—whether it was imparted to the apostle by means of an ecstasy, or of a nocturnal appearance, or generally by a prophetic vision, or by a communication from the Spirit, or in some other mode—remains uncertain.”

አቀረብኩ- “ἀνεθέμην” ይህ ግስ አንድን ርእሰ ጉዳይ ለውይይት የማቅረብን ተግባር የሚያመለክት ነው።[172] በዚህ ክፍል ለውይይት የቀረበው ርእሰ ጉዳይ ጳውሎስ በአሕዛብ መካከል የሚሰብከው ወንጌል ነው።

እነ'ርሱ- “αὐτοῖς- እነ'ርሱ” አንዳንድ መተርጉማን ይህ ጠቋሚ መስተአምር በኢየሩሳሌም የሚኖሩ ምእመናንን ያመለክታል ሲሉ፣[173] ሌሎች “[አንዳች የኾኑ] የሚመስሉ” የተባሉትን ሰዎች ያመለክታል ይላሉ። የመጀመሪያዎቹ የሚሰብከውን ወንጌል መጀመሪያ በኢየሩሳሌም ለሚኖሩ ምእመናንን በአጠቃላይ፣ ከዚያም “[አንዳች የኾኑ] የሚመስሉ” ለተባሉት ሰዎች በግል እንዳቀረበ ይረዳሉ።[174]

የምሰብከውን ወንጌል- “እሰብክ የነበረውን ወንጌል” ሳይኾን፣ “የምሰብከውን ወንጌል” ማለቱ ከጉባኤው በፊት ይሰብክ የነበረው እና አኹንም (ይህን ደብዳቤ በሚጽፍ ጊዜ) የሚሰብከው ወንጌል አንድ መኾኑን የሚያመላክት ነው።[175] ይህም በእጅ አዙር ለገላትያ ሰዎች የሰበከውን ወንጌል በኢየሩሳሌም ለነበሩ መሪዎች አቅርቦ ያለ አንዳች ጭማሪ ተቀባይነት እንዳገኘ የሚያሳይ ነው።

በአሕዛብ መካከል- 1፥16 ማብ. ይመ.

ነገር ግን- “...ለእነ'ርሱ አቀረብኩ” ሲል በአሕዛብ መካከል የምሰብከውን ወንጌል ያስታወቀው በኢየሩሳሌም ለሚኖረው ክርስቲያናዊ ማኅበረሰብ በሙሉ እንዳይመስላቸው “ነገር ግን አንዳች ለሚመስሉት በግል አቀረብኩ” በማለት ይቀጥላል።

የሚመስሉ- ኋላ ላይ በተሟላ አገላለጽ “አንዳች የኾኑ የሚመስሉት” ሲል ይገልጻቸዋል (2፥6)። ይህ አገላለጽ ደብዳቤው በተጻፈበት ዘመን በአንድ ማኅበረሰብ ውስጥ እንደ ዋነኞች የሚታዩ ሰዎችን ለማመልከት ይዘወተር ነበር።

---

[172] Lightfoot, *Galatians*: “...to relate with a view to consulting...”

[173] Winer, *Grammar*, 788: “...in G. ii. 2 **αὐτοῖς** refers to **Ἱεροσόλυμα** in ver. 1, the inhabitants of the city being meant.”

Martyn, *Galatians*: "The ‘them’ to whom Paul presented his gospel is the Jerusalem church.”

[174] De Boer, *Galatians*: “Paul shared his gospel first with the church (“them”; cf. acts 15:4–5) and then privately with the pillars (cf. 15:6).”

Moo, *Galatians*: “...there is good reason to think that Paul describes only one meeting here, with the second clause specifying the meaning of the initial vague αυτοῖς.”

[175] Lightfoot, *Galatians:* “‘I preach,’ not ‘I preached,’ for his gospel had not changed.”

Burton, *Galatians*: “The use of the present tense, I preach, reflects the apostle's thought that he is still at the time of writing preaching the same gospel which he had been preaching before he made this visit to Jerusalem.

“የሚመስሉ” ይህ ቃል አንዳንዴ የሚመስሉትን ያይደሉ ሰዎችን ለማመልከት ጥቅም ላይ ይውላል።[176] ኾኖም ጳውሎስ በሰዎች ዘንድ ያላቸውን ቅቡልነት ሊገልጥ የፈለገ እንጂ ሥልጣናቸውን ሊያንኳስስ የፈለገ አይመስልም።[177]

በግል- በአሕዛብ መካከል የሚሰብከውን ወንጌል ያቀረበው አንዳች ከሚመስሉቱ ውጪ ያሉ ሰዎችን ባገለለ ጉባኤ ነው።

“ምናልባት በባዶ እንዳልሮጥ ወይም ሮጬ እንዳልሆን”- በዚህ ንግግር የራሱን ሳይኾን፣ የሌሎችን ስጋት ይገልጻል።[178] በመኾኑም ንግግሩን በትእምርተ ጥቅስ ውስጥ አኑረነዋል።

በአሕዛብ መካከል የክርስቶስን ወንጌል ለመስበክ የሚያደርገውን ጥረት "ሩጫዬ" ይላል። ሚስዮናዊ ሥራውን በሩጫ መስሎ መናገር በሐዋርያው ደብዳቤዎች የተለመደ ነው (1ቆሮ 9፥26፤ ፊል 2፥16)።[179]

---

[176] Lightfoot, *Galatians*: “The expression is sometimes used in a depreciatory way.”

[177] Jerome, *Galatians:* “The expression, “those that were of repute, (τοῖς δοκοῦσιν) does not impugn the reality of their greatness.”

[178] Luther, Galatians: “Not that Paul himself ever thought he had run in vain. However, many did think that Paul had preached the Gospel in vain, because he kept the Gentiles free from the yoke of the Law... By this conference he hoped to establish the identity of his Gospel with that of the other apostles, to stop the talk of his opponents that he had been running around in vain.”

Betz, *Galatia*: “We must, therefore, take the context of the apology into account. ‘To run in vain’ must **reflect the present concern of the Galatians** who because of this concern are considering circumcision and obedience to the Torah. It is also the **concern of the opposition** who would have told the Galatians that without circumcision and Torah they are "running in vain." **Paul takes this concern up in order to disprove it**. His account of the events at Jerusalem provides him with the opportunity to report that at that meeting his presently proclaimed gospel was recognized as not in vain, so that the Galatians' present doubts are unfounded.”

DeSilva, *Galatians:* "It is **highly unlikely**, given Paul’s confidence of having been accosted and taught by God himself in his encounter with the glorified Christ, that Paul was experiencing self-doubt, such that lack of affirmation by the Jerusalem apostles would invalidate, for him, his own calling or message."

[179] Burton, *Galatians*: “Running, as a figure of speech for effort directed to an end, is not uncommon with Paul.”

2፥3 ነገር ግን ከእኔ ጋር የነበረው ቲቶ እንኳ ሄለን ቢኾንም ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም፤

ነገር ግን- "'Αλλ'- ነገር ግን" ይህ መስተፃርር አስቀድሞ የተገለጸውን ስጋት የሚያፈርስ መረጃ የሚያስተዋውቅ ነው፡-[180] "'ምናልባት በባዶ እንዳልሮጥ ወይም ሮጬ እንዳልኾን' [አንዳች የኾኑ] ለሚመስሉቱ በግል [አቀረብኩ]። ነገር ግን ከእኔ የነበረው ቲቶ እንኳ ሄለን ቢኾንም ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም"

ቲቶ እንኳ- በሌላ ስፍራ ያሉ አሕዛብ ቀርተው ወደ ኢየሩሳሌም ይዞት የወጣው ሄለናዊው ቲቶ እንኳ ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም።[181]

ከእኔ ጋር የነበረው- በዚህ ጉዞ ቲቶ አብሮት እንደ ነበረ አስቀድሞ የተናገረው ቢኾንም (2፥1)፣ አጽንኦት ለመስጠት ደግሞ ይናገረዋል። "ከእኔ እና ከበርናባስ ጋር የነበረው" ከማለት ይልቅ "ከእኔ ጋር የነበረው" ማለትን መምረጡ የትረካውን ግላዊነት ለማስጠበቅ ይኾናል።[182]

ሄለን ቢኾንም- "Ἕλλην- ሄለን" ቃላዊ ትርጓሜው ግሪካዊ ማለት ሲኾን፣ በሐዋርያው ጽሑፎች ውስጥ አይሁድ ያልኾነ፣ ያልተገረዘ፣ አሕዛብ... የሚል ትርጉም አለው (ለተጨ. TDNT 2. 504-16 ይመ)፡- "ያልተገረዘ ቢኾንም ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም"

አልተገደደም- "ἠναγκάσθη- አልተገደደም" የዚህ ቃል ርቢያዎች በደብዳቤው ውስጥ ተደጋግመዋል፡- "ታስገድዳለህ" (2፥14)፣ "ያስገድዳሉ" (6፥12) እነዚህ ቃላት ከአሕዛብ ወገን የኾኑ ምእመናን ከሕግ በታች እንዲኾኑ የሚደርስባቸውን ጫና ይገልጻሉ።

ይገረዝ ዘንድ- "περιτομή" በጥቅሉ መቆረጥ፣ በተለይ የሸለፈት መቆረጥ (ግርዘት)... ቃሉ በደብዳቤው ውስጥ ቁልፍ ሚና ከሚጫወቱ ቃላት መካከል አንዱ ነው።

---

[180] Burton, *Galatians:* "For ἀλλὰ introducing the evidence disproving a previously suggested hypothesis."

Betz, *Galatia*: "The continuation with ἀλλὰ ("but") suggests an intermittent rejection of the concern to have 'run in vain' (2: 2)."

[181] Moo, *Galatians*: "... not only did the Jerusalem authorities not impose circumcision on distant Gentiles, but "not even" Titus, who was right there before them, was forced to be circumcised."

[182] Martyn, *Galatians*: "Eclipsing Barnabas by not saying "who was with us," Paul again focuses his account on his own gospel."

"...በአሕዛብ መካከል የምሰብከውን ወንጌል አቀረብኩ... ነገር ግን ሄለናዊው ቲቶ እንኳ ይገረዝ ዘንድ አልተገደደም።" ከዚህ አነጋገሩ በአሕዛብ መካከል የሚሰብከውን ወንጌል፣ "ግርዘት አልባ ወንጌል" እንደ ኾነ መገንዘብ አያዳግትም። ዳግመኛም ቲቶ ይገረዝ ዘንድ አለመገደዱ የጳውሎስ "ግርዘት አልባ ወንጌል" በኢየሩሳሌም መሪዎች ዘንድ ተቀባይነት እንዳገኘ የሚያመላክት ነው።[183]

2፥4 [ይህ ጉዳይ የተነሣው] ወደ ባርነት ያመጡን ዘንድ በክርስቶስ ኢየሱስ ያለንን ነጻነታችንን ለመሰለል ተቀላቅለው በገቡ ሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች [ነው]።

"**ይህ ጉዳይ የተነሣው**" የሚለው ሐረግ እና "**ነው**" የሚለው ግስ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመሩ ናቸው፡- "[አሕዛብ ይገረዙ የሚለው ጉዳይ የተነሣው]... በሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች [ነው]።"

በ- "δια- በ" ይህ መስተዋድድ ምክንያትነትን ያመለክታል፡- "በሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች [ምክንያት]"

ሰርጎ-ገብ- ይህ አገላለጽ በክርስቶስ ማኅበር ውስጥ ስፍራ እንደሌላቸው የሚያመለክት ነው።[184] "ሐሰተኛ ወንድሞች" የሚለው ሐረግም ይህን ያጠናክራል።

ሐሰተኛ ወንድሞች- ከክርስቶስ ይልቅ ሕገ ኦሪትን ማእከል ባደረገ አካኼድ ቢያገኛቸው፣ "ሐሰተኛ ወንድሞች" ይላቸዋል (ሐዋ 15፥5 ያነጻ.)።[185] ይህም በክርስቶስ ቤተሰብ ውስጥ እንደማይቆጥራቸው የሚያሳይ ነው።[186]

---

[183] Luther, Galatians: "Titus, who was with Paul, was not compelled to be circumcised, although he stood in the midst of the apostles when this question of circumcision was debated. This was a blow to the false apostles. With the living fact that Titus was not compelled to be circumcised Paul was able to squelch his adversaries."

Moo, *Galatians*: "... the fact that he was not compelled to be circumcised is powerful evidence that Paul's law-free gospel was acknowledged to be correct."

[184] Martyn, *Galatians:* "Paul pictures the False Brothers sneaking into some setting in which they had no proper business."

[185] Lightfoot, *Galatians*: "Pharisees at heart, these traitors assume the name and garb of believers."

[186] Bruce, *Galatians*: "Paul... does not acknowledge them as genuine believers; in his eyes they are counterfeits."

DeSilva, *Galatians:* "While these people no doubt believed themselves to be Christ-followers, Paul denies them this status."

ለመሰለል- እነዚህ ሐሰተኛ ወንድሞች ተቀላቅለው የገቡበት ዓላማ የምእመናንን ነጻነት "κατασκοπῆσαι- ለመሰለል" ነው። ስለላ ወታደራዊ እስትራቴጂ ሲኾን፣ በአሉታዊ ዓላማ የጠላትን አቋም በጥንቃቄ መመርመርን ያመለክታል።[187]

ነጻነታችን- "τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν- የእኛ ነጻነት/ነጻነታችን" በዚህ ደብዳቤ ውስጥ "ነጻነት" ከሕግ ሥልጣን በታች አለመኾንን ያመለክታል።[188]

በክርስቶስ ኢየሱስ ያለንን- በክርስቶስ አማካይነት ወይም በክርስቶስ ውስጥ የተገኘ ነጻነት... ቀድሞ የተጠቀሱት ሐሰተኛ ወንድሞች እና በገላትያ ያሉ አዲሶቹ ሰባክያን ሊያጠፉ የሚፈልጉትን ነጻነት በክርስቶስ የተገኘ ነው (5፥1 ይመ.)።

ወደ ባርነት ያመጡን ዘንድ- "**ἵνα** ἡμᾶς καταδουλώσουσιν- ወደ ባርነት ያመጡን **ዘንድ**" ሐሰተኛ ወንድሞች አሕዛብ ምእመናን በሕገ ኦሪት እየኖሩ መኾናቸውን ለመሰለል ተቀላቅለው የገቡት ለሕግ ሥራዎች ባሪያ ሊያደርጓቸው አስበው ነው።

2፥5 የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር ዘንድ ለእነ'ርሱ ለሰዓት እንኳ በመገዛት ስፍራ አልሰጠንም።

እነ'ርሱ- ይህ ጠቋሚ መስተአምር "ሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች" የሚለውን ሐረግ (2፥4) ያመለክታል፡- "...ለሰርጎ-ገብ ሐሰተኛ ወንድሞች ለሰዓት እንኳ በመገዛት ስፍራ አልሰጠንም።"

ለሰዓት- "ὥραν" ሰዓት ማለት ሲኾን፣ በዘይቤያዊ መልኩ ጥቂት ጊዜን ለማመልከት ተጠቅሞበታል።[189] በመኾኑም፣ "πρὸς ὥραν- ለሰዓት" የሚለው መስተዋድዳዊ ሐረግ፣ "ለአንድ አፍታ" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።

---

[187] Jerome, *Galatians*: "He points out their hostility by calling them spies; for the sole object of a spy is to obtain for himself facilities of devastation and destruction, by becoming acquainted with his adversary's position... Therefore they looked round and observed accurately and made themselves busybodies to find out who were uncircumcised"

[188] De Boer, *Galatians*: "... the 'freedom' referred to here, however, is specifcally freedom from the imposition of circumcision and, by implication, of (the remainder of) the law."

ስፍራ አልሰጠንም- "εἴξαμεν- ስፍራ አልሰጠንም" ሲል በአንደኛ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች መናገሩ ሌሎች "የነጻነት ተሟጋቾች" አብረውት እንደ ነበሩ የሚያሳይ ነው።

የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር ዘንድ- "**ἵνα** ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς- የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር **ዘንድ**" የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር ጳውሎስ እና ግብረ-አበሮቹ ለሐሰተኛ ወንድሞች ያልተገዙበትን ዓላማ መግለጽ ነው። በሌላ ቃላት፡- ጳውሎስ እና ግብረ-አበሮቹ ለሐሰተኛ ወንድሞች ሐሳብ አለመገዛታቸው የወንጌል እውነት ከአሕዛብ ክርስቲያኖች ጋር እንዲቀጥል ነው፡- "የወንጌል እውነት ከእናንተ ጋር ይቀር ዘንድ ለእነርሱ ለሰዓት እንኳ በመገዛት ስፍራ አልሰጠንም።"

የወንጌል እውነት- 2፥14 ማብ. ይመ.

እናንተ- "ὑμᾶς- እናንተ" የሚለው ጠቋሚ መስተአምር በጥቅሉ አሕዛብ ክርስቲያኖችን፣ በተለይ የገላትያ ክርስቲያኖችን ያመለክታል።

2፥6 ደግሞም አንዳች የኾኑ ስለሚመስሉት ቀድሞ ምንም እንደ ነበሩ አይገደኝም፤ "እግዚአብሔር የሰውን ፊት አይቶ አያደላም።" ምክንያቱም [አንዳች የኾኑ] የሚመስሉት ለእኔ ምንም አልጨመሩም።

ደግሞም- "δὲ" በዚህ ክፍል መቀጽላዊ ተግባር ይዛለች።

አንዳች የኾኑ የሚመስሉት- 2፥2 ማብ. ይመ.

ቀድሞ ምንም እንደ ነበሩ አይገደኝም- "ὁποῖοί ποτε[190] ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει- ቀድሞ ምንም እንደ ነበሩ" በማስከተል የሚጠቅሰው ኃይለ ቃል፣

[189] Burton, *Galatians*: "ὥρα is not a definite measure of time, a twelfth of a day, but merely a (relatively) short time..."

[190] Winer, *Grammar*, 579: "**ποτε** is always temporal, except, perhaps, in G. ii. 6, **ὁποῖοί ποτε** (...of what kind soever)."

“አይገደኝም” እያለ ያለው በውጫዊ ነገር ስላላቸው ብልጫ (ምናልባትም በምድር ሳለ ከክርስቶስ ጋር ስለነበራቸው ግንኙነት)[191] እንደ ኾነ ይታወቃል።[192]

እግዚአብሔር የሰውን ፊት አይቶ አያደላም- “πρόσωπον θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει” እግዚአብሔር የማንንም ሰው ፊት አይቀበልም ወይም በተለመደው ትርጓሜ፡- “እግዚአብሔር የሰውን ፊት አይቶ አያደላም።”

ይህ ብሂል በእግዚአብሔር ዘንድ አድልኦት እንደ ሌለ፣ በውጫዊ ነገር መነሻነት እንደማይፈርድ፣ ይልቁን ውስጥን እንደሚመረምር የሚገልጥ ነው (ዘዳ 10፥17፤ 2 ዜና 19፥7፤ ሮሜ 2፥11... ያነጻ.)።[193]

ምክንያቱም- አንዳች የኾኑ ከሚመስሉት የተቀበለው ነገር ባለመኖሩ በእነ'ርሱ ላይ ጥገኛ አይደለም፡- “አንዳች የኾኑ ስለሚመስሉት አይገደኝም... <u>ምክንያቱም</u> እነ'ርሱ ለእኔ ምንም አልጨመሩም”

ለእኔ ምንም አልጨመሩም- በአሕዛብ መካከል የሚሰብከውን ወንጌል በኢየሩሳሌም ለሚገኙ ዋነኞች ባቀረበ ጊዜ ምንም አልጨመሩለትም። ይህም የሚሰብከው ወንጌል ሙሉ እንደ ኾነ እና አዲሶቹ ሰባኪያን እያደረጉ ያሉት ጭማሪ ኢየሩሳሌም በሚገኙ ዋነኞች ተቀባይነት እንደ ሌለው የሚያመለክት ነው።

2፥7 ነገር ግን በተቃራኒው ልክ ጴጥሮስ ለተገረዙት [ወንጌል እንደ ታመነ]፣ ላልተገረዙት ወንጌል እንደ ታመንኩ ሲመለከቱ

ወንጌል እንደ ታመነ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ሐረግ ነው።

ነገር ግን- “ἀλλὰ- ነገር ግን” ይህን መስተፃርር በመጠቀም በኢየሩሳሌም የሚገኙ ዋነኞች ያላደረጉትን ከመናገር ያደረጉትን ወደ መናገር ይዞራል፡- “አንዳች

---

[191] Lightfoot, *Galatians*: “...referring to their personal intercourse with the Lord.”
Burton, *Galatians:* “This fact of their past history was undoubtedly appealed to by the opponents of Paul as giving them standing and authority wholly superior to any that he could claim.”

[192] Burton, *Galatians*: “The former advantages of these men signify nothing to me, for God takes no account of such external considerations.”

[193] Jerome, *Galatians*: “God is no acceptor of persons but judges each one for the truth.”
Luther, Galatians: “The dignity or authority of men means nothing to God.”

የሚመስሉቱ ለእኔ ምንም አልጨመሩም። <u>ነገር ግን</u> በተቃራኒው… ለእኔ እና ለበርናባስ የኅብረት ቀኝ እጃቸውን ሰጡን።"

በተቃራኒው- በኢየሩሳሌም የሚገኙ ዋነኞች ያደረጉት ጳውሎስ በአሕዛብ መካከል በሚሰብከው ወንጌል ላይ ከመጨመር የተቃረነ ነገር ነው።

እንደ ታመንኩ ሲመለከቱ- እምነት እንደ ተጣለብኝ፣ አደራ እንደ ተሰጠኝ፣ እንደ ተላኩ… በኢየሩሳሌም የሚገኙ ዋነኞች ወንጌልን ለአሕዛብ እንዲሰብክ እንደ ተላከ አወቁ እንጂ በእነ'ርሱ አልተላከም። ይህን "ሐዋርያዊ ባላደራነት" የተቀበለው ከእግዚአብሔር ነው።[194]

ላልተገረዙት- "ἀκροβυστία" ቃል በቃል ሸለፈት ማለት ሲኾን፣ አለመገረዝን ያመለክታል። ይህን ቃል "አሕዛብ" ከሚለው ቃል ጋር እየለዋወጠ ይጠቀማል (2፥7 እና 2፥9 ያነጻ.)። "ላልተገረዙት ወንጌል ታመንኩ" ሲል፣ ሐዋርያዊ ባለአደራነቱ ለአሕዛብ መኾኑን ይገልጻል።

ልክ ጴጥሮስ ለተገረዙት [ወንጌል እንደ ታመነ]- ይህ ሐረግ የጴጥሮስ ሐዋርያዊ ተልዕኮ ለተገረዙት (ለአይሁድ) እንደ ኾነ እንጂ ጴጥሮስ ሰባኬ ግርዘት (5፥11 ይመ.) መኾኑን አያሳይም። የጳውሎስ ሐዋርያዊ አገልግሎት መደበኛ ተደራስያን አሕዛብ እንደ ኾኑ ኹሉ፣ የጴጥሮስ ሐዋርያዊ አገልግሎት መደበኛ ተደራስያን አይሁድ ናቸው።[195]

---

[194] Luther, Galatians: "Paul reiterates that Peter, James, and John, the accepted pillars of the Church, taught him nothing, nor did they commit unto him the office of preaching the Gospel unto the Gentiles. Both the knowledge of the Gospel and the commandment to preach it to the Gentiles, Paul received directly from God. His case was parallel to that of Peter's, who was particularly commissioned to preach the Gospel to the Jews."

[195] Tertullian, *De Præscriptione Hæreticorum*, Chap. 23: "… arranged amongst themselves a distribution of office, not a diversity of gospel, so that they should severally preach not a different gospel, but (the same), to different persons, Peter to the circumcision, Paul to the Gentiles."

Burton, *Galatians*: "That Paul regarded the distinction between the gospel of the uncircumcision entrusted to him and that of the circumcision entrusted to Peter as fundamentally not one of content but of the persons to whom it was addressed is plain from that which this verse implies and the next verse distinctly affirms, that the same God commissioned both Paul and Peter each for his own work."

2፥8 -ምክንያቱም በጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት የሠራ እርሱ፣ በእኔ ደግሞ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት] ሠርቶአል-

ይህ ቁጥር ጣልቃ ገብ መዋቅር በመኾኑ በኹለት ጭረቶች ውስጥ አኑረነዋል።

ምክንያቱም- በጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት የሠራ እግዚአብሔር በጳውሎስ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት] በመሥራቱ፣ ጳውሎስ ወንጌልን ለአሕዛብ እንዲሰብክ መላኩን መመልከት ችለዋል።[196]

እርሱ- በጴጥሮስም በጳውሎስም ሐዋርያዊ አገልግሎት የሠራው እርሱ እግዚአብሔር ነው (1፥6 ማብ. ይመ.)።

ሠራ- በጳውሎስ እና በጴጥሮስ ሐዋርያዊ ተልዕኮ የሠራ (ለሐዋርያዊ ባላደራነት የለያቸው እና የጠራቸው፣ ተአምራዊ ምልክቶች እና ሚስዮናዊ ስኬት የሰጣቸው...) እግዚአብሔር ነው። ጳውሎስ በአሕዛብ መካከል የሚሰብከውን ወንጌል በኢየሩሳሌም ለሚገኙ መሪዎች ሲያቀርብ፣ አያይዞ እግዚአብሔር የሰጠውን ተአምራዊ ምልክቶች እና ሚስዮናዊ ስኬት ሳይናገር አይቀርም (ሐዋ 15፥12 ይመ.)።

በጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት... በእኔ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት]- "የጴጥሮስ ለተገረዙት ሐዋርያነት" የሚለው ሐረግ "ጴጥሮስ ለተገረዙት [ወንጌል ታመነ]" የሚለውን ሐረግ የሚያስተጋባ ሲኾን፣ "በእኔ ለአሕዛብ [ሐዋርያነት]" የሚለው ሐረግ ደግሞ "ላልተገረዙት ወንጌል ታመንኩ" የሚለውን ሐረግ ያስተጋባል።[197]

2፥9 እናም የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ፣ አዕማድ የሚመስሉት (ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ) እኛ ወደ አሕዛብ እና እነርሱ ወደ ተገረዙት [እንድንኼድ] ዘንድ ለእኔ እና ለበርናባስ የትብብር ቀኝ እጅ ሰጡን።

---

[196] Moo, *Galatians:* "The legitimacy of Paul's ministry is grounded (γάρ) in the fact that the one who was "at work" (ἐνεργήσας) through Peter was also "working" (ἐνήργησεν) through Paul."

[197] De Boer, *Galatians:* "... in 2:8 the omission of the word "apostleship" in connection with Paul is thus probably stylistic, a matter of ellipsis, and of no further signifcance, any more than is the omission of the word "gospel" in connection with Peter in 2:7."

እንድንኼድ- ይህ ግስ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው። አማራጭ፦ ...እኛ ለአሕዛብ እና እነ'ርሱ ለተገረዙት [እንሰብክ] ዘንድ...

እናም የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ- "καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι- እናም የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ" በዚህ ሐረግ አማካኝነት ከጣልቃ ገቡ መዋቅር (ከቁ.8) አስቀድሞ ወደ ጀመረው ሐሳብ ይመለሳል።[198]

የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ- መጀመሪያ፣ "ላልተገረዙት ወንጌል እንደ ታመንኩ ሲመለከቱ" ያለውን አኹን፣ "የተሰጠኝን ጸጋ ሲያውቁ" ሲል በሌላ ቃላት ይደግመዋል። የተቀበለውን ሐዋርያዊ ባለአደራነት "የተሰጠኝን ጸጋ" ይላል (1፥15 ይመ.)።

ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ- "᾿Ιάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ ᾿Ιωάννης" ስለ ያዕቆብ እና ኬፋ 1፥18-19 ማብ ይመ. "ዮሐንስ" ከዚህ ክፍል ውጪ በጳውሎስ ደብዳቤዎች ውስጥ ተጠርቶ አያውቅም። በዚህ ክፍል በኢየሩሳሌም ከሚገኙ ዋነኞች ጋር ከመቆጠሩ በቀር ስለ እርሱ የተገለጸ ነገር የለም።

አዕማድ የሚመስሉት- "አዕማድ የሚመስሉ" የተባሉት ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ ናቸው። "στυλοι" አዕማድ፣ ምሰሶዎች፣ ድጋፎች፣ ጣራ ተሸካሚዎች... በእጅ አዙር ኃላፊነት ተሸካሚዎች፣ ዋናዎች፣ መሪዎች... ማለት ነው።[199] "የሚመስሉት" ለሚለው ቃል 2፥6 ማብ. ይመ.

ቀኝ እጃቸውን ሰጡን- ቀኝ እጅ መስጠት ስምምነትን መግለጫ ምልክት ነው።[200] አንዳንዴ ስምምነት የሚያደርጉት ወገኖች በአካል ተገናኝተው መጨባበጥ ሲሳናቸው፣ የተጨባበጡ እጆችን ምስል ይላላኩ ነበር።[201]

ለእኔ እና ለበርናባስ- ምንም እንኳ ስለ ሐዋርያዊ አገልግሎቱ እየተሟገተ በመኾኑ ትረካውን በመጀመሪያ መደብ ነጠላ ቁጥር ቢያቀርብም፣ በዚህች ቁጥር ከእርሱ ጋር የበርናባስ ሚስዮናዊ ሥራ ኢየሩሳሌም ከሚገኙ መሪዎች ድጋፍ እንዳገኘ ይገልጣል።

---

[198] Burton, *Galatians*: "These words resume the thought of v. 7, virtually repeating **ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι**, etc., and completing what was there begun."

[199] Burton, *Galatians*: "The term 'pillars' as a designation of those upon whom responsibility rests, is found in classical, Jewish, and Christian writers."

[200] Augustine, *Galatians:* "In token of their agreement they gave to us the right hand of fellowship."

[201] Lightfoot, *Galatians*: "Where personal communication was inconvenient, it was customary to send images of right hands clasped, as a token of friendship."

የትብብር- “እጅ መስጠት” መማረክን (ራስን አሳልፎ መስጠትን) ሊያመለክት ስለሚችል፣ “κοινωνίας- የትብብር” የሚለውን ቃል መጨመር አስፈልጎታል (ሰቆ ኤር 5፥6፤ 2ዜና 30፥8)። ምንም እንኳ ሚስዮናዊ አቅጣጫቸው የተለያየ ቢኾንም፣ በኹለቱም ወገን የሚሠራ አንድ ነው። ይህም እንዲተባበሩ አድርጓቸዋል።

እኛ ወደ አሕዛብ እና እነ'ርሱ ወደ ተገረዙት [እንድንኼድ] ዘንድ- የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር ያዕቆብ፣ ኬፋ እና ዮሐንስ ለጳውሎስ እና ለበርናባስ የትብብር ቀኝ እጅ የሰጡበትን ዓላማ መግለጽ ነው፡- “እኛ ወደ አሕዛብ እና እነ'ርሱ ወደ ተገረዙት እንኼድ ዘንድ ለእኔ እና ለበርናባስ የትብብር ቀኝ እጅ ሰጡን”

እኛ... እና እነ'ርሱ- “ἡμεῖς- እኛ” በሚለው የመጀመሪያ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች ውስጥ ጳውሎስ እና በርናባስ፣ “αὐτοὶ- እነ'ርሱ” በሚለው ሦስተኛ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች ውስጥ ደግሞ ጴጥሮስ፣ ዮሐንስ እና ያዕቆብ ይቆጠራሉ።

አሕዛብ... የተገረዙት- 2፥7 ማብ. ይመ.

2፥10 ድኾቹን እናስታውስ ዘንድ ብቻ [አደራ ሰጡን]፤ ደግሞም ይህንኑ ነገር ላደርግ ፈልግ ነበር።

አደራ ሰጡን- ይህ ግስ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።

ድኾቹን እናስታውስ ዘንድ ብቻ [አደራ ሰጡን]- ድኾቹን ያስታውሱ ዘንድ ብቻ አደራ ሰጧቸው እንጂ በአሕዛብ መካከል በሚሰብከው ወንጌል ላይ ምንም አልጨመሩም።[202]

ድኾቹ- “πτωχῶν- ድኾች” ከሚለው ቃል በፊት የገባውን መጣኝ መስተአምር (τῶν) ቃል በቃል ወደ አማርኛ መመለስ ያዳግታል። ነገር ግን “ድኾች”

---

[202] Betz, *Galatia:* “Paul clearly plays down this additional request, saying that there was only this one, and it was supplementary, unrelated to the main points of the debate.”

በሚለው ስም ላይ የተቀጠለው ጥገኛ ምእላድ /… ኡ/ የዚህን መጣኘ መስተአምር ሰዋስዋዊ ተግባር የሚተካ ነው (ድኾች + ኡ = ድኾቹ)።[203]

እናስታውስ ዘንድ- ማስታወስ፣ በልብ ማኖር፣ ማሰብ… [204]

ይህንኑ ነገር ላደርግ ፈልግ ነበር- ግሱ በኃላፊ ጊዜ አመልካች መነገሩ፣ በኢየሩሳሌም የሚገኙ ዋነኞች ጳውሎስ እና በርናባስ ድኾቹን ያስታውሱ ዘንድ ከመጠየቃቸው በፊት በጳውሎስ ዘንድ ይህ ፍላጎት እንደ ነበር ያመለክታል።[205] በሌላ ቃላት፡- እንዲያደርጉ የተጠየቁት አንድ ነገር እንኳ ከጭማሪ የሚቆጠር አይደለም።

ይህንኑ ነገር- ድኾቹን ማሰቡን…

---

203 Keener, *Galatians* (2018): "… whether the "poor" are located specifcally in Jerusalem or not, what is distinctive about the title is their economic need."

204 Longenecker, *Galatians*: "The verb 'to remember' however, in Greek as well as in English, means not just 'to bring a gift' but more basically, 'to keep (someone) in mind as worthy of affection or recognition.' It may be, therefore, that commentators have assumed too quickly that the thrust of the request had to do primarily with monetary support."

205 Lightfoot, *Galatians*: "I needed no prompting to do this."

2፥11-21 (ኬፋ በአንጾኪያ)

ነገር ግን ኬፋ ወደ አንጾኪያ በመጣ ጊዜ ተኮንኖ ስለ ነበር በፊቱ ተቃወምሁት። ምክንያቱም አንዳንዶች ከያዕቆብ ከመምጣታቸው በፊት ከአሕዛብ ጋር ይበላ ነበር፤ ከመጡ በኋላ ግን ከግርዘት [የኾኑትን] በመፍራት ያፈገፍግ እና ራሱን ይለይ ጀመር። በርናባስ እንኳ በግብዝነታቸው እስኪወሰድ ድረስ ሌሎቹ አይሁዳውያን ከእርሱ ጋር ግብዞች ሆኑ። ነገር ግን እንደ ወንጌል እውነት ቀጥ ብለው አለመኼዳቸውን በተመለከትኩ ጊዜ በኹሉ ፊት ለኬፋ [እንዲህ] አልሁት፦ "አንተ አይሁድ ኾነህ ሳለ፣ እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር ከኾነ፣ እንዴት አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ታስገድዳለህ?"

እኛ በትውልድ አይሁድ እንጂ ከኃጥአን አሕዛብ ያይደለን ሰው በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት ካልኾነ በሕግ ሥራዎች እንደ ማይጸድቅ በማወቅ፣ በሕግ ሥራዎች ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ እኛ እንኳ በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል፤ ምክንያቱም "በሕግ ሥራዎች ማንም ሥጋ አይጸድቅም።" እና በክርስቶስ ልንጸድቅ ስንፈልግ፣ እኛ ራሳችን ደግሞ ኃጥአን ኾነን ከተገኘን፣ እንግዲያስ ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ [ነዋ]? አይኾንም! ምክንያቱም ያፈረስኩትን ነገር እንደ ገና የማንጽ ከኾነ፣ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ። ምክንያቱም ለእግዚአብሔር ሕያው እኾን ዘንድ በሕግ በኩል ለሕግ ሞቻለሁ። ከክርስቶስ ጋር ተሰቅዬአለሁ። እና ከእንግዲህ ወዲህ እኔ አልኖርም፤ ነገር ግን ክርስቶስ በእኔ ይኖራል። እናም አኹን በሥጋ የምኖረውን ኑሮ እኔን በወደደ እና ስለ እኔ ራሱን በሰጠ በእግዚአብሔር ልጅ እምነት እኖራለሁ። የእግዚአብሔርን ጸጋ ወደ ጎን አልጥልም። ምክንያቱም ጽድቅ በሕግ ከኾነ፣ እንኪያስ ክርስቶስ በከንቱ ሞተ።

በዚህ ክፍል ኬፉን ፊት ለፊት መቃወሙን ይተርካል። ይህም ወንጌሉን ከኬፉ እንዳልተቀበለ ያሳይለታል።[206]

2፥11 ነገር ግን ኬፉ ወደ አንጾኪያ በመጣ ጊዜ ተኮንኖ ስለ ነበር በፊቱ ተቃወምሁት።

ነገር ግን- "δὲ" በዚህ ክፍል መስተጻርራዊ ተግባር ይዛለች። ይህችን ምእላድ በመጠቀም በኢየሩሳሌም ካደረገው ስምምነት በአንጾኪያ ወዳደረገው ተቃውሞ ይሸጋገራል።[207]

ኬፉ ወደ አንጾኪያ በመጣ ጊዜ- ክስተቱ የተፈጸመበትን ጊዜ እና ስፍራ በማሳወቅ ይጀምራል። ስፍራው፦ "[የሶሪያው] አንጾኪያ" ሲኾን፣ ጊዜው፦ "ኬፉ በመጣ ጊዜ" ነው።

እንደ ቀደሙት ሦስቱ የትረካ ክፍሎች (1፥18፤ 1፥21፤ 2፥1) "ከዚያም (ከዚህ ያኽል ጊዜ) በኋላ" ሲል ባይጀምርም፣ ይህ ክሥተት ከኢየሩሳሌሙ ጉባኤ በኋላ እንደ ተፈጸመ ከትረካው ፍሰት ለመገንዘብ አያዳግትም።[208]

አንጾኪያ- ይህች "አንጾኪያ" የሶርያ ዋና ከተማ ናት። ምናልባትም ጳውሎስ ወደ ኢየሩሳሌሙ ጉባኤ ከመምጣቱ በፊት በዚህች ከተማ ነበር (ሐዋ 15፥1-2 ያነጻ.)። ኬፉ ወደ አንጾኪያ መኼዱ በአሕዛብ መካከል እየተሠራ ያለውን ሚስዮናዊ ሥራ ለመመልከት ይኾናል።

በፊቱ ተቃወምሁት- "κατα πρόσωπον αυτῷ ἀνέστην- በፊቱ ተቃወምሁት" ቃለ ተቃውሞውን ያሰማው ጴጥሮስ በሌለበት ሳይኾን፣ በተገኘበት (ፊት ለፊት) ነው።[209]

---

[206] Meyer, *Galatians*: "...the argument has come to the height... For not only has he not been instructed by the apostles; not only has he been recognized by them, and received into alliance with them; but he has even asserted his apostolic authority against one of them, and indeed against Peter."

[207] Moo, *Galatians:* "The δέ suggests a mild contrast with the previous paragraph..."

[208] Lightfoot, *Galatians:* "Paul is plainly narrating events in chronological order."

[209] Haimo of Auxerre, *Commentary on Galatians*: "...to his face, which is to say, in his presence."

ስለ- “ὅτι” ይህን መስተፃምር “ተኮንኖ ነበር” ከሚለው ግስ ጋር በመቀናጀት ኬፋን የተቃወመበትን ምክንያት ይገልጻል፡- “ኬፋ ወደ አንጾኪያ በመጣ ጊዜ ተኮንኖ ስለ ነበር በፊቱ ተቃወምሁት”

ተኮንኖ ነበር- ተኮናኙ ኬፋ ነው፤ የኮናኙ ማንነት ግን አልተገለጸም። ምናልባትም ተግባሩ ኮነነው ለማለት ይኾናል።[210]

2፥12 ምክንያቱም አንዳንዶች ከያዕቆብ ከመምጣታቸው በፊት ከአሕዛብ ጋር ይበላ ነበር፤ ከመጡ በኋላ ግን ከግርዘት [የኾኑትን] በመፍራት ያፈገፍግ እና ራሱን ይለይ ጀመር።

የኾኑትን- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።

ምክንያቱም- “γὰρ” ይህን መስተዋድድ በማስቀደም ኬፋ የተኮነነበትን ምክንያት ይገልጻል።

ከመምጣታቸው በፊት- ከግርዘት [የኾኑት] ከያዕቆብ ወደ አንጾኪያ ከመምጣታቸው ቀድሞ…

አንዳንዶች- “τινας” አንዳንዶች፣ አንዳንድ [ሰዎች]… ማለት ሲኾን፣ በዚሁ ዐረፍተ ነገር ውስጥ “ከግርዘት [የኾኑት]” ያላቸውን ሰዎች ያመለክታል።

ከያዕቆብ- “ἀπὸ ᾿Ιακώβου- ከያዕቆብ” ይህ መስተዋድዳዊ ሐረግ ከያዕቆብ ዘንድ (ከኢየሩሳሌም) መምጣታቸውን እንጂ በያዕቆብ ተልከው መምጣታቸውን አይገልጽም። እነዚህ ሰዎች ከያዕቆብ ዘንድ አይሁዳውያን ከአሕዛብ ጋር እንጀራ ከመቁረስ እንዲታቀቡ የሚያዝ መልእክት ይዘው መተው ነበር የሚሉ መተርጉማን ከትርጓሜ ወደ መላምት ያጋድላሉ።[211]

---

[210] Meyer, *Galatians*: “If the condemnation is understood as having ensued through his own mode of action, the question as to the persons from whom the condemnation proceeds is left unanswered.”

Lightfoot, *Galatians*: “The condemnation spoken of is not the verdict of the bystanders, but the verdict of the act itself.”

[211] Keener, *Galatians* (2018): “The usual view that James sent them to encourage proper protocol in Antioch could be correct, but we cannot infer this conclusion simply

ከአሕዛብ ጋር ይበላ ነበር- "ከአሕዛብ ጋር በልቶ ነበር" ሳይኾን፣ "ከአሕዛብ ጋር ይበላ ነበር" በማለቱ፣ ጴጥሮስ ከአሕዛብ ጋር የገበታ ላይ ኅብረት የማድረግ ልማድ እንደ ነበረው መገንዘብ ይቻላል። ከአሕዛብ ጋር እንጀራ መቊረሱ እንደ ልማድ እንጂ እንደ አንድ ጊዜ ተግባር አልተነገረም።[212]

በአንጾኪያ የተነሳው ጒዳዩ አንዳንድ መተርጒማን እንደሚሉት ያልተፈቀደ ምግብ ስለ መብላት (ስለ ምግብ ሕግጋት) ሳይኾን፣ ከአሕዛብ ጋር ስለ መብላት (ስለ የገበታ ላይ ኅብረት) ነው። በዚህ ምንባብ በአንጾኪያ የነበሩ ምእመናን ያልተፈቀደ ምግብ ስለ መብላታቸው የተገለጸ ነገር የለም።

ከመጡ በኋላ- "ከመምጣታቸው በፊት" እና "ከመጡ በኋላ" እያለ የጴጥሮስን ተግባር በኹለት ጊዜያት ከፍሎ ያሳያል።

ግን- "δὲ" በዚህ ክፍል መስተጻርራዊ ተግባር ይዛለች። ይህችን ምእላድ በመጠቀም ጴጥሮስ አንዳንዶች ከያዕቆብ ከመምጣታቸው በፊት ያደርግ የነበረውን ከመናገር፣ ከመጡ በኋላ ማድረግ የጀመረውን ወደመናገር ይዞራል።

ያፈገፍግ እና ራሱን ይለይ ጀመር- እነዚህ ወጣኝ አናቅጽት ጴጥሮስ ከአሕዛብ ጋር የገበታ ላይ ኅብረት ከማድረግ ማፈግፈጉ እና ራሱን መለየቱ ሂደታዊ እንደ ነበር ያሳያሉ።[213]

ማፈግፈግ- "ὑπέστελλεν- ማፈግፈግ" ከጥቃት ክልል ለመውጣት የሚደረግ ወታደራዊ ስልትን ለማመልከት የሚዘወተር ሲኾን፣ በዚህ ክፍል ጴጥሮስ ከያዕቆብ ዘንድ የመጡ ሰዎችን ፈርቶ ከአሕዛብ ጋር የገበታ ላይ ኅብረት ከማድረግ መታቀቡን ለመግለጽ ጥቅም ላይ ውሏል።[214]

---

from the language, because Paul does not actually say that James 'sent' them. To 'come from' someone can simply indicate geographic movement without indicating commissioning (2 Cor 1:16; 11:9; 1 Tess 3:6)."

[212] Burton, *Galatians*: "The imperfect tense implies that he did this, not on a single occasion, but repeatedly or habitually."

Betz, *Galatia*: "The imperfect form of συνήσθιεν... suggests that he did so repeatedly and almost habitually."

[213] Burton, *Galatians*: "The imperfect tense is very expressive, indicating that Peter took this step not at once, immediately on the arrival of the ·men from James, but gradually."

[214] Lightfoot, *Galatians:* "The word ὑποστέλλω is frequently used... in describing strategical operations."

መለየት- “ἀφώριζεν” መለየት፣ ድንበር ማበጀት… የሚል ትርጉም አለው (ለተጨ. TDNT 5.455)።

በመፍራት- ከአሕዛብ ጋር የገበታ ላይ ኅብረት ከማድረግ የታቀበው አምኖበት ሳይኾን፣ ከተገረዙት ወገን የኾኑትን በመፍራት (φοβούμενος) ነው።[215] ፍርሃትን የፈጠረበት ከኢየሩሳሌም የመጡት ሰዎች ለሕግ ሥራዎች ያላቸው ቅንዓት ይኾናል።[216]

ከግርዘት [የኾኑትን]- 3፥7 ማብ. ይመ.

2፥13 በርናባስ እንኳ በግብዝነታቸው እስኪወሰድ ድረስ ሌሎቹ አይሁዳውያን ከእርሱ ጋር ግብዞች ሆኑ።

ግብዞች ሆኑ- ጴጥሮስ እና በአንጾኪያ የነበሩት አይሁዳውያን ከያዕቆብ በመጡ ሰዎች ፊት ከአሕዛብ ጋር የገበታ ላይ ኅብረት የማያደርጉ ለመምሰል ያደረጉትን ጥረት “ግብዝነት” ይለዋል። ቃሉ ትወናን፣ ልባዊነት የጎደለው ለውጫዊ ትዕይንት ብቻ የሚደረግን ተግባር… ያመለክታል (6፥12 ያነጻ.)።[217]

ከእርሱ ጋር- “እርሱ” የሚለው ጠቋሚ መስተአምር “ኬፋ” (2፥13) የሚለውን ስም ያመለክታል፡- “ሌሎቹ አይሁዳውያን **ከኬፋ ጋር**…”

ሌሎቹ አይሁዳውያን- እነዚህ ከያዕቆብ ዘንድ ለሕግ የሚቀኑ አይሁዳውያን ከመምጣታቸው በፊት እንደ ኬፋ ከአሕዛብ ጋር እንጀራ ይቆርሱ የነበሩ አይሁዳውያን ናቸው። የአንጾኪያ ከተማ ነዋሪ[218] ወይም ለሕግ የሚቀኑ አይሁዳውያን ከመምጣታቸው በፊት ከኬፋ ጋር ወይም በሌላ ጊዜ ወደ አንጾኪያ የመጡ ናቸው።

Burton, *Galatians*: “The verb ὑποστέλλω, used… of the drawing back of troops in order to place them under shelter, itself suggests a retreat from motives of caution.”

[215] Betz, *Galatia:* “Cephas did not act on the basis of his own theological convictions, but irrationally out of fear.”

[216] Meyer, *Galatians:* “Peter feared the Jewish Christians' strictness, displeasure, disapprobation, etc.”

[217] Meyer, *Galatians*: “…behaved just as if they entertained the opposite view.”

Lightfoot, *Galatians*: “…the assumption of a part which masked their genuine feelings, and made them appear otherwise than they were.”

[218] Lightfoot, *Galatians*: “i.e. the rest of the Jewish converts resident at Antioch.”

በርናባስ እንኳ- ከአሕዛብ ክርስቲያኖች ጋር የገበታ ላይ ኅብረት ከማድረግ ይታቀባል ተብሎ የማይጠበቀው የነጻነት ታጋዩ "በርናባስ እንኳ"... (2፥5 እና ሐዋ 15፥1-2 ያነጻ.)

በግብዝነታቸው- ከላይ የተሰጠውን ማብ. ይመ.

እስኪወሰድ ድረስ- የኬፋ እና የሌሎቹ አይሁዳውያን ድርጊት በርናባስ ለአሕዛብ ከመታገል አሕዛብን ወደ ማግለል እስኪደርስ ድረስ ተጽዕኖ አሳደረበት።[219]

2፥14 ነገር ግን እንደ ወንጌል እውነት ቀጥ ብለው አለመኼዳቸውን በተመለከትኩ ጊዜ በኹሉ ፊት ለኬፋ [እንዲህ] አልሁት፦ "አንተ አይሁድ ኾነህ ሳለ፣ እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር ከኾነ፣ እንዴት አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ታስገድዳለህ?"

እንዲህ- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።

ነገር ግን- "Ἀλλ᾽- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በመጠቀም የጴጥሮስን እና የሌሎቹ አይሁዳውያንን ግብዝነት ከመተረክ፣ እርሱ ያሰማውን ቃለ ተቃውሞ ወደ ማሳወቅ ይዞራል።[220]

በተመለከትኩ ጊዜ- "εἶδον" ዓየሁ፣ ተመለከትኩ... በእጅ አዞር አወኩ፣ ተረዳው፣ ተገነዘብኩ... ማለት ነው (2፥7 ይመ.)። ጳውሎስ ጴጥሮስን በኹሉ ፊት ሊቃወም የተነሣው የጴጥሮስ እና የግብረ አበሮቹ አካኼድ እንደ ወንጌል እውነት አለመኾኑን ባወቀ ጊዜ ነው።[221]

ቀጥ ብለው አለመኼዳቸውን- "οὐκ ὀρθοποδοῦσιν- ቀጥ ብለው አልኼዱም" ይህ ሐረግ ማንከስን ወይም ከአቅጣጫ መውጣትን የሚያመለክት ሲኾን፣ በዚህ ክፍል የጴጥሮስ እና የግብረ አበሮቹ አካኼድ ከወንጌል እውነት ያፈነገጠ መኾኑን ለመግለጽ ተጠቅሞበታል።

---

[219] Lightfoot: "Their dissimulation was as a flood which swept everything away with it."

[220] Moo, *Galatians*: "The ἀλλά contrasts Paul's response with the situation that he has described in verses 12–13."

[221] Moo, *Galatians*: "Because Paul is convinced of the seriousness of the matter, he takes the bold step of rebuking Peter..."

እንደ ወንጌል እውነት- πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου- እንደ ወንጌል እውነት (በወንጌል እውነት *መሠረት*)[222]

የወንጌል እውነት- “τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου” የወንጌል እውነት፣ የወንጌሉ አካል የኾነ እውነት...[223] አስቀድሞ ለሰባክያነ ግርዘት አለመገዛቱ የወንጌል እውነት ከአሕዛብ ምእመናን ጋር ጸንቶ እንዲኖር ያደረገው እንደኾነ ገልጾ ነበር። አኹን ደግሞ ጴጥሮስ በተግባሩ አሕዛብ ምእመናን እንዲገረዙ ማስገደዱ ከወንጌል እውነት ጋር የሚጻረር አካኼድ እንደኾነ ይገልጻል። በዚህም “የወንጌል እውነት” እያለ ያለው አሕዛብ በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት መገረዝ አይጠበቅባቸውም የሚለውን እውነት እንደኾነ ይታወቃል።

[**እንዲህ**] **አልሁት**- “εἶπον” ይህ ቃል የሚከተሉት ዐረፍተ ነገሮች (በተለይ የመጀመሪያው መጠይቃዊ ዐረፍተ ነገር) በአንጾኪያ ለጴጥሮስ ካደረገው ንግግር የተወሰደ መኾኑን ያመለክታል።[224]

ለኬፋ አልሁት- የቃለ ተቃውሞው ዋነኛው ተደራሲ ጴጥሮስ ቢኾንም፣ በግብር የተባበሩት ኹሉ ቃለ ተቃውሞውን በመቀበል ይተባበሩታል። ቃለ ተግሣጹ በዋነኛነት ለጴጥሮስ የተነገረ ቢኾንም፣ የእርሱን ፈለግ የተከተሉትን ኹሉ የሚነካ ነው።

በኹሉ ፊት- ቃለ ተቃውሞው ይፋዊ ነበር። የንግግሩ ዋነኛ ተደራሲ አንድ (ጴጥሮስ) ሲኾን፣ የንግግሩ ሰማዕያን ግን ኹሉም ነበሩ። “ኹሉ” በሚለው ማእቀፍ ውስጥ በአንጾኪያ የነበሩ አይሁድ እና አሕዛብ ምእመናን ዳግመኛም ከያዕቆብ ዘንድ

---

[222] Winer, *Grammar*, 505: “Specially, **πρὸς** denotes... The rule or law according to which one guides himself, in conformity with.”

[223] Lightfoot, *Galatians*: "‘The truth of the gospel,’ i.e. the gospel in its integrity. This expression in St. Paul's language denotes the doctrine of grace, the maintenance of Christian liberty, as opposed to the false teaching of the Judaizers.”

[224] Lightfoot, *Galatians*: “Were all the concluding verses of the chapter actually spoken by St. Paul at the time, or is he adding a comment while narrating the incident afterwards to the Galatians; and if so, where does the text cease, and the comment begin. To this question it seems impossible to give a definite answer. St. Paul's narrative, in fact, loses itself in the reflections suggested by it. Text and comment are so blended together that they cannot be separated without violence.”

የመጡ ሰዎች ይጠቃለላሉ። ቃለ ተግሣጹን ይፋዊ ማድረጉ፣ ስሕተቱ ይፋዊ በመኾኑ ሊኾን ይችላል።[225]

“አንተ አይሁድ ኾነህ ሳለ፣ እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር ከኾነ፣ እንዴት አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ታስገድዳለህ?"-

አንተ- “σύ- አንተ” ይህ ጠቋሚ መስተአምር “ኬፋ” የሚለውን ስም ያመለክታል።

አይሁድ ኾነህ ሳለ- [በትውልድ] አይሁድ ኾነህ ሳለ… (አይሁድ ለሚለው ስም BDAG 478 ይመ.)።

እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር- ኬፋን “እንደ አይሁድ ሳይኾን፣ እንደ አሕዛብ የምትኖር” ያሰባለው ከአሕዛብ ጋር እንጀራ መቁረሱ ነው (2፥12)።[226] ሐዋ 11፥3 ያነጻ.

እንዴት አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ታስገድዳለህ?- በዚህ “ተናጋሪ ጥያቄ” እንደ አሕዛብ የሚኖር አይሁድ አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ የሚያስገድድበት አግባብ እንደ ሌለ ይገልጻል።

ታስገድዳለህ- አሕዛብ በአይሁዳዊነት ይኖሩ ዘንድ ማስገደዱ በቃል ሳይኾን፣ በተግባሩ ነው።[227] በርግጥ ተግባሩም “ከተገረዙት የኾኑትን በመፍራት” (2፥12) የፈጸመው እንጂ አሕዛብ እንደ አይሁድ ይኖሩ ዘንድ ለማስገደድ አስቦ የፈጸመው አይደለም።[228] ከተገረዙት የኾኑትን በመፍራት ከአሕዛብ ክርስቲያኖች ጋር የገበታ ላይ ኅብረት ከማድረግ ሲታቀብ፣ ይህን የተመለከቱ አሕዛብ ክርስቲያኖች በክርስቶስ ሕዝብ (ብሎም በእግዚአብሔር) ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት የክርስቶስ እምነት በቂ እንዳልኾነ

---

[225] Augustine, *Galatians*: “It was necessary for him to say this to Peter in front of everyone so that by Peter’s rebuke everyone might be put right. For it would not have been useful to correct in private an error that had done its harm in public.”

Haimo of Auxerre, *Commentary on Galatians*: “Thus, he publicly rebuked Peter because he had sinned publicly, and so that by correcting him the rest might be strengthened in the faith.”

[226] Keener, *Galatians* (2018): “Peter was living like a gentile (2:14), at least in the sense that he was eating with the gentiles (2:12).”

[227] Haimo of Auxerre, *Commentary on Galatians*: “Peter was not compelling them to be circumcised by his words but through his deeds…”

[228] Lightfoot, *Galatians*: “… practically oblige them, though such was not his intention.”

እና እንደ አይሁድ መኖር እንዳለባቸው እንዲያስቡ ያደርጋል። ይህም በእጅ አዙር አሕዛብ እንደ አይሁድ እንዲኖሩ ማስገደድ ነው።

2፥15 እኛ በትውልድ አይሁድ እንጂ ከኃጥአን አሕዛብ ያይደለን

እኛ- ይህ ጠቃሚ መስተአምር ጳውሎስን እና በክርስቶስ እምነት የሚኖሩ አይሁዳውያንን ያመለክታል።

በትውልድ አይሁድ- "φύσει Ἰουδαῖοι- በትውልድ አይሁድ" አይሁዳዊነት በትውልድ ያገኙት እንጂ ከጊዜ በኋላ የገቡበት አይደለም።[229]

ኃጥአን አሕዛብ- "ἐθνῶν ἁμαρτωλοί- *ኃጥአን* አሕዛብ" ሕግ የለሽ (በሕግ *ሥራዎች* የማይኖሩ) አሕዛብ…[230] ማቴ 26፥45፤ ሉቃ 6፥32–33 ያነጻ.

2፥16 ሰው በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት ካልኾነ በሕግ *ሥራዎች* እንደማይጸድቅ በማወቅ፣ በሕግ *ሥራዎች* ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ እኛ እንኳ በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል፤ ምክንያቱም "በሕግ *ሥራዎች* ማንም *ሥጋ* አይጸድቅም።"

በማወቅ- "εἰδότες" ማየት፣ መመልከት… በእጅ አዙር ማወቅ፣ መረዳት፣ መገንዘብ… የሕግ *ሥራዎችን* (የተወለዱበትን ወግ እና ብሔራዊ ልማዳቸውን) ትተው

---

[229] Chrysostom, *Galatians*: "The phrase, 'Jews by nature,' implies that we, who are **not proselytes**, but educated from early youth in the Law, have relinquished our habitual mode of life, and be taken ourselves to the faith which is in Christ."

Moo, *Galatians*: "To be Jews "by birth"… means that their status is a 'condition or circumstance as determined by birth… esp. as inherited from one's ancestors.'"

[230] Lightfoot, *Galatians:* "The word was almost a synonyme for **ἔθνη** in the the religious phraseology of the Jews."

James D. G. Dunn, "Echoes of Intra-Jewish Polemic in Paul's Letter to the Galatians" JBL 112 (1993) 464፡ "The language ('Gentile sinners') is the language of Jews who regarded the law as definitive of righteousness and who therefore took it for granted that Gentiles 'by nature' were outside the law, out-laws, and therefore 'sinners,' unacceptable to God by definition. As such it is hardly likely to have been Paul's own choice of language, given his own much more pro-Gentile stance. Almost certainly, therefore, he is echoing the language of more traditional Jews."

በክርስቶስ እምነት እንዲኖሩ ያደረገው ያገኙት ዕውቀት ነው። ያገኙት ዕውቀት አኗኗራቸውን ቀየረ።

ሰው- ማንኛውም ሰው (አይሁድ ኾነ አሕዛብ)።[231] በዚህ ዐረፍተ ነገር ውስጥ "ἄνθρωπος- ሰው" እና "σάρξ- *ሥጋ*" የሚሉ ስሞችን በተለዋዋጭነት ተጠቅሟል።

አይጸድቅም- "οὐ δικαιοῦται" አይጸድቅም፣ ጻድቅ አይኾንም... ጽድቅ የሚለው ቃል ትክክለኛ ኹኖ መገኘትን የሚያመለክት ነው።

ἔργων νόμου እና **πίστεως Χριστοῦ** - እነዚህ በደብዳቤው ውስጥ ቁልፍ ሚና ከሚጫወቱ ሐረጋት ዋነኞቹ ሲኾኑ፣ ከቅርብ ጊዜ በኋላ የሐዲሳት ምሁራንን ትኩረት ስበዋል።

የሕግ *ሥራዎች*- "ἔργων νόμου- የሕግ *ሥራዎች*" ቃላዊ ትርጉሙ በሕግ የታዘዙ *ሥራዎች* ማለት ሲኾን፣ ቴክንካዊ በኾነ መልኩ በኦሪት የሕዝበ እስራኤል ኪዳናዊ ድርሻ ኾነው የተነገሩ ትእዛዛትን በአጠቃላይ (በተለይ ደግሞ ግርዘት እና መሰል ኦሪታዊ *ሥ*ርዓትን) ያመለክታል።[232]

ካልኾነ- በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት [ብቻ] እንጂ በሕግ *ሥራዎች* እንደማይጸድቅ በማወቅ...[233]

---

[231] Martyn, *Galatians:* "Having joined hands with his Jewish-Christian hearers in vv 15-16a, Paul begins immediately to undercut the distinction between Jew and Gentile."

[232] Dunn, *Paul,* 355፡ "...we should define "works of the law" as what the law required of Israel as God's people. Works of the law, in other words, were what Israel's righteousness consisted of, Israel's part of the covenant which Yahweh had made with Israel in first choosing Israel as his special people." 358: "the phrase "the works of the law," does, of course, refer to all or whatever the law requires, covenantal nomism as a whole. But in a context where the relationship of Israel with other nations is at issue, certain laws would naturally come more into focus than others. We have instanced circumcision and food laws in particular."

[233] Burton, *Galatians*: "**ἐὰν μὴ** is properly exceptive, not adversative (cf. on 1 19), but it may introduce an exception to the preceding statement taken as a whole or to the principal part of it-in this case to **οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου** or to **οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος**; alone. The latter alternative is clearly to be chosen here, since the former would yield the thought that a man can be justified by works of law if this be accompanied by faith, a thought never expressed by the apostle and wholly at variance with his doctrine as unambiguously expressed in several passages."

የኢየሱስ ክርስቶስ እምነት- “πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ- በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት” ይህ ሐረግ በኢየሱስ ክርስቶስ በማመን ወይም የኢየሱስ ክርስቶስ ታማኝነት ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።[234] “በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል” የሚለው ሐረግ የመጀመሪያውን ትርጉም ተመራጭ ያደርገዋል፡- “በኢየሱስ ክርስቶስ በማመን እንደማይጸድቅ በማወቅ… በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል።” ይህ አተረጓጎም ታሪካዊ እና ለዐውዱ የታመነ ይመስላል።[235]

እኛ እንኳ- “[ለሕግ *ሥራዎች* መደበኛ የኾን] እኛ እንኳ…”[236]

በክርስቶስ ኢየሱስ አምነናል- እምነታችንን በክርስቶስ ኢየሱስ ላይ አኑረናል።

በሕግ *ሥራዎች* ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ- የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር ጳውሎስ እና ሌሎች አይሁዳውያን በክርስቶስ ኢየሱስ ያመኑበትን ዓላማ መግለጽ ነው፡- “በሕግ *ሥራዎች* ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ በክርስቶስ ኢየሱስ አምነናል”

---

234 Martyn, *Galatians:* “Paul writes **pistis Christou iesou**, an expression which can mean either the faith that Christ had and enacted or the faith that human beings have in Christ, both readings being grammatically possible.”

235 Keener, *Galatians* (2019)፡ “Regarding the phrase **πίστις Χριστου**… barely any early church father seems aware that it even could be translated as a subjective rather than an objective genitive. It appears significant that the Greek fathers, for most of whom Greek was their native language and who emphasized Christ’s obedience, nearly always read this phrase as “faith in Christ.” Catholics and Protestants alike have historically followed the objective-genitive reading, as do the main texts of nearly all translations.”

Dunn, *Paul*, 384-5፡ “The beguiling attractiveness of the ‘faith of Christ’ reading depends too much either on an atomistic study of the key texts in isolation from their contexts or on the assumption of an underlying story of Christ's faith for which the chief evidence is the disputed texts themselves. But when these texts are read within the flow of Paul's argument in Galatians and Romans, it is hard to hear anything as intended by Paul beyond his affirmation of the central importance of ‘faith,’ now as the appropriate gospel response of ‘faith in Christ.’”

236 Keener, *Galatians* (2019)፡ “More to the point here, the belief that people can be righted with God in Christ was apparently not unique to Paul. In the present passage, Paul appeals to a preexisting understanding shared with other Jewish Christians (we know) perhaps even expressed at the Jerusalem Council of Gal. 2:1—10. Some even believe that he appeals to a formula they already shared. While the understanding was shared with Peter and probably other Jewish believers present, however, many scholars doubt that it was shared with Paul’s opponents in Galatia.”

"በሕግ ሥራዎች ማንም ሥጋ አይጸድቅም"- ይህ ሐረግ ጽድቅን በሕግ ሥራዎች ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት መፈለጋቸው ትክክል መኾኑን ለማረጋገጥ የጠቀሰው ኃይለ ቃል ይመስላል (መዝ 143፥2 ያነጻ.)።[237]

2፥17 እና በክርስቶስ ልንጸድቅ ስንፈልግ፣ እኛ ራሳችን ደግሞ ኃጥአን ኾነን ከተገኘን፣ እንግዲያስ ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ [ነዋ]? አይኾንም!

እና- "δὲ" ይህች ምእላድ የሚከተለው ጥያቄ፣ "በሕግ *ሥራዎች* ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ እኛ እንኳ በኢየሱስ ክርስቶስ አምነናል" በሚለው ንግግር መነሻነት የተጠየቀ መኾኑን የምታመለክት ናት።

በክርስቶስ ለመጽደቅ ስንፈልግ- ይህ ሐረግ፣ "በክርስቶስ እምነት እንጸድቅ ዘንድ" የሚለውን ሐረግ ያስተጋባል። ያለ ሕግ *ሥራዎች* ኾነው መገኘታቸው በክርስቶስ ለመጽደቅ በመፈለጋቸው ነው።

በክርስቶስ- ይህ ሐረግ፣ "በክርስቶስ እምነት" የሚለው ሐረግ ምኅጻር ነው፡- "በክርስቶስ [እምነት] ለመጽደቅ ስንፈልግ…"

እኛ ራሳችን- 2፥15 ይመ.

ኃጥአን ኾነን ከተገኘን- አስቀድሞ፣ "ከኃጥአን አሕዛብ አይደለንም" ሲል ነበር (2፥15)። አኹን ደግሞ፣ "ኃጥአን ኾነን ተገኘን" ይላል። ይህም ጴጥሮስን፣ "አይሁድ ኾነ እንደ አሕዛብ ትኖራለህ" እንዳለው ነው (2፥14)። በትውልዳቸው አይሁዳውያን (ለሕግ *ሥራዎች* መደበኞች) ቢኾኑም፣ በአኗኗራቸው እንደ አሕዛብ ሕግ የለሽ ኾነዋል።

እንግዲያስ ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ [ነዋ]?- "ἆρα χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; - እንግዲያስ ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ [ነዋ]?"[238] ጽድቅን በክርስቶስ

---

[237] Burton, *Galatians*: "This clause, added at the end of a verse which has already twice expressed in effect the same thought, is evidently intended to confirm what has been said by the authority of scripture."

Betz, *Galatia*: "The statement itself contains both a quotation from Scripture and Paul's interpretation which is made part of the quotation."

[238] Winer, *Grammar*, 640: "The interrogative **ἆρα** was originally the paroxytone **ἄρα**. It is used in interrogative sentences—shown to be such by the inflexion of the voice—

መፈለጋቸው እና እንደ ኃጥአን አሕዛብ መኾናቸው እሙን ነው፤ ጥያቄው፣ "ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ ነው" በሚለው ድምዳሜ ላይ ነው።

የኃጢአት አገልጋይ- "ἁμαρτίας διάκονος- የኃጢአት ዲያቆን (አገልጋይ) ኃጢአትን የሚያስፋፋ፣ ለኃጢአት የቆመ... "ኃጢአት" የሚለው ቃል እዚህ ጋር መደበኛ ትርጓሜውን ይይዛል።

አይኾንም!- ጥያቄውን በቃለ ተቃውሞ ይመልሳል "μὴ γένοιτο- አይኾንም!"። በክርስቶስ ለመጽደቅ መፈለጋቸው እና እንደ ኃጥአን አሕዛብ ሕግ የለሽ ኾነው መገኘታቸው እሙን ነው። ይህ ማለት ግን ክርስቶስ ኃጢአትን የሚያስፋፋ፣ ለኃጢአት የቆመ... ነው ማለት አይደለም።[239]

2፥18 ምክንያቱም ያፈረስኩትን ነገር እንደገና የማንጽ ከኾነ፣ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ።

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህ መስተዋድድ የሚከተለው ዐረፍተ ነገር ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ አይደለም ለሚለው አቋም ምክንያት ኾኖ መነገሩን ይገልጻል፦ "ክርስቶስ የኃጢአት አገልጋይ ነዋ? አይኾንም! ምክንያቱም ያፈረስኩትን እንደገና የማንጽ ከኾነ፣ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ።"

ያፈረስኩትን ነገር እንደገና የማንጽ ከኾነ- የዚህ ከኾነ አንቀጽ ተግባር "ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ" ለሚለው ድምዳሜ ቅድመ ኹኔታ ማበጀት ነው፦ "ያፈረስኩትን ነገር እንደገና የማንጽ ከኾነ፣ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ።"

የማፈርስ... የማንጽ- "κατέλυσα... οἰκοδομῶ" እነዚህ የሥነ ሕንፃ ቃላት ናቸው (ማር 15፥29 ይመ.)። በዚህ ክፍል ማፍረስ ያለ ሕግ ሥራዎች መኖርን የሚያመለክት ሲኾን፣ ማነጽ "እንደገና" ከሚለው ተውሳከ ግስ ጋር በመቀናጀት ዳግም ወደ ሕግ ሥራዎች መመለስን ያመለክታል።

ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ-

---

to express an inference from something which has preceded : the answer expected by the question may be either negative or affirmative."

[239] Martyn, *Galatians:* "Paul takes for granted the facticity ofthe first two clauses (the protasis), placing in question only the inference drawn in the third (the apodosis)."

ተላላፊ- "መተላለፍ" በተቃራኒ አቅጣጫ መጓዝን የሚያመለክት ሲኾን፣ በሐዲሳት አብዛኛውን ጊዜ መለኮታዊ ትእዛዛትን የሚቃረኑ ተግባራትን ለመግለጽ አገልግሎት ላይ ውሏል።

ያለ ሕግ ሥራዎች መኖር ከጀመረ በኋላ ዳግም ወደ ሕግ ሥራዎች ቢመለስ ራሱን "παραβάτην- ተላላፊ" እንደሚያደርግ ይገልጻል፤ አንዱን ድርጊት በሌላ ድርጊት ያፈርሳል።

2፥19 ምክንያቱም ለእግዚአብሔር ሕያው እኾን ዘንድ በሕግ በኩል ለሕግ ሞቻለሁ።

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህ መስተዋድድ ዐረፍተ ነገሩ "ዳግም ወደ ሕግ ሥራዎች ብመለስ ራሴን ተላላፊ አደርጋለሁ" ለሚለው አቋም ምክንያት ኾኖ መነገሩን ይገልጻል።

በሕግ በኩል- "በሕግ አማካይነት" ወይም "ሕግን በተመለከተ" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።

ለሕግ ሞቻለሁ- በሕግ ሥራዎች መኖር ማቆሙን በዘይቤያዊ ቋንቋ፣ "ለሕግ መሞት" ይለዋል። ከእንግዲህ ከሕግ ጋር ግንኙነት የለውም፤ በሕግ ሥራዎች አይኖርም።

ለእግዚአብሔር ሕያው እኾን ዘንድ- የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር ለሕግ የሞተበትን ዓላማ ወይም ምክንያት መግለጽ ነው፡- "ለእግዚአብሔር ሕያው እኾን ዘንድ በሕግ በኩል ለሕግ ሞቻለሁ" ይህም በእጅ አዙር ለእግዚአብሔር ሕያው ለመኾን ለሕግ መሞት እንደሚያስፈልግ የሚያሳይ ነው።[240]

ለእግዚአብሔር ሕያው- "ከእግዚአብሔር ጋር ሕያው ግንኙነት ይኖረኝ ዘንድ ወይም ለእግዚአብሔር እኖር ዘንድ..."

2፥20 ከክርስቶስ ጋር ተሰቅዬአለሁ። እናም ከእንግዲህ ወዲህ እኔ አልኖርም፤ ነገር ግን ክርስቶስ በእኔ ይኖራል። እናም አኹን በሥጋ የምኖረውን ኑሮ እኔን በወደደ እና ስለ እኔ ራሱን በሰጠ በእግዚአብሔር ልጅ እምነት እኖራለሁ።

---

[240] Betz, *Galatia*: "'Death to the Torah' is the presupposition for the 'life for God'..."

ከክርስቶስ ጋር ተሰቅዬአለሁ- ይህ ሐረግ "ሞቻለሁ" (2፥19) የሚለውን ቃል የሚያብራራ ነው። ከክርስቶስ ጋር መሰቀሉ በመንፈሳዊ ሱታፌ እንጂ በአካለ ሥጋ አለመኾኑ እርግጥ ነው። በዚህ ሱታፌ ለሕግ በመሞት ለእግዚአብሔር ሕያው ኾኗል።

እናም ከእንግዲህ ወዲህ እኔ አልኖርም- ከክርስቶስ ጋር በመሰቀሉ የእርሱ ማንነት መኖር አቁሟል፤ ሞቷል። ከእንግዲህ ወዲህ የእርሱ ማንነት አይኖርም።[241]

ነገር ግን ክርስቶስ በእኔ ይኖራል- ክርስቶስ በእርሱ ውስጥ አድሮ ማንነቱን ይቆጣጠራል።

አኹን... የምኖረውን ኑሮ- ይህ ሐረግ የእርሱ ማንነት ከክርስቶስ ጋር ተሰቅሎ፣ በክርስቶስ ቁጥጥር የሚኖረውን "አዲስ ሕይወት" ያመለክታል።

በሥጋ- "ἐν σαρκί- በሥጋ" ይህ መስተዋድዳዊ ሐረግ ሥጋዊ ኑሮ እንደሚኖር ሳይኾን፣ በሥጋ [ውስጥ] እንደሚኖር የሚገልጽ ነው።[242] የዕለት ተዕለት ኑሮውን በክርስቶስ እምነት ይኖራል።

በእግዚአብሔር ልጅ እምነት- በክርስቶስ እምነት (2፥16 ማብ. ይመ.)

እኔን የወደደ እና ስለ እኔ ራሱን የሰጠ- "με... ἐμοῦ- እኔ... እኔ" እነዚህን የመጀመሪያ መደብ ነጠላ ቁጥር አመልካች መስተአምሮች በመጠቀም የእግዚአብሔርን ልጅ ፍቅር እና መስዋዕትነት ከራሱ አንጻር በግላዊ ቋንቋ ይናገራል።

የክርስቶስን ፍቅር እና መስዋዕትነት ማያያዝ በሐዲሳት፣ በተለይም በሐዋርያው ዘንድ የተለመደ ነው (ዮሐ 15፥13፤ ኤፌ 5፥2፤ 5፥25)። ይህም በኹለቱ መካከል ያለውን ሥነ አመክንዮአዊ መስተጋብር የሚያመላክት ነው።

---

[241] Moo, *Galatians*: "'I no longer live' means that the 'old I,' the 'I' enslaved to sin and the law, has been done away with..."

[242] Meyer, *Galatians*: "**ἐν σαρκί** denotes life in the natural human phenomenal form of the body consisting of flesh. The context does not convey any reference to the ethical character of the flesh."

Burton, *Galatians*: "**ἐν σαρκί** is therefore not an ethical characterization of the life... but refers to the body as the outward sphere in which the life is lived, in contrast with the life itself and the spiritual force by which it was lived."

2፥21 የእግዚአብሔርን ጸጋ ወደ ጎን አልጥልም። ምክንያቱም ጽድቅ በሕግ ከኾነ፣ እንኪያስ ክርስቶስ በከንቱ ሞተ።

ወደ ጎን አላስቀምጥም- "Οὐκ ἀθετῶ- ወደ ጎን አልጥልም" ይህ አነጋገር ጽድቅን በሕግ የሚፈልጉ በክርስቶስ ሞት የተገለጠውን መለኮታዊ ቸርነት ወደ ጎን እንደሚጥሉ የሚያሳይ ነው። "በሕግ ለመጽደቅ የምትጥሩ፣ ከክርስቶስ ተለይታችኋል፤ ከጸጋ ርቃችኋል" እንዲል (5፥4 ይመ.)።

የእግዚአብሔር ጸጋ- "τὴν χάριν τοῦ θεοῦ- የእግዚአብሔር ጸጋ" በክርስቶስ ሞት የተገለጠው መለኮታዊ ቸርነት

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህ መስተዋድድ የሚከተለው ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር "የእግዚአብሔርን ጸጋ ወደ ጎን አልጥልም" ለሚለው ንግግር ምክንያት ኾኖ መቅረቡን ያመለክታል፡- "የእግዚአብሔርን ጸጋ ወደ ጎን አልጥልም፤ ምክንያቱም ጽድቅ በሕግ ከኾነ፣ እንኪያስ ክርስቶስ እንዲሁ ሞተ"

ጽድቅ በሕግ ከኾነ፣ እንኪያስ ክርስቶስ በከንቱ ሞተ- በዚህ ሐሰተኛ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር ጽድቅ በክርስቶስ ሞት እንጂ በሕግ እንዳልኾነ ይገልፃል።[243]

በከንቱ- "δωρεὰν" በከንቱ፣ በነጻ፣ ያለ ውጤት… ጽድቅን በሕግ ሥራዎች በሚፈልጉ ሰዎች ዘንድ የክርስቶስ መስቀል ከንቱ ነው።

[243] Victorinus, *Galatians*: "To believe in Christ and follow the works of the Law is inconsistent and self-contradictory… A return now to the Law after faith in Christ will make it seem that Christ died in vain and achieved nothing for us…"

3፥1-5 (ሙግት ፩፡ የእግዚአብሔር መንፈስ)

አ! አላስተዋይ ገላትያውያን፤ ማን ነው በክፉ ያያችሁ? ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ተሰቀለ ኾኖ ከዐይናችሁ ፊት ታውጆ ነበር። ይህን ብቻ ከእናንተ ማወቅ እፈልጋለሁ፡- መንፈስን የተቀበላችሁት በሕግ ሥራዎች [ነው] ወይስ በእምነት መስማት? እንዲህ የማታስተውሉ ናችሁ? በመንፈስ ጀምራችሁ በሥጋ ትጨርሳላችሁ? በርግጥም በከንቱ ከኾነ፣ ያን ያህል ነገሮች በከንቱ ኾኑባችሁ? ታዲያ እርሱ፣ ለእናንተ መንፈስን የሚሰጥ እና ኃይልን በእናንተ የሚያደርግ፣ [ይህን የሚያደርገው] በሕግ ሥራዎች ወይስ በእምነት መስማት?

በዚህ አንቀጽ መንፈስን በሕግ ሥራዎች ሳይኾን፣ በክርስቶስ እምነት መቀበላቸውን እያሳሰበ ከክርስቶስ እምነት ወደ ሕግ ሥራዎች እየዞሩ መኾናቸውን ይነቅፋል።

3፥1 አ! አላስተዋይ ገላትያውያን፤ ማን ነው በክፉ ያያችሁ? ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ተሰቀለ ኾኖ ከዐይናችሁ ፊት ታውጆ ነበር።

ለእውነት እንዳትታዘዙ- አንዳንድ ቅጂዎች በመጠይቃዊው መዋቅር ውስጥ ይህን ሐረግ ይጨምራሉ። ሐረጉ ቀጂዎች ከ5፥7 ወደ'ዚህ ቁጥር ያፈለሱት ይመስላል። ጠንካራ ምንባባዊ መሠረት ስለሌለው አስቀርተነዋል።[244]

አ!- "ᷓΩ-አ" የዚህ ቃለ ሰቈቃው ሰዋስዋዊ ተግባር፣ "አላስተዋይ ገላትያውያን" የሚለው ሐረግ የሚፈጥረውን (የሐዘን፣ የተግሳጽ...) ስሜት አጉልቶ ማሳየት ነው።[245]

አላስተዋይ- "ἀνόητοι" አላስተዋይ፣ የማታስተውሉ፣ የማታመዛዝኑ... ጽድቅ የሚገኝበት መንገድ (ይኸውም፡- የክርስቶስ መስቀል) በግልጽ ተነግሯቸው ሳለ በሕግ ሥራዎች ለመጽደቅ በመፈለጋቸው፣ "የማታስተውሉ" ይላቸዋል። ገላትያውያን በባሕሪያቸው ችኩል እና አላስተዋይ እንደ ኾኑ ጥንታዊ ምንጮች ይናገራሉ።[246] ይህን ተከትሎ አንዳንድ መተርጉማን ከክርስቶስ ወንጌል ወደ አዲሶቹ ሰባክያን "ወንጌል" በቀላሉ መዞራቸውን እና በጳውሎስ "አላስተዋይ" መባላቸውን ከዚህ ብሔራዊ ባሕሪያቸው ጋር ያያይዙታል።[247]

---

[244] Eadie, *Galatians*: "The next clause of the Received Text, **τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι**... is generally rejected as without authority, and as having been probably taken from v. 7. It is not found in... many versions and fathers."

Lightfoot, *Galatians*: "The words **τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι** of the received text have no place here, but are added from v. 7."

[245] Wallace, *The Basics*, 36: "...with the particle **Ω**, the address is much more emphatic or emotional; without it, less so."

በተጨ. የሚከተለውን ይመ.፡- Wallace, *Grammar*, 56-59

[246] ለምሳሌ፡- Strabo, *Geographica* 4.4.2: "If one is willing to provoke them by whatever means on some pretext, they will readily go into danger, having nothing to assist them except strength and courage."

[247] Jerome, *Galatians*: "I think the apostle too has stamped the Galatians as possessing a unique characteristic of their region."

Luther, Galatians: "A certain distance and coolness can be noted in the title with which the Apostle addresses the Galatians. He does not now address them as his brethren, as he usually does. He addresses them as Galatians in order to remind them of their national trait to be foolish."

ገላትያውያን- አስቀድሞ በአንጾኪያ ያሰማውን ቃለ ተቃውሞ በመተረክ በእጅ አዙር እየተናገራቸው ነበር። አኹን ደግሞ ስማቸውን እየጠራ በቀጥታ ይናገራቸዋል።[248]

ማን ነው በክፉ ያያችሁ?- "τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν;" ይህ ጥያቄ ማን ነው በክፉ ያያችሁ? ማን ነው የተመቀኛችሁ? ማን ነው በቡዳ የበላችሁ? ማን ነው መተት ያደረገባችሁ?... ተብሎ ሊተረጎም ይችላል (BDAG 171; TDNT 1.594-95 ይመ.)።[249] ጥያቄው ውጫዊ እና እኩይ ተጽዕኖ ካልተደረገባቸው በቀር የገላትያ ምእመናን በገዛ ራሳቸው ከክርስቶስ እምነት ወደ ሕግ ሥራዎች ይዞራሉ ብሎ እንደማይጠብቅ ያመላክታል።

ኢየሱስ ክርስቶስ እንደ ተሰቀለ ኾኖ ከዐይናችሁ ፊት ታውጆ ነበር- "ክፉ ተጽዕኖ ያደረገባችሁ ማን ነው?" የሚለውን ጥያቄ እንዲጠይቅ ያደረገው የክርስቶስ መስቀል በግልጽ ከሰበከላቸው በኋላ በሕግ ሥራዎች ለመጽደቅ መፈለጋቸው ነው።

ከዐይናችሁ ፊት- በሐዋርያው ስብከተ ወንጌል በዐይነ ልቡናቸው ተመለከቱ እንጂ የክርስቶስን ስቅለት በመካነ ስቅለቱ ተገኝተው በዐይነ ሥጋቸው አለማየታቸው እርግጥ ነው።

ታውጆ ነበር- "προεγράφη" ይህ ግስ "ታውጆ (ተሰብኮ) ነበር" ወይም "አስቀድሞ ተጽፎ ነበር" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል (ሮሜ 15፥4፤ ኤፌ 3፥3 ያነጻ.)። ከኋለኛው ይልቅ ፊተኛው ለዚህ ምንባብ ስምሙ ትርጓሜ ነው።[250]

---

[248] Chrysostom, *Galatians*: "Before, he had convinced them by what he said to Peter; now, he encounters them entirely with arguments, drawn not from what had occurred elsewhere, but from what had happened among themselves."

[249] Chrysostom: "...by the words, 'Who hath looked enviously on you,' he implies that the persons in question acted, not from concern, not to supply defects, but to mutilate what existed."

ἐβάσκανεν- ይህ ዋይነር፣ "Defective Verbs- ግዱፍ ግሶች" ከሚላቸው ቃላት አንዱ ነው። Winer, *Grammar*, 101

[250] Lightfoot, *Galatians*: "The verb **προεγράφη** is capable of two meanings: (1) 'To write beforehand,'... This sense, however, is exeluded here, as the words κατ᾽ ὀφθαλμοὺς forbid the supposition that the apostle is here speaking of the predictions of the Old Testament, even if such a sense were other\vise likely. (2) 'To write up in public, to placard.' It is the common word to describe all public notices or proclamations... The compound verb **προεγράφη** seems never to be used of painting, as some take it here."

3፥2 ይህን ብቻ ከእናንተ ማወቅ እፈልጋለሁ፦ መንፈስን የተቀበላችሁት በሕግ *ሥራዎች* [ነው] ወይስ በእምነት መስማት?

ይህን ብቻ- የዚህን ጥያቄ መልስ ብቻ…

ከእናንተ ማወቅ እፈልጋለሁ- "ከእናንተ ማወቅ እፈልጋለሁ" ያለው ከመልሳቸው በመነሣት አካሄዳቸውን ሊነቅፍ እንጂ የማያውቀውን እንዲያሳውቁት ፈልጎ አለመኾኑ ጥያቄው ተናጋሪ ከመኾኑ ይታወቃል።[251]

መንፈስን የተቀበላችሁት በሕግ *ሥራዎች* [ነው] ወይስ በእምነት መስማት?- ጥያቄው ተናጋሪ ነው፤ መንፈስን የተቀበሉት በሕግ *ሥራዎች* ሳይኾን፣ የሰሙትን በማመን ነው። የሰሙትን በማመን ብቻ መንፈስን መቀበላቸው በእግዚአብሔር ዘንድ ተቀባይነት ለማግኘት በኢየሱስ ክርስቶስ ማመን በቂ እንደ ኾነ የሚያመለክት ነው (4፥6 በተጨ. ሐዋ 15፥8 ይመ.)።[252] ይህም አኹን እየኼዱ ያሉበት መንገድ የግል ልምምዳቸውን እንደሚጻረር የሚያመለክት ነው።[253]

በሕግ *ሥራዎች*- 2፥16 ማብ. ይመ.

መንፈስን የተቀበላችሁት- በገላትያ የሚገኙ ምእመናን የእግዚአብሔርን መንፈስ መቀበላቸው እሙን ነው። ጥያቄ ውስጥ የገባው የእግዚአብሔርን መንፈስ የተቀበሉበት መንገድ ነው።

ወይስ- "ኀ- ወይስ" ይህን አማራጭ አቅራቢ ምእላድ በመጠቀም ትክክለኛውን አማራጭ ያቀርብላቸዋል፦ "በሕግ *ሥራዎች* <u>ወይስ</u> በእምነት መስማት?"

---

[251] Luther, Galatians: "This question gave them something to think about, because their own experience contradicted them."

[252] Keener, *Galatians* (2018): "That they had already received the Spirit, then, meant that they had already been welcomed into God's people, purely by trusting the message about Jesus Christ."

[253] Luther, Galatians: "This question gave them something to think about, because their own experience contradicted them."

በእምነት መስማት- “ἐξ ἀκοῆς πίστεως” በእምነት መስማት፣ የሰማችሁትን በማመን[254]… ይህ ሐረግ የክርስቶስ እምነት የሚለውን ሐረግ በመተካት፣ በሕግ ሥራዎች እና በክርስቶስ እምነት መካከል እየተደረገ ያለውን ንጽጽር ያስቀጥላል።

3፥3 እንዲህ የማታስተውሉ ናችሁ? በመንፈስ ጀምራችሁ በሥጋ ትጨርሳላችሁ?

እንዲህ- “በመንፈስ ጀምራችሁ በሥጋ እስክትጨርሱ ድረስ…”

የማታስተውሉ ናችሁ?- አስቀድሞ “የማታስተውሉ” ብሏቸው ነበር (3፥1)። አኹን ደግሞ፣ “ይህን ያህል የማታስተውሉ ናችሁ?” በማለት ይጠይቃቸዋል። ማስተዋላቸውን ጥያቄ ውስጥ የከተተው በመንፈስ ጀምረው በሥጋ ሊጨርሱ መፈለጋቸው ነው።

በመንፈስ ጀምራችሁ በሥጋ ትጨርሳላችሁ?- ጥያቄው ምጸታዊ ድምጸት አለው።

ጀምራችሁ… ትጨርሳላችሁ- “ἐναρξάμενοι… ἐπιτελεῖσθε” ቃላቱ በንጽጽር እንደመቆማቸው፣ አንዱ በአድራጊ ዓምድ ሌላው በተደራጊ ዓምድ፣ “ጀምራችሁ… ትፈጸማላችሁ” ተብሎ ቢተረጎም ንጽጽሩ ፈርጁን ይለቃል። በመኾኑ ኹለቱም በአድራጊ ዓምድ “ጀምራችሁ… ትጨርሳላችሁ” ተብለው ቢተረጎሙ የተሻለ ነው።[255]

በመንፈስ… በሥጋ- “πνεύματι… σαρκὶ- በመንፈስ… በሥጋ” እነዚህም በንጽጽር የቆሙ ቃላት ናቸው (4፥29፤ 5፥17፤ 6፥8 ይመ.)። “በመንፈስ ጀምራችሁ” የሚለው ሐረግ ክርስቲያናዊ ሕይወታቸውን የሰሙትን በማመን እና መንፈስን በመቀበል እንደ ጀመሩ የሚያመለክት ሲኾን፣ “በሥጋ ትጨርሳላችሁ” የሚለው ሐረግ ደግሞ በሕግ ሥራዎች ሊቀጥሉ መፈለጋቸውን የሚያመለክት ነው።

---

[254] Longenecker, *Galatians*: “**ἀκοῆς** was also used in classical and Koine Greek to denote 'the content of what is heard'… And that is probably how it should be translated here: 'believing what you heard'- i.e., the gospel as proclaimed by Paul.”

[255] Burton, *Galatians*: “…the antithesis of **ἐναρξ.** a word of active force, favours taking **ἐπιτελ.** also as a middle form with active sense, **‘to finish, to complete.’**”

3፥4 በርግጥም በከንቱ ከኾነ፣ ያን ያህል ነገሮች በከንቱ ኾኑባችሁ?

ያን ያህል ነገሮች- "Τοσαῦτα- ያን ያህል ነገሮች" ይህ ቃል የኾነባቸውን ነገር ብዛት ወይም ታላቅነት ያመለክታል።[256]

ኾኑባችሁ- "ἐπάθετε" አንዳንድ መተርጉማን ይህን ቃል የገላትያውያኑን መንፈሳዊ ልምምድ የሚያሳይ አድርገው ይወስዱታል፦ [257] "ያ ኹሉ መንፈሳዊ ልምምድ…" ነገር ግን ሐዲሳት ውስጥ ቃሉ በዚህ አግባብ ጥቅም ላይ የዋለበት ምንባብ የለም።[258] በተቃራኒው ስደትን እና መከራን ለማመልከት ይዘወተራል፦ "ያን ኹሉ መከራ…"[259]

በከንቱ- ያለ ምክንያት፣ ያለ ውጤት… ከክርስቶስ እምነት ወደ ሕግ ሥራዎች ከኼዱ ክርስቶስን በማመናቸው ምክንያት የተቀበሉት መከራ ኹሉ ያለ ዋጋ ቀረ ማለት ነው።[260]

በርግጥ በከንቱ ከኾነ- ይህ ሐረግ ለእምነታቸው የከፈሉት ዋጋ ከንቱ መኾኑ ጥርጥር ውስጥ እንዳለ ይገልጻል።[261]

---

[256] Moo, *Galatians*: "The word τοσαυτα, a neuter-plural form of τοσουτος (tosoutos), can have a quantitative sense ('so many things') or a qualitative sense ('such great things'. Either meaning could fit here."

[257] Martyn, *Galatians*: "Although the verb pascho can mean "to suffer," Paul uses it here to mean simply "to experience." And with the correlative adjective tosauta, 'such remarkable things,' he refers again to **the Galatians' initial experience of the Spirit**."

[258] Lightfoot, *Galatians*: "**ἐπάθετε** has been interpreted in a good sense, as if referring to the spiritual blessings of the Galatians; but it seems never to be so used in the New Testament; and, indeed, such a rendering would be harsh anywhere, unless the sense were clearly defined by the context…"

[259] Luther, Galatians: "…consider… the many things you have suffered for the sake of the Gospel and for the name of Christ. You have suffered the loss of your possessions, you have borne reproaches, you have passed through many dangers of body and life. You endured much for the name of Christ and you endured it faithfully… What a miserable thing to endure so many amictions for nothing."

[260] Jerome, *Galatians*: "…those in Galatia who frst believed in the crucifed endured many reproaches, both from the Jews and from the Gentiles, and suffered tremendous persecutions. These are exposed as having been suffered in vain, if they draw back from the grace of Christ, on account of which they suffered 'such great' things."

[261] Lightfoot, *Galatians*: "**Εἴγε** leaves a loophole for doubt, and **καὶ** widens this, implying an unwillingness to believe on the part of the speaker."

3፥5 *ታዲያ* እርሱ፣ ለእናንተ *መንፈስን* የሚሰጥ እና *ኃይልን* በእናንተ የሚያደርግ፣ [ይህን የሚያደርገው] በሕግ *ሥራዎች* ወይስ በእምነት መስማት?

***ይህን* የሚያደርገው**- ይህ ሐረግ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።[262]

እርሱ- ይህ ጠቋሚ መስተአምር የሚጠቁመው አካል ከዐውዱ በግልጽ የሚታወቅ በመኾኑ፣ የተጠቋሚውን አካል ስም መጥቀስ አላስፈለገም። መንፈስን የሚሰጥ እና በምእመናን መካከል ወይም አማካይነት ኃይለኛ ግብራትን የሚፈጽም “እርሱ” እግዚአብሔር ነው።[263]

ታዲያ- “οὖν” ይህች ምእላድ አስቀድሞ የጠየቀውን ጥያቄ እየደገመ እንዳለ ታመለክታለች፦ “ታዲያ (ወደ ቀደመው ጥያቄ ስመለስ)…”[264] የተደገመው ጥያቄ 3፥2 ላይ የተጠየቀው ነው።

ለእናንተ *መንፈስን* የሚሰጣችሁ- አስቀድሞ፣ “[እናንተ] መንፈስን የተቀበላችሁት” ሲል ከገላትያውያኑ አንጻር የተናገረውን፣ አኹን ደግሞ “ለእናንተ መንፈስን የሚሰጣችሁ” ሲል ከእግዚአብሔር አንጻር ይደግመዋል።

***ኃይልን* የሚያደርግ**- “ἐνεργῶν δυνάμεις” ኃይልን የሚያደርግ፣ ኃይለኛ ግብራትን የሚፈጽም፣ ታላላቅ *ሥራዎችን* የሚሠራ… ማለት ሲኾን፣ በገላትያውያኑ

Burton, *Galatians*: “**Εἴγε καὶ εἰκῇ** shows that the question whether these experiences are to be in vain is still in doubt, depending on whether the Galatians actually yield to the persuasion of the judaisers or not.”

[262] Lightfoot, *Galatians*: “The verb which disappears in the ellipsis is to be supplied from the foregoing participles: ‘does he do so…’”

Betz, *Galatia:* “The rest of the sentence is elliptical, so that we must supplement the missing link-something like ‘does he do so…?’”

[263] Burton, *Galatians*: “**θεὸς** is omitted and left to be supplied in thought…”

[264] Eadie, *Galatians*: “The **οὖν** is continuative, or rather resumptive, is ‘then,’ not ‘therefore,’ taking up again, after a momentary digression, the question of ver. 2, which has not yet been formally answered.”

Ellicott, *Galatians*: “…resumption by means of the reflexive **οὖν** of the subject of ver. 2; ver. 3 and 4 being in effect parenthetical.”

መካከል ወይም አማካይነት እየተደረጉ ያሉ[265] የኃይል *ሥራዎችን* (ምናልባትም፡- ተአምራትን)[266] ያመለክታል።

በእናንተ- "ἐν ὑμῖν- በእናንተ" ይህ መስተዋድዳዊ ሐረግ በእናንተ መካከል ወይም በእናንተ አማካይነት ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።[267]

በሕግ *ሥራዎች* ወይስ በእምነት መስማት?- 3፥2 ይመ.

---

[265] Moo, *Galatians*: "...conveys the ongoing experience of the Spirit among the Galatians."

[266] Eadie, *Galatians*: "Tliey are not, perhaps, to be confined to miracles, but may comprehend other results of divine energy."

[267] Lightfoot, *Galatians*: "These passages favor the sense 'worketh miraculous powers in you,' rather than 'worketh miracles among you'; and this meaning also accords better with the context."

Moo, *Galatians*: "These miracles occur **ἐν ὑμῖν**, which could mean 'in each one of you', but more likely means 'among you'."

3፥6-14 (ሙግት ፫፡ የአብርሃም ልጆች)

እንዲሁም “አብርሃም እግዚአብሔርን አመነ እና ለጽድቅ ተቆጠረለት።” እንኪያስ ይህን እወቁ፡- ከእምነት [የኾኑት] እነዚህ የአብርሃም ልጆች ናቸው። እናም መጽሐፉ እግዚአብሔር አሕዛብን በእምነት እንደሚያጸድቅ አስቀድሞ በማየት፣ ለአብርሃም አስቀድሞ አበሰረ፤ እንዲህ [በማለት]፡- “በአንተ አሕዛብ ኹሉ ይባረካሉ” በመኾኑም ከእምነት [የኾኑት] ከአማኙ ከአብርሃም ጋር ቡሩካን ናቸው።

ምክንያቱም ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች ናቸው፤ ምክንያቱም [እንዲህ ተብሎ] ተጽፎአል፡- “በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ በማድረግ የማይቀጥል ኹሉ ርጉም [ነው]።” እናም ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]፤ ምክንያቱም “ጻድቅ በእምነት ይኖራል።” ነገር ግን ሕጉ ከእምነት አይደለም፤ በተቃራኒው “እነ’ርሱን የሚያደርግ በእነ’ርሱ ይኖራል።” የአብርሃም በረከት ለአሕዛብ በኢየሱስ ክርስቶስ ይኾን ዘንድ፣ የመንፈስን ተስፋ በእምነት እንቀበል ዘንድ ክርስቶስ ስለ እኛ ርግማን ኾኖ ከሕግ ርግማን ተቤዠን። ምክንያቱም [እንዲህ ተብሎ] ተጽፏል፡- “በእንጨት የሚሰቀል ኹሉ የተረገመ [ነው]።”

በዚህ አንቀጽ ከእምነት [የኾኑት] የአብርሃም ልጆች እና የበረከቱ ተካፋዮች መኾናቸውን፣ በተቃራኒው ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት] ከርግማን በታች እንደ ኾኑ ከቅዱሳት መጻሕፍት እየጠቀሰ ያስረዳል።[268] ይህም በእጅ አዙር ተደራስያኑ አካኼዳቸውን እንዲያስተካክሉ የሚያስጠነቅቅ ነው።

[268] በዚህ እና በሚከተሉት አናቅጽት ሙግቱን በቅዱሳት መጻሕፍት ላይ መመሥረት ያስፈለገው አዲሶቹ ሰባኪያን “ወንጌላቸው” በገላትያ ማኅበራት ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኝ ከቅዱሳት መጻሕፍት በመጥቀስ እያስተማሩ በመኾናቸው ይኾናል። ራሳቸው በመረጡት ሜዳ ይገጥማቸዋል።

3፥6 እንዲሁም “አብርሃም እግዚአብሔርን አመነ እና ለጽድቅ ተቆጠረለት።”

እንዲሁም- በዚህ መስተዋድድ ገላትያውያኑ መንፈስን በእምነት መቀበላቸውን አብርሃም በእምነት ከመጽደቁ ጋር ያገናኛል፡-[269] “እናንተ መንፈስን የተቀበላችሁት በእምነት <u>እንደ ኾነ ኹሉ</u> አብርሃምም የጸደቀው በእምነት ነው”

“አብርሃም እግዚአብሔርን አመነ እና ለጽድቅ ተቆጠረለት።”- ይህ ኃይለ ቃል ከኦሪት ዘፍ 15፥6 LXX የተጠቀሰ ነው።[270]

አብርሃም- የአብርሃምን እምነት እንደ አብነት መጥቀሱ ምናልባትም አዲሶቹ ሰባክያን የሥርዓተ ግርዘት ተቀባይ አብርሃም እንደ ኾነ በማሳሰብ ግርዘትን እየሰበኩ በመኾናቸው ይኾናል።[271] ይህ ነጸብራቃዊ ንባብ[272] ትክክል ከኾነ፣ የሐዋርያው ምላሽ፡- “የሥርዓተ ግርዘት ተቀባዩ አብርሃም እንኳ የጸደቀው በእምነት ነው” የሚል ነው።

እግዚአብሔርን አመነ- እግዚአብሔር የሰጠውን የተስፋ ቃል በእምነት ተቀበለ።

እና- “καὶ- እና” ይህ አቆራኝ “እግዚአብሔርን አመነ” የሚለውን ግሳዊ ሐረግ፣ “ለጽድቅ ተቆጠረለት” ከሚለው ግሳዊ ሐረግ ጋር ያጣምራል። በመስተጋብር ኋለኛው የመጀመሪያው ውጤት ነው፤ ለጽድቅ የተቆጠረለት እግዚአብሔርን ማመኑ ነው።

ተቆጠረ- “ἐλογίσθη” ተቆጠረ፣ ታሰበ፣ ተሰላ… (TDNT 4.286-92 ይመ.)

---

[269] Moo, *Galatians*: “The καθώς builds on this: ‘Surely it is by ‘hearing accompanied by faith’ [v. 5b], even as it was in the case of Abraham, who…’”, “His implicit comparison between the Galatians’ experience of the Spirit and Abraham’s righteousness reveals that Paul views justifcation and the Spirit as closely related.”

[270] በብሉያት እምነት እና ጽድቅን የሚያስተባብሩ ኹለት ምንባባት አሉ (ዘፍ 15፥6 እና ዕንባ 2፥4)። ጳውሎስ ኹለት ምንባባት ይጠቅሳል (አንዱን በዚህ ቁ.፣ ሌላኛውን 3፥11 ላይ)። ይህም የቅዱሳት መጻሕፍት ዕውቀቱን የሚያሳይ ነው። ለተጨ. Sanders, Paul, 72-73 ይመ.

[271] Keener, *Galatians* (2019)፡ “Paul’s argument based on Abraham seems to be on exegetical ground first initiated by his rivals, who would find the association of the covenant with circumcision (Gen. 17:9-14) congenial for their purposes. (Indeed, most of Paul’s texts in this section, especially Deut. 27:26 and Lev. 18:5, seem so counterintuitive that most scholars believe that Paul is probably responding to his opponents’ use of them.)”

[272] ነጸብራቃዊ ንባብ፡- በደራሲው ንግግር መነሻነት በተደራስያኑ ዘንድ እየኾነ ስላለው ነገር የሚሰጥ መላምት

3፥7 እንኪያስ ይህን እወቁ፡- ከእምነት [የኾኑት] እነዚህ የአብርሃም ልጆች ናቸው።

[የኾኑት]- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ (መሙያ) ነው።

እወቁ- "Γινώσκετε" ይህ ግስ እወቁ ወይም ታውቃላችሁ ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። በዚህ ክፍል ትእዛዛዊ ድምጸት አለው፡- "እወቁ"[273]

እንኪያስ- "ἄρα" ይህ ምእላድ በማስከተል የሚናገረው ዐረፍተ ነገር አስቀድሞ የተናገረው ሐሳብ ድምዳሜ መኾኑን ያመለክታል፡-[274] "አብርሃም እግዚአብሔርን አመነ፤ እናም ለጽድቅ ተቈጠረለት። <u>እንኪያስ</u> ከእምነት [የኾኑት] ራሳቸው የአብርሃም ልጆች ናቸው።"

ከእምነት [የኾኑት]- "οἱ ἐκ πίστεως- እነዚያ ከእምነት [የኾኑት]" ይህ ሐረግ በክርስቶስ እምነት የሚኖሩ ሰዎችን ያመለክታል።[275]

እነዚህ- "οὗτοί- እነዚህ" ይህ ጠቋሚ መስተአምር "ከእምነት [የኾኑት]" የሚለው ሐረግ ላይ አጽንዖት የሚጨምር፡-[276] "ከሕግ ሥራዎች [የኾኑት] ሳይኾኑ፣ ከእምነት [የኾኑት] እነዚህ የአብርሃም ልጆች ናቸው።"

የአብርሃም ልጆች- ከእምነት [የኾኑት] የአብርሃምን የእምነት ፈለግ በመከተላቸው "υἱοὶ ᾿Αβραάμ- የአብርሃም ልጆች" ይላቸዋል። ምእመናን የአማኙ አብርሃም [የግብር] ልጆች ናቸው።[277]

---

[273] John Calvin, *Galatians*: "**Know ye therefore**, or, **ye know**; for both readings are equally agreeable to the Greek termination **γινώσκετε.** But it matters little which is preferred, for the meaning is the same, only that the old translation, (know ye,) which I have followed, is more energetic."

Betz, *Galatia*: "The Introductory Γινώσκετε can be taken as an indicative (**you know**) or as an imperative (**recognize**); the latter is preferable because it conforms to the parallels in didactic literature.

[274] Burton, *Galatians*: "**ἄρα** marks this statement as a logical consequence of the preceding."

[275] Winer, *Grammar*, 527: "In the phrases **οἱ ἐκ πίστεως** (G. iii. 7) ... **ἐκ** denotes party (dependence), and consequently belonging to, those of faith, those who belong to faith, who stand (as it were) on the side of faith."

[276] Meyer, *Galatians*: "**οὗτοί** has the emphasis:... these, and not those who are **ἐξ ἔργων νόμου**.'"

3፥8 እናም መጽሐፉ እግዚአብሔር አሕዛብን በእምነት እንደሚያጸድቅ አስቀድሞ በማየት፣ ለአብርሃም አስቀድሞ አበሰረ፤ እንዲህ [በማለት]፦ "በአንተ አሕዛብ ኹሉ ይባረካሉ"

[**በማለት**]- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ (መሙያ) ነው።

አስቀድሞ በማየት- "Προϊδοῦσα" አስቀድሞ በማየት፣ ነገሩ ከመፈጸሙ በፊት በማወቅ...

መጽሐፉ- "ἡ γραφὴ" መጽሐፉ፣ ያ መጽሐፍ... ማለት ሲኾን፣ ሐዋርያው ብሉያትን ለማመልከት ተጠቅሞታል።[278] "መጽሐፉ አስቀድሞ ዓየ እና አስቀድሞ አበሰረ" ሲል፣ በመጽሐፍ ውስጥ የተንጸባረቀውን መለኮታዊ ቅድመ ዕውቀት በአካለ-ሰብዓዊ ዘይቤ ይገልጻል።[279]

እግዚአብሔር አሕዛብን በእምነት እንደሚያጸድቅ- አሕዛብ በእምነት መጽደቃቸው የእግዚአብሔር ሥራ ነው። ይህ በእጅ አዙር ከአሕዛብ ወገን የኾኑ ምእመናን ለመጽደቅ የሕግ ሥራዎችን መፈጸም አለባቸው የሚሉ ሰዎች የእግዚአብሔርን ሥራ እንደሚቃወሙ የሚያሳይ ነው።

አስቀድሞ አበሰረ- "προευηγγελίσατο- አስቀድሞ አበሰረ" ይህ ድርብ ቃል፣ "Προϊδοῦσα- አስቀድሞ በማየት" ከሚለው ድርብ ቃል ጋር የሚራከብ ነው።

---

[277] Luther, Galatians: "Abraham was the father of the faithful. In order to be a child of the believing Abraham you must believe as he did."

Keener, *Galatians* (2019)፡ "...one could attribute fictitious negative ancestry to someone who behaved badly; when people did not act like their ancestors, others could deny that they were genuine descendants in what mattered. Descent from Abraham was no different; thus courageous Jewish martyrs, for example, were deemed children of Abraham (4 Macc. 9:21; 15:28; 17:6; 18:23)."

[278] Moo, *Galatians*: ""The Scripture" (ἡ γραφή) might refer to a particular text of the OT... However, it is more likely that Paul refers broadly to the teaching of the OT in general."

[279] Burton, *Galatians:* "Attributing foresight to the scripture is, of course, a figure of speech for the thought that the divine foresight is expressed in the scripture in question."

Keener, *Galatians* (2019)፡ "Paul uses personification, a familiar graphic rhetorical technique for holding attention."

አስቀድሞ ያየውን አስቀድሞ አበሰረ። አሕዛብ በእምነት የእግዚአብሔርን ሕዝብ መቀላቀላቸው በቅዱሳት መጻሕፍት አስቀድሞ የታወቀ እና የተነገረ ነው።

አሕዛብ በእምነት መጽደቃቸው በመጽሐፍ አስቀድሞ የተነገረ በመኾኑ፣ ጽድቅ በእምነት ነው የሚለው አስተምህሮ መለኮታዊ እውነት እንጂ ሰው ሠራሽ ትምህርት እንዳልኾነ ይታወቃል።

"በአንተ አሕዛብ ኹሉ ይባረካሉ"- ይህ ጥቅስ የዘፍ 12፥3 እና 18፥18 ውሕድ ሲኾን፣ በጳውሎስ ትርጓሜ አሕዛብ በእምነት እንደሚጸድቁ አስቀድሞ በማየት ለአብርሃም አስቀድሞ የተነገረ ትንቢታዊ ቃል ነው። ጳውሎስ ወንጌልን ይሰብክ ዘንድ ወደ አሕዛብ መላኩ ከዚህ መለኮታዊ መርሃ-ግብር ጋር የሚራከብ ነው።[280]

በአንተ- "ἐν σοὶ- በአንተ" በአንተ ዘር አማካኝነት (3፥14) ወይም የእምነትህን ፈለግ በመከተል (3፥7)... ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።

አሕዛብ ኹሉ- "πάντα τὰ ἔθνη- አሕዛብ ኹሉ" የአብርሃም በረከት በብሔረ አይሁድ ብቻ ተወስኖ እንደማይቀር፣ [የምድር] ብሔራት ኹሉ እንደሚባረኩ በቅዱሳት መጻሕፍት አስቀድሞ የተነገረ ነገር ነው።

3፥9 በመኾኑም ከእምነት [የኾኑት] ከአማኙ ከአብርሃም ጋር ቡሩካን ናቸው።

[የኾኑት]- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ (መሙያ) ነው።

በመኾኑም- በእምነት በመጽደቃቸውም...

ከእምነት [የኾኑት] ከአማኙ ከአብርሃም ጋር ቡሩካን ናቸው- የአብርሃምን የእምነት ፈለግ የሚከተሉ የአብርሃምን በረከት ያገኛሉ። እምነቱን የሚካፈሉ በረከቱን ይካፈላሉ።

[280] Keener, *Galatians* (2019)፡ "That the good news preached to Abraham here includes blessing for the gentiles is consistent with Paul's commission to preach the gospel among gentiles."

አስቀድሞ (3፥7) ከእምነት [የኾኑት] የአብርሃም ልጆች ናቸው ሲል ነበር። አኹን ደግሞ ከእምነት [የኾኑት] ከአብርሃም ጋር ቡሩካን ናቸው ይላል። ምእመናን የአብርሃም የግብር ልጆች፣ የበረከቱ ተካፋዮች ናቸው።

ከአማኙ ከአብርሃም ጋር- “σὺν[281] τῷ πιστῷ ᾿Αβραάμ- ከአማኙ ከአብርሃም ጋር”

አማኙ አብርሃም- “τῷ πιστῷ ᾿Αβραάμ- አማኙ አብርሃም” ይህ ስማዊ ሐረግ፣ “አብርሃም እግዚአብሔርን አመነ” የሚለውን ኃይለ ቃል ያስተጋባል (3፥6)።

3፥10 ምክንያቱም ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች ናቸው፤ ምክንያቱም [እንዲህ ተብሎ] ተጽፎአል፦ “በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ በማድረግ የማይቀጥል ኹሉ ርጉም [ነው]።”

[**የኾኑት**]፣ [**ነው**] እና [**እንዲህ ተብሎ**]- እነዚህ ቃላት መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመሩ (መሙያዎች) ናቸው።

ምክንያቱም- “γὰρ” ይህን መስተዋድድ በማስቀደም ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት] ከርግማን በታች መኾናቸውን ከእምነት [የኾኑት] ብቻ ቡሩካን ለመኾናቸው ማስረጃ አድርጎ ያቀርባል።[282]

ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት]- “ἐξ ἔργων νόμου- ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት]” ይህ ሐረግ “ከእምነት [የኾኑት]” ከሚለው ሐረግ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው (3፥7)።

---

[281] Winer, *Grammar*, 488: “**σὺν**, with, as distinguished from **μετὰ**, points to a closer and stricter conjunction,^ such as (among persons) association in calling, belief, lot, etc... Hence it is especially used of spiritual fellowship, as that of... believers with Abraham (G-. iii. 9), **σὺν** denoting in all these instances, not a mere resemblance, but a real association.”

[282] Meyer, *Galatians*: “Argumentum e contrario... for the correctness of the result exhibited in ver. 9.”

Betz, *Galatia*: “Not being blessed is the same as being cursed. Not belonging to the ‘men of faith’ is the same as belonging to the ‘men of the Torah.’"

ያኛው በክርስቶስ እምነት የሚኖሩ ሰዎችን የሚያመለክት ሲኾን፣ ይኼኛው ደግሞ በሕግ ሥራዎች የሚኖሩ ሰዎችን ያመለክታል።[283]

ከርግማን በታች ናቸው- ከርግማን ሥር ናቸው (ለተጨ. ማብ. BDAG 525 ይመ.)።

ምክንያቱም- በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ የማይፈጽም ኹሉ ርጉም ስለኾነ [እና ማንም በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ መፈጸም ስለማይችል][284] ከሕግ ሥራዎች [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች ናቸው።

[እንዲህ ተብሎ] ተጽፎአል- ይህ "ጥቅስ ማቅረቢያ" በመቀጠል የሚናገረው ዐረፍተ ነገር ከቅዱሳት መጻሕፍት የተወሰደ መኾኑን የሚገልጽ ነው።

"በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ በማድረግ የማይቀጥል ኹሉ ርጉም [ነው]።" ይህ ኃይለ ቃል በዘዳ 27፥26 የሚገኝ ሲኾን፣ ከሕግ ሥራዎች [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች መኾናቸውን ለማስረዳት ተጠቅሷል።[285]

በሕግ መጽሐፍ የተጻፈውን በሙሉ- በሕግ ሊኖሩ የሚወዱ ኹሉ በሕጉ የታዘዙ ሥራዎችን በሙሉ የመፈጸም ግዴታ አለባቸው (5፥3 ይመ.)።[286] ነገር ግን ማንም በሕግ የታዘዙ ሥራዎችን በሙሉ መፈጸም ስለማይችል ከሕግ ሥራዎች [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች ናቸው።[287]

---

283 Keener, *Galatians* (2019)፡ "Surely, one might object, nearly all law-keepers believe in God. But from Paul's perspective, they do not depend on God's grace, now revealed in his saving gift in Christ."

284 Burton, *Galatians*: "The unexpressed premise of the argument, necessary to make this passage prove the preceding proposition, is that no one does, in fact, continue in all the things that are written in the book of the law to do them."

285 Keener, *Galatians* (2018): "Paul's opponents probably warned the Galatians that whoever broke the laws would experience the curse; they should therefore keep the law. Paul, however, turns the warning back on the Galatians: by accepting circumcision, they would obligate themselves to the entire law (5:3), which they would not perfectly observe, and they would thereby incur the curse."

286 Moo, *Galatians*: "... the repeated mention of "all" in the Deuteronomy texts to which Paul refers provides clear warrant for Paul's inference that "perfect" or "complete" adherence to the law is necessary if the curse is to be avoided. And Paul makes clear that this is, in fact, his view in Gal. 5:3."

287 Chrysostom, *Galatians*: "You see how he proves that they are under the curse who cleave to the Law, because it is **impossible to fulfill** it."

3፥11 እናም ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]፤ ምክንያቱም “ጻድቅ በእምነት ይኖራል።”

እናም- “δέ” በዚህ ክፍል መቀጽላዊ ተግባር ይዛለች፡- “ከሕግ *ሥራዎች* [የኾኑት] ኹሉ ከርግማን በታች ናቸው… እናም ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]”[288]

በሕግ- “ἐν νόμῳ” ይህ ሐረግ “በሕግ *ሥራዎች*” የሚለው ሐረግ ምኅጻር ነው፡- “ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ *ሥራዎች* እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]”

ማንም- *ማንም* [ሰው]…፡- “*ማንም* በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]።” 2፥16 ማብ. ይመ.

በእግዚአብሔር ፊት- “παρὰ τῷ θεῷ” በእግዚአብሔር ፊት፣ በእግዚአብሔር ዕይታ፣ በእግዚአብሔር ፍርድ…

ርግጥ- “δῆλον·” ርግጥ፣ ግልጽ፣ የማያጠራጥር… ጻድቅ በእምነት ስለሚኖር፣ ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ርግጥ [ነው]።

“ጻድቅ በእምነት ይኖራል”- ኃይለ ቃሉን ያለ ጥቅስ ማቅረቢያ መናገሩ ምናልባትም በተደራስያኑ ዘንድ የታወቀ ብሂል በመኾኑ ነው።[289] ይህ ኃይለ ቃል በዕን 2፥4 የሚገኝ ሲኾን፣ ማንም በእግዚአብሔር ፊት በሕግ እንዳይጸድቅ ለማረጋገጥ ተጠቅሷል። ይህን ምንባብ ሌሎች የኹለተኛው መቅደስ ዘመን ጸሓፍያን፡- “ጻድቅ በታማኝነት ይኖራል” በማለት ይተረጉሙታል።[290]

3፥12 ነገር ግን ሕጉ ከእምነት አይደለም፤ በተቃራኒው “እነ’ርሱን የሚያደርግ በእነ’ርሱ ይኖራል።”

[288] Moo, *Galatians*: “What the law does accomplish for those who depend on it for justifcation (the curse) is the burden of verse 10; what it cannot accomplish (justifcation/life) is the focus of vv. 11–12. The δέ (de) therefore is continuative.”

[289] Meyer, *Galatians*: “… an aphorism of Scripture well known to the readers, which therefore did not need any formula of quotation.”

[290] Keener, *Galatians* (2019)፡ “Non-Christian Judean sources generally applied it to human faithfulness to the Torah.”

ነገር ግን- “δέ” አኹን ደግሞ መስተጻርራዊ ተግባሯን ይዛለች፡- “ጻድቅ በእምነት ይኖራል። ነገር ግን ሕጉ ከእምነት አይደለም”

ሕጉ ከእምነት አይደለም- ሕጉ የሚጠይቀው ግብረ መልስ እምነት አይደለም።

በተቃራኒው- በዚህ መስተፃርር አሉታዊውን ሐረግ ከአወንታዊ ያያይዛል፡- “ሕጉ ከእምነት አይደለም፤ በተቃራኒው ‘እነ’ርሱን የሚያደርግ በእነ’ርሱ ይኖራል’”

“እነ’ርሱን የሚያደርግ በእነ’ርሱ ይኖራል”- ይህ ኃይለ ቃል በሌዋ 18፥5 የሚገኝ ሲኾን፣ ሕጉ የሚጠይቀው ግብረ መልስ [ድርጊት እንጂ] እምነት እንዳልኾነ ለማስረዳት ተጠቅሷል።[291]

የሚያደርግ- የሚፈጽም፣ የሚሠራ… ሕጉ የሚጠይቀው ግብረ መልስ *ሥራ* ነው። “የሕግ *ሥራዎች*” የሚለው ሐረግ ይህን ጽንሰ ሐሳብ ያንጸባርቃል።

እነ’ርሱን- ይህ ጠቋሚ መስተአምር በሕጉ የታዘዙ *ሥራዎችን* ያመለክታል። በዚህ መሠረት አ.መ.ት “ሕግጋትን የሚፈጽም ሰው በእነ’ርሱ በሕይወት ይኖራል” ሲል ተርጉሞታል።

በእነ’ርሱ ይኖራል- በሕጉ በታዘዙ *ሥራዎች*… ሮሜ 10፥5 ያነጻ.

3፥13 ክርስቶስ ስለ እኛ ርግማን ኾኖ ከሕግ ርግማን ተቤዠን። ምክንያቱም [እንዲህ ተብሎ] ተጽፏል፡- “በእንጨት የሚሰቀል ኹሉ የተረገመ [ነው]።”

[እንዲህ ተብሎ] እና **[ነው]**- እነዚህ ቃላት መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመሩ (መሙያዎች) ናቸው።

ክርስቶስ- ምእመናንን ሕግ ተላላፊነት ከሚያስከትለው ርግማን ነጻ ያወጣቸው ክርስቶስ ነው (5፥1 ይመ.)።

[291] Moo, *Galatians*: “In contrast, then, to Hab. 2:4, which claims that faith is the means to life, the law, in the words of Lev. 18:5, claims that “doing” (ὁ ποιήσας, ho poiēsas, the one who does) brings life.”

ተቤዠን- "ἡμᾶς ἐξηγόρασεν- እኛን ተቤዠ (ተቤዠን)" "እኛ" የሚለው ጠቋሚ መስተአምር ጳውሎስን እና ሕዝበ አይሁድን የሚያመለክት ሲኾን፣[292] "ተቤዠ" ከሚለው ግስ ጋር በመቀናጀት "ስለ እኛ ቤዛ ኾነ፣ ዋጋ በመክፈል ነጻ አወጣን..." የሚል ትርጉም ይሰጣል (TDNT 1.126-27 ይመ.)።

የሕግ ርግማን- "τῆς κατάρας τοῦ νόμου- የሕግ ርግማን" ይህ ሐረግ ከሕግ ሥራዎች የኾኑት በሕግ የታዘዙ ግብራትን በሙሉ በማድረግ መቀጠል ስለማይችሉ የሚደርስባቸውን ርግማን ያመለክታል (3፥10)።[293]

ስለ እኛ ርግማን ኾኖ- "ስለ እኛ" የሚለው መስተዋድዳዊ ሐረግ፣ "ርግማን ኾኖ" ከሚለው ግሳዊ ሐረግ ጋር በማቀናጀት ክርስቶስ አይሁዳውያን ክርስቲያኖችን ከሕግ ርግማን የተቤዠበትን መንገድ ይገልጻል። በሕግ ሥራዎች መኖር የሚያስከትለውን ርግማን በእነርሱ ምትክ በመቀበል ሕዝበ አይሁድን ከሕግ ርግማን ነጻ አወጣ።

ስለ እኛ- "ὑπὲρ"[294] ስለ እኛ፣ በእኛ ምትክ፣ በእኛ ፈንታ

ምክንያቱም- ይህ መስተዋድድ "በእንጨት የሚሰቀል ኹሉ የተረገመ [ነው]" የሚለው ኃይለ ቃል ክርስቶስ ርግማን ለመኾኑ ማረጋገጫ ኾኖ መቅረቡን የሚያመለክት ነው።

[እንዲህ ተብሎ] ተጽፏል- 3፥10 ማብ. ይመ.

"በእንጨት የሚሰቀል ኹሉ የተረገመ [ነው]"- ይህ ኃይለ ቃል በዘዳ 21፥23 የሚገኝ ሲኾን፣ ክርስቶስ... ርግማን መኾኑን ለማስረዳት ተጠቅሷል።[295]

---

[292] Lightfoot, *Galatians*: "The apostle is here thinking of the deliverance of himself and the Jewish race."

[293] Moo, *Galatians*: "'**The curse of the law**' (**τῆς κατάρας του νόμου**) refers to the situation that Paul has warned about in verse 10: that people who depend on "the works of the law" for their justifcation will find themselves "under a curse" (ὑπὸ κατάραν), the curse that is pronounced over those who fail to do all that the law demands."

[294] Wallace, *Grammar*, 387: "**ὑπὲρ** is used with a substitutionary force in at least one soteriologically significant passage, admitted even by BAGD: 2 Cor 5:14. As well, there are other soteriologically significant texts in which it is difficult to deny a substitutionary sense to **ὑπὲρ**: Gal 3:13; John 11:50"

3፥14 የአብርሃም በረከት ለአሕዛብ በኢየሱስ ክርስቶስ ይኾን ዘንድ፣ የመንፈስን ተስፋ በእምነት እንቀበል ዘንድ።

የእነዚህ ዘንድ አናቅጽት ተግባር ክርስቶስ አይሁዳውያን ክርስቲያኖችን ከሕግ ርግማን የተቤዠበትን ዓላማ መግለጽ ነው፦ "የአብርሃም በረከት ለአሕዛብ በኢየሱስ ክርስቶስ ይኾን ዘንድ፤ የመንፈስን ተስፋ በእምነት እንቀበል ዘንድ ክርስቶስ... ከሕግ ርግማን ተቤዠን።"

የአብርሃም በረከት ለአሕዛብ በኢየሱስ ክርስቶስ ይኾን ዘንድ- ክርስቶስ ሕዝበ አይሁድን ከሕግ ርግማን የተቤዠበት አንዱ ዓላማ አሕዛብ እንዲባረኩ ነው።[296]

የአብርሃም በረከት- "ἡ εὐλογία τοῦ Αβραὰμ- የአብርሃም በረከት" ይህ ሐረግ ለአብርሃም አስቀድሞ የተነገረውን በረከት (ይኸውም፦አሕዛብ ኹሉ በአብርሃም መባረካቸውን) ያመለክታል (3፥6 እና 3፥8 ይመ.)። "አሕዛብ ኹሉ በአንተ ይባረካሉ" የሚለው ትንቢታዊ ቃል በክርስቶስ መስቀል ፍጻሜ አገኘ።

በኢየሱስ ክርስቶስ- "ἐν χριστῷ ᾿Ιησοῦ- በኢየሱስ ክርስቶስ [አማካይነት ወይም ውስጥ] ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። የአብርሃም በረከት ለአሕዛብ የኾነው በሕግ ሳይኾን፣ በኢየሱስ ክርስቶስ ነው።[297]

የመንፈስን ተስፋ በእምነት እንቀበል ዘንድ- ክርስቶስ አይሁዳውያን ክርስቲያኖችን ከሕግ ርግማን የተቤዠበት ሌላኛው ዓላማ አማኞች[298] መንፈስን እንዲቀበሉ ነው።

---

[295] Burton, *Galatians*: "The quotation, from Deut. 21: 23, is introduced to support the statement that Christ became a curse, not that he thereby 'delivered us from the curse of the law,' or that it was 'for us.'"

[296] Meyer, *Galatians*: "Divine purpose in Christ's redeeming us (the Jews) from the curse of the law; in order that the blessing promised to Abraham might be imparted in Christ Jesus to the Gentiles. So long, namely, as the curse of the law stood in force and consequently the Jews were still subject to this divine curse, the Gentiles could not be partakers of that blessing"

[297] Moo, *Galatians*: "Gentiles experience the blessing of Abraham not by identifcation with Israel through the law but simply and defnitively by their relationship to Christ Jesus."

[298] Meyer, *Galatians*: "...the subject of which must be the Christians, and not the Jewish Christians only."

የመንፈስ ተስፋ- “τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος- የመንፈስ ተስፋ” ይህ ሐረግ የመንፈስ ቅዱስ ስጦታ አስቀድሞ በተስፋ ቃልነት የተነገረ እንደ ኾነ ያመለክታል (ሐዋ 2፥33 ይመ.)።

በእምነት- መንፈስን የተቀበሉት በሕግ ሥራዎች ሳይኾን፣ በእምነት ነው (3፥2 ያነጻ.)።

3፥15-18 (ሙግት ፬፡ ጽኑ ኪዳን)

ወንድሞች [ሆይ]፤ እንደ ሰዎች እላለሁ፦ የሰው ኪዳን እንኳ ከጸደቀ [በኋላ] ማንም አይሽረውም ወይም አይጨምርበትም። -ለአብርሃም እና ለዘሩ ነበር የተስፋ ቃላቱ የተነገሩት። ስለ ብዙዎች እንደሚናገር "... እና ለዘሮች" አይልም፤ ነገር ግን ስለ አንድ [እንደሚናገር] "... እና ለዘርህ" [ብሏል]፤ እርሱ ክርስቶስ ነው- እናም ይህን እላለሁ፦ የተስፋ ቃሉን ተፈጻሚነት እንዲያሳጣው በእግዚአብሔር አስቀድሞ የጸደቀውን ኪዳን ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ የኾነው ሕግ አይሽርም። ምክንያቱም ርስት ከሕግ ከኾነ፣ በተስፋ ቃል አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር ለአብርሃም በተስፋ ቃል ጸገወ።

*የዚህ አንቀጽ ዋና ሐሳብ "**በእግዚአብሔር አስቀድሞ የጸደቀውን ኪዳን ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ የኾነው ሕግ አይሽርም**" በሚለው ሐረግ ሊጠቃለል ይችላል።*[299]

[299] Moo, *Galatians*: "The direct address ἀδελφοί (brothers and sisters) and the rhetorical question τί οὖν ὁ νόμος; (Why then the law?) in verse 19 establish literary boundaries, setting out verses 15–18 as a paragraph in its own right. The key point comes in verse 17, where Paul claims that the promise God entered into with Abraham cannot be nullifed by the subsequent law."

3፥15 ወንድሞች [ሆይ]፤ እንደ ሰዎች እላለሁ፦ የሰው ኪዳን እንኳ ከጸደቀ [በኋላ] ማንም አይሽረውም ወይም አይጨምርበትም።

ሆይ እና **በኋላ**- እነዚህ ቃላት የዐረፍተ ነገሩን መዋቅራዊ ጉድለት ለመሙላት የተጨመሩ ናቸው።

ሆይ- አብዛኛዎቹ የአማርኛ ትርጓሜዎች፣ "ἀδελφοί- ወንድሞች" ከሚለው ስም በኋላ ይህን የጥሪ ቃል ይጨምራሉ። ዓላማውም "ወንድሞች" የሚለው ስም በጥሪነት ጥቅም ላይ እንደዋለ ማመልከት ነው።

ወንድሞች- ከጥቂት ዐረፍተ ነገሮች ቀደም ብሎ፣ "አላስተዋይ ገላትያውያን" እያለ ሲጠራቸው ነበር (3፥1)። አኹን ደግሞ ቃለ ተግሣጹን በፍቅር ቃል እያለዘበ፣ "ወንድሞች" ይላቸዋል።[300] 1፥11 ማብ. ይመ.

እንደ ሰዎች እላለሁ- "κατὰ ἄνθρωπον λέγω·" ይህ ሐረግ በማስከተል የሚያቀርበው ምሳሌ ከሰዎች ልማድ የተወሰደ መኾኑን የሚገልጽ ነው (ሮሜ 3፥5 ያነጻ.)።[301] በዚህ መሠረት ኢ.መ.ት፣ "ከሰዎች ዕለታዊ ሕይወት የተለመደውን ምሳሌ አድርጌ ላቅርብ" ሲል ተርጉሞታል።

እንኳ- "ὅμως- እንኳ"[302] ይህ ቃል ሙግቱ ከትንሹ ወደ ትልቁ እንደ ኾነ የሚያመለክት ነው።[303] ተለዋዋጭ እና ሕጹጻን በኾኑ ሰዎች መካከል የሚደረግ ኪዳን

---

[300] Chrysostom, *Galatians*: "...above he had called them 'foolish,' now he calls them 'brethren,' at once chiding and encouraging them."

Lightfoot, *Galatians*: "There is a touch of tenderness in the appeal here, as if to make amends for the severity of the foregoing rebuke, iii. 1"

[301] Meyer, *Galatians*: "...he wishes... to accommodate himself to the ordinary way among men (of adducing examples from common life), so as to be perfectly intelligible to his readers."

Zerwick, *Grammatical Analysis*: "I will take an example from human/everyday life."

[302] Winer, *Grammar*, 692-93: "Sometimes... there is a real misplacement of particular words, through some inadvertence, or rather because the ancients, having only intelligent readers in view, were not anxious about minute precision... It is so with... **ὅμως** in G. iii. 15."

[303] Calvin, *Galatians*: "This is an argument from the less to the greater. Human contracts are admitted on all hands to be binding: how much more what God has established?"

ጽኑ ከኾነ፣ ለውጥ እና ሕጸጽ አልባ በኾነ አምላክ የጸደቀው ኪዳን እንዴት አብልጦ ጽኑ አይኾንም?[304]

የሰው… ኪዳን- "ἀνθρώπου… διαθήκην" ይህ ሐረግ፣ "በእግዚአብሔር አስቀድሞ የጸደቀው ኪዳን" ከሚለው ሐረግ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው።[305]

ኪዳን- "διαθήκην" ኪዳን፣ ኑዛዜ ወይም ውል ተብሎ ሊተረጎም ይችላል። ቃሉ በመደበኛ አጠቃቀሙ ኑዛዜን የሚያመለክት ሲኾን፣ በLXX እና በሐዲሳት አብዛኛውን ጊዜ ኪዳንን ያመለክትል።[306] ይህም ለትርጓሜ ላይ አስቸጋሪ አድርጎታል።[307]

ጸደቀ- "κεκυρωμένην" ገዢ ኾነ፣ ጸደቀ፣ ሕጋዊ ኾነ… "ኪዳኑ ከጸደቀ (የኹለቱን ወገኖች ግንኙነት እንዲገዛ ከተደረገ) [በኋላ] ማንም አይሽረውም ወይም አይጨምርበትም።"[308]

ማንም አይሽረውም ወይም አይጨምርበትም- የትኛውም አካል ኪዳኑን ሊሽር ወይም በኪዳኑ ላይ ኪዳኑ በጸደቀ ጊዜ ያልነበረ አዲስ ቅድመ ሁኔታ ሊጨምር አይችልም።[309]

---

304 De Boer, *Galatians:* "The argument is implicitly a minori ad maius: what counts for a merely human **διαθήκην** (it cannot be nullifed or changed by a third party) counts even more for God's **διαθήκην** with abraham."

305 Meyer, *Galatians*: "The emphatic prefixing of **ἀνθρώπου** points to the majus, "greater," the **διαθήκην of God**; and God had entered into a covenant with Abraham, by giving him the promises (ver. 17)."

306 De Boer, *Galatians*: "The analogy between a human will and God's covenant with abraham is facilitated by the fact that in Greek the word for both is the same, **διαθήκην**. the word commonly means "will" or "testament" in Hellenistic Greek and "covenant" in the lxx."

307 Keener, *Galatians* (2019)፡ "Many scholars argue on firm grounds that **διαθήκην** (diatheke, testament) here means "will" (as in "testament"; so NRSV); many others argue on equally firm grounds that it must mean 'covenant.'"

308 Burton, *Galatians*: "**κεκυρωμένη** from κυρόω cognate with κύριος… means "validated," "effected," "executed," referring neither to the drafting of an agreement or will preceding its execution nor to a confirmation which follows the actual execution… but to the execution itself, that without which it would not be in force at all."

309 Betz, *Galatia*: "…the meaning of Paul's words is fairly clear: according to legal practice, once a testament has been ratified, nobody has the right to cancel it or add a codicil to it."

ማንም- “οὐδεὶς- ማንም” የትኛውም አካል- በኪዳኑ ውስጥ ካሉ ወገኖች መካከል ወይም ሦስተኛ አካልም ቢኾን።[310]

አይሽረውም- “ከጸደቀ [በኋላ] ማንም አይሽረውም (ἀθετεῖ)[311]” እነዚህ ኹለት ግሶች (ማጽደቅ እና መሻር) ተቃራኒ ተግባራትን ያመለክታሉ።

አይጨምርበትም- “ἐπιδιατάσσεται- አይጨምርበትም” ኪዳኑ ከጸደቀ በኋላ የሚጨመር ቅድመ ሁኔታ የለም። ይህም በኋላ የተጨመረው ሕግ አስቀድሞ ለተሰጠው የተስፋ ቃል ቅድመ ሁኔታ እንዳልኾነ ለመግለጽ ምሳሌ ኾኗል።[312]

3፥16 -ለአብርሃም እና ለዘሩ ነበር የተስፋ ቃላቱ የተነገሩት። ስለ ብዙዎች እንደሚናገር “... እና ለዘሮች” አይልም፤ ነገር ግን ስለ አንድ [እንደሚናገር] “... እና ለዘርህ” [ብሏል]፤ እርሱ ክርስቶስ ነው-

ይህ ቁጥር ጣልቃ ገብ መዋቅር በመኾኑ በኹለት ጭረቶች መካከል አኑረነዋል።

እንደሚናገር እና **ብሏል**- እነዚህ ቃላት መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመሩ ናቸው።

ለአብርሃም ነበር የተስፋ ቃላቱ የተነገሩት- የተስፋ ቃሉ ለአብርሃም መነገሩን መግለጽ ያስፈለገው ሕግ ከመሰጠቱ በፊት የተስፋ ቃሉ መሰጠቱን ለማሳወቅ ነው።

የተስፋ ቃላት- “የተስፋ ቃል” ሳይኾን፣ “የተስፋ ቃላት” ማለቱ አንዱ ተስፋ በተደጋጋሚ እንደ ተነገረው ለማመልከት እንጂ የተለያዩ ተስፋዎች እንደ ተሰጡት ለማመልከት አይደለም።[313]

---

[310] Martyn, *Galatians*: “The illustration has two frames. In the first a person makes a valid will. In the second frame someone other than the testator is prevented from altering the will (in the Greek sentence **oudeis** is someone other than anthropos). In considering w 17-21 we will see that Paul intends to preclude the thought that the angels responsible for the Law can have changed the covenant God made with Abraham.”

De Boer, *Galatians*: “The point is that someone else, a third party or an outsider, cannot tamper with the testator’s legally validated will.”

[311] Moo, *Galatians*: “(**ἀθετέω**) refers to revocation or annulment.”

[312] Martyn, *Galatians*: “An attempt to add a codicil would come at a point later than the will, just as the arrival of the Law came 430 years after the covenantal promise God made to Abraham.”

ስለ ብዙዎች እንደሚናገር "... እና ለዘሮች" አይልም፤ ነገር ግን ስለ አንድ [እንደሚናገር] "... እና ለዘርህ" [ብሏል]- እያመለከታቸው ያሉ ምንባባት የትኞቹ ናቸው? ከሐዋርያው አነጋገር ምንባባቱ ለአብርሃም የተነገሩ እና "... እና ለዘርህ" የሚል ሐረግ በውስጣቸው የያዙ መኾናቸውን እንረዳለን (ዘፍ 13፥15፤ 15፥18 ወይም 17፥8 ያነጻ.)።

በዚህ ሐረግ ከአብርሃም ጋር የተስፋ ቃሉ የተነገረለት አካል አንድ መኾኑን የሚያሳይ ሰዋስዋዊ ሙግት ያቀርባል።[314] "ዘሮች" ተብሎ ቢኾን ኖሮ ከአንድ በላይ አካላት ናቸው ተብሎ በተተረጎመ ነበር። ነገር ግን፣ "ዘር" መባሉ አንድ አካል ብቻ ሊኾን እንደሚችል ያመለክታል።[315]

አይልም- "Oὐ λέγει- አይልም"[316]

እርሱ ክርስቶስ ነው- "ὅς- እርሱ" ይህ ጠቋሚ መስተአምር የተስፋ ቃላቱ የተነገሩለትን ዘር ያመለክታል፦ "የተስፋ ቃላቱ የተነገሩት ዘር ክርስቶስ ነው"[317] በዚህ መሠረት ክርስቶስን "የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር" ይለዋል (3፥19)።

3፥17 እናም ይህን እላለሁ፦ የተስፋ ቃሉን ተፈጻሚነት እንዲያሳጣው በእግዚአብሔር አስቀድሞ የጸደቀውን ኪዳን ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ የኾነው ሕግ አይሽርም።

አንዳንድ ቅጂዎች "θεοῦ- እግዚአብሔር" ከሚለው ስም አጠገብ "εἰς χριστὸν- በክርስቶስ" የሚል መስተዋድዳዊ ሐረግ ይጨምሩበታል።[318]

---

[313] Lightfoot, *Galatians*: "The plural, for the promise was several times repeated to Abraliam."

Burton, *Galatians*: "...employs the plural (see v.21 and Rom. 94), the basis for which is in the repeated occasions on which the promise was made to· Abraham, and the various forms in which it was expressed."

[314] Meyer, *Galatians*: "...this inference is purely rabbinical, and without objective force..."

[315] "ዘር" የሚለው ስም ብዛት አመልካች ምእላድ ሳያስከትል የጥቅል ስም ሊኾን እንደሚችል 3፥29 ይመ

[316] Winer, *Grammar*, 656: "The formulas of citation- **λέγει**,... φησί,... εἴρηκε,... μαρτυρεῖ...- are probably in no instance impersonal in the minds of the N. T. writers. The subject (ὁ θεὸς) is usually contained in the context, either directly or indirectly."

[317] Lightfoot, *Galatians*: "In Him (the Christ) the race was summed up, as it were. In him it fulfilled its purpose, and became a blessing to the whole earth. Without him its separate existence as a peculiar people had no meaning. Thus he was not only the representative, but the embodiment, of the race."

እናም ይህን እላለሁ- ይህን ሐረግ በመጠቀም ምሳሌውን (3፥15) ከትርጓሜው ያገናኛል።[319]

በእግዚአብሔር አስቀድሞ የጸደቀው ኪዳን- ይህ ሐረግ፣ "የሰው… ኪዳን" ከሚለው ሐረግ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው።

አስቀድሞ የጸደቀ- "προκεκυρωμένην- አስቀድሞ የጸደቀ" /προ-/ ይህ ቅድመ ግንድ ቅጥያ ኪዳኑ ከሕግ መሰጠት አስቀድሞ እንደጸደቀ ይገልጻል።[320] "ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ" የሚለው ሐረግ ይህን ሐሳብ የሚያጠናክር ነው። /-κεκυρωμένην/ ለሚለው 3፥15 ማብ. ይመ.

ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ- እነዚህ ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት የተስፋ ቃሉ ለአብርሃም በመነገሩ እና ሕግ በመሰጠቱ መካከል ያለፉ ናቸው (ዘጸ 12፥40)። በዚህም ሐዋርያው "ሕግ" እያለ የሚጠራው ከአብርሃም ዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ በሙሴ አማካይነት የተሰጡ ትእዛዛትን እንደ ኾነ ይታወቃል።

የኾነው- "γεγονὼς" የኾነው፣ የተከሰተው፣ የመጣው… ማለት ነው። ሕግ በታሪክ ውስጥ ብቅ ያለው እግዚአብሔር ኪዳኑን ካጸደቀ ዐራት ምዕተ ዓመታት በኋላ ነው።

አይሽርም- ማጽደቅ እና መሻር ኹለት ተቃራኒ ግሶች ናቸው። "ἀκυρόω- መሻር" ለሚለው ግስ መሠረተ ቃሉ "κυρόω- ማጽደቅ" የሚለው ግስ ነው። ሕጉ ከተጨመረ በኋላም የኹለቱን ወገኖች ግንኙነት የሚገዛው ቀድሞ የጸደቀው ኪዳን ነው።

የተስፋ ቃሉን ተፈጻሚነት እንዲያሳጣው- ከዐራት መቶ ሠላሳ ዓመታት በኋላ የኾነው ሕግ አስቀድሞ የጸደቀውን ኪዳን ቢሽር ኖሮ የተስፋ ቃሉ ተፈጻሚነት ባልኖረው ነበር።[321]

---

[318] Lightfoot, *Galatians*: "**εἰς χριστὸν** found in the received text after **τοῦ θεοῦ**, must be struck out as a gloss. The balance of authority is decidedly against it."

[319] Moo, *Galatians*: "This verse applies the illustration of verse 15 (v. 16 being parenthetical) and states the main point of this brief paragraph."

[320] Burton, *Galatians*: "The προ- is temporal, and in this context means 'before the law.'"

[321] Moo, *Galatians*: "…the law, precisely because it "came into the picture" so long after God's promise to Abraham, could not cause that promise to lose its validity and power."

3፥18 ምክንያቱም ርስት ከሕግ ከኾነ፣ በተስፋ ቃል አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር ለአብርሃም በተስፋ ቃል ጸገወ።

ምክንያቱም- ሕጉ ርስት ለመውረስ ቅድመ ኹኔታ ኾኖ ስላልተሰጠ አስቀድሞ የተሰጠውን የተስፋ ቃል አይሽርም።

ርስት ከሕግ ከኾነ፣ በተስፋ ቃል አይደለም- በዚህ ሐሰተኛ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር ርስት በተስፋ ቃል እንጂ በሕግ እንዳልኾነ ይገልፃል።[322]

ርስት- "κληρονομία" ርስት፣ በውርስ የተላለፈ ንብረት... (TDNT3.767-85 ይመ.)[323]

ተስፋ ቃል- "ተስፋ ቃል" እምነትን ተክቶ ከሕግ ጋር ለንጽጽር ቀርቧል።

ነገር ግን- "እግዚአብሔር ለአብርሃም [ርስትን] በተስፋ ቃል ጸገወ" የሚለው ንግግር፣ "ርስት ከሕግ ከኾነ፣ በተስፋ ቃል አይደለም" የሚለውን ከእውነት የራቀ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር የሚያፈርስ እንደመኾኑ፣ "δὲ" በዚህ ክፍል መስተጻርራዊ ተግባር እንዳላት እንረዳለን።

እግዚአብሔር ለአብርሃም በተስፋ ቃል ጸገወ- አብርሃም ውርስን የተቀበለው በተስፋ ቃል እንጂ በሕግ አይደለም። ሕጉ የተሰጠው የተስፋ ቃሉ ከተሰጠ ከዘመናት በኋላ ነው።

ጸገወ- "κεχάρισται" ጸገወ፣ ቸረ፣ በነጻ ሰጠ... ይህ ግስ ርስቱን እግዚአብሔር ለአብርሃም በነጻ እንደሰጠው ይገልጻል።[324]

---

[322] Jerome, *Galatians*: "The apostle is showing that the promises that were previously made to Abraham cannot be destroyed by the law, which was given later, and the later things cannot prejudge the former things."

[323] Burton, *Galatians*: "This promised possession, while consisting materially in the promised land, was the expression of God's favour and blessing... and the term easily becomes in the Christian vocabulary a designation of the blessing of God which they shall obtain who through faith become acceptable to God..."

[324] Burton, *Galatians*: "**κεχάρισται** emphasises the gracious, uncommercial, character of the grant..."

ታዲያ ሕጉ ለምን [ተጨመረ]? የተጨመረው ከመተላለፍ የተነሣ ነው፤ የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ በመካከለኛ እጅ በመላእክት ተሰጠ። እናም መካከለኛው የአንድ አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር አንድ ነው። ታዲያ ሕጉ የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት የሚቃወም [ነው]? አይኾንም! ምክንያቱም ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ ተሰጥቶ ቢኾን፣ በርግጥ ጽድቅ ከሕግ በኾነ ነበር። ነገር ግን መጽሐፉ በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት የተስፋ ቃሉን ከእምነት [ለኾኑት] ይሰጥ ዘንድ ኹሉን ከኃጢአት በታች ዘግቷል። እናም ያ እምነት ከመምጣቱ በፊት ኋላ ለሚገለጠው እምነት ተዘግተን ከሕግ በታች እየተጠበቅን ነበርን። በዚህ አግባብ ሕጉ በእምነት እንጸድቅ ዘንድ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን ኾነ። ነገር ግን ያ እምነት ከመጣ በኋላ ከሞግዚት በታች አይደለንም።

ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በዚያ እምነት በክርስቶስ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ። ምክንያቱም ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ ኹሉ ክርስቶስን ለብሰውታል። አይሁድ ወይም ሄለን የለም፤ ባሪያ ወይም ነጻ የለም፤ "ወንድ እና ሴት" የለም፤ ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በክርስቶስ ኢየሱስ አንድ ናችሁ። እናም የክርስቶስ ከኾናችሁ የአብርሃም ዘር፣ እንደ ተስፋ ቃሉ ወራሾች ናችሁ።

እናም እላለሁ፦ ወራሹ ሕፃን ኾኖ በሚኖርበት ጊዜ ኹሉ፣ የኹሉ ጌታ ቢኾንም፣ [ከ]ባሪያ ምንም አይለይም። ነገር ግን በአባቱ አስቀድሞ እስከተወሰነው ጊዜ ድረስ ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች ነው። እንዲሁ ደግሞ እኛ ሕፃናት ሳለን ከዓለም መሠረታውያን በታች በባርነት ነበርን። ነገር ግን ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ ከሕግ በታች

የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ [እና] እንደ ልጆች መኾንን እንቀበል ዘንድ እግዚአብሔር (ከሴት የኾነውን [ደግሞም] ከሕግ በታች የኾነውን) ልጁን ላከ። እናም ልጆች በመኾናችሁ ምክንያት እግዚአብሔር የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ላከ፤ “አባ- ፓቴር” ብሎ የሚጮኽ። እንኪያስ ከእንግዲህ በኋላ ባሪያ አይደለህም፤ ነገር ግን ልጅ [ነህ]። ልጅ ከሆንክ ደግሞ በእግዚአብሔር ወራሽ ነህ።

ነገር ግን ያኔ በርግጥ አምላክን ሳታውቁ በባሕርያቸው አማልክት ላልኾኑ ባሪያዎች ነበራችሁ። ነገር ግን አኹን አምላክን አውቃችሁ (ወይም በተሻለ [አገላለጽ]፦ በአምላክ ታውቃችሁ) እንዴት ዳግመኛ ወደ ደካማ እና አናሳ መሠረታውያን (ዳግመኛ እንደ አዲስ በባርነት ልትኾኑ ወደምትፈልጉበት) ትመለሳላችሁ? ቀናትን እና ወራትን እና ወቅታትን እና ዓመታትን ትጠብቃላችሁ። በእናንተ ላይ በከንቱ ደክሜ እንዳይኾን [ስለ] እናንተ እፈራለሁ።

ይህ ክፍል የሕጉን ጊዜያዊነት ከሚያሳዩ አናቅጽት የተዋቀረ ሲኾን፣ በክፍሉ የሕጉ ጊዜያዊነት በተለያዩ ማኅበረ-ሰብአዊ ግንኙነቶች ተመስሎ ቀርቧል።

3፥19-25 (ሕጉ ለምን?)

ታዲያ ሕጉ ለምን [ተጨመረ]? የተጨመረው ከመተላለፍ የተነሣ ነው፤ የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ በመካከለኛ እጅ በመላእክት ተሰጠ። እናም መካከለኛው የአንድ አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር አንድ ነው። ታዲያ ሕጉ የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት የሚቃወም [ነው]? አይኾንም! ምክንያቱም ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ ተሰጥቶ ቢኾን፣ በርግጥ ጽድቅ ከሕግ በኾነ ነበር። ነገር ግን መጽሐፉ በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት የተስፋ ቃሉን ከእምነት [ለኾኑት] ይሰጥ ዘንድ ኹሉን ከኃጢአት በታች ዘግቷል። እናም ያ እምነት ከመምጣቱ በፊት ኋላ ለሚገለጠው እምነት ተዘግተን ከሕግ በታች እየተጠበቅን ነበርን። በዚህ አግባብ ሕጉ በእምነት እንጸድቅ ዘንድ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን ኾነ። ነገር ግን ያ እምነት ከመጣ በኋላ ከሞግዚት በታች አይደለንም።

በዚህ አንቀጽ የሕጉ ዓላማ እና ዘመን የተወሰነ መኾኑን ይገልጻል። ይህም በእጅ አዙር አዲሶቹ ሰባክያን ሕጉን አግባብነት በሌለው እና ዘመኑን ባልጠበቀ መልኩ እየተጠቀሙ እንዳሉ ያሳይለታል።

3፥19 ታዲያ ሕጉ ለምን [ተጨመረ]? የተጨመረው ከመተላለፍ የተነሣ ነው፤ የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ በመካከለኛ እጅ በመላእክት ተሰጠ።

ተጨመረ- ይህ ግስ የመጠይቃዊውን ዐረፍተ ነገር መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የገባ ሲኾን፣ "የተጨመረው" የሚለውን ግስ ታሳቢ ያደረገ መሙያ ነው፡- "ታዲያ ሕጉ ለምን [ተጨመረ]? [ሕጉ] የተጨመረው..."

ታዲያ- "οὖν" ይህ መስተዋድድ "ሕጉ ለምን [ተጨመረ]?" የሚለው ጥያቄ በቀደመው አንቀጽ (3፥15-18) በተለይም በመጨረሻው ዐረፍተ ነገር (3፥18) መንደርደሪያነት የተጠየቀ መኾኑን የሚያመለክት ነው፡- "ርስት በሕግ ካልኾነ ሕጉ ለምን ተጨመረ?"

ሕጉ ለምን [ተጨመረ]?- "Τί... ὁ νόμος;"- "ሕጉ ምን?" ወይም "ሕጉ ለምን?" ተብሎ ሊተረጎም ይችላል።[325] ነገር ግን፣ "ሕጉ ለምን?" የሚለው ይበልጥ ዐውዱን ያገናዘበ ትርጓሜ ነው። ለጥያቄው የተሰጠው ምላሽ ሕጉ የተሰጠበትን ዓላማ የሚገልጥ በመኾኑ፣ ጥያቄው የዓላማ ጥያቄ መኾኑን መገንዘብ አያዳግትም።[326]

የተጨመረው ከመተላለፍ የተነሣ ነው፤ የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ በመካከለኛ እጅ በመላእክት ተሰጠ- የዚህ ዐረፍተ ነገር ባለቤት የቀደመው መጠይቃዊ ዐረፍተ ነገር ባለቤት ነው። በዚህ መሠረት አ.መ.ት.፡- "[ሕጉ] የተጨመረው..." ሲል ተርጉሞታል።

ከመተላለፍ የተነሣ- ሕጉ የተጨመረው ሕዝበ አይሁድን ከአረማዊነት ጠብቆ እስከ መሲሐዊው ዘመን እንዲያደርስ ነው (3፥23)።[327] ሌሎች ምሁራን እንደሚከተለው ይፈቱታል፡- "ሕጉ መተላለፍን ለማብዛት ተጨመረ" ነገርን በሚቀጥሉት ክፍላት ሕጉ በሞግዚትነት(3፥24-25)፣ በጠባቂነት እና በባለአደራነት (4፥2) መመሰሉ የሕጉን አወንታዊ ድርሻ (ጊዜያዊ-ጠባቂነት) የሚያሳይ ነው። ይህም አስቀድሞ የተጠቀሰውን ትርጓሜ ተመራጭ ያደርገዋል።

---

325 Martyn, *Galatians*: "Paul sometimes uses the neuter of the interrogative pronoun **Tί** to mean 'what?', sometimes to mean 'why?"

326 Meyer, *Galatians*: "A general question, in which, to judge from the answer that follows, the apostle had in view the puriwse for which God gave the law."

327 Chrysostom, *Galatians*: "...the Jews might not be let live carelessly, and plunge into the depth of wickedness, but that the Law might be placed upon them as a bridle, guiding, regulating, and checking them from transgressing, if not all, at least some of the commandments."

የተጨመረው- “προσετέθη- የተጨመረው” ሕጉን ጭማሪ ያሰኘው የተስፋ ቃሉን ተከትሎ መሰጠቱ ነው። የተስፋ ቃሉ ከተሰጠ በኋላ ሕጉ ተጨመረ።

የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ በመካከለኛ እጅ በመላእከት ተሰጠ- ሕጉ ከተጨመረበት ዓላማ ጋር የተጨመረበትን መንገድ ይገልጻል።

የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር እስኪመጣ ድረስ- በዚህ ሐረግ ለዘመነ ኦሪት ገደብ ያበጅለታል።[328] የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር (በ3፥16 መሠረት) ክርስቶስ ነው። ይህም በእጅ አዙር ዘመነ ኦሪት በክርስቶስ ምጽዓት ፍጻሜ ማግኘቱን የሚገልጽ ነው።

በመላእክት ተሰጠ- ሕጉ በመላእክት ለሕዝበ እስራኤል ተሰጠ የሚለው ትምህርት በአይሁዳዊነት የተለመደ ነው። ሐዋርያውም ይህን ልማድ የተከተለ ይመስላል።[329]

በመካከለኛ እጅ- “መካከለኛ” የተባለው ሙሴ ነው፤ ሕጉን ከመላእክት ተቀብሎ ለሕዝበ እስራኤል የሰጠው ሙሴ ነው (ሐዋ 7፥37-38 ይመ.)፦ “በሙሴ በኩል”[330]

3፥20 እናም መካከለኛው የአንድ አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር አንድ ነው።

እናም- “δὲ” ይህን ምእላድ በማስቀደም “በመካከለኛ እጅ” በሚለው ሐረግ ላይ ተጨማሪ ሐሳብ ይሰጣል።

መካከለኛው የአንድ አይደለም- ሙሴ መካከለኛ የኾነለት (በሙሴ አማካይነት ሕጉን የሰጠው) አንድ መልአክ ሳይኾን፣ መላእክት ናቸው።

---

[328] Burton, *Galatians:* “The whole clause, **ἄχρις**, etc., sets the limit to the period during which the law continues.”

[329] Longenecker, *Galatians*: “…an understanding of angels as being present at the giving of the Mosaic law that seems to have been the dominant tradition in Paul‘s day.”

Moo, *Galatians:* “The idea that angels were involved in the giving of the law is not taught anywhere in the OT (though see Deut. 33:2 LXX), but it is a common Jewish tradition (Jub. 1.27–2.1; Philo, Somn. 1.143; Josephus, Ant. 15.136) that has left its mark on the NT elsewhere (Acts 7:38, 53; Heb. 2:2).”

[330] Lightfoot, *Galatians*: “**ἐν χειρὶ** A Hebraism or Aramaism, nearly equivalent to **διὰ**.”

Moo, *Galatians*: “‘By the hand of’ is a standard Hebrew idiom signifying instrumentality… the phrase **ἐν χειρι Μωυσῆ** (by the hand of Moses) occurs twenty-one times, usually with reference to Moses as the one through whom God gave his law to Israel.”

ነገር ግን- ኹለተኛዋ "δέ" መስተጻርራዊ ተግባር አላት፡- "መካከለኛው የአንድ አይደለም፤ ነገር ግን እግዚአብሔር አንድ ነው።"

እግዚአብሔር አንድ ነው- የእግዚአብሔር አንድነት ከመላእክቱ ብዝኀና ጋር እየተነጻጸረ ያለ ይመስላል። የተስፋ ቃሉ በእግዚአብሔር ተሰጠ፣ ሕጉ ደግሞ በመላአክት ተጨመረ።[331]

3፥21 ታዲያ ሕጉ የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት የሚቃወም [ነው]? አይኾንም! ምክንያቱም ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ ተሰጥቶ ቢኾን፣ በርግጥ ጽድቅ ከሕግ በኾነ ነበር።

ታዲያ- "οὖν" ይህ መስተዋድድ "ሕጉ የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት የሚቃወም [ነው]?" የሚለው ጥያቄ በ3፥20 መንደርደሪያነት የተጠየቀ መኾኑን የሚያመለክት ነው፡- "በመላእክት የተጨመረው ሕግ በእግዚአብሔር የተሰጠውን የተስፋ ቃላት ይቃወማል?"[332]

የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት- "τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ" ይህ ሐረግ የተስፋ ቃሉ በእግዚአብሔር መሰጠቱን የሚያመለክት ሲኾን፣ ሕጉ በመላእክት ከመሰጠቱ ጋር ለንጽጽር የቀረበ ይመስላል።

አይኾንም!- ጥያቄውን በቃለ ተቃውሞ ይመልሳል "μὴ γένοιτο- አይኾንም!"። በኋላ የተጨመረው ሕግ አስቀድሞ የተሰጠውን የተስፋ ቃል የሚሽር አይደለም (3፥17)።

ምክንያቱም- "γὰρ" ይህን ምክንያት ማቅረቢያ መስተፃምር በመጠቀም ከቃለ ተቃውሞ በኋላ የተቃውሞውን ምክንያት ያስከትላል።

---

[331] De Boer, *Galatians:* "Since Moses was mediator of the law for the angels (a plurality)… he could not have been the mediator of the law for God, since God is "one," not a plurality."

[332] De Boer, *Galatians*: "'Does the addition of the law through the intervention of angels then constitute an invalidation of God's promises to Abraham?'"

Martyn, *Galatians*: "As the promise was spoken directly by God himself, and as the Law is the product of angels acting in God's absence, is not the Law a power opposed to God's promise?"

ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ ተሰጥቶ ቢኾን፣ በርግጥ ጽድቅ ከሕግ በኾነ ነበር- በዚህ ሐሰተኛ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ አለመሰጠቱን ይገልጻል።[333]

ሕያው ሊያደርግ የሚችል- "ὁ δυνάμενος ζῳοποιῆσαι" ሕያው ሊያደርግ የሚችል፣ ሕይወት ሊሰጥ ኃይል ያለው...

3፥22 ነገር ግን መጽሐፉ በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት የተስፋ ቃሉን ከእምነት [ለኾኑት] ይሰጥ ዘንድ ኹሉን ከኃጢአት በታች ዘግቷል።

ነገር ግን- "ἀλλὰ- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በማስቀደም፣ "ሕያው ሊያደርግ የሚችል ሕግ ተሰጥቶ ቢኾን፣ በርግጥ ጽድቅ ከሕግ በኾነ ነበር" የሚለውን ሐሰተኛ ቅድመ ኹኔታዊ ዐረፍተ ነገር የሚያፈርስ እውነት ያቀርባል።

መጽሐፉ ኹሉን ከኃጢአት በታች ዘግቷል- ቅዱሳት መጻሕፍት ሰውን ኹሉ በኃጢአተኝነት ፈርጀዋል። ይህም ማንም በሕግ ሥራዎች ሊጸድቅ እንዳልቻለ እና ጽድቅ ከሕግ እንዳልኾነ ያሳያል።

መጽሐፉ- "ἡ γραφὴ" ይህ ቃል በጥቅሉ ቅዱሳት መጻሕፍትን፣ በተለይ አስቀድሞ ከጠቀሳቸው ምንባባት አንዱን ሊያመለክት ይችላል።[334]

በኢየሱስ ክርስቶስ እምነት የተስፋ ቃሉን ከእምነት [ለኾኑት] ይሰጥ ዘንድ- የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር መጽሐፉ ኹሉን በኃጢአተኝነት የፈረጀበትን ዓላማ መግለጽ ነው።

---

[333] Moo, *Galatians*: "The logic of this kind of sentence is 'if A then B; not B; therefore not A.' What this means is clear: Paul is proving that a law able to make alive has not been given, and the fact that righteousness does not come by the law shows this."

[334] Lightfoot, *Galatians*: "The passage, which St. Paul has in mind, is probably either Ps. cxliii. 2, quoted above ii. 16, or Deut. xxvii. 26, quoted iii. 10. In Rom. iii. 10-18, indeed, the apostle gathers together several passages to this same purport, and it might therefore be supposed that he is alluding here rather to the general tenor of Scripture than to any special text."

3፥23 እናም ያ እምነት ከመምጣቱ በፊት ኋላ ለሚገለጠው እምነት ተዘግተን ከሕግ በታች እየተጠበቅን ነበርን።

እናም- “δὲ” በዚህ ክፍል መቀጽላዊ ተግባር ይዛለች።

ያ እምነት- ይህ መስተአምራዊ ሐረግ፣ “የኢየሱስ ክርስቶስ እምነት” የሚለውን ስማዊ ሐረግ ያመለክታል (3፥22)።[335]

ኋላ ለሚገለጠው እምነት ተዘግተን ከሕግ በታች እየተጠበቅን ነበርን- ሕዝበ እስራኤል ለክርስቶስ እምነት ከሕግ በታች ተከልለው ይጠበቁ ነበር።[336]

ከሕግ በታች- “ὑπὸ νόμον- ከሕግ በታች” ከሕግ ሥልጣን ሥር...

3፥24 በዚህ አግባብ ሕጉ በእምነት እንጸድቅ ዘንድ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን ኾነ።

የሚያደርስ- ይህ ቃል መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።

በዚህ አግባብ- ሕጉን “ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን” ያሰኘው ሕዝበ እስራኤል ለክርስቶስ እምነት ከሕግ በታች ተከልሎ መጠበቁ ነው።

ሞግዚታችን- “παιδαγωγὸς” የሕፃን መሪ፣ ሞግዚት... ማለት ነው (TDNT 5.596-625 ይመ.)። የሕጉን ግብር እንደ ሞግዚት ሕዝበ እስራኤልን በጊዜያዊነት መጠበቅ ነው።[337]

ወደ ክርስቶስ- ሕጉ ወደ ክርስቶስ ያደርሳል እንጂ የእምነትን ስፍራ አይወስድም። ሕጉ የእግዚአብሔርን የተስፋ ቃላት አይቃወምም (3፥21)።

---

[335] Moo, *Galatians*: "'the faith' (**την πιστιν**) that 'has come' will refer to the faith in Jesus Christ that Paul has just mentioned in verse 22."

[336] Lightfoot, *Galatians*: "They were fenced about as a peculiar people, that in due time they might become the depository of the gospel and the centre of its diffusion."

[337] Burton, *Galatians*: "A **παιδαγωγὸς** was a slave employed in Greek and Roman families to have general charge of a boy in the years from about six to sixteen, watching over his outward behaviour and attending him whenever he went from home, as e. g. to school."

በእምነት እንጸድቅ ዘንድ- "ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν- በእምነት እንጸድቅ ዘንድ" የዚህ ዘንድ አንቀጽ ተግባር ሕጉ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚት የኾነበትን ዓላማ መግለጽ ነው፡- "ሕጉ በእምነት እንጸድቅ ዘንድ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን ኾነ።"

3፥25 ነገር ግን ያ እምነት ከመጣ በኋላ ከሞግዚት በታች አይደለንም።

ነገር ግን- "δὲ" በአሉታዊ እና አወንታዊ ንግግሮች መካከል እንደመግባቷ መጠን መስተጻርራዊ ተግባር አላት፡- "ሕጉ በእምነት እንጸድቅ ዘንድ ወደ ክርስቶስ [የሚያደርስ] ሞግዚታችን ኾነ። ነገር ግን ያ እምነት ከመጣ በኋላ ከሞግዚት በታች አይደለንም።"

ያ እምነት[338]- 3፥23 ማብ. ይመ.

ከመጣ በኋላ- "᾿Ελθούσης" ይህ ቃል "Πρὸ τοῦ… ἐλθεῖν- ከመምጣቱ በፊት" ከሚለው ሐረግ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው። እምነት ከመምጣቱ በፊት ከሕጉ ሞግዚትነት በታች ነበሩ፤ እምነት ከመጣ በኋላ ከሕጉ ሞግዚትነት በታች አይደሉም።

ከሞግዚት በታች አይደለንም- አኹን ያ እምነት (በ3፥19 ቋንቋ፡- "የተስፋ ቃል የተነገረለት ዘር") ስለመጣ ሕጉ የሞግዚትነት አገልግሎቱን ጨርሷል። ዘመነ ኦሪት በክርስቶስ ምጽዓት ፍጻሜውን አግኝቷል። ይህም በእጅ አዙር የገላትያ ሰዎች ወዳረጀ ወዳፈጀ አኗኗር እንዳይገቡ የሚያስጠነቅቅ ነው።

---

338 Burton, *Galatians*: "The article with **πίστεως** is restrictive, and the reference is as in v.24 (q. v.) to the faith in Christ."

3፥26-29 (ዘመነ እምነት)

ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በዚያ እምነት በክርስቶስ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ። ምክንያቱም ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ ኹሉ ክርስቶስን ለብሰውታል። አይሁድ ወይም ሄለን የለም፤ ባሪያ ወይም ነጻ የለም፤ “ወንድ እና ሴት” የለም፤ ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በክርስቶስ ኢየሱስ አንድ ናችሁ። እናም የክርስቶስ ከኾናችሁ የአብርሃም ዘር፣ እንደ ተስፋ ቃሉ ወራሾች ናችሁ።

በቀደመው አንቀጽ (3፥19-25) ዘመነ ኦሪት በዘመነ እምነት መተካቱን እየገለጸ ነበር፤ በዚህ አንቀጽ (3፥26-29) ደግሞ የእምነት ዘመን መኾኑን ለማስረዳት እምነት ያስገኘውን በረከት ያመለክታል።

3፥26 ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በዚያ እምነት በክርስቶስ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ።

ምክንያቱም- የክርስቶስ እምነት መምጣቱ የገላትያ ምእመናን የእግዚአብሔር ልጆች በመኾናቸው ይታወቃል፡- “ያ እምነት ከመጣ በኋላ ከሞግዚት በታች አይደለንም። ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በዚያ እምነት በክርስቶስ ኢየሱስ የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ።”

እናንተ ኹላችሁ- “እናንተ” የሚለው ጠቋሚ መስተአምር የደብዳቤውን ተደራስያን የሚያመለክት ሲኾን፣ “ኹላችሁ” የሚለው ጠቅላይ ደግሞ በገላትያ ማኅበራት የሚገኙ አይሁዳውያን እና አሕዛብን፣ ባሪያዎችን እና ነጻዎችን፣ ወንዶችን እና ሴቶችን በአንድነት የሚያቅፍ ነው።

የእግዚአብሔር ልጆች- “υἱοι θεου- የእግዚአብሔር [ወንድ] ልጆች” የሚለው ስማዊ ሐረግ በመደቡ ተባዕታይ ቢኾንም፣ በይዘቱ እንስቶችን የሚያገል አይደለም (“ወንድ እና ሴት የለም” -3፥28)።

በዚያ እምነት- 3፥23 ማብ. ይመ.

በክርስቶስ ኢየሱስ[339]- ይህ ሐረግ “ወደ ክርስቶስ የተጠመቃችሁ” (3፥27) እና “የክርስቶስ ከኾናችሁ” (3፥29) በሚሉት ሐረጋት ይተረጎማል፡- “ወደ ክርስቶስ በመጨመር እና የክርስቶስ አካል በመኾን የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ።”[340]

3፥27 ምክንያቱም ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ ኹሉ ክርስቶስን ለብሰውታል።

ምክንያቱም- ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ ኹሉ ክርስቶስን በመልበስ የእግዚአብሔር ልጆች ኾነዋል፡- “እናንተ ኹላችሁ በዚያ እምነት በክርስቶስ ኢየሱስ

---

[339] Lightfoot, *Galatians*: “ἐν χριστῷ ᾿Ιησοῦ The context shows that these words must be separated from διὰ τῆς πίστεως.”

[340] Martyn, *Galatians*: “They became sons of God by being incorporated into God's Son.”

የእግዚአብሔር ልጆች ናችሁ። ምክንያቱም ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ ኹሉ ክርስቶስን ለብሰውታል።"[341]

ወደ ክርስቶስ የተጠመቁ- ይህ ወደ ክርስቶስ መጨመርን፣ በክርስቶስ መኾንን... የሚያመለክት ዘይቤያዊ አነጋገር ነው።[342]

ክርስቶስን ለብሰውታል- ወደ ክርስቶስ የተጨመሩ የክርስቶስን ማንነት እንደ ሸማ ተላብሰዋል። የክርስቶስን ልጅነት ተላብሰው ልጆች ኾነዋል።[343] "በእግዚአብሔር ልጅ የእግዚአብሔር ልጆች" እንዲሉ።

3፥28 አይሁድ ወይም ሄለን የለም፤ ባሪያ ወይም ነጻ የለም፤ "ወንድ እና ሴት" የለም፤ ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በክርስቶስ ኢየሱስ አንድ ናችሁ።

አይሁድ ወይም ሄለን የለም፤ ባሪያ ወይም ነጻ የለም፤ "ወንድ እና ሴት" የለም- በገላትያ ማኅበራት ውስጥ ብሔራዊ፣ ማሕበረ-ሰብአዊ እና ጾታዊ ልዩነቶች መኖራቸው እሙን ነው። ሐዋርያው በእነዚህ አሉታዊ ሐረጋት እየካደ ያለው "ኹሉ" በሚለው ጥቅል ውስጥ የማይካተት ብሔራዊ፣ ማሕበረ-ሰብአዊ እና ጾታዊ መደብ መኖሩን ነው። አይሁድ እና ሄለን፣ ባሪያ እና ነጻ፣ ወንድ እና ሴት ብሎ ሳይለይ ኹሉንም "በክርስቶስ የእግዚአብሔር ልጆች" ይላቸዋል።

አይሁድ ወይም ሄለን የለም- [344] ይህ ጥንድ ከሌሎቹ ይልቅ ከደብዳቤው ርእሰ ጉዳይ ጋር የሚራከብ ነው።

ባሪያ ወይም ነጻ የለም- ባሪያ ለሚለው ቃል 1፥10 ማግ. ይመ.

---

[341] Jerome, *Galatians*: "He shows how we are born 'sons of God through faith which is in Christ Jesus' when he says, 'for as many of you who have been baptized in Christ have put on Christ.'"

[342] Moo, *Galatians:* "...it is better to give εἰς a local sense and to view the phrase as indicating the (metaphorical) movement of the believer into union with Christ."

[343] Meyer, *Galatians:* "Ye have appropriated the same peculiar state of life, that is, the very same specific relation to God, in which Christ stands; consequently, as He is the Son of God, ye have likewise entered into the sonship of God..."

[344] Jerome, *Galatians*: "For 'Greek' we should understand Gentile; since Ἕλλην signifes both Greek and pagan."

“ወንድ እና ሴት” የለም- “አይሁድ ወይም ሄለን”፣ “ባሪያ ወይም ነጻ” ካለ በኋላ “ወንድ እና ሴት” ይላል።[345]

ምክንያቱም- በክርስቶስ ያላቸው አንድነት በመካከላቸው ካሉ ብሔራዊ፣ ማሕበረ-ሰብአዊ እና ጾታዊ ልዩነቶች በላይ ነው፡- “አይሁድ ወይም ሄለን የለም፤ ባሪያ ወይም ነጻ የለም፤ ‘ወንድ እና ሴት’ የለም፤ ምክንያቱም እናንተ ኹላችሁ በክርስቶስ ኢየሱስ አንድ ናችሁ።”

እናንተ ኹላችሁ- 3፥26 ማብ. ይመ.

በክርስቶስ ኢየሱስ- 3፥26 ማብ. ይመ.

አንድ ናችሁ- በክርስቶስ ውስጥ በአይሁድ እና በሄለን፣ በባሪያ እና በነጻ፣ በወንድ እና በሴት መካከል ልዩነት የለም። ኹሉም አንድ ናቸው። ምእመናን ኹሉ የክርስቶስን ማንነት በመላበስ አንድ ኾነዋል፤ ቀድሞ ይከፋፍሏቸው የነበሩ ብሔራዊ፣ ማሕበረ-ሰብአዊ እና ጾታዊ ልዩነቶች አኹን አይከፋፍሏቸውም።

3፥29 እናም የክርስቶስ ከኾናችሁ የአብርሃም ዘር፣ እንደ ተስፋ ቃሉ ወራሾች ናችሁ።

እናም- “δέ” በዚህ ክፍል መቀጸላዊ ተግባር ይዛለች።[346]

የክርስቶስ ከኾናችሁ- “የአብርሃም ዘር ናችሁ” ለሚለው ድምዳሜ ቅድመ ኹኔታ አለው፡- “የክርስቶስ [አካል] ከኾናችሁ (ወደ ክርስቶስ ከተጨመራችሁ)...”[347]

የአብርሃም ዘር- አስቀድሞ ክርስቶስን “የአብርሃም ዘር” ብሎ ነበር። አኹን ደግሞ የክርስቶስ የኾኑትን “የአብርሃም ዘር” ይላቸዋል (3፥16)። በአብርሃም ልጅ የአብርሃም ልጆች ናቸው።[348]

---

[345] Lightfoot, *Galatians*: “The connecting particle is perhaps changed in the third clause, because the distinction now mentioned is different in kind, no longer social but physical. There may be an allusion to Gen. i. 27... and if so, this clause will form a climax: ‘even the primeval distinction of sex has ceased.’”

[346] Burton, *Galatians:* “δὲ is continuative, the new sentence adding fresh inferences from what has already been said.”

[347] Moo, *Galatians*: “It is simply another way of stating the idea of being ‘in Christ.’”

እንደ ተስፋ ቃሉ- እግዚአብሔር ለአብርሃም ርስትን በተስፋ ቃል እንደሰጠው፣ የአብርሃም ልጆችም ርስትን በሕግ ሳይኾን፣ በተስፋ ቃል ይቀበላሉ (3፥18 ይመ.)።[349]

ወራሾች- ውርስ የሚለው ቃል ልጅ በመኾን የሚገኘውን ርስት (በረከት) ያመለክታል።[350]

[348] Meyer, *Galatians*: “Ye are Abraham's seed, because Christ is so (ver. 16), whose position has become yours (ver. 27).”

Burton, *Galatians*: "If you belong to Christ, who is the seed of Abraham, you share his standing as such."

[349] De Boer, *Galatians*: “In the Greek the prepositional phrase “according to a promise” is emphatic, implying a contrast, in this case with the law.”

[350] Victorinus, *Galatians:* “If an inheritance was promised to the seed, the inheritance was given to you as well, and you are heirs according to the promise.”

4፥1-7 (ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች)

እናም እላለሁ፦ ወራሹ ሕፃን ኾኖ በሚኖርበት ጊዜ ኹሉ፣ የኹሉ ጌታ ቢኾንም፣ [ከ]ባሪያ ምንም አይለይም። ነገር ግን በአባቱ አስቀድሞ እስከተወሰነው ጊዜ ድረስ ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች ነው። እንዲሁ ደግሞ እኛ ሕፃናት ሳለን ከዓለም መሠረታውያን በታች በባርነት ነበርን። ነገር ግን ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ ከሕግ በታች የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ [እና] እንደ ልጆች መኾንን እንቀበል ዘንድ እግዚአብሔር (ከሴት የኾነውን [ደግሞም] ከሕግ በታች የኾነውን) ልጁን ላከ። እናም ልጆች በመኾናችሁ ምክንያት እግዚአብሔር የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ላከ፤ "አባ- ፓቴር" ብሎ የሚጮኽ። እንኪያስ ከእንግዲህ በኋላ ባሪያ አይደለህም፤ ነገር ግን ልጅ [ነህ]። ልጅ ከሆንክ ደግሞ በእግዚአብሔር ወራሽ ነህ።

በዚህ አንቀጽ ብሔረ አይሁድ ከሕግ በታች የነበሩበትን ኹኔታ ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች በሚኖር ሕፃን ኹኔታ መስሎ ይናገራል።

4፥1 እናም እላለሁ፦ ወራሹ ሕፃን ኾኖ በሚኖርበት ጊዜ ኹሉ የኹሉ ጌታ ቢኾንም [ከ]ባሪያ ምንም አይለይም።

ከ- ይህ መስተዋድድ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።

እናም እላለሁ- "Λέγω δέ- እናም እላለሁ" ይህ ሐረግ የዚህ አንቀጽ ሐሳብ ከቀደመው አንቀጽ (በተለይ 3፥24-25) የቀጠለ መኾኑን ያመለክታል።[351]

ሕፃን- "νήπιός" አለማውራት፣ አለማስተዋል... ማለት ሲኾን፣ በእጅ አዙር ጨቅላነትን፣ ሕፃንነትን፣ ለአካለ መጠን አለመድረስን... ያመለክታል።[352]

[ከ]ባሪያ ምንም አይለይም- ባሪያ ከጌታው ቁጥጥር ሥር እንደሚኖር፣ ወራሹ ሕፃንም ከጠባቂዎች እና ከባለአደራዎች አስተዳደራዊ ሥልጣን ሥር ይኖራል። በዚህ ምክንያት፣ "የወራሹ ኹኔታ ከባሪያ የተለየ አይደለም" ተብሏል።[353]

የኹሉ ጌታ ቢኾንም- የአባቱ ንብረት ወራሽ ቢኾንም...

ጌታ- "κύριος- ጌታ" የሚለው ስም እዚጋ ባለቤትነትን እንጂ አስተዳደራዊ ሥልጣንን አያመለክትም። በውርሱ ላይ አስተዳደራዊ ሥልጣን ባይኖረውም የውርሱ ባለቤት በመኾኑ ወራሹ ሕፃን "ጌታ" ተብሏል። በባለቤትነቱ ጌታ ቢኾንም፣ አኗኗሩ የባሪያ ነው።[354]

የኹሉ- "πάντων- የኹሉ" በሚለው ቃል ውስጥ ሕፃኑ ከአባቱ የወረሰው ንብረት ምንም ሳይቀር ይጠቃለላል።

---

[351] Moo, Galatians: "The phrase **λεγω δε** (now I say) probably functions to introduce the material that follows as an elaboration and clarifcation of what has just been said."

[352] Burton, Galatians: "**νήπιός**, properly 'one without understanding,' is used by Greek writers and in the Lxx both in this sense and with the meaning 'child'; in N. T. apparently in the latter sense (1 Cor. 13:11 Eph. 4:11) with the added implication of immaturity, intellectual or moral."

[353] Victorinus, Galatians: "...as long as the time has not come for them to exercise the full power implied in the title of master, they are held back by a certain duty of servitude, as it were."

[354] Lightfoot, Galatians: "Prospectively, however, though not actually, the minor was κύριος πάντων, which the slave was not."

4፥2 ነገር ግን በአባቱ አስቀድሞ እስከተወሰነው ጊዜ ድረስ ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች ነው።

ነገር ግን- ይህን መስተፃርር በመጠቀም፣ "የኹሉ ጌታ ቢኾንም" የሚለውን ሐረግ፣ "ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች ነው" ከሚለው ሐረግ ጋር ያያይዛል።

ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች- "ὑπὸ ἐπιτρόπους… καὶ οἰκονόμους" ወራሹ ሕፃን ኾኖ በሚኖርበት የዕድሜው ዘመን አስተዳደራዊ ግብራትን መፈጸም ስለሚሳነው ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች ይኖራል። "ጠባቂዎች" በሚለው ስም የወራሹ ሕፃን አስተዳዳሪዎች፣ "ባለአደራዎች" በሚለው ስም ደግሞ የውርሱ አስተዳዳሪዎች ይጠሩባቸዋል።[355] አንዳንዴ ኹለቱም ግብራት በአንድ አካል ሊፈጸሙ ይችላሉ።[356]

በአባቱ አስቀድሞ እስከተወሰነው ጊዜ ድረስ- ወራሹ ሕፃን ከጠባቂዎች እና ከባለአደራዎች በታች የሚኖርበት ዘመን አስቀድሞ በአባቱ ይወሰናል። በአባቱ አስቀድሞ የተወሰነለት ጊዜ ሲደርስ ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች እንደ ባሪያ መኖር ያቆማል።

4፥3 እንዲሁ ደግሞ እኛ ሕፃናት ሳለን ከዓለም መሠረታውያን በታች በባርነት ነበርን።

እንዲሁ ደግሞ- "Οὕτως καὶ- እንዲሁ ደግሞ" ይህን ሐረግ በማስቀደም ምሳሌውን ሊገልጥ ከፈለገው ሐሳብ ጋር ማዛመድ ይጀምራል፦ "ወራሹ ሕፃን ከጠባቂዎች እና ባለአደራዎች በታች <u>እንደሚኖር</u> እኛ ሕፃናት ሳለን…"[357]

እኛ- "ἡμεῖς- እኛ" ይህ ጠቋሚ መስተአምር ሕዝበ አይሁድን ያመለክታል።[358]

---

[355] Lightfoot, Galatians: "Controllers of his person and property."
Bruce, Galatians "…if there is any distinction between the two terms he uses, it might be suggested that the ἐπιτρόπους is in personal charge of the minor while the οἰκονόμους looks after his property."

[356] DeSilva, Galatians: "The two terms would not necessarily designate different persons, but only different functions, potentially of the same person, who might be guardian of both the minor's person and his or her property."

[357] Longenecker, Galatians: "The adverb Οὕτως signals that the illustration of vv 1–2 is now to be applied."

ከዓለም መሠረታውያን በታች- "ከዓለም መሠረታውያን በታች" የሚለውን ሐረግ "ከሕግ በታች" ከሚለው ሐረግ ጋር በመለዋወጥ ተጠቅሟል፦ "<u>ከዓለም መሠረታውያን በታች</u> በባርነት ነበርን። ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ <u>ከሕግ በታች</u> የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ... እግዚአብሔር ልጁን ላከ..." ሕጉ የዓለም መሠረተ ትምህርት መባሉ ተስማሚነቱ ለሕፃንነት ዘመን መኾኑን ያመለክታል።[359]

በባርነት ነበርን- ከሕግ በታች መኖራቸውን "በባርነት ነበርን" ሲል ይገልጻል።

4፥4 ነገር ግን ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ እግዚአብሔር ከሴት የኾነውን፣ ከሕግ በታች የኾነውን ልጁን ላከ።

ነገር ግን- "δέ" ይህችን ምእላድ በመስተጻርርነት በመጠቀም አስቀድመው የነበሩበትን ኹኔታ ከመግለጽ አኹን የኾነውን ወደ መግለጽ ይዞራል።

ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ- "ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου- ምልዓተ ጊዜው ሲመጣ" ይህ ሐረግ "አባቱ አስቀድሞ እስከ ወሰነው ጊዜ ድረስ" ከሚለው ሐረግ አንጻር የቆመ ነው።[360]

እግዚአብሔር ልጁን ላከ- ተልዕኮው እንደ ነቢያት ተልዕኮ አይደለም። ተልዕኮው ሰው ኾኖ ከሕግ በታች መወለዱ እንደኾነ ከሚቀጥሉት ሐረጋት ለመገንዘብ አያዳግትም። ይህም በእጅ አዙር ቅድመ ህልውናውን የሚያሳይ ነው።[361]

ከሴት የኾነውን- "γενόμενον ἐκ γυναικός- ከሴት የኾነ (የተወለደ)" ይህ ሐረግ የእግዚአብሔርን ልጅ ሰብአዊ ልደት ይገልጻል (ኢዮ 14፥1፤ ማቴ 11፥11 ይመ.)። "የእግዚአብሔር ልጅ የሰው ልጅ ኾነ" እንዲሉ።

---

[358] Don Garlington, An Exposition of Galatians: A Reading From the New Perspective (3rd ed.; Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007) "'We' has reference to Jewish Christians who have now come out from under the bondage of the law."

[359] Lightfoot, Galatians: "St. Paul expressively describes the Mosaic law, as a rudimentary teaching, the alphabet, as it were, of moral and spiritual instruction."

[360] Moo, Galatians: "This phrase loosely corresponds to 'the time set by the father' in the illustration (v. 2) and refers to that moment in salvation history when God deemed it appropriate to initiate the work of redemption by sending his Son into the world"

[361] Lightfoot, Galatians: "This word assumes the pre-existence of the Son, but must not be pressed to imply also the unity with the Father, for it is commonly used in later Greek in speaking of any mission."

ከሕግ በታች የኾነውን- አይሁድ ኾኖ ተወለደ…[362]

4፥5 ከሕግ በታች የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ፣ እንደ ልጆች መኾንን እንቀበል ዘንድ።

የእነዚህ ዘንድ አናቅጽት ተግባር እግዚአብሔር ልጁን የላከበትን ዓላማ መግለጽ ነው፡- “ከሕግ በታች የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ፣ እንደ ልጆች መኾንን እንቀበል ዘንድ እግዚአብሔር ከሴት የኾነውን፣ ከሕግ በታች የኾነውን ልጁን ላከ።”[363]

ከሕግ በታች የኾኑትን ይዋጅ ዘንድ- እግዚአብሔር ልጁን የላከበት አንዱ ዓላማ ሕዝበ እስራኤልን ከሕግ በታች እንደ ባሪያ ከመኖር ነጻ እንዲወጡ ነው።[364]

እንደ ልጆች መኾንን እንቀበል ዘንድ- እግዚአብሔር ልጁን የላከበት ሌላኛው ዓላማ እንደ ባሪያዎች መኖራቸው አብቅቶ እንደ ልጆች እንዲኖሩ ነው።[365] ሕፃን መኾናቸው ከዓለም መሠረታውያን በታች ባሪያ አድርጓቸው ነበር። አኹን ምልዓተ ጊዜው መጥቶ ከዓለም መሠረታውያን በታች እንደ ባሪያ የመኖራቸው ጊዜ ሲያበቃ፣ እንደ ልጆች ይኖሩ ዘንድ እግዚአብሔር ልጁን ላከ።

4፥6 እናም ልጆች በመኾናችሁ ምክንያት እግዚአብሔር፣ “አባ- ፓቴር” ብሎ የሚጮኽ የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ላከ።

---

[362] Victorinus, Galatians: “What is the significance, however, of his saying **made under the Law**? That he was not to be born amidst the Gentiles, but among the Jews, within the teaching and Law of Moses.”

Don Garlington, An Exposition of Galatians: A Reading From the New Perspective (3rd ed.; Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007) "By this phrase, Paul underscores Jesus’ Jewishness."

[363] Lightfoot, Galatians: “The two clauses correspond to those of the foregoing verse in an inverted order, by the grammatical figure called Chiasm: **‘The Son of God was born a man, that in him all men might become sons of God; he was bom subject to law, that those subject to law might be rescued from bondage.’**”

[364] Augustine, Galatians: “…the clause that he might **redeem** those under the law **pertains to the liberation** of the people…”

Moo, Galatians: "… connotes liberation from enslavement, involving the payment of a price: the price of Christ’s death”

[365] Burton, Galatians: “The meaning ‘sonship’ would satisfy most of the passages in which **υἱοθεσίαν** occurs, but there is no occasion to depart from the etymological sense, ‘installation as a son.’”

እናም-"δέ" በዚህ ክፍል መቀጽላዊ ተግባሯን ይዛለች።

ልጆች በመኾናችሁ ምክንያት- እግዚአብሔር፣ "አባ- ፓቴር" ብሎ የሚጮኽ የልጁን መንፈስ ወደ ልባቸው በመላኩ የእግዚአብሔር ልጆች በመኾናቸው ነው። ስለዚህ የልጅነት መንፈስ በመቀበላቸው ልጆች መኾናቸው ይታወቃል።

እግዚአብሔር የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ላከ- አስቀድሞ፣ "እግዚአብሔር ልጁን ላከ" ብሎ ነበር። አኹን ደግሞ፣ "እግዚአብሔር የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ላከ" ይላል። ልጁን በመላክ ልጆች አደረጋቸው። ዳግመኛም የልጁን መንፈስ በመላክ የልጅነትን መንፈስ አሳደረባቸው።

"አባ- ፓቴር"- "Αββα̃- አባ" የሱርስት[366] ቃል ሲኾን፣ "πατήρ- ፓቴር" የጽርእ አቻው ነው። አማርኛው ከሱርስቱ ጋር አንድ ነው።[367] Αββα̃ ከሚለው የሱርስት ቃል አጠገብ የጽርእ አቻውን (πατήρ) ማስቀመጡ፣ ተደራስያኑ ፊተኛውን በኋለኛው እንዲረዱ አስቦ ያደረገው ይመስላል።[368] እንዲህ ያለው አነጋገር በቅዱሳት መጻሕፍት የተለመደ ነው።[369]

ብሎ የሚጮኽ- "κρᾶζον" ይህን ግስ መንፈስ ቅዱስ በምእመናን ልቡና የሚፈጥረውን ጠንካራ የልጅነት ስሜት ለመግለጥ ተጠቅሞታል።[370]

---

366 ሱርስት፦ አራማዊኛ፣ አራማይክ

367 አለቃ ኪዳነ ወልድ በመዝገበ ቃላታቸው ውስጥ አባት ከሚለው ስም ሥር እንደሚከተለው ጽፈዋል፦ "አብ ሲበዛ አበው እንዳሰኘ፥ አባም ሲበዛ በግድ አባት ያሰኛል፤ ባማርኛ ግን ውስጠ ብዙነቱ ሳይታወቅ፥ ፩ መስሎ ፩ ተብሎ ስላንድ አካል ብቻ ይነገራል።" አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣ መጽሐፈ ሰዋስው ወግስ፣ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ፣ 2ኛ እትም 2013፣ ገጽ 194

368 Augustine, Galatians: "He used two words so that the first might be interpreted by the second, for 'abba' means 'father'."

369 Jerome, Galatians: "And Scripture preserves this usage in many places, when it records the Hebrew word together with its own interpretation: "Bartimaeus, son of Timaeus" (Mk 10.46) "Asher," wealth (Gn 30.13) "Tabitha, Dorcas" (Acts 9.36) and, in Genesis, "Mesech," the home-born slave (Gn 15.3) and others similar to these."

370 Burton, Galatians: "The use of **κρᾶζον**... emphasises the earnestness and intensity of the utterance of the Spirit within us."

Moo, Galatians: "Paul perhaps uses a word picture to convey the deep and emotional reaction within the believer's heart to the joyful conviction, brought by God's Spirit, that we are, indeed, God's sons."

4፥7 እንኪያስ ከእንግዲህ በኋላ ባሪያ አይደለህም፤ ነገር ግን ልጅ [ነህ]። ልጅ ከሆንክ ደግሞ በ [ክርስቶስ የ] እግዚአብሔር ወራሽ ነህ።

ነህ- *ይህ ግስ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ነው።*

ክርስቶስ የ- አንዳንድ ቅጂዎች፣ "በክርስቶስ የእግዚአብሔር ወራሽ ነህ" ይላሉ። እኛ ክብደት እና ብዛት ያላቸውን ቅጂዎች ተከትለናል፦ "በእግዚአብሔር ወራሽ ነህ"

እንኪያስ- እንዲያ ከኾነስ፦ "ልጆች በመኾናችሁ ምክንያት እግዚአብሔር፣ 'አባ- ፓቴር' ብሎ የሚጮኽ የልጁን መንፈስ ወደ ልባችሁ ከላከስ፣ ከእንግዲህ በኋላ ባሪያ አይደለህም፤ ነገር ግን ልጅ [ነህ]።"[371]

ከእንግዲህ በኋላ- ምልዓተ ጊዜው ከመጣ እና ከሕግ በታች የነበሩትን ይዋጅ ዘንድ እግዚአብሔር ልጁን ከላከ በኋላ...

ባሪያ አይደለህም- ከሕግ በታች አይደለህም

ነገር ግን- "ἀλλὰ- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በመጠቀም አሉታዊውን ሐረግ ከአወንታዊ ያያይዛል፦ "ባሪያ አይደለህም፤ ነገር ግን ልጅ [ነህ]።"

ልጅ ከሆንክ ደግሞ... ወራሽ ነህ- የውርስ ጽንሰ ሐሳብ ከልጅነት ጋር የተገናኘ ነው (3፥29 ይመ.)። "ልጅ ከሆንክ፣ ወራሽ ነህ" የሚለው ሙግት ይህን ጽንሰ ሐሳብ መሠረት ያደረገ ነው።[372]

በእግዚአብሔር- "διὰ θεοῦ" በእግዚአብሔር [አማካኝነት] ሳይኾን፣ በእግዚአብሔር [አድራጊነት]።[373] አስቀድሞ በወሰነው ጊዜ ልጁን በመላክ ከሕግ በታች በባርነት መኖራቸው አብቅቶ እንደ ባለ-ሙብት እንዲኖሩ አደረገ።

---

371 Moo, Galatians: "The **ὥστε** (so that) marks this verse as a conclusion from the preceding; and the content of the verse suggests that it harks back to all of verses 1–6."

372 Jerome, Commentary on Galatians. Trans. By Thomas P. Scheck (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2010): "But "if you are sons," the inheritance is owed to you as a consequence."

373 Winer, Grammar, 473-4: "**διὰ** is sometimes, but only seldom, used in reference to the causa principalis... and might appear here to be synonymous with ὑπὸ or παρὰ. Even in such cases however **διὰ** does not indicate the author as such, i. e., as the source from which something proceeds, but in strictness only as the person through

whose labour, favour, etc., something is received; the question whether this comes from him directly or indirectly is not touched."

4፥8-11 (ዳግም ወደ ባርነት)

ነገር ግን ያኔ በርግጥ አምላክን ሳታውቁ በባሕርያቸው አማልክት ላልኾኑ ባሪያዎች ነበራችሁ። ነገር ግን አኹን አምላክን አውቃችሁ (ወይም በተሻለ [አገላለጽ]፡- በአምላክ ታውቃችሁ) እንዴት ዳግመኛ ወደ ደካማ እና አናሳ መሠረታውያን (ዳግመኛ እንደ አዲስ በባርነት ልትኾኑ ወደምትፈልጉበት) ትመለሳላችሁ? ቀናትን እና ወራትን እና ወቅታትን እና ዓመታትን ትጠብቃላችሁ። በእናንተ ላይ በከንቱ ደክሜ እንዳይኾን [ስለ] እናንተ እፈራለሁ።

በዚህ አንቀጽ ዳግመኛ ወደ ባርነት መመለሳቸው አግባብነት እንደሌለው እና ሚስዮናዊ ድካሙን ከንቱ እንደሚያደርግበት ያሳውቃቸዋል።

4፥8 ነገር ግን ያኔ በርግጥ አምላክን ሳታውቁ በባሕርያቸው አማልክት ላልኾኑ ባሪያዎች ነበራችሁ።

ነገር ግን- ይህን መስተፃርር በመጠቀም የአኹኑን ነጻነት ከቀድሞው ባርነት ያነጻጽራል (4፥7-8)፦ "ከእንግዲህ በኋላ ባሪያ አይደለህም... ነገር ግን ያኔ... ባሪያዎች ነበራችሁ።"

ያኔ- "τότε" ያኔ፣ በዚያን ጊዜ... ይህ ጊዜ ጠቋሚ እግዚአብሔርን ባለማወቅ የኖሩበትን ዘመን የሚያመለክት ነው።

አምላክን ሳታውቁ- ለሐሰተኛ አማልክት ባሪያ የኾኑበት ዘመን እውነተኛውን አምላክ ያላወቁበት ዘመን ነው።

በባሕርያቸው አማልክት ያይደሉ- "μὴ φύσει οὖσιν θεοῖς- በባሕርያቸው አማልክት ያይደሉ" ይህ ሐረግ "θεόν- አምላክ" ከሚለው ስም ጋር በንጽጽር የቆመ ሲኾን፣ የገላትያ ምእመናን ያገለግሏቸው የነበሩ አካላት የሐሰት እና የስም እንጂ የውነት አማልክት እንዳልኾኑ የሚገልጽ ነው።[374]

ባሪያዎች ነበራችሁ- ከሐሰተኛ አማልክት በታች ነበራችሁ...

4፥9 ነገር ግን አኹን አምላክን አውቃችሁ (ወይም በተሻለ [አገላለጽ]፦ በአምላክ ታውቃችሁ) እንዴት ዳግመኛ ወደ ደካማ እና አናሳ መሠረታውያን (ዳግመኛ እንደ አዲስ በባርነት ልትኾኑ ወደምትፈልጉበት) ትመለሳላችሁ?

አገላለጽ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

ነገር ግን- ይህ ምእላድ በመጠቀም ቅድመ ክርስቲያናዊ ሕይወታቸውን ከመግለጽ አካኼዳቸው ላይ ጥያቄ ወደማቅረብ ይዞራል።

---

[374] John Calvin, Commentary on Galatians (trans. William Pringle; repr.; Grand Rapids: Baker, 2005): "By nature, that is, in reality, they are no gods... In the opinion of men idols may be gods, but in reality they are nothing."

አኹን- "νῦν- አኹን" ይህ የጊዜ ጠቋሚ "ያኔ" ከሚለው የጊዜ ጠቋሚ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው፦[375] "ያኔ አምላክን ሳታውቁ.... አኹን አምላክን አውቃችሁ"

አምላክን አውቃችሁ- የገላትያ ምእመናን በሐዋርያው ስብከተ ወንጌል እግዚአብሔርን ወደ ማወቅ መጥተዋል።

ወይም በተሻለ [**አገላለጽ**]-"μᾶλλον δὲ- ወይም በተሻለ" ይህ ሐረግ፣ "በአምላክ ታውቃችሁ" የሚለው ሐረግ፣ "አምላክን አውቃችሁ" የሚለውን ሐረግ በተሻለ መንገድ የሚገልጽ መኾኑን ያመለክታል።[376] በዚህም አኹን ተደራስያኑ ከእግዚአብሔር ጋር ያላቸው ግንኙነት አስጀማሪ እግዚአብሔር እንደኾነ ይታወቃል።[377]

በአምላክ ታውቃችሁ- "γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ- በአምላክ ታውቃችሁ" በዚህ ሐረግ "አውቃችሁ" እና "ታውቃችሁ" የሚሉት ቃላት ከአእምሯዊ ዕውቀት ያለፈ ትርጓሜ እንዳላቸው ለመገንዘብ አያዳግትም።[378]

እንዴት ዳግመኛ ወደ ደካማ እና አናሳ መሠረታውያን (**ዳግመኛ እንደ አዲስ በባርነት ልትኾኑ ወደምትፈልጉበት**) **ትመለሳላችሁ?** በዚህ ተናጋሪ ጥያቄ ዳግመኛ ወደ ባርነት ለመመለስ መፈለጋቸው አግባብነት እንደሌለው ያሳውቃል።

የቀድሞ ከሐሰተኛ አማልክት በታች መኖራቸው እግዚአብሔርን ባለማወቃቸው ሊመኻኝ ይችላል። አኹን ከደካማ እና አናሳ መሠረታውያን በታች ለመኖር ያላቸው ፍላጎት ግን ማመኻኛ የለውም።

---

[375] Martyn, Galatians: "*formerly... But now*. Paul uses a formula well attested in early Christian tradition to express the stark contrast between the Galatians' former existence and their life in Christ."

[376] John Calvin, Commentary on Galatians (trans. William Pringle; repr.; Grand Rapids: Baker, 2005): "...he corrects his language..."

Martyn, Galatians: "With the expression *mallon de* Paul pens a rhetorical self-correction."

[377] De Boer, Galatians: "If the language of "coming to know God" is the language of the religious quest for a proper relationship with God, the language Paul chooses is that of God's own initiative, of God's invasive self-disclosure on the earthly stage."

Moo, Galatians: "Paul may want to stress the divine initiative to highlight God's grace as the foundation for the Galatians' relationship to Christ..."

[378] Burton, Galatians: "That **γνωσθέντες** as here used can not refer simply to knowledge in a purely theoretic or intellectual sense is evident, since the apostle must have regarded such knowledge as always, not simply now... possessed by God."

ዳግመኛ ትመለሳላችሁ- “ἐπιστρέφετε πάλιν- ዳግመኛ ትመለሳላችሁ” በእነዚህ ቃላት ተደራስያኑ ሊሄዱ የሚፈልጉበት ስፍራ አስቀድመው የነበሩት ስፍራ እንደኾነ ይገልጻል። ቀድሞ በባርነት ነበሩ። አኹንም ወደባርነት ሊመለሱ ይፈልጋሉ።

ወደ ደካማ እና አናሳ መሠረታውያን- ሕገ ኦሪትን "ደካማ እና አናሳ" ማለቱ ተስማሚነቱ ለሕፃናት በመኾኑ ወይም ሕይወትን ሊሰጥ ባለመቻሉ ነው።[379]

ዳግመኛ እንደ አዲስ በባርነት ልትኾኑ ወደምትፈልጉበት- ቀድሞ ከሐሰተኛ አማልክት በታች በባርነት ነበሩ። አኹን ደግሞ ከደካማ እና አናሳ መሠረታውያን (ከሕግ) በታች ሊኾኑ ይፈልጋሉ።

4፥10 ቀናትን እና ወራትን እና ወቅታትን እና ዓመታትን ትጠብቃላችሁ።

ትጠብቃላችሁ- “παρατηρεῖσθε” በመከታተል ታያላችሁ፣ ትከታተላላችሁ፣ ትጠብቃላችሁ... ማለት ሲኾን፣ በዚህ ምንባብ “በሕገ ኦሪት የታዘዙ ክብረ በዓላትን ትፈጽማላችሁ” የሚል ትርጉም ይሰጣል (TDNT 8.146-51 ይመ; ማቴ 19፥20፤ ዮሐ 8፥51፤ ሐዋ 15፥5 ያነጻ.)።[380]

ቀናት እና ወራት እና ወቅታት እና ዓመታት- የገላትያ ምእመናን ከክርስቶስ እምነት ወደ ሕግ ሥራዎች እየዞሩ እንደመኾናቸው መጠን፣ እነዚህ ጊዜያት በሕግ የታዘዙ ክብረ በዓላት መኾናቸውን ለመገንዘብ አያዳግትም።[381]

4፥11 በእናንተ ላይ በከንቱ ደክሜ እንዳይኾን [ስለ] እናንተ እፈራለሁ።

---

[379] Chrysostom, Galatians: “He says ‘weak and beggarly rudiments,’ in that they avail nothing towards the good things held out to us.”

[380] Lightfoot, Galatians: “literally ‘ye go along with and observe’”

[381] Victorinus, Galatians: “...it is one thing to observe days (as when one rests on the sabbath), another to observe months (as when the new moon is observed at the ending or beginning of its cycle), another to observe years, and indeed something else to observe times, such as the Fast, Passover, Unleavened Bread, and other times of this nature, of which there are many among the Jews.”

Moo, Galatians: “Since it is the law of Moses that the Galatians are being urged to adopt, the language undoubtedly has some reference to Jewish religious observances.”

ስለ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ መስተዋድድ ነው።

እፈራለሁ- በዚህ ግስ አካሄዳቸው የፈጠረበትን የስጋት ስሜት ይገልፃል።

[**ስለ**] **እናንተ**- ፍርሃቱ ስለ'ነርሱ እንጂ ስለራሱ አይደለም። ይህም በአካሄዳቸው ተጎጂ የሚኾኑት ራሳቸው እንደኾኑ የሚያመላክት ነው።

በከንቱ ደክሜ እንዳይኾን- ምናልባት [382]

በከንቱ- የገላትያ ምእመናን ዳግም ወደ ባርነት ከተመለሱ ሚስዮናዊ ድካሙ ብኩን ኾነ ማለት ነው።

ደክሜ- ለገላትያ ሰዎች ስብከተ ወንጌሉን ለማሰማት የከፈለው ዋጋ፣ ሚስዮናዊ ልፋቱ…[383]

በእናንተ ላይ- በዚህ ሐረግ የገላትያ ምእመናን ዋጋ የተከፈለባቸው እንደኾኑ ያሳስባቸዋል። ድካሙም ፍርሃቱም ስለ'ነርሱ ነው።

---

[382] Chrysostom, Galatians: "By saying 'I fear,' and subjoining the word 'lest,' he both inspires alarm, and encourages good hope."

[383] Moo, Galatians: "Paul frequently uses the verb **κοπιαω** to describe the "work" of ministry."

ወንድሞች [ሆይ]፤ እለምናችኋለሁ፦ እኔ እንደ እናንተ [እንደ ኾንኩ] እንደ እኔ ኹኑ፤ እኔን ምንም አልበደላችሁኝም። ቀድሞ በሥጋ ድካም ወንጌልን እንደሰበኳችሁ ታውቃላችሁ። ኾኖም በሥጋዬ [የነበረውን]「ፈተናችሁን」አልናቃችሁም ወይም አልተጸየፋችሁም፤ ነገር ግን እንደ እግዚአብሔር መልአክ፣ [እንዲያውም] እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ ተቀበላችሁኝ። ታዲያ ደስተኛነታችሁ የት [አለ]? ቢቻል የገዛ ዓይኖቻችሁን አውጥታችሁ ለእኔ በሰጣችሁ ስል ስለ እናንተ እመሰክራለሁ። እንኪያስ እውነቱን ለእናንተ በመናገር የእናንተ ጠላት ኾንኩ? ይፈልጓችኋል፤ ነገር ግን ትፈልጓቸው ዘንድ ሊነጥሏችሁ ይመኛሉ እንጂ ለበጎ አይደለም። ከእናንተ ጋር ስኾን ብቻ ሳይኾን፣ ኹል ጊዜ በበጎ መፈለግ በጎ [ነው]። ክርስቶስ በእናንተ [ውስጥ] እስኪቀረጽ ድረስ ዳግም የማምጥላችሁ የእኔ ሕፃናት። አኹን ከእናንተ ጋር ልኾን እና ድምፄን ልለውጥ እመርጥ ነበር፤ ምክንያቱም በእናንተ ግራ ተጋብቻለሁ።

በዚህ አንቀጽ የአዲሶቹ ሰባክያንን ተንኮል በመገንዘብ ከእርሱ ጋር የነበራቸውን ኅብረት እንዲያድሱ ይለምናቸዋል።

4፥12 ወንድሞች [ሆይ]፤ እለምናችኋለሁ፡- እኔ እንደ እናንተ [እንደ ኾንኩ] እንደ እኔ ኹኑ፤ እኔን ምንም አልበደላችሁኝም።

እንደ ኾንኩ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ግስ ነው።[384]

እኔ እንደ እናንተ [እንደ ኾንኩ] እንደ እኔ ኹኑ- ይህ ሐረግ በእርሱ ዘንድ ያለው የወዳጅነት ስሜት በእነ'ርሱም ዘንድ እንዲኖር የቀረበ ጥሪ ወይም እንደ እርሱ ያለ ሕግ ሥራዎች እንዲኖሩ የቀረበ ጥሪ ተደርጎ ሊተረጎም ይችላል።[385] አብዛኛዎቹ መተርጉማን ኹለተኛውን ይመርጣሉ።[386]

ወንድሞች- 1፥11 ማብ. ይመ.

እለምናችኋለሁ- ወደ እርሱ እና ወደ ወንጌሉ እንዲመለሱ በምክንያት እና በተግሳጽ እየተናገራቸው ነበር። አኹን ደግሞ ልመና ይጨምርበታል።

እኔን ምንም አልበደላችሁኝም- በእርሱ ዘንድ ያለው የወዳጅነት ስሜት በፊት በእነ'ርሱም ዘንድ እንደነበር ለማመልከት፣ "እኔን ምንም አልበደላችሁኝም" ይላቸዋል። በተቃራኒው በፍቅር እና በክብር እንደ ተቀበሉት ይናገራል።

4፥13 ቀድሞ በሥጋ ድካም ወንጌልን እንደሰበኳችሁ ታውቃላችሁ።

---

384 Burton, Galatians: "It affects the sense but little whether with **κἀγὼ** we supply **εἰμί** or **γέγονα**; **γέγονα** corresponds best with **Γίνεσθε** and the actual facts, since the apostle's freedom from law was the result of a becoming, a change of relations. On the other hand, **εἰμί** corresponds best with **ἐστε**, which must be supplied with **ὑμεῖς** and better fits the parallelism, which is evidently intended to be paradoxical."

385 Eadie, *Galatians*: "...a reciprocation of love : Love me as I love you. This view is held by Luther, Beza, Calvin, Grotius, Cramer, Gwynne, Bagge, and Brown."

Meyer, Galatians: "**Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς**- is explained in two ways, either as a summons to give up Judaistic habits, or as a summons to love."

386 Lightfoot, Galatians: "Free yourself from the bondage of ordinances as I am free."

Betz, Galatia: "Paul's appeal means concretely: 'remain free from the Law!'"

የዚህ እና የቀጣዩ ቁ. መዋቅራዊ ግንኙነት ከቀደመው ዐረፍተ ነገር የመጨረሻው ሐረግ ጋር ነው።[387] በእነዚህ ቁጥሮች (4፥13-14) ምንም እንዳልበደሉት ለማሳየት ያደረጉለትን አቀባበል ያስታውሳቸዋል።

ታውቃላችሁ[388] - በገላትያ ምድር ወንጌልን የሰበከበት ኹኔታ በገላትያ (በተለይም በመጀመሪያ ሚስዮናዊ ሥራው ወንጌልን ከአንደበቱ በሰሙ) ምእመናን ዘንድ የታወቀ ነው።

በሥጋ ድካም- "δι᾽- በ" ይህ መስተዋድድ ምክንያትነትን ወይም ኹኔታን ሊያመለክት ይችላል፦ "በሥጋ ድካም [ምክንያት]"[389] ወይም "በሥጋ ድካም [ውስጥ በመኾን]" ጳውሎስ በገላትያ ምድር ወንጌልን እንዲሰብክ ምክንያት የኾነው የሥጋ ድካሙ ነው ወይም ጳውሎስ በገላትያ ምድር ወንጌልን ሲሰብክ በሥጋ ድካም ውስጥ ነበር። ድካሙ ወንጌልን እንዲሰብክ እንዴት ምክንያት ኾነው? ምንባቡ ይህን ጥያቄ አይመልስም።[390]

የሥጋ ድካም- "ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς- የሥጋ ድካም" ይህ ድካም በሰውነቱ የነበረ መኾኑ "የሥጋ" ከሚለው ቃል ይታወቃል። የድካሙ ዓይነት አልተገለጸም።[391] ኾኖም "አልናቃችሁም ወይም አልተጸየፋችሁ" ከሚለው ሐረግ

---

[387] Moo, Galatians: "In verses 13–14… Paul continues to remind the Galatians of the good relationships that they enjoyed when Paul first ministered among them."

[388] Eadie, *Galatians*: "He does not say, Ye remember, as if an act of reminiscence were needed, but, Ye know."

[389] Winer, Grammar, 499: "**δι᾽ ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς** is probably not to be understood as expressing state, condition but means on account of, by occasion of an infirmity."

Meyer, Galatians: "…on Paul's first journey through Galatia he was compelled by reason of bodily weakness to make a stay there, which properly did not form a part of his plan; and that during this sojourn, forced on him by necessity, he preached the gospel to the Galatians."

Burton, Galatians: "It was a bodily weakness that gave occasion to his preaching to the Galatians, either by detaining him in Galatia longer than he had intenqed, or by leading him to go there contrary to his previous plan."

[390] Betz, Galatia: "Why this illness became the cause for the mission among them, the Apostle does not say. Perhaps, Mussner is right: "for a man like Paul everything became ['a good opportunity"], when the gospel was to be proclaimed.'"

[391] Meyer, Galatians: "How he suffered, and from what cause, whether from natural sickness, or from ill-treatment which he had previously endured on account of the gospel,' we do not know."

እንዲንቁት እና እንዲጸየፉት ማድረግ የሚችል እንደነበር ለመገንዘብ አያዳግትም (ቁ.14)።[392]

ወንጌልን ሰበኳችሁ- "εὐηγγελισάμην ὑμῖν- ወንጌልን ሰበኳችሁ"

ቀድሞ- ይህ ቃል በድካም ወንጌልን ለተደራስያኑ የሰበከበትን እና ተቀባይነት ያገኘበትን ጊዜ የሚያመለክት ሲኾን፣ ተቀባይነት እያጣ ከመጣበት ከአኹኑ ጊዜ ጋር በንጽጽር የቆመ ነው።[393] አንዳንድ መተርጕማን በዚህ ቃል መነሻነት ጳውሎስ ወደ ገላትያ ከአንድ በላይ ጕዞ እንዳደረገ ይናገራሉ፡- "መጀመሪያ ወደ እናንተ ስመጣ በሥጋ ድካም ወንጌልን እንደሰበኳችሁ ታውቃላችሁ።"[394]

4፥14 ኾኖም በሥጋዬ [የነበረውን] ⌜ፈተናችሁን⌝ አልናቃችሁም ወይም አልተጸየፋችሁም፤ ነገር ግን እንደ እግዚአብሔር መልአክ፣ [እንዲያውም] እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ ተቀበላችሁኝ።

የነበረውን እና **እንዲያውም**- እነዚህ ቃላት የዐረፍተ ነገሩ መዋቅራዊ ጉድለት ለመሙላት የተጨመሩ ናቸው።

ፈተናችሁን- አንዳንድ ቅጂዎች "ፈተናዬን" ይላሉ።[395]

---

392 De Boer, Galatians: "Verse 14… indicates that the ailment must have been of such a nature that the Galatians were tempted to despise and disdain him because of it, though Paul again does not divulge the precise reason for their revulsion."

393 Moo, Galatians: "Paul probably intends simply to contrast his 'former' or 'earlier' relationships with the Galatians to the situation that 'now' prevails."

394 Meyer, Galatians: "**τὸ πρότερον**- may mean either: earlier, at an earlier time, so that it would be said from the standpoint of the present, which in relation to the past is the later time; or the former time, so that the same fact (the preaching) took place twice."

Lightfoot, Galatians: "It may mean either (1) 'formerly,' with a direct and emphatic reference to some later point of time; comp. John vi. 62; ix. 8; 1 Tim. i. 13; or (2) 'on the former of two occasions.'"

395 Lightfoot, Galatians: "For **ὑμῶν** some texts have **μου τον**, the received reading, others simply **τον**. Considering, however, that the weight of authority is strongly in favor of **ὑμῶν** and that the transcribers were under every temptation to soften a harsh, and at first sight nintelligible, phrase by altering or omitting the pronoun, this reading ought certainly to be retained."

በሥጋዬ [የነበረውን] ⌜ፈተናችሁን⌝- *የሥጋ* ድካሙ ለገላትያውያኑ ፈተና ሊኾንባቸው የሚችል ዓይነት ነበር።

አልናቃችሁም ወይም አልተጸየፋችሁም- *የሥጋ* ድካሙ ገላትያውያኑ እንዲንቁት እና እንዲጸየፉት ሊያደርግ የሚችል ዓይነት ነበር።[396] አለመናቃቸውን እና አለመጸየፋቸውን ማስታወስ ያስፈለገው አቀባበላቸው እንደ *ሥጋ* ድካሙ እንዳልነበር ለመግለጥ ነው።[397] የመጀመሪያው ግስ ግልጽ ነው። ኹለተኛው ግስ (ἐξεπτύω) ቃል በቃል ወደ ውጭ መትፋት ማለት ሲኾን፣ በዘይቤያዊ መልኩ መጸየፍን ለማመልከት አገልግሎት ላይ ይውላል።[398]

ነገር ግን- "ἀλλὰ- ነገር ግን" ይህን መስተፃርር በመጠቀም አሉታዊውን ሐረግ ከአወንታዊ ያያይዛል፡- "አልናቃችሁም ወይም አልተጸየፋችሁም፤ *ነገር ግን* እንደ እግዚአብሔር መልአክ፣ [እንዲያውም] እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ ተቀበላችሁኝ።"[399]

እንደ እግዚአብሔር መልአክ፣ [እንዲያውም] እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ ተቀበላችሁኝ- በዚህ ሐረግ ያደረጉለትን ታላቅ አቀባበል በዘይቤያዊ መንገድ ይገልጻል።[400]

Betz, Galatia: "There are textual problems as well: **ὑμῶν** ('your temptation') is a better reading than **μου** ('my temptation') because it is the more difficult."

396 Burton, Galatians: "...there was something in the apostle's physical condition which tempted them to reject him and his message."

397 De Boer, Galatians: "...to emphasize what the Galatians could understandably have done but, surprisingly, did not do."

398 Eadie, *Galatians*: "The verb describes a feehng excited by what is revolting."

Burton, Galatians: "Though in all other extant instances **ἐξεπτύω** is used of a physical act, 'to spit out,' the impossibility of such a sense here... make it unnecessary to question the tropical meaning, 'to reject,' here."

Betz, Galatia: "The originally apotropaic term **ἐξπτύω** ("spit out") describes not merely a gesture of disrespect, but that of averting a demon. While the term originated in primitive superstition, it later became more or less identical with 'despise.'"

399 Eadie, *Galatians*: "The vivid contrast in **ἀλλὰ** is, that so far from in any sense contemning him, they honoured him with an eager and intense welcome—they received him as an angel of God. Of course, in both clauses the apostle speaks in accordance with their present knowledge of divine revelation, not according to any knowledge they had possessed before he preached to them, for that would imply that he found them in possession of the gospel on his first visit to them. He therefore speaks of angels and Christ, as they understood them now, since their conversion."

Longenecker, Galatians: "**ἀλλὰ** sets up a strong contrast between how the Galatians could have received Paul and how they actually did."

እንደ- "ὡς- እንደ" ይህን አነጻጻሪ መስተዋድድ በዚህ ዐረፍተ ነገራዊ መዋቅር ውስጥ ኹለት ጊዜ ተጠቅሟል፡- "*<u>እንደ</u>* እግዚአብሔር መልአክ፣ [እንዲያውም] *<u>እንደ</u>* ክርስቶስ ኢየሱስ..."

የእግዚአብሔር መልአክ- "ἄγγελον θεοῦ- የእግዚአብሔር መልአክ" አርያማዊ ፍጥረት ፣፥8 ማብ. ይመ.[401]

[እንዲያውም] እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ- አስቀድሞ፣ "እንደ እግዚአብሔር መልአክ" ብሎ ነበር። አኹን ደግሞ ዘይቤውን በማላቅ፣ "እንደ ክርስቶስ ኢየሱስ" ይላል።[402] "እንዲያውም" የሚለው መሙያ ይህን ልህቀት ለማመልከት የጨመርነው ነው።

4፥15 ታዲያ ደስተኛነታችሁ የት [አለ]? ቢቻል የገዛ ዓይኖቻችሁን አውጥታችሁ ለእኔ በሰጣችሁ ስል ስለ እናንተ እመሰክራለሁ።

አለ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

ታዲያ ደስተኛነታችሁ የት አለ?- ቀድሞ በእነ'ርሱ ዘንድ ያየውን ደስታ የት እንዳደረሱት ይጠይቃቸዋል።

ደስተኛነት- "μακαρισμὸς" ብፅዕና፣ ብሩክነት፣ ደስተኛነት... ማለት ሲኾን፣ ገላትያውያኑ ጳውሎስን የተቀበሉበትን ስሜት ለመግለጽ ጥቅም ላይ ውሏል።

---

[400] Burton, Galatians: "The sentence, however, means not that they supposed him actually to be superhuman, but that they accorded him such credence and honour as they would have given to an angel of God."

[401] Burton, Galatians: "**ἄγγελος** is commonly used by Paul not in its general sense of 'messenger', but an 'angel,' a superhuman being... This is doubtless its sense here."

[402] Meyer, Galatians: "**ὡς χριστὸν Ἰησοῦν** a climax added asyndetically in the excitement of feeling, and presenting to a still greater extent than **ὡς ἄγγελον θεοῦ** (Heb. i. 4; Phil. ii. 10; Col. i. 16) the high reverence and love with which he had been received by them, and that as a divine messenger."

ቢቻል የገዛ ዓይኖቻችሁን አውጥታችሁ ለእኔ በሰጣችሁ ስል ስለ እናንተ እመሰክራለሁ- ይህ ምስክርነት መጀመሪያ ወደ እነ'ርሱ በኼደ ጊዜ በደስታ እንደተቀበሉት ለማረጋገጥ የቀረበ ነው።[403]

ቢቻል- በዚህ ቃል ንግግሩ ግነት እንዳልኾነ ያሳውቃል።

የገዛ ዓይኖቻችሁን አውጥታችሁ ለእኔ በሰጣችሁ- ይህ አነጋገር ፈሊጣዊ ሲኾን፣ መጀመሪያ ወደ እነ'ርሱ በኼደ ጊዜ የሚቻላቸውን ኹሉ እንዳደረጉለት የሚገልጽ ነው።[404] አንዳንዶች፣ "ዓይኖቻችሁን አውጥታችሁ በሰጣችሁኝ" ከሚለው ሐረግ በመነሣት ዓይኑን ያመው ነበር፤ "የሥጋ ድካም" እያለ የሚጠራውም ይህን የዓይን ሕመም ነው ይላሉ።[405]

4፥16 እንኪያስ እውነቱን ለእናንተ በመናገር የእናንተ ጠላት ኾንኩ?

አንዳንድ መተርጉማን ይህ ቁ. ምጸታዊ ንግግር አድርገው ይወስዱታል፡- "እውነቱን ለእናንተ በመናገር የእናንተ ጠላት ኾንኩ¡"[406]

እንኪያስ- "῞Ωστε" ይህ ምእላድ የሚከተለው ጥያቄ ቀድሞ ለእርሱ ከነበራቸው ፍቅር አንጻር የተጠየቀ መኾኑን ያመለክታል፡- "ያን ያሕል የምትወዱኝ ከኾነ…"[407]

---

403 De Boer, Galatians: "…the rhetorical point is clear: the Galatians were extremely well disposed toward Paul—back then."

404 Betz, Galatia: "There is, therefore, no reason to assume that Paul had been inflicted with a disease of the eyes, as New Testament commentators often have speculated."

405 Eadie, *Galatians*: "…some give the phrase a more literal significance, or rather suppose a more literal reason for the use of the figure. They suppose that the **ἀσθένεια** was some kind of ophthalmic disorder. The meaning in that case is, the Galatians would have parted with their eyes to him, could the gift have relieved the apostle."

406 De Boer, Galatians: "…the conjunction **῞Ωστε** at the beginning of an independent clause always introduces an inference elsewhere in Galatians (and the nt), never a question…"

በሌላው ወገን- Lightfoot, Galatians: "**῞Ωστε**- ought naturally to be followed by a direct assertion; but shunning this conclusion and hoping against hope, the apostle substitutes an interrogative: 'Can it be that I have become your enemy?'"

407 Eadie, *Galatians*: "By **Ωστε** an interrogative inference is made— 'so then,'…"

እውነቱን ለእናንተ በመናገር የእናንተ ጠላት ኾንኩ?- በዚህ ተናጋሪ ጥያቄ እውነቱን ከማሳወቅ በቀር እንደ ጠላት የሚያስቆጥር ነገር እንዳላደረገ ያሳስባል።

የእናንተ ጠላት ኾንኩ- “ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα” የእናንተ ጠላት ኾንኩ፣ በእናንተ ዘንድ እንደ ጠላት ተቆጠርኩ፣ እንደ ጠላት ተመለከታችሁኝ…

እውነቱን ነገርኳችሁ- “ἀληθεύων ὑμῖν” እውነቱን ለእናንተ ነገርኩ፣ እውነቱን ነገርኳችሁ… ይህ ሐረግ “εὐηγγελισάμην ὑμῖν- ወንጌልን ለእናንተ ሰበኩ” የሚለውን ሐረግ ያስተጋባል። በሌላ ቃላት፡- እውነቱን ነገርኳችሁ የሚለው መጀመሪያ ወደ እነ'ርሱ በኼደ ጊዜ የሰበከውን “ግርዘት አልባ ወንጌል” ነው።

አንዳንድ መተርጉማን እውነቱን ነገርኳችሁ ያለው ለኹለተኛ ጊዜ ወደ እነ'ርሱ ሲኼድ የሰጣቸውን ማስጠንቀቂያ ነው ይላሉ።[408] ነገር ግን ኹኔታው እንደዚያ አይመስልም። ከዚህ በፊት ወደ ተለየ "ወንጌል" እየዞሩ መኾናቸውን ተመልክቶ ማስጠንቀቂያ ሰጥቷቸው ቢኾን ኖሮ አኹን በአግራሞት፣ ግራ በመጋባት… ኾኖ ባልጻፈላቸው ነበር።

4፥17 ይፈልጓችኋል፤ ነገር ግን ትፈልጓቸው ዘንድ ሊነጥሏችሁ ይመኛሉ እንጂ ለበጎ አይደለም።

ይህን ዐረፍተ ነገር በምንባቡ ከቀደመው ጋር የሚያቀናጅ የቃል ክፍል የለም። ኾኖም የሐሳብ ፍሰቱን መረዳት አያዳግትም፡- “በእኔ መደሰታችሁን ያጠፉው እና በጠላትነት እንድታዩኝ ያደረጋችሁ እኔን ከእናንተ ሊነጥሉ የሚሹ በመኖራቸው እንጂ እውነቱን መናገሬ እንድትጠሉኝ የሚያደርግ ኾኖስ አይደለም።”

ይፈልጓችኋል- “ζηλοῦσιν ὑμᾶς” እናንተን ይፈልጋሉ፣ ይፈልጓችኋል…

“ζηλόω” ቅንአት፣ መመኘት፣ መፈለግ… በዚህ እና በሚቀጥለው ዐረፍተ ነገር ውስጥ ብቻ የዚህን ቃል ርባታዎች ሦስት ጊዜ ተጠቅሟል፡- “ζηλοῦσιν” “ζηλοῦτε” እና “ζηλοῦσθαι”

[408] Lightfoot, Galatians: “…probably referring to some warnings given during his second visit.”

“ይፈልጋሉ” እና “ይመኛሉ”- በእነዚህ ግሶች ውስጥ የሚታየው ሦስተኛ መደብ ብዙ ቁጥር አመልካች አዲሶቹ ሰባኪያንን ይጠቁማል።[409]

ለበጎ አይደለም- አዲሶቹ ሰባኪያን የገላትያ ምእመናንን የፈለጉት በመልካም ዓላማ (ሊጠቅሟቸው) አይደለም።[410]

ነገር ግን- “ἀλλὰ- ነገር ግን” ይህን መስተፃርር በመጠቀም አሉታዊውን ሐረግ ከአወንታዊ ያያይዛል፡- “ለበጎ አይደለም፤ ነገር ግን ሊነጥሏችሁ ይመኛሉ።”

ሊነጥሏችሁ ይመኛሉ- አንዳንድ ምሁራን “ሊነጥሏችሁ” የሚለውን ቃል “[ከክርስቶስ] ሊነጥሏችሁ” ብለው ይተረጉማሉ።[411] በእርግጥ የአዲሶቹ ሰባኪያን ትምህርት የገላትያ ምእመናንን ከክርስቶስ የሚለይ ነው (5፥4)። ኾኖም በምንባቡ ውስጥ የቀደመው እና የሚከተለው የገላትያ ምእመናን ከጳውሎስ ጋር ስላላቸው ግንኙነት የሚያወራ በመኾኑ፣ “[ከእኔ (ከእኛ)] ሊነጥሏችሁ” ተብሎ ቢተረጎም የተሻለ ነው።[412] አዲሶቹ ሰባኪያን የገላትያ ምእመናንን ከመጀመሪያዎቹ ሰባኪያን ነጥለው የራሳቸው ሊያደርጉ ይመኛሉ።[413]

ትፈልጓቸው ዘንድ- አዲሶቹ ሰባኪያን የገላትያ ምእመናን ልባቸውን ከእነ ጳውሎስ ላይ አንሥተው በእነ'ርሱ ላይ እንዲያደርጉ ይመኛሉ። የገላትያ ምእመናንን የፈለጉት በዚህ እኩይ ዓላማ ነው።

---

[409] Moo, Galatians: “Paul is so caught up in the moment that he does not even bother explicitly to identify the subjects of his third-person plural verbs: **ζηλουσιν… θελουσιν**. English versions exhibit a range of approaches to this lack of subject, some simply using the pronoun “they” (NRSV, ESV, NASB, NET); others “those people” (NIV); and still others, more interpretatively, “those false teachers” (NLT). There can be no doubt, however, that it is the agitators that he has in view.”

[410] De Boer, Galatians: “He claims that the new preachers are zealously courting the Galatians from impure motives, ‘not in a good way.’”

[411] Lightfoot, Galatians: “If it is asked ‘from what?’ the reply is to be sought in the tendency of the false teaching. By insisting on ceremonial observances, they were in fact shutting out the Galatians from Christ. The idea is the same as in v. 4…”

[412] Meyer, Galatians: “Exclude from what? is answered by the emphatic **αὐτοὺς** which follows, namely, from other teachers, who do not belong to their clique. These "other teachers" are naturally those of anti-Judaiziug views, and consequently Paul himself and his followers.”

Moo, Galatians: “…the agitators want to exclude the Galatians from the orbit of Paul’s ministry…”

[413] Meyer, Galatians: “…they exert themselves urgently to win you over to their side.”

4፥18 ከእናንተ ጋር ስኾን ብቻ ሳይኾን፣ ኹል ጊዜ በበጎ መፈለግ በጎ [ነው]።

ነው- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

በበጎ መፈለግ በጎ [ነው]- አስቀድሞ አዲሶቹ ሰባክያን የገላትያ ምእመናንን የፈለጓቸው ከጳውሎስ ነጥለው የራሳቸው ሊያደርጓቸው መኾኑ፣ "የሚፈልጓችሁ ለበጎ አይደለም" ሲል ነበር። አኹን ደግሞ በበጎ [ዓላማ] ይኹን እንጂ መፈለግ በራሱ ክፋት እንደሌለው ይነግራቸዋል (2 ቆሮ 11፥2 ያነጺ.)።

ኹል ጊዜ እንጂ ከእናንተ ጋር ስኾን ብቻ አይደለም- በዚህ ሐረግ ጳውሎስ ተደራስያኑን ወይም ተደራስያኑ ጳውሎስን ሊፈልጉ የሚገባው አብሯቸው ሳለ ብቻ ሊኾን እንደማይገባ ይነግራቸዋል። ቀጣዮቹ ቁጥሮች ጳውሎስ ተደራስያኑን ከእነርሱ ርቆ ሳለም እንደሚፈልጋቸው ያሳያሉ።

የገላትያ ምእመናን ጳውሎስን ሊፈልጉ የሚገባው በአካል ከእነ'ርሱ ጋር ሳለ ብቻ አይደለም፤ ከዐይናቸው ሲርቅ ከልባቸው ሊያርቁት አይገባም።[414] ጳውሎስም የገላትያ ምእመናንን ሊፈልግ የሚገባው አብሯቸው ሲኾን ብቻ አይደለም።[415] ደብዳቤውም በአካል ከእነ'ርሱ ርቆ ሳለ እንኳ በሐሳብ ከእነ'ርሱ ጋር መኾኑን የሚያሳይ ነው። ለእነ'ርሱ ያለው የወዳጅነት መንፈስ በርቀት የሚገደብ አይደለም።

4፥19 ክርስቶስ በእናንተ [ውስጥ] እስኪቀረጽ ድረስ ዳግም የማምጥላችሁ የእኔ ሕፃናት፤

ውስጥ- ይህ መዋቅራዊ ጉድለቱን ለመሙላት የተጨመረ ቃል ነው።

የእኔ ሕፃናት- "Τεκνία μου" የእኔ ሕፃናት፣ የእኔ ትናንሽ ልጆች… ሐረጉ በእርሱ ስብከተ ወንጌል ወደ ክርስቶስ እምነት መምጣታቸውን፣[416] ዳግመኛም በክርስቶስ እምነት አለመብሰላቸውን ያመለክታል።[417]

---

[414] Meyer, Galatians: "So long as he had been with them, the Galatians had shown zeal in that which was good, viz., in the actual case: zeal for their apostle and his true gospel, as was their duty. But after his departure this zeal veered round in favor of the Judaizing teachers and their doctrine."

[415] De Boer, Galatians: "Paul contrasts his own zealous courting of the Galatians with that of the new preachers."

[416] Betz, Galatia: "He understands his own mission as actually giving birth to Christian churches."

ዳግም የማምጥላችሁ- ገላትያውያኑ ወደ ክርስቶስ እንዲመጡ እና በክርስቶስ እንዲጸኑ መጨነቁን እናት ልጅ ለመውለድ በምትጨነቅበት ጭንቀት መስሎ፣ "ምጥ" ይለዋል።[418] ቀድሞ ከአምልኮተ ጣዖት ወደ ክርስቶስ ሊያመጣቸው ምጥ ይዞት ነበር። አኹን ደግሞ ከሕግ ሥራዎች ወደ ክርስቶስ ሊመልሳቸው ምጥ ይዞታል።

ክርስቶስ በእናንተ [ውስጥ] እስኪቀረጽ ድረስ- ልባቸውን ከሕግ ሥራዎች ወደ ክርስቶስ እስኪመልሱ ድረስ ስለ ገላትያ ምእመናን መጨነቁ የሚቀጥል ነው።

በእናንተ [ውስጥ]- አንዳንድ መተርጉማን "በእናንተ [ውስጥ]" የሚለውን "በማኅበራቹ [ውስጥ]" ሲሉ ይተረጉሙታል፤[419] ነገር ግን "በልቡናቹ [ውስጥ]" የሚለው ትርጓሜ የተሻለ ነው።[420]

4፥20 አኹን ከእናንተ ጋር ልኾን እና ድምፄን ልለውጥ እመርጥ ነበር፤ ምክንያቱም በእናንተ ግራ ተጋብቻለሁ።

እመርጥ ነበር- "ἤθελον" እመርጥ ነበር፣ እፈልግ ነበር፣ እመኝ ነበር... እንደ ምኞቱ ሊኾንለት አልቻለም እንጂ በጽሑፍ ከሚናገራቸው በድምፅ ሊናገራቸው

---

[417] Lightfoot, Galatians: "Here the diminutive, expressing both the tenderness of the apostle and the feebleness of his converts, is more forcible. It is a term at once of affection and rebuke."

[418] Moo, Galatians: "The imagery also reveals how strongly Paul feels about his converts and how much it pains him when they are not thriving spiritually."

[419] Martyn, Galatians: "In the present verse he places the accent emphatically on the church as such, not on the Galatians as individuals. The formation of Christ is a communal event that occurs in the birth and maturation of a church. The reference is thus both communal and future."

Betz, Galatia: "**ἐν ὑμῖν** can also refer to the creation of the Christian community as a living organism, the 'body of Christ'... throughout his letter Paul emphasizes the aspect of the unity and community of the church. Therefore, Gal 4: 19 should be dealt with as a conglomerate of concepts all belonging to the complex of 'rebirth.'"

[420] Moo, Galatians: "It is not clear whether Paul thinks of Christ as being "formed" within each of the Galatians, within the community of the Galatians, or perhaps both. But the first option seems better to respect the imagery and the way Paul applies it here."

ይመርጥ ነበር። ይህ ቃል በእጅ አዙር በአካል በመካከላቸው ተገኝቶ በድምፅ ሊናገራቸው አለመቻሉን ያሳያል።[421]

ከእናንተ ጋር ልኾን እና ድምፄን ልለውጥ- ሐሳቡን በምልዓት መግለጽ እንዲቻለው ደብዳቤ በመላክ ፈንታ በአካል በመካከላቸው ሊገኝ፣ በጽሑፍ ፈንታ በድምፅ ሊናገር ይመርጣል።[422] "ድምፄን ልለውጥ" የሚለውን ሐረግ አንዳንዶች በአካል በመካከላቸው ተገኝቶ በለዘበ ወይም በጠንካራ አንደበት ሊናገራቸው እንደሚመርጥ የሚያመለክት አድርገው ይወስዱታል።[423]

አኹን- ደብዳቤው በሚጻፍበት ጊዜ[424]

ምክንያቱም በእናንተ ግራ ተጋብቻለሁ- በዚህ ሐረግ በአካል በመካከላቸው ተገኝቶ በድምፅ ሊናገራቸው የሚመርጥበትን ምክንያት ይገልጻል።[425]

በእናንተ ግራ ተጋብቻለሁ- የገላትያውያኑ ኹኔታ ግራ አጋብቶታል፤ ምን ማለት እንዳለበት እንኳ አላወቀም።

---

[421] Betz, Galatia: "The form **ἤθελον** (I would wish) is imperfect… expressing the fact that the wish is at present not fulfillable and that the letter must suffice as a substitute."

[422] Betz, Galatia: "…'exchange my voice,' i.e., for the letter. According to Hellenistic epistolography, the letter is a substitute for the oral conversation (littera pro lingua). The expression "exchange the voice" would then indicate Paul's suggestion that he could talk to the Galatians better orally than by the poor substitute of the letter."

[423] Lightfoot, Galatians: "The change meant is surely from severity to gentleness, and not from less to greater severity, as it has often been taken."

[424] De Boer, Galatians: "…Paul expresses the wish that he could at the very moment of writing be with the Galatians."

[425] Meyer, Galatians: "**ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν** justifies the wish of **ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου**."

ተረፋት

ተረፍ ፩፡ የጳውሎስ አይሁዳዊነት፡ ዳሰሳ

በመግቢያ ቃላችን እንደገለጽነው፡- የጳውሎስን ሐሳብ ለመረዳት ግሪክ-ሮማዊ ዙሪያ ገቡን እና በተለይ "አይሁዳዊ ኋሌውን" መገንዘብ ያስፈልጋል። በዚህ ክፍል፣ ከርዕሱ በግልጽ እንደሚታየው፣ የጳውሎስን "አይሁዳዊ ኋሌ" (ወይም በተሻለ አገላለጽ፡- የጳውሎስን አይሁዳዊነት) የምንዳስስ ይኾናል። ከሄለናዊነቱ እና ሮማዊነቱ ይልቅ ለአይሁዳዊነቱ ትኩረት መስጠታችን በደብዳቤዎቹ የሚንጸባረቁ ጽንሰ ሐሳቦች በመሠረታዊነት አይሁዳዊ በመኾናቸው ነው።[426]

የኹለተኛው መቅደስ ዘመን (516 BCE- 70 CE) አይሁዳዊነት መልከዓ ብዙ ነበር። በሌላ ቃላት፡- በኹለተኛው መቅደስ ዘመን የነበሩ አይሁዳውያን ወጥ እና አንድ ዓይነት ሃይማኖታዊ መልክ አልነበራቸውም። በዘመኑ ሥነ ጽሑፎች ውስጥ የሚንጸባረቁ ልዩነቶች ይህን ይመሰክራሉ። (የተለያዩ እና ተጻራሪ ምልከታዎችን የሚያንጸባርቁ በመኾናቸው) የኹለተኛው መቅደስ ዘመን ሥነ ጽሑፎችን ለየብቻቸው መተንተን እንጂ ወጥ እና ስልታዊ በኾነ አንድ ርዕዮተ ዓለማዊ መዋቅር መሰብሰብ አይቻልም። በመኾኑም ብዝኃነትን በመቀበል ከአጓጉል በደፈናዎች መታቀብ ያስፈልጋል።

ለዚህ ብዝኃነት ዕውቅና ያልሰጡ ምሁራን የኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊነት በአንድ ርዕዮተ ዓለማዊ መዋቅር ለማኖር ሞክረው ነበር። ይህን የሞከሩ ምሁራን ካበጁት ርዕዮተ ዓለማዊ መዋቅር ጋር የማይኼድ እና የሚጻረር ምልከታ ሲገጥማቸው፣ "ኑፋቄ" ወይም "ሴክታዊ" በማለት ያገሉ ነበር። በእርግጥ ከጊዜ በኋላ እንዲህ ዓይነቱ አካኼድ እየቀረ የመጣ ይመስላል።[427]

---

[426] E. P. Sanders, *Comparing Judaism and Christianity: Common Judaism, Paul, and the Inner and Outer in the Study of Religion* (Minneapolis: Fortress, 2016), 285: "Whatever his knowledge of that environment, his education and upbringing were Jewish; the main categories of his thought were Jewish; his mission was set in the framework of Jewish eschatology; the final outcome for which he longed was a universal form of Jewish hope."

[427] Jacob Neusner, *Three Questions of Formative Judaism: History, Literature, and Religion* (Boston: Brill Academic Publishers, 2002), 8: "…books on Judaism that posit

በሌላ ዋልታ ደግሞ በአይሁዳውያን ዘንድ ያለውን ልዩነት በማጉላት አንድነታቸውን እስከመካድ የሚደርሱ አሉ። እነዚህ የተለያዩ እና ተጻራሪ ምልከታዎችን በአንድ ማዕቀፍ ውስጥ ሰብስቦ "አይሁዳዊነት" ከማለት፣ ብዝኃነት በሚያሳይ ቋንቋ "አይሁዳዊነቶች" ማለትን ይመርጣሉ። እዚህጋ የያዕቆብ ኒውስነርን ቃላት እንዋስ፡-

> "…now people realize diverse data attest to distinct Judaic systems. They are not to be forced into a single -ism, and no one tries to harmonize all the data, on the one side, or to pick and choose the theologically correct data, on the other. In the academic, not-theological, and not-ideological study of ancient Judaism, "Judaism" therefore has nearly everywhere given way to "Judaisms," a brief way of stating a complex category formation."[428]

ኢ. ፒ. ሳንደርስ የኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊነት መልከዓ ብዙ መኾኑን ይቀበላል። ኾኖም በዚህ ብዝኃነት ውስጥ የጋራ ምልከታዎች እና ተግባራት መኖራቸውን ይናገራል።[429] በኒውስነር እና በሳንደርስ መካከል ወደነበረው ንትርክ አንገባም።[430]

ምንም እንኳ ብዙ ልዩነቶች ቢኖራቸውም አይሁዳውያን የሚመሩት በአንድ ዓይነት ቅዱሳት መጻሕፍት (በቤተ ክርስቲያን ቋንቋ፡- ብሉያት) ነው። በመኾኑም

---

a single, unitary, incremental Judaism, deriving from Sinai through written and oral tradition, command slight attention these days."

Bruce Chilton and Jacob Neusner, Judaism in the New Testament: Practices and Beliefs (London: Routledge, 1995), 5: "Most knowledgeable people now reject the conception of a single Judaism, everywhere paramount."

[428] Neusner, Questions, 4

[429] ኢ. ፒ. ሳንደርስ ለኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊነት የጋራ የኾኑ ፫ ምልከታዎች እና ፭ ተግባራትን ይዘረዝራል። ምልከታዎቹ፡- ፩ አሐዱ አምላክ ፪ የእስራኤል መመረጥ ፫ የሕጉ መለኮታዊነት ሲኾኑ፣ ተግባራቱ ደግሞ፡- ፩ አምልኮተ እግዚአብሔር ፪ ሰንበት ፫ ግርዘት ፬ የመንጻት ሥርዓት እና ፭ የቤተ መቅደስ ድጋፍ ናቸው (E. P. Sanders, Judaism: Practice and Belief 63 BCE-66 CE (London: SCM Press, 1992), 236–37 በተጨ. James D. G. Dunn, *The Partings of the Ways: Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity* (London: SCM Press, 2006), 25 ይመ.)።

[430] በተ. Chilton and Neusner, *Judaism in NT*, 10-18 እና Sanders, *Comparing*, 31-49 ያነጻ.

አንዳንድ ምልከታዎችን እና ተግባራትን ቢጋሩ ትግርምት አይኾንም።[431] እንዲያውም ሊያስገርም የሚገባው በአንድ ዓይነት መጻሕፍት በሚመሩ ሰዎች መካከል የምልከታ እና የተግባር ልዩነት መኖሩ ነው። ነገር ግን ለዚህም ምክንያት አለው፦ ለቅዱሳት መጻሕፍት የሚሰጡት ትርጓሜ መለያየቱ በምልከታ እና ትግበራ እንዲለያዩ አድርጓቸዋል። በቅዱሳት መጻሕፍት ይተባበራሉ፤ በትርጓሜ ይለያያሉ።[432]

ስለ ኹለተኛው መቅደስ ዘመን ይሁድና መልከዓ ብዝኃነት ይህን ካልን፣ ስለ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን (በተለይ ስለ ጳውሎስ) አይሁዳዊነት ጥቂት እንበል። ለረጅም ዘመናት አይሁዳዊነት እንደ ክርስትና ኋሌ ሲቆጠር እና ሲጠና ቆይቷል። ከቅርብ ጊዜ በኋላ ግን ምሁራን የክርስትናን አይሁዳዊነት መገንዘብ ጀምረዋል። ይህም የመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያንን ብሎም ሐዲሳትን የምንረዳበትን መንገድ የሚፈትን ነው።

ቤተ ክርስቲያን በመሲሐዊነቷ፣ በሚስዮናዊነቷ፣ ብሎም በኹሉ አቀፍነቷ ብትለይም፣ እምነቷ በመሠረታዊነት አይሁዳዊ መኾኑ ከሌሎች የኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊ ቡድናት ጋር በአንድ ሃይማኖታዊ መደብ ላይ ያስቀምጣታል።[433] ቤተ ክርስቲያን በመጀመሪያው ክፍለ-ዘመን ከነበሩ አይሁዳዊ ቡድናት (ወይም በኒውስነር አነጋገር፦ "አይሁዳዊነቶች") አንዷ ናት።[434] የመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን

---

431 Sanders, *Comparing*, 49: "I think that there were basic and common observances and beliefs that served to identify some people as Jews in the ancient world and that gave the group a firm identity. The theology that held these practices and beliefs together was the underlying faith that the God of Israel is the one true God of the world and that his will is found in the Hebrew Scripture (or in its Greek translation)."

432 Sanders, *Practice and Belief*, 236፡ "the law was studied and followed by most Jews, and also that the study of it did not lead them all to the same conclusions. At a general level there was wide agreement: the biblical law should be known and followed. But 'following' did not mean the same thing to all the people all the time. Even the most basic commandments, such as the prohibition of idolatry, as we shall see in the next chapter, were subject to varying interpretations. The attempt to apply the law to all of life, however, seems to have been widespread."

238: "Even when Jews disagreed vociferously, it seems usually to have been the law about which they disagreed; this implies the important agreement that living by the law was what mattered."

433 ቤተ ክርስቲያንን በተለየ መልኩ፣ "መሲሐዊ" ስንላት የመሲሑ ምጽዓት እንደ ተፈጸመ በማመኗ እንጂ ሌሎች የኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊ ቡድናት መሲሐዊ ተስፋ ስላልነበራቸው አይደለም። ሚስዮናዊነት እና ኹሉ አቀፍነትን በተመለከተ ተረፍ ፪ ይመ.

434 "የናዝራውያን ሴክት" ሐዋ 24፥5

በመሠረታዊነት እንደ ሌሎቹ አይሁዳዊ ቡድናት ናት። ማኅበርተኞቿም በትክክለኛ አይሁዳዊነት እየኖሩ እንዳሉ እንጂ የተለየ ሃይማኖት እንዳላቸው አያስቡም ነበር።[435]

በሐዲሳት ክርስትና የአይሁዳዊነት ዘመነ ፍጻሜያዊ ቅጥያ ኾኖ ቀርቧል። በመኾኑም ክርስትናን እንደ ተለየ ሃይማኖት መቁጠር ዳፋው የሐዲሳት ትርጓሜ መሳት ነው።።[436]

አንዳንዶች በሐዲሳት ውስጥ ሕዝበ አይሁድን የሚዘልፉ አንዳንድ ምንባባትን መሠረት በማድረግ ክርስትናን ከመሠረቱ ጸረ-አይሁዳዊ (ወይም በዘመኑ አነጋገር፦ "ጸረ-ሴማዊ") አድርገው ሊያቀርቡ ይሞክራሉ።[437] ስሕተት ነው። በኹለተኛው መቅደስ ዘመን አይሁዳዊ ቡድናት መካከል ውስጣዊ ፍትጊያዎች (የእርስ በእርስ ንትርኮች) እንደ ነበሩ የሚታወቅ ነው (በፈሪሳውያን እና ሰዱቃውያን መካከል የነበሩ ንትርኮች ለዚህ ደገኛ ማሳያ ናቸው)። የመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ከሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ጋር የነበሯት ንትርኮችም ከእነዚህ የተለዩ እና "ጸረ-አይሁዳዊ" የሚያሰኟት አይደሉም።

በእርግጥ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ አንዳንድ ጸሓፍያን ሐዲሳትን "መሠረት በማድረግ" ጸረ-አይሁዳዊነትን አራምደዋል። ነገር ግን የጸረ-አይሁዳዊነታቸው መሠረት ሐዲሳት ሳይኾኑ፣ ለሐዲሳት የተሰጡ የተሳሳቱ ትርጓሜዎች ናቸው። ዳግመኛም አንዳንድ ምሁራን ሐዲሳት የሚቃወሙትን አይሁዳዊነት ታሪካዊ አድርጎ ለማቅረብ የኹለተኛው መቅደስ ዘመን ሥነ ጽሑፎችን በተለያዩ ደረጃዎች ተጠቅመዋል። በዚህ ሂደት ሐዲሳትም አይሁዳዊነትም ተበድለዋል።

---

435 James D. G. Dunn, *The Partings of the Ways: Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity* (London: SCM Press, 2006), 154: "It is important to remind ourselves that these first 'Christians'... were all Jews - and loyal Jews. They did not see themselves as a new religion. To be sure they believed that the crucified Jesus was both Messiah and risen from the dead; but while that made them something of an oddity within the spectrum of second Temple Judaism, it left them still well within the parameters of what it meant to be a Jew at that time."

436 Chilton and Neusner, *Judaism in NT,* 5: "...to distinguish between the religious world of the New Testament and an alien Judaism denies the authors of the New Testament books their most fiercely held claim and renders incomprehensible much that they said."

437 S. Sandmel, *AntiSemitism in the New Testament* (Philadelphia: Fortress 1978)

L. T. Johnson, "*The New Testament's Anti-Jewish Slander and the Conventions of Ancient Polemic*" JBL 108 (1989) 419-41.

ከዘመነ ሐዋርያት በኋላ እስከ ኃያኛው ክፍለ ዘመን ድረስ ክርስትያን ጸሐፍት አይሁዳዊነት እንዴት ይመለከቱ ነበር ለሚለው በተለይ G. F. Moore*, 'Christian Writers on Judaism'*, HTR 14, 1921, 197-254 ይመ.

ተረፍ ፪፡ አንገብጋቢው ጥያቄ እና የጳውሎስ ምላሽ

አሕዛብ የእግዚአብሔርን ሕዝብ ለመቀላቀል መገረዝ አለባቸው?

ይህ ጥያቄ የመጀመሪያይቱን ቤተ ክርስቲያን ከገጠሟት ጥያቄዎች መካከል አንገብጋቢ እና አነታራኪው ነው። ንትርኩ በሐዲሳት፣ በተለይም በጳውሎስ ደብዳቤዎች ውስጥ ይስተጋባል (የገላትያም ዋና ርእሰ ጉዳይ ይኼው ነው)።[438]

አሕዛብ የእግዚአብሔርን ሕዝብ ለመቀላቀል መገረዝ አለባቸው-የለባቸውም የሚለው ንትርክ በመጠኑም ቢኾን ቅድመ ክርስቲያናዊ ነው (እንመለስበታለን)። ነገር ግን ሚስዮናዊነቷ ጥያቄውን ከሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ይልቅ ለመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን አንገብጋቢ አድርጎታል። በሌላ ቃላት፡- በመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ስብከተ ወንጌል ከአሕዛብ ወገን ብዙዎች በኢየሱስ ክርስቶስ ማመናቸው፣ "አሕዛብ ወደ እግዚአብሔር ሕዝብ ለመግባት መገረዝ አለባቸው ወይስ በወንጌል ማመናቸው በቂ ነው?" የሚለውን ጥያቄ አንገብጋቢ አድርጎታል።

የላይኛው ንግግር፣ "ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናትስ፣ ሚስዮናዊ አልነበሩም?" ወደሚል ጥያቄ ይመራል። በ'ዚህ ጥያቄ ላይ የጻፉ ምሁራን የተለያዩ ምላሾች ሰጥተዋል። ምላሾቹ አብዛኛውን ጊዜ አድሏዊ እና ወገንተኛ ይኾናሉ።

አንዳንድ ክርስቲያኖች የመጀመሪያይቱን ቤተ ክርስቲያን ኹሉን አቃፊነት እና (በአንጻሩ) የሌሎቹን አይሁዳዊ ቡድናት አግላይነት አጉልተው ሊያሳዩ ይሞክራሉ። በሌላኛው ወገን አንዳንድ አይሁዳውያን ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናትም እንደ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ሚስዮናውያን ነበሩ በማለት ይሞግታሉ። ሌሎች አይሁዳውያን ደግሞ ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ሚስዮናውያን አለመኾናቸውን

---

[438] Martin Goodman, Mission and Conversion: Proselytizingin the Religious History of the Roman Empire (Oxford: Clarendon, 1994), 173: "The correct way to introduce gentiles into the Christian community occupies a disproportionately large part of the New Testament."

Michael F. Bird, *Crossing Over Sea and Land: Jewish Missionary Activity in the Second Temple Period* (Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2010), 134: "The most controversial and divisive topic in the early church up to 50 C.E. was over Jewish Christian attitudes to the inclusion of Gentiles in the church."

ተቀብለው፣ እንደ ሠናይ ሃይማኖታዊ ዕሴት ያወድሳሉ።[439] ኹኔታውን ሚክናይት እንደሚከተለው ይገልጸዋል፡-

> "Perhaps at no point has Christian and Jewish propaganda been more visible in biblical scholarship than in the discussion of Jewish missionary activity. One notices slanted treatments particularly in the late nineteenth and the early twentieth century in authors from Germany, most notably in their attempts to assert the superiority of Christianity over Judaism through demonstrations of active universalism and individualism on the part of the earliest Christians as opposed to legalism, nationalism, and separatism on the part of ancient Judaism. These apologetical treatments were met in kind with counterapologetics that attempted to prove that Judaism was not misanthropic in nature but was instead a universalistic and missionary religion… However interesting such debate might be, this form of historiography is, in reality, propagandistic apologetics."[440]

ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናትም እንደ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ሚስዮናውያን ነበሩ-አልነበሩም የሚለው ንትርክ አብዛኛውን ጊዜ በአድሏዊነት እና ወገንተኛነት ቢነዳም፣ በኹለቱም ወገናት ጠንካራ እና ጠንቃቃ ምሁራንን ያሳተፈ ነው።

የሚከተለው ሐሳብ ከኹለቱም ወገናት ብዙኃንን ያስማማል፡- በአንድ ወገን ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናትም እንደ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ሚስዮናውያን ነበሩ ባዮች በሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ነበር የሚሉትን ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ ከመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ ጋር አያስተካክሉም፤ በሌላ ወገን

[439] ለምሳሌ ማርቲን ጉድማን (Mission) ምልከታ አይሁዳዊነት የባዕድ አምልኮ (avodah zarah) በእስራኤል ምድር እና በእስራኤል ሕዝብ እንዳይደረግ ይከለክላል እንጂ የባዕድ አምልኮን በራሱ አይከለክልም።

[440] Scot McKnight, A Light among the Gentiles: Jewish Missionary Activity in the Second Temple Period (Minneapolis: Fortress, 1991), 11 በተጨ. Bird, Crossing, 6-7

ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት እንደ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ሚስዮናውያን አልነበሩም ባዮች በሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት አናሳ ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ እንደነበር አይክዱም።[441]

በሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት የነበረው ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ ከመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን አንጻር አናሳ በመኾኑ፣ የአሕዛብ መገረዝ-አለመገረዝ ጉዳይ ለመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን አንገብጋቢ የኾነውን ያህል ለሌሎቹ አይሁዳዊ ቡድናት አንገብጋቢ አልኾነም።[442]

አንዳንዶች ሚስዮናዊነት ከሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ወደ መጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ተጋባ ይላሉ።[443] ሌሎች ደግሞ በቤተ ክርስቲያን ሚስዮናዊ ድሎች ምክንያት ክርስትና በሮም ግዛተ አፄ መስፋፋቱን ተከትሎ ሚስዮናዊነት ከቤተ ክርስቲያን ወደ ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ተጋባ ይላሉ።[444] ነገር ግን ከመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን በቀር ሌሎች አይሁዳዊ ቡድናት ሚስዮናዊ አልነበሩም ቢባል እንኳ፣ አይሁዳውያን

---

[441] McKnight, Light, 75: "...I think it is safe to say that Judaism did have its occasional evangelists, but these appear to have been few and far between (Rome?). In other words, there appears to be some evidence for Jewish missionary activity through proselytizing Gentiles, but that evidence is too scarce and scattered to be considered a commonplace in Judaism."

Bird, *Crossing*, 12: "It is my assessment that Jewish proselytizing activity was spasmodic, and that there was no concerted effort to convert Gentiles to Judaism on a wide scale."

[442] McKnight, Light, 88: "...the absence of firm data regarding initiation is an argument, albeit from silence, that Judaism was not a missionary religion. Had Judaism been a missionary religion in any centralized sense, greater attention would have been given to entrance requirements. Further, had Judaism been aggressively involved in converting Gentiles, there would have been greater attention to entrance requirements."

[443] D. Georgi, *The Opponents of Paul in Second Corinthians* (Philadelphia: Fortress Press, 1986); J. Jeremias*, Jesus' Promise to the Nations*. Franz Delitzsch Lectures for 1953 SBT 24 (London: SCM, 1958)

[444] Goodman, *Mission*, 90: "The missionary hero in search for converts to Judaism is a phenomenon first approved by Jews well after the start of the Christian mission, not before it. There is no good reason to suppose that any Jew would have seen value in seeking, proselytes in the first century with an enthusiasm like that of the Christian apostles. The origins of the proselytizing impulse within the Church should be sought elsewhere" 161: "...there is insufficient evidence that early Christians imitated or built on efforts by Jewish proselytizers... Jews probably did not seek gentile proselytes in the first century CE." 152: "...the triumphs of the Church gradually changed the religious assumptions of some in the ancient world-not just Jews-until the notion of a mission to convert was taken for granted by those ancients who thought about religion at all, just as it is part of the common currency of modern society."

ከአሕዛብ ጋር በሚኖራቸው ማኅበረ-ሰብዓዊ ግንኙነቶች ከአሕዛብ ወገን ብዙኃን በአይሁዳዊነት ይሳቡ ነበር። ይህም የግርዘትን ጥያቄ ቅድመ ክርስቲያናዊ አድርጎታል። ማይክል በርድ እንደሚከተለው ገልጾታል፡-

> "The first Christians inherited intra-Jewish disputes about group boundaries, the means of proselytism, the status of proselytes and Gentile adherents to Judaism, and the problem of how to participate in pagan society."[445]

የአዲያቤኒ ንጉሥ ኢዜት ታሪክ ለዚህ ሁነኛ ማሳያ ነው። ኢዜት አይሁዳዊነት በሳበው ጊዜ ሥርዓተ ግርዘትን በመፈጸም ወደ አይሁዳዊነት ለመግባት ፈለገ። ኾኖም ሐናንያ የተባለ አይሁዳዊ ንጉሡ ከተገረዘ ሕዝቡ አይገዛለትም በሚል ፍርሃት ሳይገረዝ የአይሁድን አምላክ ማምለክ እንደሚችል ነገረው። ከጊዜ በኋላ ግን አልዓዛር የተባለ ሌላ አይሁዳዊ ወደ ንጉሡ መጥቶ መገረዝ እንዳለበት አስታወቀው። በመጨረሻም ንጉሡም ተገረዘ።[446]

በአይሁዳውያን ቅዱሳት መጻሕፍት (በቤተ ክርስቲያን ቋንቋ፡- በብሉያት) በመጨረሻ ዘመን አሕዛብ የእግዚአብሔርን ማኅበር እንደሚቀላቀሉ የሚናገሩ ትንቢታዊ ምንባባት አሉ። ኾኖም እነዚህ ምንባባት አሕዛብ የእግዚአብሔርን ማኅበር የሚቀላቀሉበትን መንገድ ገልጸው አይናገሩም። በዚህም ምክንያት ቤተ ክርስቲያን (የፍጻሜ ዘመኗ የእግዚአብሔርን ማኅበር) በሚስዮናዊ ሥራዋ አማካኝነት አሕዛብን ወደ ራሷ ስትጠራ፣ "አሕዛብ የእግዚአብሔርን ሕዝብ ለመቀላቀል መገረዝ አለባቸው?" የሚለው ጥያቄ አንገብጋቢ ኾነ።[447]

---

[445] Bird, *Crossing*, 12

[446] Josephus, *Ant*, 20. 2

[447] Sanders, *Comparing*, 233: "The passages that depict the entry of gentiles into the people of God are poetic and prophetic, not halakhic. They do not reckon with concrete reality (unless Isaiah 56 is an exception). But when the Christians actually started admitting gentiles a very obvious problem arose. Would the gentiles have to convert to Judaism and become Jews, or could they be admitted to God's new people simply as gentiles?"

E. P. Sanders, Paul, the Law, and the Jewish People (Philadelphia: Fortress, 1985), 19: "The prophetic and poetic passages (e.g., Sib. Or. III.772-75) which envisage the entry or submission of the Gentiles in the last days generally do not give legal detail. The Jewish Christians, who considered the end to be near, however, had to make **practical decisions.**"

የግርዘት ጥያቄ ለመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን አንገብጋቢ ስለ መኾኑ ይህን ካልን፣ ጳውሎስ ለዚህ አንገብጋቢ ጥያቄ ስለ ሰጠው ምለሽ ጥቂት እንበል። በመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን ወንጌልን ወደ አሕዛብ በማድረስ ረገድ ጳውሎስ የአንበሳውን ድርሻ ይወስዳል። ይህም የግርዘትን ጥያቄ ከሌሎች ይልቅ ለእርሱ አንገብጋቢ አድርጎታል። ደብዳቤዎቹን (በተለይ ገላትያን) በዚህ ዐውድ ካልተረዳን ሐሳቡን ልናገኝ አንችልም።[448] ደብዳቤዎቹ እንደ አገልግሎቱ በዋነኛነት ሚስዮናዊ ናቸው።

በመጀመሪያይቱ ቤተ ክርስቲያን የግርዘትን ንትርክ ያስነሣው ጳውሎስ ሳይኾን፣ ወግ አጥባቂ አይሁዳውያን ናቸው። በእርግጥ የጳውሎስ ወንጌል ከመጀመሪያ ጀምሮ ግርዘት አልባ ነበር። በሌላ ቃላት፡- ከአሕዛብ ወገን በስብከተ ወንጌሉ የሰበሰባቸውን ይገረዙ ዘንድ አይጠይቅም ነበር። ነገር ግን በጊዜ ሂደት አንዳንድ ወግ አጥባቂ አይሁዳውያን ወደ አንጾኪያ እና ጳውሎስ ወደ መሠረታቸው አብያተ ክርስቲያናት በመኼድ የግርዘትን ወሳኝነት ይሰብኩ ጀመር። ይህም ጳውሎስን ከእነርሱ ጋር ወደ ከረረ ንትርክ አስገባው።[449] ወግ አጥባቂያኑ አሕዛብ ምእመናን ካልተገረዙ በቀር በእግዚአብሔር ሕዝብ ዘንድ ስፍራ እንደሌላቸው ሲያስተምሩ፣ ጳውሎስ በምላሹ አሕዛብ ምእመናን "በክርስቶስ እምነት" የእግዚአብሔር ሕዝብ እንደኾኑ (ግርዘትን መጨመር እንደማይጠበቅባቸው) ያስተምር ጀመር።

ጳውሎስ በእምነት መጽደቅን ሲያስተምር "ደኅንነት ለማግኘት ምን ማድረግ ያስፈልጋል?" ለሚል ጥያቄ ምላሽ እየሰጠ ሳይኾን፣ አሕዛብ በእግዚአብሔር ሕዝብ ዘንድ ስላላቸው ስፍራ እየተሟገተ ነው።[450] "በእምነት መጽደቅ" አሕዛብ እንዴት ከአይሁድ ጋር የእግዚአብሔር ሕዝብ ይባላሉ ለሚለው ጥያቄ ጳውሎስ የሚሰጠው ምላሽ ነው።

---

[448] Sanders, *Comparing*, 232: "…we do not understand Paul's theology overall, and especially not Galatians and Romans, if we fail to consider the missionary theory that underlay his work and the missionary context in which his thought developed."

[449] Sanders, *Comparing*, 234: "At some point some members of the Christian movement began to oppose Paul's autonomous mission and insisted on the opposite view to Paul's: gentiles who in the last days turned to worship the God of Israel must become Jewish… Paul, of course, responded vigorously. He seems to have started with the view that circumcision and Jewishness were optional, but when his enemies wished to make them compulsory, he argued vehemently that gentiles must not be circumcised."

[450] Krister Stendahl, Paul Among Jews and Gentiles and Other Essays (Philadelphia: Fortress Press, 1976), 27: "…the doctrine of justification originates in Paul's theological mind from his grappling with the problem of how to defend the place of the Gentiles in the Kingdom-the task with which he was charged in his call."

Wright, *Paul*, 113፡ "The doctrine of justification by faith was born into the world as the key doctrine underlying the unity of God's renewed people.

በእርግጥ “በእምነት መጽደቅ” የሚለው ትምህርት አሕዛብን ወደ እግዚአብሔር ሕዝብ የሚያስገባ ብቻ ሳይኾን፣ በክርስቶስ ያልኾኑ አይሁዳውያንን ከእግዚአብሔር ሕዝብ የሚያገል ጭምር ነው።[451] በሌላ ቃላት፡- በክርስቶስ እምነት የሚኖሩ ሰዎችን ኹሉ (አሕዛብን ጨምሮ) በእግዚአብሔር ሕዝብ ውስጥ ይቆጥራቸዋል፤ ያለ ክርስቶስ እምነት የሚኖሩ ሰዎችን ኹሉ (አይሁዳውያንም ቢኾኑ) ከእግዚአብሔር ሕዝብ ውጪ ያኖራቸዋል። ይህን ተከትሎ ጳውሎስ በክርስቶስ ስላልኾኑ አይሁዳውያን የሚሰማው ሐዘን ታላቅ ነው (ሮሜ 9፥2-4)።

ዳግመኛም የሕግ *ሥራዎችን* ሲቃወም አይሁዳውያን በሠናይ ግብራት ራሳቸውን ለማዳን እየሞከሩ ስለ ነበር ሳይኾን፣ [452] አሕዛብ ከአይሁድ ጋር የእግዚአብሔር ሕዝብ ለመኾን በአይሁዳዊ *ሥራዎች* መኖር እንዳለባቸው እየተሰበኩ ስለ ነበር ነው። የእግዚአብሔር ሐሳብ በመጨረሻ ዘመን ኹሉን በክርስቶስ መጠቅለል ስለ ኾነ አይሁዳዊ መኾን ወይም ሕዝበ አይሁድን ተጠግቶ የሕግ *ሥራዎችን* እየፈጸሙ መኖር አያስፈልግም።

በእርግጥ ቀድሞ የእግዚአብሔር ሕዝብነት የሚገለጸው ከአባቶች መመረጥ እና ከሕገ ኦሪት አንጻር ነበር። ምርጫው ሕዝበ አይሁድን ከአሕዛብ የለየ እና አሕዛብን ከአይሁድ ያገለለ ነበር። ሕጉ ደግሞ የሕዝበ አይሁድን ኪዳናዊ ድርሻ የሚገልጽ ነበር። ሕዝበ አይሁድ በእግዚአብሔር በመመረጡ እና በኦሪታዊ አኗኗሩ የእግዚአብሔር ሕዝብ

---

[451] Sanders, *Comparing*, 234: “He (Paul) proposed that righteous, law-abiding Jews themselves were not necessarily in the people of God. Even they could not be considered “descendants of Abraham” by virtue of being Jewish and obeying the law of Moses.”

N. T. Wright, *“The Paul of History and the Apostle of Faith,”* TyndaleBulletin 29 (1978): 71: “The church is Israel but no longer according to the flesh… The church is Abraham's family, but now worldwide: missionary activity, from Paul to the present day, is therefore part, of the inevitable theological structure of the church.”

[452] Sanders, *Comparing*, 232: “No Jew, to my knowledge, held the view that New Testament scholars often attribute to Judaism: each individual, by compiling good works, had to earn God’s mercy. That was not a Jewish view at all… It is a fictional view, created by the needs of Protestant polemics.” ለተጨ. ማብ. የተጠቀሰውን ጸሓፊ **PPJ** *ይመ.*

Dunn, NPP, 111: “‘works of the law’ are nowhere understood here, either by his Jewish interlocutors or by Paul himself, as works which earn God's favour, as merit-amassing observances.”

ይባል ነበር። በዚህ መልኩ መለኮታዊ ምርጫ እና ሕገ ኦሪት በእግዚአብሔር ሕዝብ እና በአሕዛብ መካከል “ብሔራዊ ድንበር” ኾነው ይለዩ ነበር።[453]

ነገር ግን ምርጫ እና ሕገ ኦሪት በአይሁድ እና አሕዛብ መካከል ድንበር ኾነው የቆዩት እስከ መሲሐዊው ዘመን ድረስ ነው። በመሲሐዊው ዘመን እንዲኾን የታሰበው የእግዚአብሔር ሐሳብ ኹሉ በክርስቶስ እንዲጠቀለል ነው። በመኾኑም ቀድሞ በአይሁድ እና አሕዛብ መካከል ይለይ የነበረው ድንበር በመሲሐዊው ዘመን አላስፈለገም።

በዚህ መሠረት ነገረ ምርጫ ከመሲሑ አንጻር ተከልሷል። ቀድሞ በእስራኤል መመረጥ የተገለሉ አሕዛብ፣ አኹን በክርስቶስ የእግዚአብሔር ኾነዋል።[454] እንደዚሁ ደግሞ በመሲሐዊው ዘመን ኦሪታዊ አኗኗር ቀርቷል። “የትምህርት እናት መደጋገም ናት” የሚለውን አባባል ጠቅሰን አስቀድመን የተናገርነውን በደጊመ ቃል እናምጣ፦ በመሲሐዊው ዘመን የእግዚአብሔር ሕዝብ ለመኾን መሲሑን መቀበል እንጂ አይሁዳዊ መኾን ወይም ሕዝበ አይሁድን ተጠግቶ የሕግ ሥራዎችን እየፈጸሙ መኖር አያስፈልግም።

ጳውሎስ ወንጌልን በአሕዛብ መካከል ተዘዋውሮ ማብሰሩ መለኮታዊ ተልዕኮ ያነገበ ሲኾን፣ ይህ መለኮታዊ ተልዕኮ ደግሞ የእግዚአብሔር ኹሉን በክርስቶስ የመጠቅለል መርሃ ግብር አካል ነው። አሕዛብ ወደ እግዚአብሔር ሕዝብ መጨመራቸው በእግዚአብሔር ዘለዓለማዊ ሐሳብ እንጂ ሰው-ፈቀድ በኾነ ሚስዮናዊ እንቅስቃሴ አይደለም።

---

453 Dunn, *Paul*, 355፡ “As God's choice of Israel drew the corollary that God's saving righteousness was restricted to Israel, so the law's role in defining Israel's holiness to God became also its role in separating Israe from the nations.”

454 መሲሐዊው ነገረ ምርጫ አካታች እንጂ አንድን ወገን ለይቶ ሌላውን የሚያገል አለመኾኑን ያስተውሉ!

ተረፍ ፫፡ ግርዘት፡ ቁርጥራጭ ታሪኮች

እግዚአብሔር አምላክ በቸርነቱ ከአብርሃም ጋር ኪዳን ባደረገ ጊዜ ለእርሱ እና ከእርሱ በኋላ ለሚመጡ ትውልዳት ኹሉ ኪዳናዊ ምልክት ይኾን ዘንድ ሥርዐተ ግርዘትን ሰጠው (ዘፍ 17፥11)። አብርሃም በዘጠና ዘጠኝ ዓመቱ ከዐሥራ ሦስት ዓመት ልጁ (ከእስማኤል) እና በቤቱ ካሉ ባዕዳን ኹሉ ጋር ተገረዘ (ዘፍ 17፥24-25)። ከዓመት በኋላ ይስሐቅ ተወለደ፤ በስምንተኛው ቀንም ተገረዘ። በዚህ ምክንያት አረባውያን የአባታቸው የእስማኤልን ፈለግ ተከትለው በዐሥራ ሦስት ዓመታቸው ይገረዛሉ፤ እስራኤላውያን ደግሞ የይስሐቅን ፈለግ ተከትለው በስምንተኛ ቀናቸው ይገረዛሉ።[455] ኾኖም አብርሃማዊው ኪዳን የቀጠለው በይስሐቅ ከዚያም በያዕቆብ በኩል ነው (አብርሃም ወይስሐቅ ወያዕቆብ፡ ሠልስቱ አበው ዘብሔረ አይሁድ)።

እንዲህ በቤተሰብ ደረጃ የተጀመረው ኪዳን የእስራኤል ዘር በዝቶ ታላቅ ሕዝብ ሲኾን ብሔራዊ ኪዳን ኾኖ በሊቀ ነብያት ሙሴ አማካኝነት ታደሰ። ሕዝበ እስራኤልም "የኪዳኑ ሕዝብ" ተብሎ ይጠራ ጀመር፤ ግርዘት ብሔራዊ ምልክት ኾናቸው።

የእስራኤልን ማኅበር በትውልድ ኾነ በባርነት የሚቀላቀል ኹሉ ይገረዛል። አባት ልጁን፣ ጌታ ባሪያውን እንዲገርዝ ታዟል። አባት ልጁን ሊገርዝ ፈቃደኛ ባይኾን እንኳ በሸንጎ ልጁ ያለ አባቱ ፍቃድ እንዲገረዝ ይደረጋል።[456] ጌታ በገንዘብ የገዛው ባሪያ፣ "አልገረዝም" ቢለው ሐሳቡን ይለውጥ ዘንድ ለዐሥራ ኹለት ወራት ይጠብቀዋል። ሐሳቡን ለውጦ ፍቃደኛ ከኾነ ገርዞ አገልጋዩ ያደርገዋል። በሐሳቡ ጸንቶ ቢቀር ግን መልሶ ለአሕዛብ ይሸጠዋል።[457]

---

[455] Flavius Josephus, Ant, 1. 12: "... they circumcised him (Isaac) upon the eighth day and from that time the Jews continue the custom of circumcising their sons within that number of days. But as for the Arabians, they circumcise after the thirteenth year, because Ismael, the founder of their nation, who was born to Abraham of the concubine, was circumcised at that age."

[456] Moore, Judaism, 18፡ "It is the duty of the father to circumcise his son, or have him circumcised on the eighth day, and the master has the same obligation for a slave, whether born in his household or the child of a foreign slave woman acquired by purchase. If the father or master neglected this obligation, rabbinical law made it the duty of the court to have the circumcision performed."

[457] Moore, Judaism, 18፡ "An adult gentile slave should be circumcised on the day on which he became the property of a Jewish owner. If he did not consent, he might be kept, so to speak on probation, for twelve months, at the expiration of which period, if he still refused, he must be sold to a gentile."

ከውልደቱ ሲቆጠር ስምንተኛው ቀን የሚውለው በእለተ ሰንበት ቢኾን እንኳ "ሰንበት ነው" ተብሎ ግርዘት ለሌላ ቀን አይተላለፍም። በዚህም የግርዘት ልህቀት ይታወቃል።[458]

ግርዘት ወደ ኪዳኑ ማኅበር መግቢያ ሥርዓት በመኾኑ ኪዳኑ ራሱ፣ "የግርዘት ኪዳን" ይባላል። ሥርዐተ ግርዘትን ያልፈጸመ በኪዳኑ ማኅበር ስፍራ የለውም፤ ለአብርሃም በተሰጠው ትእዛዝ መሠረት ከኪዳኑ ሕዝብ ተለይቶ ይወገዳል (ዘፍ 17፥14)። ደግሞም ሥርዐተ ግርዘትን በመፈጸም የኪዳኑ ማኅበርተኛ ሊኾን የሚፈልግ ኹሉ ኪዳናዊ ሕግጋትን በሙሉ የመፈጸም ግዴታ አለበት (ገላ 5፥3)።

በዚህ ኪዳን ውስጥ የእግዚአብሔር ድርሻ እስራኤልን ማዳን እና መጠበቅ ሲኾን፣ የእስራኤል ድርሻ ደግሞ ሥርዓቱን በመጠበቅ እግዚአብሔርን ማገልገል ነው። ኾኖም እስራኤል በተደጋጋሚ ኪዳናዊ ድርሻዋን ከመወጣት ስትጎድል እናያለን። በዚህም ምክንያት እግዚአብሔር በተከታታይ ነቢያትን በመላክ እስራኤልን ሲወቅስ እና ሲያስጠነቅቅ እንመለከታለን። ማስጠንቀቂያውም እስራኤል ኪዳናዊ ድርሻዋን ቸል በማለት የምትቀጥል ከኾነ፣ ጥበቃውን ከእርሷ እንደሚያነሳ እና ለጠላቶች አሳልፎ እንደሚሰጣት የሚገልጽ ነበር።

በ722/721 BCE ሰሜን እስራኤል በአሶር ተማረከች። ከዚያም በ586–533 BCE ደቡብ እስራኤል (ይሁዳ) በባቢሎን ተማረከች። ይህም በዘመኑ ነቢያት እስራኤል ኪዳናዊ ድርሻዋን ያለመወጣቷ ክትያ ኾኖ ተተርጉሟል። የኾነው ኾኖ የእግዚአብሔር እና የእስራኤል ነገር በዚህ አልተቋጨም፡፡ ለኪዳኑ ባለመታመኗ ለአሕዛብ አሳልፎ ቢሰጣትም፣ እርሱን በመፈለግ እና ለኪዳኑ በመታመን እንደምትድን በነቢያቱ በኩል ያሳውቃት ነበር፡፡

ይህን ተከትሎ ኃያሌ እስራኤላውያን ከአሕዛብ በመለየት በሕገ ኦሪት ለመኖር ጥረት ያደርጉ ነበር፡፡ በግሪካውያን የባሕል ወረራ (በሄለናዊነት) ሳይወሰዱ ለኦሪታዊ አኗኗራቸው የታገሉ እዚህ ጋር ግንባር ቀደም ተጠቃሾች ናቸው፡፡

በ198 BCE የሰሉሲድ ንጉሥ አንቲዮከስ ሳልሳዊ ይሁዳን ከግብፅ ቶለሚዎች ነጥቆ መግዛት ጀመረ። ልጁ አንቲዮከስ ኢፒፋንየስ (አንቲዮከስ ራብአዊ) በነገሠ ጊዜ በኦሪታዊ አኗኗራቸው ምክንያት መከራ እንደ በዛባቸው የተመለከቱ አንዳንድ

---

458 Moore, Judaism, 16: "That the precedence belongs to circumcision appears, as the rabbis observe, from the fact that the sabbath law is suspended in order that circumcision be performed at the normal time on the eighth day of the boy's life, although other reasons for postponement are admitted."

እስራኤላውያን እንደ ጎረቤቶቻቸው በሄለናዊነት መኖር ፈለጉ። ፈልገውም አልቀሩ፣ ፍላጎታቸውን ለንጉሥ አንቲዮከስ ራብአዊ አስታወቁ። ንጉሡም ሐሳባቸውን በአዎንታ ተቀበለ። የንጉሡን ፈቃድ ተከትሎ አንዳንድ ሄለናዊ ተቋማት በኢየሩሳሌም ተመሠረቱ። ከእነዚህ ተቋማት አንዱ ጂምናዝየም (የውድድር ስፍራ) ነው።

በጂምናዝየም ውስጥ ተወዳዳሪዎች እንደ ሄለናውያን ልማድ እርቃናቸውን ይታገሉ ነበር። ነገር ግን የተገረዙ አይሁዳውያን ተወዳዳሪዎች እርቃናቸውን ለመታየት ሀፍረት ይሰማቸው ነበር። በዚህ ምክንያት አንዳንድ አይሁዳውያን በቀዶ ጥገና ግርዘታቸውን ይሸፍኑ ጀመር (የዚህ ዓይነቱ ቀዶ ጥገና በቴክኒካዊ ስሙ፣ "Epispasm" ይባላል)። ለመጀመሪያው የመቃብያን አመጽ መስፈንጠሪያ የኾነው በዚህ እና በተመሳሳይ ኹኔታዎች የተቀሰቀሰው የወግ አጥባቂያን ቁጣ ነው። የመቃብያን አመጽ አይሁዳውያን ለግርዘት እና ለመሳሰሉት ኦሪታዊ ሥርዓት ደም እስከ ማፍሰስ በመታገል ለሕገ ኦሪት ያላቸውን ቅንዓት ያሳዩበት ነው።

ዋቢ

መጽሐፉ ከሌሎች መጻሕፍት ጋር ያለው ሥነ ጽሑፋዊ መስተጋብር እነሆ!

ማብራሪያዎች፡-

Aquinas, Thomas. *Commentary on Saint Paul's Epistle to the Galatians*. tr. F. R . Larcher; intro. R. T. A. Murphy; Albany: Magi, 1966.

Augustine. *Commentary on Galatians*. Trans. by Eric Plumer. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Betz, H. D. *A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress, 1979.

Bruce, F. F. *The Epistle to the Galatians: A Commentary on the Greek Text*. Grand Rapids: Eerdmans, 1982.

Burton, E. W. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1921.

Calvin, John. *Commentary on Galatians*. trans. William Pringle; repr.; Grand Rapids: Baker, 2005.

Chrysostom, John. *Commentary on Galatians.* Trans. By Rev. Gross Alexander. Nashville, Tenn: Vanderbilt University Press

Das, A. A. *Galatians*. Saint Louis: Concordia Publishing House, 2014.

Dunn, J. D. G. *The Epistle to the Galatians*. London: A&C Black; Peabody, MA: Hendrickson, 1995.

———. *The Theology of Paul's Letter to the Galatians*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

De Boer, M. C. Galatians: a Commentary. Louisville: Westminster John Knox Press, 2011.

DeSilva, D. A. *The Letter to the Galatians*. Grand Rapids: Eerdmans, 2018.

Eadie, J. *A Commentary On The Greek Text Of The Epistle Of Paul To The Galatians*. Edinburgh: T & T Clark, 1869.

Ellicott, C. J. *A Critical and Grammatical Commentary On St. Paul's Epistle To The Galatians*. Massachusetts: Warren F. Draper, 1890.

Esler, P. F. *Galatians*. London: Routledge, 1998.

Fee, G. D. *Galatians: Pentecostal Commentary*. Blandford Forum, Dorset, UK: Deo, 2007.

Fung, R. Y. K. *The Epistle to the Galatians*. Grand Rapids: Eerdmans, 1988.

Garlington, Don. *An Exposition of Galatians: A Reading From the New Perspective*. 3rd ed.; Eugene, OR: Wipf & Stock, 2007.

Jerome. *Commentary on Galatians*. Trans. By Thomas P. Scheck. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2010.

Keener, C. S. *Galatians*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. *Galatians: a commentary*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2019.

Lightfoot, J. B. *Saint Paul's Epistle to the Galatians: A Revised Text with Introduction, Notes, and Dissertations*. New York: Macmillan and Co., 1896.

Longenecker, R. N. *Galatians*. Grand Rapids: Zondervan, 1990.

Luther, Martin. *Commentary on the Epistle to the Galatians* (1535). Trans. By Theodore Graebner. Grand Rapids, Michigan: Zondervan Publishing House, 1949.

Martyn, J. Louis. *Galatians: A New Translation with Introduction and Commentary*. New York: Doubleday, 1997.

Meyer, H. A. W. *Critical And Exegetical Hand-Book To The Epistle To The Galatians*. Trans. By G. H. Venables. New York: Funk & Wagnalls, Publishers, 1884.

Metzger, Bruce M. *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. 3rd ed. London: United Bible societies, 1971.

Moo, D. J. *Galatians*. Grand Rapids: Baker Academic, 2013.

Oakes, P. *Galatians*. Paideia Commentaries. Grand Rapids: Baker Academic, 2015.

Ramsay, W. M. *A Historical Commentary On St. Paul's Epistle To The Galatians*. Grand Rapids: Baker Book House, 1965.

Riches, J. K. *Galatians through the Centuries*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013. Original 2008.

Schreiner, T. R. *Galatians.* Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Zondervan, 2010.

Victorinus, Marius. *Commentary on Galatians*. Trans. By Stephen Andrew Cooper. Oxford: Oxford University Press, 2005.
Witherington, Ben III. Grace in Galatia: *A Commentary on St Paul's Letter to the Galatians*. Edinburgh: T&T Clark; Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1998.
Williams, S. K. *Galatians.* Abingdon New Testament Commentaries. Nashville: Abingdon, 1997.
Wright, N. T. *Galatians*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2021.
Zerwick S.J, Max. *A Grammatical Analysis Of Greek New Testament*. Trans. By Mary Grosvenor. Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1993.
Ziesler, J. *The Epistle to the Galatians*. London: Epworth, 1992.

ሌሎች ሥራዎች፡-

Barrett, C. K. Paul: *An Introduction to his Thought.* London: Chapman, 1994.
Bauer, W. *A Greek-English Lexicon ofthe New Testament and Other Early Christian Literature.* Trans. and rev. by W. F. Arndt, F. W. Gingrich, and F. W. Danker. Chicago: University of Chicago Press, 1979.
Barclay, J. M. G. *Mirror-Reading a Polemical letter: Galatians as a test Case*. JSNT 31:73–93, 1987.
———. *Jews in the Mediterranean Diaspora from Alexander to Trajan (323 BCE-117 CE)*. Edinburgh: T&T Clark, 1996.
Baur, F. C., Paul: *The Apostle of Jesus Christ*. London: Williams & Norgate, 1875.
Bird, Michael F. *Crossing Over Sea and Land: Jewish Missionary Activity in the Second Temple Period*. Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2010.
Braude, W. G. *Jewish Proselytizing in the First Five Centuries of the Common Era: The Age ofthe Tannaim and Amoraim*. Providence: Brown University Press, 1940

Bruce, F. F. *Paul: Apostle of the Free Spirit*. Exeter: Paternoster, 1977.

Bultmann, Rudolf. *Theology of the New Testament*. London: SCM Press, 1955.

———. *Primitive Christianity*, tr. by R. H. Fuller (New York: Meridian Books), 1957.

Carson, D. A., P. T. O'Brien and M. A. Seifrid (eds.). *Justification and Variegated Nomism*, 2 vols. Grand Rapids: Baker, 2004.

Cohen, Shaye J. D. *"Was Judaism in Antiquity a Missionary Religion?" In Jewish Assimilation, Acculturation, and Accommodation: Past Traditions, Current Issues, and Future Prospects*. Ed. M. Mor, 14–23. Lanham, MD: University Press of America, 1992.

———. *The Beginnings of Jewishness: Boundaries, Varieties, Uncertainties*. Berkeley: University of California Press, 1999.

Daube, D. *The New Testament and Rabbinic Judaism*. London: Athlone, 1956.

Davies, W. D. *Paul and Rabbinic Judaism: Some Rabbinic Elements in Pauline Theology,* 4th edn. Philadelphia: Fortress Press, 1980.

Dunn, J.D.G. *Jesus, Paul and the Law: Studies in Mark and Galatians*. London: SPCK, 1990.

———. *The Theology of Paul the Apostle*. Grand Rapids: Eerdmans, 1998.

———. *The Partings of the Ways: Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*. London: SCM Press, 2006.

———. The New Perspective on Paul. Grand Rapids: Eerdmans, 2008 (Revised Edition).

Fredriksen, Paula. *Judaism, the Circumcision of Gentiles, and Apocalyptic Hope: Another Look at Galatians 1 and 2."* Journal of Theological Studies 42 (1991): 532–564.

———. *Jesus of Nazareth, King of the Jews: A Jewish Life and the Emergence of Christianity*. New York: Knox, 1999.

Georgi, D. *The Opponents of Paul in Second Corinthians*. Philadelphia: Fortress Press, 1986.

Goodman, Martin. *Mission and Conversion: Proselytizingin the Religious History of the Roman Empire*. Oxford: Clarendon, 1994.

Hays, Richard B. *The Faith of Jesus Christ: The Narrative Substructure of Galatians 3:1-4:11*, 2nd edn. Grand Rapids: Eerdmans, 2002.

Hengel, M. *Judaism and Hellenism: Studies in their Encounter in Palestine during the Early Hellenistic Period*. 2 vols. Philadelphia: Fortress Press, 1974.

———. *"The Origins of the Christian Mission." In Between Jesus and Paul*, by M. Hengel, 48-64. Philadelphia: Fortress Press, 1983.

Hengel, M. and Schwemer, A. M. *Paul between Damascus and Antioch: The Unknown Years*. London: SCM, 1997.

Jeremias, J. Jesus' *Promise to the Nations*. Franz Delitzsch Lectures for 1953 SBT 24. London: SCM, 1958.

Johnson, L. T. *"The New Testament's Anti-Jewish Slander and the Conventions of Ancient Polemic"* JBL 108 (1989) 419-41.

Josephus. *Works,* Edited by H. St. J. Thackeray, R. Marcus, A. Wikgren, and L. H. Feldman. 9 vols. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929–1965.

Lieu, Judith. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity, Studies of the New Testament and Its World*. New York: T&T Clark, 2002.

———. *Christian Identity in the Jewish and Graeco-Roman World*. New York: Oxford University Press, 2004.

Lieu, Judith, John A. North, and Tessa Rajak, eds. *The Jews among Pagans and Christians: In the Roman Empire.* New York: Routledge, 1992.

Martyn, J. Louis. *Theological Issues in the Letters of Paul*. Nashville: Abingdon Press, 1997.

McKnight, Scot. *A Light among the Gentiles: Jewish Missionary Activity in the Second Temple Period*. Minneapolis: Fortress, 1991.

Mitchell, S. *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*. Oxford: Oxford University Press, 1993.

Moore, G. F. *Judaism in the First Three Centuries of the Christian Era*, 3 vols. Cambridge: Harvard University, 1927-30.

Moulton, J. H. *A Grammar ofNew Testament Greek*, 4 vols. Edinburgh: T. & T.Clark, 1908-76.

Nanos, Mark D. *The Irony of Galatians: Paul's Letter in First-Century Context*. Minneapolis: Fortress, 2002.

Neusner, Jacob. *Three Questions of Formative Judaism: History, Literature, and Religion*. Boston: Brill Academic Publishers, 2002.

Neusner, Jacob. and Chilton, Bruce. *Judaism in the New Testament: Practices and Beliefs*. London: Routledge, 1995.

Novum Testamentum Graece. Edited by B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, and B. M. Metzger. 27th ed., rev. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993. Original 1898.

Nock, A. D. *Conversion: Old and the New in Religion from Alexander the Great to Augustine of Hippo*. Oxford: Oxford University Press, 1933

Philo. *Works*, Edited by F. H. Colson, G. H. Whitaker, J. W. Earp, and R. Marcus. 12 vols. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929–1953.

Riesner, Rainer. *"A Pre-Christian Jewish Mission."* Pages 211-50 in The Mission of the Early Church to jews and Gentiles. Edited by Adna and H. Kvalbein. Tiibingen: MohrlSiebeck, 2000.

Sanders, E. P. *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion*. Philadelphia, PA: Fortress , 1977.

———. *Paul, the Law, and the Jewish People*. Philadelphia, PA: Fortress, 1983.

———. *Judaism: Practice and Belief 63 BCE-66 CE*. London: SCM Press, 1992.

———. *Paul: The Apostle's Life, Letters, and Tought*. Minneapolis, MN: Fortress, 2015.

———. *Comparing Judaism and Christianity: Common Judaism, Paul, and the Inner and Outer in the Study of Religion*. Minneapolis: Fortress, 2016.

Sandmel, Samuel. *The First Christian Century in judaism an Christianity: Certainties and Uncertainties*. New York: Oxford University Press, 1969.

———. *Anti-Semitism in the New Testament*. Philadelphia: Fortress 1978.

———. *A Jewish Understanding of the New Testament.* Woodstock, Vermont: Jewish Lights Publishing, 2013 Digital Edition.
Schoeps, H. J. *Paul*. London: SCM, 1961.
Schweitzer, A. *Paul and his Interpreters*. London: A. & C. Black, 1912.
Stendahl, Krister. *Paul Among Jews and Gentiles and Other Essays*. Philadelphia: Fortress Press, 1976.
Stowers, S. K. *Letter Writing in Greco-Roman Antiquity*. Philadelphia: Westminster, 1986.
Theological Dictionary of the New Testament, Ed. by G. Kittel and G. Friedrich. 10 vols. Grand Rapids: Eerdmans, 1964-76.
Wallace, Daniel B. *The Basics of New Testament Syntax*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2000.
———. *Greek grammar beyond the basics: an exegetical syntax of the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1996.
Watson, Francis. *Paul Judaism and the Gentiles*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986
Winer, G. B. *A Treatise on the Grammar of New Testament Greek*, Trans. and rev. by W. F. Moulton. 3d ed., rev. Edinburgh: T. & T. Clark, 1882.
White, J. L. *Light From Ancient Letters*. Philadelphia: Fortress, 1986.
Wright, N. T. *"The Paul of History and the Apostle of Faith,"* TyndaleBulletin 29 (1978).
———. The Climax of the Covenant: Christ and the Law in Pauline Theology. Edinburgh: T. 8c T. Clark, 1991.
———. *The New Testament and the People of God. Christian Origins and the Question of God 1.* London/Minneapolis: SPCK/Fortress Press, 1992.
———. *What St Paul Really Said*. Oxford/Grand Rapids: Eerdmans, 1997.
———. *Paul In Fresh Perspective*. Minneapolis: Fortress Press, 2005

መጠቁም

1 ቆሮ

12፥3 39

15፥1 39

1 ተሰ

2፥1 39

1 ቆሮ

9፥26 65

2 ቆሮ

1፥8 39

8፥1 39

2 ዜና

19፥7 70

2 ቆሮ

13፥2 31

2 ነገ

18፥12 35

2 ዜና

30፥8 73

ሐዋ

10፥39 58

11፥3 83

15፥1,24 28

15፥12 72

15፥1-2 51

15፥1-2 77

15፥1-2 81

15፥5 ....67, 142

15፥8 95

22፥3 VI

22፥3-4 46

2፥33 109

25፥1 51

7፥37-38 121

ሉቃ

10፥30 51

21፥5 30

6፥32–33 84

ሌዋ

18፥5 106

መዝ

143፥2 86

ማር

15፥29 88

ማቴ

11፥11 134

16፥17 51

19፥20 142

26፥45 84

ሰቆ ኤር

5፥6 73

ሮሜ

10፥5 106

1፥1 35

1፥13 39

15፥4 94

2፥11 70
3፥5 111
9፥11-12 48
ቆላ
4፥12 35
ቲቶ
1፥1 35
ነህ
10፥29 35
13፥1 44
ኢሳ
49፥1-6 48
ኢያ
24፥29 35
ኢዮ
14፥1 134
ኤር
1፥4-5 48
ኤፌ
3፥3 94
5፥2 90
5፥25 90
6፥12 51
ዕን
2፥4 105
ዘዳ
10፥17 70
21፥23 108
23፥1-3 44
27፥26 104
ዘጸ
12፥40 115
ዘፍ
12፥3 102
13፥15 114
15፥18 114
15፥6 100
17፥11 169
17፥14 170
17፥24-25 169
17፥8 114
18፥18 102
ዮሐ
15፥13 90
2፥23 58
8፥51 142
ገላ
5፥3 170
ፊል
1፥12 39
2፥16 65
3፥6 46
4፥21-22 19
4፥4 31